

Nyt. szám:

sz. példány

10. ÉVFOLYAM
2003. 4. SZÁM

Megjelenik negyedévenként

**AZ INTEGRÁLT LOGISZTIKAI TUDOMÁNSZERVEZŐ TANÁCS
FOLYÓIRATA**

Szerkesztő bizottság

Elnök

Gáspár Tibor

Társelnök

Kopasz Jenő

Frigyer László

Tagok

Anda Árpád, Báthy Sándor,

Kasza Zoltán,

Adorjáni István

Németh Ernő, Svéd László,

Tóth Zoltán, Turcsányi Károly,

Túri János, Zsiborás János

Szerkesztőség

Főszerkesztő

Jároscsák Miklós

Felelős szerkesztő

Tóth József

Felelős kiadó

Az Integrált Logisztikai Tudományszervező Tanács

Készült:

Az MH Központi Nyomdájában

ISSN 1588-4228

EGY KATONA TUDÓS MENT EL KÖZÜLÜNK

A Katonai Logisztika 2003. évi 3. száma Csabai György „George W. Bush elnök korszakváltási stratégiái” című cikkével kezdődik és lehet, hogy az életének 57. évében elhunyt szerző már nem is olvashatta saját írását.

Eltávozásával egy elismert katona tudós pályája szakadt meg, egy olyan kutatóé, aki az élelmezési szolgálattól indulva, fiatal tisztként kutatta a *„laktanya hadtáp”* működésének és gazdaságos üzemeltetésének problémáit, *hadműveleti törzskari tisztként* a hadműveleti hadtápbiztosítás kérdéseit. *Kiképző főtisztként* a hadtáp szakállomány felkészítésének megreformálása érdekében publikált, a hadtudomány kandidátusaként, pedig mint *stratégiai intézeti kutató*, majd *tudomány-szervező*, a biztonságpolitikai kutatások rendkívül széles skálájával foglalkozott igen magas szinten.

A pályája, - amelyet szent komolysággal, de mégis többnyire mosolyogva járt végig - példa lehet a kortársak és az őt követő fiatalabb kutatók számára is. *Csabai György* nem ismerte a felületes munkát, nem ismerte a könnyű feladatot. Ő szerette az ismeretlen feltárását, a probléma megoldását és élte a tudást bíró ember szerény életét.

Eltávozása nagy veszteség a tudós társadalomnak és az olvasóknak egyaránt, mert az ő tudása és írásai mindig megbízhatóak, alaposak voltak, azaz olyan publikációk, amelyek mindannyiunkat még mélyebb gondolkodásra készítettek. Hiányzik a kollégáknak és pályatársaknak baráti, mindig mértékadó szava, és hiányzik a *Katonai Logisztika fo-*

lyóiratnak is, a selejtet nem ismerő nagy tudású szerző, aki közvetlenül is részt vállalt a lap szerkesztésében.

Kívánjuk együtt, hogy Csabai György örökségét ápoló, és a példáját követő katona tudósok ne menjenek el közülünk ilyen korán. Kívánjuk, hogy legyen számos követője a hitben, elkötelezettségben és a tudomány tiszteletében. Szelleme így éljen tovább közöttünk.

Prof. Dr. Báthy Sándor
a hadtudomány kandidátusa

BIZTONSÁGPOLITIKA

AZ I. ÉS II. ÖBÖL-HÁBORÚ STRATÉGIAI TANULSÁGAI

Csabai György¹

*Mottó: „Az USA: 1991-ban fel-
szabadította Kuvaitot; 1999-ben a
középkorba bombázta Jugoszlá-
viát; majd Afganisztánt 2001-ben
kibombázta a kőorból és Irakot
bebombázta a XXI. századi de-
mokráciák sorába.*

- A szerző -

A XXI. század egyik hazai katonai stratégiai elemzőjeként és hadviselési krónikásaként ebben a hadművelési stratégiai esszémben először felidézem a múlt század utolsó évtizedfordulóján, az 1990-1991-ben végrehajtott, az ún. „I. Öböl-háború” két hadműveletének, a „Sivatagi Pajzs” és a „Sivatagi Viharnak” jellemzőit. Majd ezután kibontásra kerül a 2003-as, ún. II. Öböl-háború”, azaz Iraki Szabadság Hadművelet lényeges és jellemző vonásai.

Eközben bemutatom a katonai védelmi és támadó hadműveletek első és második fázisainak elképzeléseit, manővereit és lépéseit, aztán az újabb, a második háborúhoz vezető utat és annak politikai, biztonságpolitikai, katonai és egyéb vonásait. Ezúttal mellőzöm a részletes konklúziók megvonását. Ezek helyett inkább kitérek a 2003-as katonai hadjáratban végrehajtott Iraki Szabadság Hadművelet fontosabb és további elemzést igénylő stratégiai tanulságaira. A XX. és XXI. századi Öböl-háborúk problématikájának aktuális kifejtését **George W. Bush** amerikai elnöknek az UNIÓ helyzetéről (2003. január 28-án), azután az Irakot érintő (2003. 03. 18-án) ultimátumában elmondottak, de főkép-

¹ Dr. Csabai György az MH volt nyugalmazott alezredese, a hadtudomány kandidátusa, PhD, az MH ÖLTP Tudományszervező Szekció tagja.

pen az iraki helyzet bonyolult alakulása és globális kihatása, végül a konfliktus fegyveres szakaszát lezáró és az újjáépítést meghirdető (2003. május 02.-kai) beszédei teszik időszerűvé. A fentiek által kerültek az általános érdeklődés fókuszába az USA irányítású, USA/szövetséges hadműveletek tanulságai.

1990: Agresszió - az erőfejlesztési és védelmi hadművelet (desert shield) fázisai

Az első iraki háborút 1990-es esztendő augusztusában maga Szaddám Huszein Al-Tikriti volt iraki elnök robbantotta ki. Ugyan Szaddám Huszein Al-Tikriti elnök parancsára az iraki szárazföldi hadsereg három harckocsizó hadosztállyal az élen és valamivel több mint százezer katonával 1990. augusztus 2-án hajnalban váratlanul bevonult Kuvaitba.

A hódító *Szaddám Huszein Al-Tikriti* hivatkozása a történelmi múltra, majd az agresszív megszálló katonai lépése és Kuvait annektálása szinte sokkolta a régió államait és a nyugati világot. Első lépésként az Amerikai Egyesült Államok Florida állambeli Tampában települő Központi Parancsnokság parancsnoka, *Normann Swartzkopf tábornok* az amerikai elnök utasítására -és Szaud-Arábia kérésére - azonnal elrendelte a riadót és az USA fegyveres erőinek bevetését a hadszíntéren.

A riadó elrendelése után mintegy harmincegy óra múlva már megjelentek az amerikai katonák a háborús térségben. Aztán a váratlanság okozta kezdeti értetlenség kihatott a helyzetmegítélésre is. Az amerikai és az alkalmi szövetséges hadigépezet, a nemzetközi diplomáciával együtt a lassú fordulatszám után felkapcsolt magasabb sebességre.

Az **ENSZ Biztonsági Tanácsának** határozatai mellett előtérbe kerültek a globális, a regionális szempontok és érdekek. Az USA nyugati szövetségesei lassan kikászálódtak a meglepetés okozta helyzetből, miközben Közép-és Kelet Európában „*beindult*” a rendszerváltoztatás, a Varsói Szerződés feloszlata és a Szovjetunó széthullása, valamint folyt a két Németország egyesítése. Gyorsított ütemben haladt a „**Sivatagi Pajzs**” (továbbiakban **SP**) és „**Sivatagi Vihar**” (továbbiakban **SV**) fedőnevű hadműveletek tervezése, előkészítése és a nemzeti, illetve nemzetközi feltételeinek létrehozása.

A felgyorsítottan tervezett feladatok alapján a **SP** hadműveletet valójában *két fázisra* oszthatjuk. A **SP első fázisának** folyamán átdobták az amerikai és szövetséges katonai erőket a hadszíntérre. Az átcsoportosított és az amerikai vezetésű koalíciós katonai erők **azonnali feladattát képezte: (1)** elsődlegesen az iraki katonai erők elrettentése a további támadástól és az előrevonulástól, **(2)** másodlagosan a regionális fő szövetségesnek, azaz Szaud-Arábiának a közvetlen, Izraelnek pedig a közvetett katonai védelme. A **SP második fázisa** során további amerikai és szövetséges katonai erők települtek át a hadszíntérre, aminek az lett a következménye, hogy a nagy erejű ellentámadó képesség létrehozásával egyrészt megteremtették az iraki katonai erők teljes kiűzésének lehetőségét **Kuvaitból**, másrészt pedig annak szétverését és megsemmisítését Irak területén. Ahogy telt az idő, **Irak** kilátásai és lehetőségei úgy csökkentek, aztán a nemzetközi szintéren is katonai szövetséges nélkül maradt. A NATO, különösen Törökország és a térség országai hatékonyan segítették az erő átcsoportosításokat.

Azonban az Iraki térségébe és a közeli tengerekre átdobott koalíciós erőknél **a vezető katonai nemzet egyértelműen az USA volt. Az erőfelfejlesztéssel és a megindulási állások elfoglalásával 1991. február hónap elejére elérték a készenléletet a támadó hadművelet megkezdésére.** A hadműveleti tervek szerint súlypontváltás történt, a védelemtől áttértek a támadó tevékenységre. A támadó hadművelethez szükséges személyi, haditechnikai és logisztikai feltételek megteremtése nem ment egyszerűen. Ugyanis **a védelmi-, majd a támadó hadműveleti terv** szerinti erő átcsoportosítás létrehozásához mozgósítottak mintegy 150 000 fő tartalékost és nemzeti gárdistát. A katonai szakemberek szerint a II. világháború óta ez volt a legnagyobb létszámú mozgósítás az Amerikai Egyesült Államokban. A következő hat hónap folyamán az **USA ARMY**, azaz a szárazföldi haderő kijelölt szervei mintegy **nyolc hadosztályt** és közel **két hónapi (60 napi) ellátást** (DOS=Day of Supply) telepítettek át Európából, az USA-ból és a világ más részeiből. A logisztikai harci-kiszolgáló támogatásban átlagon felüli fogyasztás mutatkozott a manőverező robotrepülőgépek (cirkáló rakéták), a különböző fajtájú bombák, a löszerek, a műszaki záróanyagok, az üzemanyagok és a ivóvíz tekintetében.

1991: A visszafoglalás érdekében a légi- és szárazföldi támadó hadművelet (DESERT STORM) újszerűsége

Ahogy a SP-ot, úgy a SV-t is két fázis szerint tervezték meg és hajtották végre, a Kuvait felszabadítása és az iraki katonai erők szétverése érdekében. Ugyanis a támadó hadművelet első fázisában, azaz már 1991. január 17-én megkezdődött és intenzíven a 34 napig tartott a légi hadművelet, - amelyben a légierő a haditengerészeti légi kötelékekkel és a különböző típusú rakétákkal mért csapásokat az iraki Köztársasági Gárdára és a reguláris erőkre.

A megkezdett *légi hadművelet* folyamán a légi- és a haditengerészeti erők kijelölt egységei az ún. iraki, „*kulcsfontosságú, vagy döntő fontosságú*” célokat támadták, azokra mértek megsemmisítő csapásokat. Nevezetesen az iraki állami- és katonai irányítási és vezetési harcálláspontokat, a szárazföldi rakétaindító állásokat, radarállomásokat, repülőtereket, légvédelmi rendszereket és az ABV fegyverek védőállásait pusztították. Katonai vonatkozásban ez teljesen újszerű volt, hiszen *a szövetségesek egy időben támadták a stratégiai, a hadműveleti és a taktikai célokat, - meglehetősen nagy találati pontossággal.*

A szövetséges támadó légierők a második nap végére kivívták a teljes légi fölényt. Majd 21-től az iraki légierő harcképtelenné vált, mentették a menthetőt, a repülőeszközöket. Az Öböl-háború kiterjesztése érdekében *Szaddám Huszein al-Tikrit* elnök csapások céljából elindított 42 Scud rakétát, amelyekből 41-et megsemmisítettek a helyszínre és *Izraelbe* telepített rakétaelhárító *Patriot-ütegek*. A történeti hűség kedvéért megjegyzem, hogy az irakiak valószínű, hogy külföldi segítséggel, az ún. *után- és ráfejlesztéssel* a szovjet *8K-14/Scud B* rakéták közül átalakítottak több mint 400 darabot, miközben megnövelték azok hatótávolságát. Lásd az *Al Husszein*, az *Al Abbas*, az *Al AAbed* és *Al Szamud* típusú ballisztikus rakétákat. A *légi hadműveletek első* eredményei rövidesen megteremtették az alapokat a szárazföldi hadművelet megkezdéséhez.

Ebből a helyzetből kiindulva a „Sivatagi Vihar” fedőnevű szárazföldi támadó hadműveletet Norman Swarzkopf tábornok, a szövetséges erők főparancsnoka megkezdte 1991. február 24-én. Aztán a mintegy 100 órás szárazföldi támadó hadművelet folyamán a kuvaiti harctéren lévő iraki katonai erők zöme teljesen megsemmisült, a harcté-

ren lévő szárazföldi csapatokat szétverték és a megmaradó részek pedig menekülésbe kezdtek, vagy megadták magukat. Az Amerikai Egyesült Államok vezette alkalmi koalíció *Norman Swartzkopf tábornokkal* az élen, az előkészítés folyamán megteremtette a légi csapásokkal a szárazföldi támadó hadművelet és a különleges hadműveletek minden feltételét, az amerikai haderőnemi kötelékek és a kijelölt szövetséges csapatok *feladat orientált* bevonásával, miközben teljesen blokkolták a háborús színteret.

Az eredeti helyzet visszaállítása nem várt erőfeszítéseket követelt a katonai erőktől és diplomáciai köröktől, beleértve az **ENSZ BT** határozatait is. A hadműveleti meglepetés érdekében úgy az Európából átdobott **7. hadtestet**, mint a **18. légi szállítású hadtestet** váratlanul az iraki fel-derítés felfedezése nélkül átcsoportosították a kuvaiti állásaiktól mintegy 800 kilométerre kijelölt megindulási körleteikbe. Természetesen az átcsoportosítás alatt a szövetséges csapatok folytatták a hadműveleti megtévesztő tevékenységeket és készültek a támadásra. A kellő méretű és minőségű *logisztikai támogatás* elégségesnek bizonyult. Az arcvonal szárnyain elkezdett lekötő, majd a középén színlelt támadással a **18. légi szállítású hadtest**, megerősítve a normandiai partraszállás óta híres **82. légi szállítású dandárával** biztosította a szövetségesek nyugati szárnyát, amelyet a **6. francia könnyű-harcokszó hadosztály** követett, miközben a **101-es légi-rohamhadosztály** mélyen behatolt az iraki védelembe.

A szövetségesek ún. keleti szárnyán az **1. és a 2. tengerészgyalogos hadosztály** támadott, megerősítve a szaud-arábiai **Nemzeti Gárda egységeivel**. 1991. február 26-án estére a **7. hadtest** mintegy kilencven fokos fordulataival –miközben- lekötötte a **Köztársaság Gárda** ott lévő csapatait és egy ún. folyosót nyitott a támadás folytatására **18. hadtestnek**. Ennek egyenes következményeként a **24. hadosztály** egységei elérték az *Eufrátesz-folyót* és le-, illetve bezárták az iraki egységek visszavonulási útjait. Ekkor a kezdeményezés véglegesen átkerült a koalíciós erők kezébe. Azok támadtak nappal és éjszaka, úgy **Bászra**, mint a kuvaiti partok irányába. A világ a **CNN televízió** adásaiból értesült a háború eseményeiből. *Norman Swartzkopf tábornok* és beosztottjai szinte naponta tartottak sajtótájékoztatókat. A szövetséges erők, együtt a magyar orvos csoporttal elkönnyvelhetnek eredményeket. Az iraki haderő és a **Köztársasági Gárda** az elszenvedett veszteségek következtében elvesztették ellenálló képességüket, mire az amerikai

(idősebb) **George W. H. Bush elnök** leállította a támadó hadműveletet és ezzel a lépésével megakadályozta **Bagdad** elfoglalását, továbbá **Szaddám Huszein Al-Tikriti** rezsimjének megbuktatását. Az amerikai elnök akkori döntését ma is sokan vitatják, úgy az Államokban, mint Európában és a Perzsa-öböl térségében. Az Amerikai Egyesült Államok által vezetett **Szabadság Alkalmi Harci Kötelék (CJTF)** a hadtörténelemben szinte példa nélküli és méretű győzelmet aratott. Veszteségei elhanyagolhatók voltak.

A humanitárius művelet (Provide Comfort)

A szárazföldi támadó hadművelet befejezése után a különleges erők „**Provide Comfort**” műveletével az elűzött kurdoknak segélyeket jutattak el. Ezt a segélyt azok a kurdok kapták, akik megkísérelték az iraki rezsim megbuktatását. Ez mellett a békeműveletek keretében kijelölték az északi és déli tiltott repülési övezeteket. A támadó hadművelet befejezése után azonnal megkezdődött a katonai alakulatok visszaszállítása állomáshelyeikre és a tartalékosok leszerelése. Ez a lépés **Normann Schwarzkopf tábornok** önkéntes lemondásával és nyugdíjazásával ért véget.

A XX. század végén továbbgondolandó hadviselési konzekvenciák és katonai tapasztalatok

A „Sivatagi Pajzs és Sivatagi Roham” erőfelfejlesztési, védelmi és a támadó (légi, szárazföldi és különleges) hadműveletek fázisainak igen szertágazó tapasztalatait a szakértők és a szakemberek még ma is széleskörűen elemzik. A háborús tapasztalatok egy része visszaköszönt a Jugoszlávia és Afganisztán elleni légi hadműveletekben, a fegyveres erők modernizációjában és doktrínák vonatkozásában.

Más részük viszont továbbgondolást igényel, mert az alkalmi összhaderőnemi erők nélkülözhetetlenek a XXI. század hadviselésében és a béke megőrzésében. Hiszen a modern hadviselés is átalakul az új katonai technológiák, a katonai doktrínák és struktúrák, stb. által, miközben a geopolitikai és geostratégiai kérdések és mások, mint a háborúk kiváltó okai újra felerősödnek. *Az első Öböl-háború vesztesége és kárai (olajkutak felgyújtása, stb.) szinte felmérhetetlenek voltak. A kárpótlásban, a háború költségeinek viselésében, a károk felszámolásában zömmel az Európai Unió országai vettek részt. Az USA világelső-*

ségébe és a népszerűségébe vetett hit nőtt, ugyanakkor ez az arab világban pedig megosztódott. Az 1990/1991-es I. Öböl-háború megnyert hadműveletei azonban egy új, az Amerikai Egyesült Államok által koncertszerűen vezetett és vezényelt megváltozandó világrendet jelzett és fejezett ki.

A győzelem előre vetítette a hadviselési korszakváltást. A szerző a hadműveleti tervek és az azok alapján végrehajtott különböző hadműveletek, harctevékenységek elemzése alapján úgy értékeli, hogy a XX. század utolsóelőtti, de még a nagy tömeghadseregekkel megvívott háborúja, azaz az **I. Öböl-háború (a meghatározó politikusok és a katonai vezetők számára érzékletesen): (1) bemutatta és világossá tette az erőfelfejlesztésen, (2) a precíziós (nagy találati = sebészeti) pontosságú légi-, tengeri-, szárazföldi- és különleges csapásokon, (3) majd a súlypont áthelyezésén alapuló és (4) a hadműveleti megtévesztésre épülő modern katonai stratégiákat. Miközben részletesen feltárta azok alapvető jegyeit és az adott korból fakadó specifikus sajátosságait.**

A katonai stratégiai tanulságok még ma is elemzésre méltóak, sőt teljes feltárásuk még máig nem fejeződött be. Hasznosításuk a **hadtudomány, a katonai-műszaki tudomány** területein, aztán a **K+F-ben**, a **T+T-ben** is folyik, nem beszélve a katonai erők modernizálásáról és átalakításáról. A tapasztalatokból, a stratégiai tervekből, az alkalmazott technológiákból, a végrehajtásból és sok más tényezőkből fakadnak azok a jelek és tanulságok, amelyek szerint a XXI. század hadviselése bizonyára teljesen más lesz mint az elmúlt XX. század utolsó és utolsó előtti fegyveres küzdelme. Ezzel a XXI. századi hadviseléssel, amely korszakváltáson és mintaváltáson esik át, a NATO-, az Európai Unió és a nemzeti politikai-, továbbá a katonai döntéshozóknak és tervezőknek a jövőben körültekintően számolniuk szükséges. Ezek után áttérek a második öböl-háború kérdéskörének taglalására.

A II. Öböl-háború: Az iraki szabadság hadművelet problématikája

A háborúk, hadviselések és a különböző korok stratégiájának elemzése alapján kijelenthetem azt, hogy minden háború és hadviselés véres, aljas, megdöbbentő és szenvedést okozó, közben egyik eléri a célját, a másik pedig nem. De általában a háborúkhöz, a hadviseléshez

vezető út mindig hosszú és bonyolult. A háború attribútuma a fegyveres küzdelem. Ezzel kapcsolatban 21. századunk harmadik évében azt rögzítheti a stratégiai elemző, hogy a 2001. szeptember 11-ei megaterrorista és újszerű aszimmetrikus terrortámadások után és a mai napig **az Amerikai Egyesült Államok által vezetett alkalmi ad hoc koalíciók a globális hadjárat keretében kettő hadműveletet indítottak.** A globális terrorizmus elleni hadjárat első szakaszára, azaz a Tartós (vagy Végtelen) Szabadság Hadműveletre Afganisztánban (angolul Operation Enduring Freedom) 2001-ben, azután annak második fázisára, az **Iraki Szabadság Hadműveletre** (továbbiakban IHSZ, angolul Operation Iraqi Freedom, rövidítve OIF) 2003-ban került sor. Az utóbbit egyébként a **II. Öböl-háború** megnevezéssel jelölöm.

Út az új hadviseléshez és az USA-világ-Irak kontexsus és szerepkör megítélése

George H. W. Bush volt amerikai elnök, a mai elnök édesapja 1991-ben tanácsadói javaslatára azért állította le a szárazföldi csapatok előrenyomulását és akadályozta meg Bagdad elfoglalását, mert attól tartott, hogy a térségben Irán túlzott befolyáshoz való jutása felborította volna a térség regionális stabilitását. Ezért és még sok másért nem kockáztatta a fiúk (boys) életét. A valósághoz az is hozzá tartozik, hogy visszafoglalták a kuvaiti olajmezőket. Ezt a döntést sokan máig vitatják. Az I. Öböl-háború befejezése után az ENSZ 1991. után mintegy 16 határozatot hozott Irakkal kapcsolatban. Többek között elfogadta az olajat élelmiszerért programot, bevezette a tiltott északi- és déli repülési zónákat (No-fly zone so, of 33 deg, ...of 26 deg), megtiltotta a fegyverimportot, a tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközeik ki-, után- és ráfejlesztését, stb.

Az akkori újjáépítésben az **Európai Unió** és **Japán** játszották a főszerepet. Közben Irak élte a diktatúra alatti sajátos életét. A **9/11-es** események, majd az **al-Kaida**, **Osama bin Laden** és a palesztin öngyilkos merénylők szponzorálása, a tiltott tömegpusztító fegyverek és hordozóeszközöknek a kutatásai, az állásfoglalások alóli iraki kibúvások behozták az iraki rezsimet a nemzetközi élet fókuszába. Az előzőek miatt Irakot besorolták a „**gonosz tengelyébe**” (the axis of evil) és **Szaddám Huszein** lett az „**Enemy Number One**,” azaz egyes számú ellenség. Közben a globális új gazdaság recessziója idején **West-Point-i**

Katonai Akadémián George W. Bush elnök meghirdette és életbe léptette a megelőző csapás alapelvét érvényesítő USA nemzeti biztonsági stratégiát, közismert elnevezésével a **Bush-doktrínát**. Ez a korszakváltást tükröző stratégia minden olyan esetben megelőző csapást helyez kilátásba, amikor az Amerikai Egyesült Államok biztonságát vagy nemzeti érdekeit, akár valamely ország, vagy valamely terrorista szervezet fenyegeti. Vagyis a jövőben az USA az ellenséghez viszi a háborút.

Ezek az amerikai funkcionális stratégiákban (bel-biztonsági, védelmi, stb.) is tükröződnek. Az elnök az előzőeken kívül a döntései meghozatalánál **három meghatározó csoport nézetrendszerét** vette figyelembe. A **Colin Luther Powel féle multilateralista**, a **Dick Cheney-Donald H. Rumsfeld duó unirealistista** és **Paul Wolfowitz neokonzervatív** csoportok álláspontjait. Ebben az esetben az unirealista és neokonzervatív csoportok kerültek ki győztesen, még a **Colin Powel** doktrína nemzetközi (ENSZ, NATO, EU és EBESZ) és amerikai szinten is „*elegáns*” *vereségeket szenvedett*. Máris hozzáteszem, hogy azonban *ekkor elkezdődött a posztvesztfáliai kétpólusú világrend kialakítása*.

Megítélésem szerint a posztvesztfáliai formálódó új világrendben (akár tetszik az egyeseknek akár nem) az *egyik pólust a demokratikus rend világa, a másik pólus a káosz világa* fogja alkotni. Így és ilyen népszerű és népszerűtlen körülmények közepette maradt az USA a cselekvésben alapvetően magára és a brit szövetségére. Miközben az amerikaiak által vezetett koalíciót egyre több, majd 46 ország (közel két milliárd ember) támogatta nyíltan vagy kódoltan. Mindezek az eltérő felfogások kicsúcsosodtak és ma is artikulálódnak a francia-német-orsz álláspontokban is, megosztva a NATO-t és az EU-t, aztán amelyeket még a kínaiak is preferáltak. Az Azori- szigeti amerikai-angol-spanyol-portugál csúcs döntéséhez csatlakozott Ausztrália, Lengyelország és más országok is. A **G. W. Bush elnök** 2003. 04. 12-én és 17-én rádióbeszédében meghirdetett ultimátumot **Szaddám Huszein Al-Tikriti** és a **Baath párt** rögtön visszautasították. A háború kérdésében megosztódott a brit Munkáspárt (az ENSZ BT határozata nélkül), a német kormánypartok és az ellenzék. Egyre nőttek NGO-k protestálásai és Irak melletti szimpátia tüntetések. *Hazánk mint a nemzetközi koalíció tagja nem volt hadviselő fél, de felajánlotta légtérét, a taszári bázist, a vasúti –és közúti közlekedési módok igénybevételét az áthaladásra*. A

sikertelen ENSZ BT kísérlet kapcsán a szerző megjegyzi, hogy *a világ-szervezet fennállása óta mindössze háromszor legitímálta a háborúkat: 1950-ben a koreait; 1991-ben az irakit és 2001-ben az afganisztánt.*

A háború céljai, az induló állapotok, helyzetek és az eltérő stratégiai megközelítések

Az emberiség minden korában, az egyes háborúban meghatározó jelentőségűeknek bizonyultak annak céljai. A amerikai és szövetséges brit politikai vezetés nem kevesebb mint nyolc célt tűzött ki a hadviselés politikai, katonai, gazdasági és egyéb hozadékainak elérése érdekében. A célokat a fontosságuk miatt következőkben részletesen felsorolom:

- Véget vetni *Szaddám Huszein Al-Tikriti* diktatórikus rendszerének, mégpedig úgy, hogy olyan erővel hajtják végre a támadásokat, hogy az egyértelműen jelezze neki és az iraki-aknak, hogy a rendszerének vége;
- Megtalálni, elkülöníteni és végül felszámolni az iraki tömegpusztító fegyvereket;
- Felkutatni és elfogni azokat a terroristákat, akik Irakban találtak menedéket;
- Összegyűjteni mindazokat az információkat, amelyeket a különböző terrorista hálózatokról Irakban meg lehet találni;
- Összegyűjteni minden felfedezhető információt a tömegpusztító fegyverek csempész hálózatairól;
- Véget vetni az Irakot súlytó nemzetközi szankcióknak és azonnali humanitárius segítségnyújtás a menekülteknek, illetve azoknak az irakiaknak, akiknek erre szüksége van;
- Garantálni az olajmezők és olajkészletek biztonságát, mert ezek az iraki nép tulajdonai és szükségük is lesz rá, hogy a kormányzat több éven át tartó hanyagsága után fejleszthessék országukat, és
- Végül segíteni az iraki népnek.

A kiinduló helyzet, az erő megoszlása, a költségek és a stratégiák

Az USA Fegyveres Erői Központi Parancsnoksága (CENTCOM) parancsnokának, Tommy Franks négycsillagos tábornok irányításával már Afganisztánban a Tartós Szabadság Hadművelet (Enduring Freedom Operation) keretében végrehajtották az ún. főpróbát, majd utána elkezdték a tervezést, az erőfejlesztést, az információs hadviselést, közte a média háborút.

A Központi Parancsnokság kijelölt részei előretelepültek a **katari Dohába**. 2002. őszétől a szövetségesek alkalmi célirányos erőcsoportosításokat hoztak létre a légierő, a haditengerészet, a szárazföldi csapatok, a tengerészgyalogos egységek és a különleges erők vonatkozásában. 2003. február 15-ig, az erőfejlesztés első szakaszában közel **200 000 katonát** dobtak át a térségbe, főként a KC-130-asokkal. 2003. március elején, a második szakasz végén már közel **281 000 katona** készült és gyakorlatozott a támadó hadművelet megkezdésére az Öböl-térségében, főképp Kuvaitban. Az **Iraki Szabadság Hadművelet** irányítására és vezetésére a hadműveleti térségbe, a már említett **katari Dohába** települt át a floridai Tampából a **Középső Parancsnokság (CENTCOM)** kikülönített állománya, ugyanakkor az **Egyesített Légi Hadműveleti Központ** (angolul Combined Air Operations Center, rövidítve CAOC) a szaud-arábiai **Prince Szultán légi támaszpontot** vette igénybe. Az USA erők csoportosításai a következőket foglalták magukban. A **szárazföldi erőktől** (amelyek most megkülönböztetett szerephez jutottak a szárazföldi erők vezérkari főnöke jóvoltából) az **1. páncélos-, az 1. gyalogos-, a 82. és 101. légi szállítású-, aztán a 3. (nehéz) gyalogos hadosztályok, a 7. lovas-páncélos ezred, aztán három szárazföldi hadosztály egyes elemei, a 173. légi szállítású dandár és áprilisban megérkezett a 4. gyalogos hadosztály felszerelése**. A **légierő** a térségben telepített tizenöt repülő winget, benne a stratégiai és hadműveleti bombázó kötelékeket, a brit bázisoktól kezdve, köztük Európában, Közel-keleten és az Egyesült Államokban egészen Diego Garciáig bezárólag. Valamint számos felderítő, zavaró, lefogó, kísérő, pilóta nélküli és támogató, közte utántöltő egységeket, így a **15. expedíciós felderítő századot** (MQ-1 Predator).

A USA-ban és másutt telepített kötelékek is bevonásra kerültek a folyamatos, a nagypolitika, a hadműveleti és a harcászati igényeknek adekvát és súlyos mérvű légi csapások végrehajtására. A tervezett stratégiai és taktikai szelektív célok bombázása meghatározta és részben kiváltotta a hadművelet sikereit. A **haditengerészettől** a régióban a hadműveleti és a nemzetközi vizeken feladatokat végrehajtó három repülőgép-hordozóhoz (carrier battle groups = harci csoportokat) vezényeltek még kettő repülőgép-hordozót, az azokat kísérő, oltalmazó és támogató kötelékekkel, konkrétan a Perzsa-öbölbe, a Vörös-tengerre, a Földközi-tengerre és az Indiai-óceánra. Igénybe vették a Szuezi-csatornát is. A **tengerészgyalogságtól** az 1. tengerészgyalogos expedíciós erő (hadtest szintű kötelék), a 3. tengerészgyalogos légi wing (MAW), a különleges felderítő, a kommandós és speciális egységei kerültek bevetésre.

Nagy-Britannia mintegy két szárazföldi hadosztálynyi erővel és repülőgép-hordozóval, kb. **47 000 katonával** vett részt az ISZH-ben. Megemlítem, hogy a brit Hárterek aktívan vettek részt az iraki célok támadásában. **Ausztrália 2 000 katonát** vezényelt a helyszínre. **Lengyelország** Manőverező és Hadműveleti Csoportot, az un. **200 fős** GROM-ot, a **Xavery Czernik** logisztikai támogató-ellátó hajót, bűváral-egységet és vegyvédelmi szakaszt adott hadműveleti irányítás alá. **Románia** kb. **300 katonát**, **Szlovákia 75 főt**, **Ukrajna 500 főt** (vegyvédelmi alegységenként) küldött. **Dánia** 2003. 03. 22-én úgy döntött, hogy **egy tengeralattjárót, egy korvetett és 140 fős egészségügyi alegységet** vezényel a helyszínre. **Bahran, Katar, Oman, Szaud-Arábia** (befogadta a légi irányító központokat) egyes katonai bázisait és képességeit engedte meg használni, még **Törökország** limitált átrepülésekhez járult hozzá, főképp a humanitárius segélyek eljuttatásához. **A Perzsa-Öböl térségében összehontak 340 000 amerikai katonát.**

A Pentagon először **33 milliárd dollár**ra becsülte a költségeket. Későbbi számítások már a hadműveleti költségeket **44 milliárdra** takarították. Így a szenátus megszavazott **80 milliárd** dollárt az ISZH-re és járulékos költségeire. **Részleteiben terveztek:** a hadműveletekre 44, a felszerelésekre 6,5, a tartalékosokra 10, az FBI-nak 0,5, a parti őrségnek 1,5, az iraki újjáépítésre 1,7, a humanitárius segélyekre 0,5, és a szövetségeseknek 10 milliárd US dollárt. **A védelmi iparból mintegy 50 százalékban az outsourcing-ek nyújtottak különféle szolgáltatásokat.**

Az Iraki Fegyveres Erők kb. 300.000 fős reguláris katonával, aztán a **Republikánus Gárda** négy hadosztállal (a **Hammurabi**, a **Nadzsaf**, a **Medina** és a **Bagdad** nevéekkel, más források szerint hatal), nagy számú tartalékkal és elavult légvédelmi és szárazföldi harci technikával, gyengén kiképzett és alig motivált állománnyal rendelkezett. Az iraki arab katona kiképzettsége és harcmezői teljesítménye 1990-1991-hez képest stagnált, de úgy gondolták, hogy élvezik a hazai hadszíntér nyújtotta előnyöket.

Kihangsúlyozom azt, hogy az elemzéseim alapján az iraki fegyveres erők létszáma (fő) és a katonai költségvetése (milliárd US dollár) csökkenő tendenciában alakultak az utóbbi időkben. Például 1987-ben 1 millió katona és 21,2 md US dollár állt rendelkezésre; 1990-ben még 1 millió katona és 16,21 md US dollár; később 1997-ben csak 387.500 katona és 1,25 md US dollár. Ugyancsak összehasonlításképpen kiemelem azt, hogy 1987-ben a régióban Irán 12,1; Izrael 8,42; 1990-ben Irán 9,3; Izrael 16,2 és 1997-ben Irán 4,6; Izrael 11,4 milliárd US dollárt költöttek katonai célokra. Például 1993-1995 között Irán 270, Izrael 340 millió US dollár értékben importált fegyvereket.

Alapvetően 1997 után nem került sor - az ENSZ határozatok miatt az országok elzárkóztak nyilvánosan - a fegyverzetek Irakba történő importjára. Egyben Irak képtelen volt az elnyomás belső költségei mellett a katonai költségvetések hatékony növelésére, illetve a korszerű védelmi ipar kiépítésére. Megítélésem szerint a fenti tényezők a „**kimenő**” katonai siker elsődleges alapjait képezik. Ezek visszaköszöttek az **Iraki Szabadság Hadművelet** iraki oldalán,- nem pozitív előjellel. **Szaddám Huszein Al-Tikriti** elnök nagyon bízott közeli beosztottaiban és a két fiában, nevezetesen **Kuszaj Szaddám Huszeinben** a különleges biztonsági erők parancsnokában és **Udaj Szaddám Huszeinben**, a fedojinok parancsnokában. A kedves olvasó és a stratégiai elem számára kiemelem azt, hogy a fentebb vázolt stratégiai millióban és a hálózatcentrikus hadviselésben az amerikai „**fog of war**” alapján meglehetősen nagy elhomályosítással elködösítette, összekuszálta, összezavarta és elbizonytalanította az iraki felet.

Az ISZH stratégiai terve: a komplex, de nem hithú (the unorthodox battle plan) és a hatékonyság alapú hadműveleti terv. Irak: a totális és egyedüli önvédelem

A Pentagon és floridai Tampában lévő Középső Parancsnokság korábban több hadműveleti elképzelést és tervet is kiszivároztatott. A megtévesztési tervek szerint Irakot majd megtámadják három irányból: északról, délről és nyugatról a kijelölt légi-, szárazföldi-, hadítenge-részeti és tengerészgyalogos erő csoportosítások.

Ezek közé sorolom többek között a *Thom Shanker* és *David E. Sanger*: U.S. Envisions Blueprint on Iraq Including Big Invasion Next Year című írását, amelyet megjelentettek 2002. április 28-án. Az invázióhoz a térség nyolc országában telepített erők nagy és igen erős, de szelektált légi csapásokat mérnek a légvédelem, az állami és Baath párt vezetési központjaira, a gyanús tömegpusztító fegyverekre, raké-tákra, a rakétaindítókra, a **Köztársasági Gárda** és a **szárazföldi csapa-tok** vezetési pontjaira. A tervek gyors átdolgozását és csapatok átirányítását igényelte a török Parlament nemleges döntése. A tervek szerint Törökországból kb. **62 000 fős** szárazföldi erő támadott volna. Számításba vették a stratégiai bombázás és a nagy szárazföldi tüzerő esetleges eredményeit és a lélektani hadviselés messze kiható lehetőségeit. Az ISZH tervezése és végrehajtása adatainak széleskörű analizálásom eredményei alapján kijelenthetem azt, hogy az amerikai katonai vezetés egy ún. „**komplex, gyors, döntő, folyamatos, kockázatmentes és hatékonyság alapú hadműveleti elgondoláson alapuló**” tervet (Draft of Rapid Decisive Operation of the Iraqi Freedom Operation) terjesztett *Tommy Franks tábornok* személyében az **amerikai elnök elé**, amelyet az elnök elfogadott és mint az USA főparancsnoka jóváhagyott.

Richard Myers négycsillagos tábornok, az **Egyesített Vezérkari Főnökök Bizottságának elnöke** személyesen összefogta az otthoni és a hadszíntéri erőfeszítéseket és értékelése szerint az egyesített harcművelet és a harcban jól alkalmazták a korszerű harci szerszámokat az új katonai gondolkozásmódot, közte a parancsnoklással és mindezt hatékonyan segítette a C4ISR. Ebben *a felszabadító karakterű hadműveleti stratégiai tervben különleges szerepet kaptak a légi- és az űrerők*, de kvázi egyenlő szerephez jutottak a haderőnemek is, aztán a hírszerzés és a műholdas kapcsolatrendszer, aztán a nagyobb, mint **220 000 ezres**

intervenciós katonai erő bevetésének a kezdeti célja volt **a harcászati meglepetésnek** az elérése a limitált erőfeszítés árán. Azaz a hármastámadásnak Irak északi, déli és nyugati részének - egyidejű végrehajtása. Itt és most kihangsúlyozom azt a tényt, hogy **az amerikai újkori hadtörténelemben 2003-ban előbb indították el a szárazföldi hadműveletet, mint a légi hadműveletet.**

Megtervezték a haderőnemek és azok fegyvernemeik különböző képességeinek összehangolását és integrálását. Köztük kiemelve a **Army's Future Combat System-et**, az M1 harckocsit, a M2 Bradley páncélos szállító harcjárműt, a A-10-est az Apache Longbow Rendszert és a C4ISR-t. **Ez is és a különleges erők tevékenysége is hozzájárultak a hadműveleti meglepetéshez.** Az **ISZH** komplex voltát jól jellemzi, hogy a mintegy **50 000** katonát magában foglaló tengerészgyalogos kötelék szárazföldi csoportosítása **Kuvaitból** hatolt be **Irakba** a légierő és a haditengerészet támogatásával támadta a nagy stratégiai célokat és támogatta az a szárazföldi haderőt. A tengerészgyalogság a stabil célok felkutatása mellett, részt vett a mobil célok elfoglalásában és a tüzelőállások megsemmisítésében.

A tengerészgyalogság logisztikai támogatása szempontjából kiemelem azt a szakmai megközelítést, amikor kiindultam abból, hogy egyrészt ez itthon kevésbé ismert, hogy a tengerészgyalogosok komplex logisztikai rendszere a légierő parti állásaira, az öt kétéltű hajóra, más földi és tengeri potenciálra alapozódott. Másrészt a tengerészgyalogosok földi bázisú ellátó rendszerét segítette a **haditengerészet Perzsa-Öbölbeli logisztikai rendszere.** Ennek a logisztikai rendszernek keretében **két logisztikai ellátó központot** telepítettek. A tervezés alapján a logisztikai támogatást ún. 3-4 napos körforgás keretében végezték. A Perzsa-Öböl térségébe vezényelt, ún. kijelölt (firts to figth) amerikai katonai erők mintegy kijelölt részét képezik az amerikai **globális csapásmérő erőknek.** Azonban a célpontok listája és a szükséges műhold- és lézerirányítású bombák, lőszeresek helyszínre szállítása idő-igényes és költséges volt. A polgári veszteségek minimalizálása mellett 21 napra becsülték az aktív hadműveleteket és 18 hónapra a meg-szállást. **Donald H. Rumsfeld védelmi miniszter** szerint a szárazföldi összecsapások tarthatnak 6 napig, 6 hétig, de nem tarthatnak 6 hónapig. A műholdas és helyszíni hírszerzések megsokszorozták erőfeszítéseiket. Az amerikai közvélemény tájékoztatása (és a katonai titkok

megőrzése) és az információs hadviselés céljából az újságírókat rövid kiképzés után „*beágyaszták*” a katonai egységekhez.

Ezek a tájékoztatások később *hollywoodi típusú és előre begyakorolt jeleneteket* is mutattak, miközben az amerikai, de főleg egyes hazai biztonságpolitikai-, katonai és „*amorf*” habitusú szakértők a kellő alapképzettség és információ hiányában „*a köszönöm szépen*” szerepében önmutogatóan (tisztelet a néhány kivételnek) szerepeltek a médiákban. Sajnálatos, hogy *a rövid ideje kinevezett kormány főtisztviselők is mélyen hallgattak*. Ezzel szemben példaszerűnek tűnt *Wesley Clark nyugállományú tábornok*, volt NATO európai főparancsnok logikus, katonailag helytálló helyzetértékelése és előrejelzései. Sajnos később *Wesley Clark tábornok* elemzése is elmaradtak. Az iraki fél, mivel egyedül maradt az arab táborban, az amerikaiak „*Sztálingrád*” típusú vereségét jósolta. Az irakiak az eddig soha nem látott új harcmódról, a gerilla stratégia adaptálásáról, a terrorista öngyilkos típusú támadások alkalmazásáról, az önkéntesek sikeres bevetéseiről, az ellenség felmorzsolásáról (csak) nyilatkoztak és az inváziós, a piszkos (dirty) betolakodók véres vereségéről áradoztak.

Szaddám Huszein Al-Tikriti és tájékoztatási minisztere, *Tárik Aziz* kezdetben a helyettese, majd a miniszterelnökhelyettes szinte naponta adtak a televízióban győzelmet sugalmazó interjúkat és cáfolták a amerikai közléseket. A városok körül külső és belső védelmi gyűrűket hoztak létre, decentralizálták a fegyveres egységeket, olajárkokat készítettek és élő-, közte gyermek pajzsokat alkalmaztak. A **Bagdadhoz** vezető úton aztán a védelmi gyűrűben tervezték megállítani az inváziós erőket. A hosszú, többhónapos készenlétben ki-merült légvédelmi erők felhasználták tartalékegységeiket, az iraki re-pülők a földre lettek szegezve. Az iraki arab katona, a harcoló reguláris és paramilitáris erők (köztük a fedajinok) túlzott mítoszának kialakítását és folyamatos fenntartását az amerikaiak lélektani hadviselése is segítette. Ezek közül még az arab önkéntesek sem tűntek ki.

A korai fázisba előrehozott lefejező és lefegyverző légi csapások

Az amerikai ultimátum lejártá után, 2003. 03. 20-án 3 óra 49 perckor az elnök parancsot adott Tommy Franks tábornoknak (aki

*egyébként szívesen nevezi magát „sáros bakancsú katonának”) az Iraki Szabadság Hadművelet megkezdésére: let's go Tommy =gyerünk, kezdjük Tommy. A jóváhagyott terv szerint egy nappal korábban, az ún. korai fázisban az amerikai légierő **8. expedíciós vadász századából kettő F-117s (Nighthawk) típusú lopakodó vadászbombázóival** ledobtak négy egy tonnás, közte bunkerromboló bombákat (**EGBU-27**), **a JDAM-ot**, azután a bombák anyját, a **MOAB-ot** az iraki elnök rezidenciájára. Azután a négy hadihajóról és két tengeralattjáróról indított mintegy **40 darab Tomahawk** (1610 km távolságú) manőverező robotrepülőgépekkel és **2 000 –lb.-os** bombákkal célzott csapásokat mértek **Szaddám Huszein Al-Tikriti** és szűk köre tartózkodási helyére, a déli és keleti badgadi, közte a rádió, a televízió és kereskedelmi épületek ellen.*

A CIA igazgató által javasolt csapás bár részben feleslegesnek bizonyult, mert a tv-ben az amerikai elnök után az iraki elnök is beszédet mondott, de a lélektani hatása nem maradt el. Iraki válaszként **14 Scud rakétát** indítottak a kuvaiti és határmelletti területekre, az előremozgást a légi hadművelet előtt megkezdő szövetséges szárazföldi csapatokra, amelyek bevonultak Irak területére. A határátlépés után mintegy **1 500 légi bombával** mértek csapásokat az iraki vezetési pontokra, miközben a szárazföldi erők erőltetett menetben haladtak **Bagdad** és **Bászra** irányába. A PR sikereket hajszoló médiák a két- és többoldalú dezinformáció és pontatlanság következtében a zavarodottság jeleit mutatták. Törökország hosszú huzavona után két légi folyosót nyitott a szövetségeseknek.

A shock and awe légi hadművelet és hatása, valamint annak hirtelen befejezése

2003. március 21-én elkezdődött a nem tervszerinti légi hadművelet első fázisa, amelyik úgy vonul be hadtörténelembe, hogy a légi hadjárat sokkoló megrémítő és elrettentő kombinált csapásmérés sorozata (angolul shock and awe). Megérkeztek a nagy-britanniai Fairfordból a B-52-ek és alkalmazták a Litening II. célirányítású bombákat, köztük a GBU-12 Paveway II-t is. Bekapcsolódtak a térségben települt repülő fegyvernemek kijelölt kötelékei (F/18 Hornet, F-14 Tomcat, stb.) és az ún. sebészeti pontosságú műveleteket kapcsán több száz célpontra mértek célzott csapásokat 3.000 manőverező robotrepülőgéppel és bombákkal (műhold- és lézerirányí-

tással), köztük a 2.000 pound-os Joint Direct Attack Munitionokkal. A légi-és rakétacsapások által kiváltott tűzhengerek óriási károkat és lélektani rombolásokat okoztak az iraki haderő állományában.

Ezért esetünkben igen fontosnak tartom az USA légierő céltervezése elméleti alapjainak és megközelítésének mostani felvillantását. Meglátásom szerint ugyanis *az USA légierő (US Air Force) céltervezése öt infrastruktúrális célcsoportot foglal magában. Nevezetesen: (1) a politikai-, (2) az információs-, (3) a gazdasági-, (4) az ipari-termelő- és (5) a katonai infrastruktúrális célokat.* Természetesen az előbbieket tovább is bonthatók. *Az elsőbe tartoznak:* a nemzeti kormányzati apparátus, a belső politikai és irányító erők és propaganda rendszerek. *A másodikba* a telekommunikáció (rádió és tv), a telefonközpontok, az optikai és javító állomások, a mikrohullámú transzmissziós hálózatok, a számítógépes és adattároló központok és a nemzeti C3 központok. *A harmadikba* a közlekedés irányítás csatolt részei. *A negyedikbe* a gazdasággal összefüggő energia-, áram- és anyag előállítók, a beruházók és pénzügyi központok és hálózatok. És végül *az ötödikbe* a katonai riasztó rendszerek, érzékelők, irányító pontok, parancsnoki pontok, tömegpusztító fegyverek, felderítő eszköztár, a logisztikai menedzsment, a széttelepítés, a munkaerő irányítás és az adatfeldolgozás. Ide sorolom a H-2 és H-3 iraki légi bázisokat, aztán a különleges, tipikusan mozgó célok ellen indított vadászatokban a Predatorok részvételét. Ebben a kontextusban az iraki légierő tevékenységét alapvetően a fogságba esett *Muzáhem Szaab al-Haszan* volt légierő parancsnok tudja és ha akarja utólag megvilágítani.

Visszatérve az ISZH-re, a támadó hadműveletben az amerikai szárazföldi erők **3. gyalogos hadosztálya** (M3 Abrams harckocsikkal és M2A3 Bradley páncélozott harcjárművekkel) felszerelt egységei **napi 80 kilométeres menetátlaggal haladtak Bagdad felé a sivatagon keresztül.** Rövidesen bevetésre került a **101-es légi szállítású hadosztály.** **Bászra-nál** az iraki erők összecsaptak a tengerészgyalogosokkal és az **51. hadosztály 8 000 katonája** megadta magát. A szárazföldi erőknél jól működött a XXI. századot jellemző harcéri rendszer, a kommunikáció és tűztámogatás. Rövid ideig tartó álló-harcok alakultak ki és a felmorzsoló tevékenység vált gyakorivá. A ko-alíció kötelékei közti kompatibilitás, interoperabilitás és a harci együtt-működés megszervezésének nagyvonalúsága miatt megnöttek a baráti (hózzáteszem, hogy barátságatlan) lövésektől, a baráti tüzeketől (friendly

fire, pontosabban unfriendly fire) elszenvedett veszteségek előerőben és harci technikában.

A harci tényeket elemezve kiderült, hogy 2003. március 28-ai incidens során az A-10 pilótája a 30 milliméteres ágyújával támadta a brit páncélozott szállító harcjárművet, aminek következtében egy brit katonára meghalt és négy megsebesült. A második esetben az U.S. Patriot üteg eltalálta a Royal Air Force Tornádóját. Aztán 2 fő meghalt, amikor egy Challenger II rálőtt egy másik Challenger II-re. Ezekhez hozzáteszem azt, hogy az USA erők felszerelése high-tech, azaz világszínvonal feletti, míg a briteké „*csak*” világszínvonalú. A harcmezői célazonosítás program keretében felgyorsítják az idegen-saját felismerő fejlett technológia koncepció alapján történő kutatását és végrehajtását. Az amerikai szárazföldi erők közvetlen légi támogatására (close air support of ground forces) bevetették az új **F/A-22-es Rap-torokat**.

Az iraki légvédelem szórványosan működött. 7 iraki olajkutató felgyújtottak, a többi a szövetségesek biztonságba helyezték. A szövetséges erők „*belülről kifelé*” az iraki erők „*kívülről befelé*” mozogtak, támadtak és védekeztek. A kommentátorok az ismeretlen helyzetből azt a következtetést vonták le, hogy az ISZH-ben számtalan probléma merült fel. Közben erősödtek a tiltakozások. Ezzel szemben valójában az történt, hogy ***az új háború, az új hadviselés kitermelte magában az új problémákat.***

Ezek az ***új hadviselési problémák csokorba szedve az ISZH ezen fázisában a következők voltak:***

- A politikai döntés kapcsán a korai fázisba előrehozott lefejező és lefejező csapások részben felborították a terveket, másrészt pedig azok látszólagos hatástalansága befolyásolta a közvélemény vélekedését;
- A szárazföldi hadművelet korábban indult meg mint a légi hadművelet és bár azonnal elmaradtak a nagy erejű, szinte hullámszerűen ismétlődő légi csapásoktól várt azonnali megadások és az iraki rezsim elleni fellázadások, de a szervezet védelmi hadműveletek és harcok elmaradtak;

- A nem várt és alkalmazott iraki taktika kellő óvatosságra intette a koalíciós erőket és a hadvezetést;
- Az iraki erők céljaikra (például parancsnoki harcállás-pon-tok telepítésére) felhasználták az iskolákat, a gyermekintéz-ményeket és a kórházakat;
- Az iraki katonák polgári ruhába történő átöltöztetésével, az amerikai egyenruhában történő atrocitások véghezvitelével és élő pajzsok, közte gyermekek felhasználásával nemcsak a fair play szabályait, hanem a hadviselés nemzetközi jogi normáit is áthágták;
- A hirtelen igen magas ütemű sivatagi előnyomulás okán a logisztikai támogatás feladatai megnehezedtek, a harcosz-lopok és logisztikai érintkezési vonalak őrzés-védelmi és ellenőrzési feladatai, azok komplikáltabbá váltak;
- A városi harcok kialakulása kedvezett a technológiai fölénynek, sőt az amerikai és brit katonák jó kiképzettsége segítette az egyes harcosok és kis kötelékek mozgását és harcát, elmaradt az iraki erők decentralizálásából fakadó harci lehetőségek kihasználása.

Az ISZH akkori menetében az amerikai katonai vezetés az 1. gyalogos hadosztály és az 1. tengerészgyalogos hadtest katonáit, a britek az 1. páncélos dandár állományát dicsérték. Az irakiak kiemelték a 11. hadosztály katonáinak harcát.

Az USA figyelmeztetése Szíriának hatásosnak bizonyult. Az iraki páncélos egységeket az amerikaiak megsemmisítették a műhold irányítású bombákkal, nevezetesen a nagy találati pontosságú **smart lőszerrekk** (smart munion), amelyeknek 40 töltetük van és szenzor alapu az irányításuk. A légi csapásokat összekapcsolták a szárazföldi erő manővereivel.

A ISZH első tíz napjában a szövetségesek bevetettek mintegy 650 Tomahawk-ot és 5 000 precíziós bombát, amelyeknek a hatásai ké-sőbb, a hirtelen gyors összeomlásban mutatkoztak meg. Aztán a légi hadművelet (amerikai kifejezéssel légi hadjárat) rövid idő alatt szinte befejeződött. Az akkori nemzetközi sajtóból érdemes megemlíteni a két fél veszteségeit.

A veszteségek az első tíz nap után az orosz Rosszijszkaja Gazeta akkori közlése alapján a következők voltak:

FELEK	HALO TT	SEBES ÜLT	HK.	TÜ.LG .	PSZH	RE.	HEL.
SZÖVET- SÉGESEK	200	300	32	-	33	10	14
IRAKIAK	1 500	3 500	87	173	52	52	-

Elemzéseim között kiderült, hogy csak az ISZH 5. napja után kerültek az amerikai légi csapatok fókuszába az iraki ellenséges földi csapatok, különösen a jobban felszerelt és szervezet Köztársasági Gárda egységei.

Csak emlékeztetném a kedves olvasót és a katonai elemzőt arra, hogy 1991-ben közel egy hónapig folyt a bombázás a szárazföldi csapatok támadása előtt. Most, 2003-ban a szárazföldi csapatok közvetlen légi támogatására akkor került sor, amikor **Bagdad** felé a mintegy 300 mérföldből már megtettek 220 mérföldet. Vagyis szerintem, ez azt jelenti, hogy a szárazföldi haderő és a tengerészgyalogság jelenlévő kötelei a hadművelet első napjaiban nem vették igénybe a közvetlen légi támogatást (angolul close air support (CAS), miközben kezükben tartották a Harriereket és az A-10-seket. A támadásra a helikoptereket vették igénybe, miközben a harc- és gépjármű konvoj 1.000-es nagyságrendű volt és az éle érintkezett a **Köztársasági Gárda** egységeivel.

Az amerikaiak elvesztettek néhány napot a **Szaddám Huszein al-Tikriti** és a **Baath párt** szimbolikus megsemmisítésének kísérletével. Ugyanakkor a mintegy 75 000 fős koalíciós csapatok őrzés-védelme a mintegy **250 mérföldes ellátó vonalakon** gondot okozott. A koalíciós erőknél több idő, erő és ellátás kellett volna. Az ISZH egyik különleges kérdését képezte az állatok bevetése a harctevékenységekbe és a támogatásokba. Felhívom a kedves olvasó figyelmét arra, hogy ez nem új kérdés. **A kiképzett állatok:** kutyákat, szárnyasokat, delfineket, fókákat, galambokat, stb. felhasználták bombák keresésére, aknák és bűvárok felkutatására, megjelölésére, szabotázsakciók megghiúsítására, fontos üzenetek továbbítására, gázok, mérgek és füstök jelzésére, feldeírítésre, védelemre, jelzésre, mentésre és ellenőrzésre a szárazföld-dön, a vízen, a víz alatt és a levegőben.

A dzsihád bejelentése, az ostromok elmaradása és az iraki rendszer teljes összeomlásának felgyorsulása

Szaddám Huszein Al-Tikriti iraki elnök bár 2003. április 03-án meghirdette a Szentföld fegyveres védelmét, a Dzsihádot a piszkos inváziók ellen, az ellenállás továbbra is szervezetlen és érthetetlenül gyenge maradt. Az iraki elnök kitüntette az öngyilkos merénylők családtagjait és elrendelte az elesettek és megsebesültek családtagjainak a kárpótlások kifizetését.

A **3. hadosztály 2. dandára** rövid megállás és beszivárgás után bevonult **Bagdad** szélére, elfoglalta a repülőteret, amelyet át kereszteltek **Bagdadi Repülőtérre**. A **7. lovas páncélos-felderítő ezrednek** megadta magát **4 000** iraki katona. Bagdadot a **3. gyalogos hadosztály** egységei nyugatról és délről, a tengerészgyalogosok és a **101-ek** délkeletről fogták gyűrűbe, miközben kb. **70 000** kurd fegyveres tartott Északról a főváros felé, később ezt leállították. A főváros blokkírozása, az ún. ki-és bejárás, a beszivárgás, a folyamatos légi csapások, a célzott földi erők összehangolt tüzei és manőverei, aztán az állandó erőszakos harcfelderítés következtében folyamatosan vonták ellenőrzés alá az iraki fővárost, aztán sorban a többi várost és az egész országot. **Dezorganizálódott az iraki politikai és katonai vezetés**, bevetésre kerültek az Apache helikopterek és az A-10-esek (a varacskos disznók), amelyekből egyet az irakiak lelőttek. Az **ISZH 21. napján Bagdadban** az amerikaiak elfoglalták az elnöki palotát és a központban ledöntötték **Szaddám Huszein** hat méteres szobrát. Ráleltek a 20 indításra kész rakétára is. Ezalatt a britek bevették **Bászrát** és sorjában terjesztik ki ellenőrzésüket az iraki lakott területek felett. Eközben megmenekült **Jessica Lynch közkatona(nő)**, aki az USA hőségévé vált. Bagdad elesté-vel egy időben összeomlott **Mosul** és **Kirkuk** védelme is. Fontos tényként említem azt, hogy **2003. 04. 13-án, azaz a hadművelet 25. napján a koalíciós erők átvették a nagyobb városok ellenőrzését.**

Megkezdődött **Tikritbe, Szaddám Huszein** szülővárosába és máshova a lassú és biztonságos bevonulás és ellenőrzés kiterjesztése. Általában az iraki városokban a káosz mellett a fosztogatás nyert teret. Ahogy akkor a régi fáma mondta, a „**bagdadi tolvajok**” raboltak, loptak és fosztogattak. Sorra kerültek a paloták, minisztériumok, állami intézmények, kivételes történelmi értékekkel rendelkező múzeumok és követségek, stb. Általános volt az ivóvíz, az élelem, a gyógyszer és az

elektromos áram hiánya. A szövetségesek keresték és elfogták a 55-es listán lévő volt egyes vezetőket, akiknek jó része feladta magát, Szíriába vagy máshová menekült.

Megjegyzem, hogy **Szíria** mint a gonosz tengely egyik tagja (the axis of evil) vegyi fegyverekkel rendelkezik. *Lásd ezzel kapcsolatban a CSIS Homeland Defense: Asymmetric and Terrorism 9/24/01, Page 26-ot.* Elemzőként és krónikásként hozzáteszem azt, hogy **Basár el-Aszad, aki Háfez el-Aszad fia** válaszút elé került. **Basárnak** választani kell a modernizáció, a korrupció, a palesztinok támogatása, az iraki vezetés és a terroristák bűjtatása és Izrael elismerése között. Irakban 2003. 04. 13-án már elkezdték a közös járőrözést és rend helyreállítását. A szórványos lövöldözések abbamaradtak. Majd a katonai vezetés fel-szólított a munka megkezdésére és rend helyreállítására.

A Pentagon szerint az Iraki Szabadság Hadműveletben 137 amerikai katona vesztette életét. Ebből elesett **114 katona** harci cselekményben, az ellenséges vagy baráti tüztől és **23 katona** meghalt balesetben. A sebesült katonák száma **459 fő**. Az amerikaiak eltűnt, illetve hadifogságba esett katonákról nem tudnak és nem is tartanak nyilván. *A brit katonai veszteség 30 halottra rúg.* Ez ellentmond a már idézett orosz újság adatainak. De hát minden háború és a tények szembe-sítenek minket a médiával. Az ISZH alatt és közvetlenül utána nem találták meg az amerikaiak a tömegpusztító fegyvereket, de találtak írásos bizonyítékokat az **iraki-al-Kaida** közvetlen kapcsolataira. Miközben az USA egyre növelte a keresők létszámát.

A nagyobb és kiterjedtebb hadművelek befejezése. Irak Szaddám Huszein utáni új korszaka: az újjáépítés, demokratizálás és a stratégiai tanulságok

George W. Bush és Tony Blair Belfastban Bertie Ahern ír kormányfő meghívására tárgyalt (a.) az iraki újjáépítésről, (b.) az izraeli-palesztin útütervről (road map) és (c.) az észak-írországi békefolyamat-ról. Condoleeza Rice nemzetbiztonsági főtanácsadó Moszkvában partnerével, Vlagyimir Ruszlóval, az orosz külügy- és védelmi miniszterrel tárgyalt. A szentpétervári francia-német-orosz csúcsta-lálkozáson a résztvevők -szinte egyhangúan- az újjáépítésben az ENSZ részvételét

követelték. Az arab országban a fosztogatás és a teljes káosz után lassan normalizálódott a helyzet.

George W. Bush amerikai elnök a hadműveleti vizekről hazatérő és a San Diegoi haditengészeti bázisra tartó Abraham Lincoln repülőgép-hordozó fedélzetén 2003. május 03-án a hajnalban ünnepélyes keretek között bejelentette az USA-nak és az egész világnak, hogy: **„Erőink dialmaskodtak. Irakban véget értek a nagyobb hadműveletek. A szabadságért és az egész világ békéjéért harcoltak ebben a csatában.”** Értékelésem alapján az elnök ezzel lezárta konfliktus fegyveres szakaszát és meghirdette az iraki újjáépítést. **Donald H. Rumsfeld** védelmi miniszter kijelentette, hogy Irak nem veszélyforrás többé és a jövőben Szaud-Arábiából kivonják az amerikai fegyveres erőket. *A Szaddám Huszein Al-Tikriti diktatúra utáni iraki korszak két részre oszlik.*

Az **első rész a stabilizációs éra**, amelyben az amerikai-angol katonai adminisztráció begyűjti a lakosságtól a fegyvereket, felszámolja a terrorizmust és megszervezi az élelmiszer, egészségügyi, stb. ellátásokat és ezt protektorátus váltaná fel. **A második etapban pedig átadnák a hatalmat** az olyan iraki vezetésnek, amelyben képviselve vannak az egyes népcsoportok, az emigráns politikai és vallási irányzatok. A 24 millió lakosú és 500 milliárd USA dollár tartozású Irakra az újjáépítés mintegy 240 milliárdos költségei, terhei, szenvedései és demokratikus szabadság örömei várnak. A tényszerűség alapján megemlítem, hogy Irak Magyarországnak 150 millió US dollárral tartozik. Az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia vezetése örömmel kezdeményezte (2003. április 23-án informálisan) az iraki békefenntartásban esetlegesen a magyar katonák és civilek részvételét. **Jay Gardner** amerikai négycsillagos nyugállományú tábornok lett az iraki **Újjáépítési és Humanitárius Segítségnyújtási Iroda (ORHA)** vezetője, aki agilisen kezdte meg munkáját. Az ENSZ WFP (Élel-mezési Világprogram) 1,3 milliárd dollár keretében szállított élelmi-szert Irakba. **Korábban, már 2003. április 12-én megkezdődött az amerikai haditengerészeti erők és brit kötelékek visszavonása** és visszaszállítása az állomáshelyeikre. Ugyancsak elkezdtek a **Törökországba** szállított csapatfelszerelések elszállítását. Az Irakban kialakult helyzetben rendőri erők is kellettek a rend helyreállítására. Megkezdődött a közös járőrözés.

Ahogy 14 NATO ország Afganisztánba küldte az ISAF-ot (International Szabilization Assistance Force), úgy valószínű, hogy ez esetben is erre lesz szükség, miközben a hadművelet folytatásának intenzitásában, folyamataiban és céljaiban módosulások mentek végbe.

Mielőtt ezen stratégiai esszémeket befejezem, arra hívom fel a kedves olvasók és a katonai stratégia iránt érdeklődők szíves figyelmét, hogy az Iraki Szabadság Hadművelet és az utáni időszak számos és gyökeresen új tanulságokkal rendelkezik a hadviselés témakörében. Ezek még további elemzéseket, adaptációt és technológiai fejlesztéseket vonnak maguk után úgy az amerikaiaknál, mint a briteknél, és természetesen nálunk is és a többi szövetségeseknél.

A II. Öböl-háború stratégiai konklúziói és az esetlegesen adaptálható tapasztalatok

Az Iraki Szabadság Hadművelet tanulságai és tapasztalatai azoknak a jelentősen eltérő irányultságuk, kapcsolódásuk és kezdeti adaptálhatóságuk ellenére a következőkben foglalhatók össze:

- Az Iraki Szabadság Hadművelet a felszabadító jellegétől függetlenül valójában könnyű, gyors és kockázatmentes háborús győzelmet hozott alapvetően az Amerikai Egyesült Államoknak és régi szövetségesének, Nagy Britanniának;
- Az iraki rezsim felszámolásával átrendeződnek az ázsiai térség geostratégiai és a geopolitikai erőviszonyai, illetve a módosulások elkezdődtek és folytatódnak, közte 2005-ben létrehozzák a palesztin államot;
- Az ISZH tervezése és a bevetett intervenciós erők integrációja és szinkronja a rugalmasságot követelte, miközben az egy időbeni és alkalmi aszinkronban lévő légi-, szárazföldi- és speciális hadműveletek ugyan veszteségekkel jártak, de jóval a vártnál előbbre hozták a győzelmet ;
- A szárazföldi támadó hadművelet pontosan egy nappal előbb megkezdődött a légi csapások előtt. A légi erő a stratégiai bombázási hadjárat első hetét a 80.000 főt kitevő Köztársasági Gárda Al Nida páncélos és Medina gépesített hadosztályok állásainak rombolására, a Dél-Bagdadban a 3. gyalogos

hadosztály és a tengerészgyalogság előre haladásának elősegítésére tervezte, aztán a valóságban a harcászati légierő a hadművelet ötödik napja után kezdte el rombolni a Köztársasági Gárda bagdadi egységeit és állásait, ezért tudták az irakiak átmenetileg stabilizálni a Mosul-Irbil-Kirkuk övezetet ;

- A hadműveleti megtévesztés és az információs hadviselés mellett jó és hasznos szolgálatot tett a kialakított és beágyazott újságírói rendszer;
- A sokkoló, nagy erejű, megrémítő és hullámszerűen ismétlődő stratégiai, majd a hadműveleti és a taktikai légi csapások és szárazföldi manőverek eredményei nem azonnal jelentkeztek, hanem mintegy bizonyos fáziskéséssel felgyorsították az iraki rezsim politikai és katonai összeomlását;
- A harcászat színterén az új egyéni felszerelések (szemüveg, golyóálló mellény, rádió, CBRN fegyverek elleni védelem, lőszerkészletek, élelem, kiemelve az ivóvíz, stb.), különösen a kommunikáció műholdas és űr támogatása, a harcmező látása és ismerése, a esetenkénti légi- és tűztámogatás nemcsak a vezetés-irányítás lehetőségeit javította soha nem látott szintre, hanem az egyes katona és kis kötelékek szerepét és jelentőségét fokozta;
- A négy haderőnem egységei és a koalíciós kötelékek közötti együttműködés új és azonnal megoldandó problémákat vetett fel, azonban a győzelemben a haderőnemek kötelékei alaposan és egyesítetten kivették a részüket;
- Új jelenség volt a politika-katonai stratégia-média triádnak a látószólagosan egyenjogú alapú megközelítése és kezelése;
- A fegyvernemek képességeit jól integrálták, az amerikai fegyveres erők átalakításának eddigi eredményei megmutatkoztak a felderítésben, a gondolkodásban, a parancsnoki munkában, a viszonylagos tömegességben, a felszerelésben, valamint másokban, például a C4ISRT-ben, aztán a higt-tech, például a pilóta nélküli légi eszközök, a Joint Stars, a Predator, a Global Hawk UAVs és mások alkalmazásában;

- Az űr támogatás sikerei után a légierő űr parancsnokságának kísérleti központja kutatja az interkontinentális rakéták hagyományos robbanófejjel történő ellátását, estleges alkalmazását;
- Titán alapú hiperszonikus lőszeres kinetikus energiával történő felhasználását a szárazföldi célok rombolására;
- Az aszimmetrikus űrképeség rendszere a jövőben biztosítani fogja a rakétavédelmet és technikai felderítést;
- Az ISZH-ben harcmezőn megszerzett tapasztalatai, különösen a hadműveleti és a harcászati szinteken kihatnak a XXI. század harctevékenységeinek formáira, a haderők struktúráinak módosítására, a felszerelések további- és ki-fejlesztésére;
- A Nemzeti Felderítő Hivatal 35.000 fővel 15 külföldi elhelyezésben és 21 USA állásban koordinálta az adatokat, kérdés, hogy adott esetben kapnánk-e innen mi is ;
- A logisztikai támogatások terén előtérbe kerültek a **katona fogyasztói szempontok**, a túl hosszúnak bizonyult katonalogisztikai-ellátási láncok csökkentése, és aztán bátran alkalmazhatjuk idehaza a logisztikában a jól bevált outso-urcin-gokat;
- A harcoló, és az intervenciók keretében bevethető ún. nehéz és könnyű erők arányának, estleges változtatási lehetőségeinek megvizsgálása kiemelt kérdés, netán a nehéz erők megtartásának újbóli beigazodása, azután a hadműveleti- és erőtervezés egyesítése és az innováció menedzselése is előtérbe kerülhet;
- Az egyes katona, az amerikai, a brit és az iraki arab katonák harci morálja és más tényezői megkövetelik - kiváltképp a szerződéses és hivatásos - felkészítésének újbóli átgondolását, mégpedig a XXI. századi hadviselés követelményeinek érvényesítésével a tisztek, tiszthelyettesek és katonák alap- és továbbképzésében és a felkészítésének modernizálásában;
- Az Abrams és a Bradley harcjárművek lőszerait felülvizsgálják és áttérnek a következő generációra;

- Az USA soron kívüli védelmi felülvizsgálat keretében áttekinti a fegyveres erők tengerentúli állomásoztatását a globális és a regionális szükségletek fényében, alapvetően az új védelmi stratégia fókuszba helyezésével, utána pedig megteremti a képesség bázisú erők alapjait;
- A rosszul kiképzett, elavult harci eszközökkel felszerelt, a nem várt gerilla taktikát alkalmazó, alig motivált és „*a halálba küldött*” iraki katona rövid habozás után a felsza-badítók felé fordult és a szabadságot választotta a bukott diktatúrával szemben, amely újra elgondolkoztathatja az arab világot, különöse Irak szomszédjait az arab katonai mítoszról és az arab összefogásról;
- A tapasztalatok újra figyelmeztetnek a nemzetközi és nemzeti jogi és más szabályzók figyelembevételére, továbbá a harc, a hadművelet fair play szabályainak betartására, a katonai erő és civil szféra együttes tevékenységére és
- Végül az ISZH véres és kiegészítő tanulságait célszerű *egyrészt* felhasználni a Magyar Honvédség átalakításában (hadviselés, struktúra, kiképzés, készenlét, intervencióra át-dobás, támogatás, vezetés, békefenntartás, békekikényszerítés, békeépítés, stb.) és *másrészt* a magyar honvédelem XXI. századi nemzeti követelmények és az európai elvárások szerinti modernizálásában.

Az USA fegyveres erői tekintetében előre nézve a 2004-es évre **480 000** fős szárazföldi erőt, **373 000** fős haditengerészetet, **559 000** fős légierőt és **175 000** fős tengerészgyalogságot terveznek, a rendelkezésre álló 379 milliárd USA dollárból. Ebből 62,5 milliárd lesz felhasználva az iraki háborúra és a terrorizmus ellen.

2003. április 16-án (szerdán) George W. Bush amerikai elnök bejelentette, hogy a világ a tanúja volt annak, ahogyan Irak városait és az országot elfoglalták és ezért a XXI. századi modern hadviselést újra kell fogalmazni. Ugyancsak ezen a napon Athénben 10 országot vettek fel az Európai Unióba, Medgyessy Péter miniszterelnök és Kovács László külügyminiszter írta alá az okmányokat az athéni Agorán.

Európa vén- és a visszatért európa-országi biztonságának megteremtése igen sok emberi és pénzügyi-anyagi ráfordítást követelnek az érintettektől és a különböző földrészeken meglévő szövetségeseiktől és főként a barátaiktól. Ez a történelmi jelentőségű esemény és ünnep nem szoríthatja háttérbe az **Európai katonai képességeket (European Capabilities Action Plan)** akkor, amikor a NATO (2003. április 16-án) kiterjesztette a felelősségi övezetét és átalakította parancsnoksági rendszerét.

Befejezésül megállapíthatom, hogy a globális új gazdaságra és hadügyi- és más forradalmakra az iraki felszabadító és a kiterjedten nagyobb hadműveletek jótékony hatást gyakoroltak. Nem feledkezem meg arról, hogy **Irak**, pontosabban szólva **Mezopotánia** mint az emberi kultúra bölcsője a XXI. század elején többek között a II. Öböl-háborúban betöltötte a **csatamezői laboratórium** szerepét és ez a tény szinte előrevetíti a fegyveres erők következő generációját. A harcmezőn történtek feltárása még sok elméleti és gyakorlati feladatot tartogat, úgy a politikai, mint a katonai, sőt a pénzügy-gazdasági és más civil szféráknak.

Szilárd álláspontom szerint a transzatlanti kapcsolatok helyreállítása és az együttműködés újjászületése az Amerikai Egyesült Államokkal jelentősen növelheti Európa súlyát a transzatlanti befolyás mérlegének serpenyőjében. Ugyanis A II. Öböl-háború okozta centrális bizonytalanság hullámai a „**szép új világrend**” felé irányulnak és a mintegy **250 milliós** arab tábor is megkezdte a háború következményinek széles körű feldolgozását: Irakban a nemzetépítés és demokratizálás; Izraelben a palesztin állam kiépítése és az intifáda beszüntetése; Szíriában a terror szervezetek felszámolása, stb.

A tanulságos, sok konzekvenciával járó kérdésköröket alapvető nemzeti érdekünk napirenden tartani és kihatásait ajánlatos beépíteni

a honvédség jövőbeni funkcionálásába, fenntartásába, a magyar honvédelem átépítésére és modernizálására.

Felhasznált irodalom:

1. **Nick Dowling:** Transformation at War. Defense News April 7, 2003. 04. 09.
2. **Gordon, Péshilip:** Bridging The Atlantic Divide. Foreign Affairs, No.1, January/February 2003.
3. **Dr. Csabai György:**
 - Visszatekintés az 1990-1991-es Öböl-háború tapasztalataira. Nemzetvédelmi Egyetemi Fórum, 2003. 3.-4. szám.
 - Skúsenostyi refoziem (reformy) madarrskych obrannych sil. Zbornik Sims, Bratislava, 3/2000. Szloveky Institut Mezdnainodnych Studi.
 - A stratégia általános jegyei az ókortól a XXI. századig. Új Honvédségi Szemle, 2003/2.
 - Ewolucja budzetu obronnego, zmiamy w sektore obronnyn oraz stan wegierskiej technologii znrojeniowej. Zeszty Naukove, Akademia Obrony Narodowej, Nr.4 (33), 1998. Warszawa.
 - Fresh strategy needed on military budget. The Hungarian Times, Budapest, october 4, 1993.
 - A harmadik hullám csapdái és a hadügyi forradalom. Hadtudományi Tájékoztató, 2001. 2. szám.
 - Sz Tvorcseszkim Podhodom. Tül i Sznabzsenyije Vooruzsönyih Szil SZSZSZR. Moszkva, 1986. 9. szám.
4. National Strategy To Secure Cyberspace. EOOP. February, 2003.

5. Iraq Potential US Military Operation Liberty of Congress, 2003. Secretary Owell's remark at U.N. Security Council Meeting, 6, Marc.
7. United Nations Weapons Inspectors Report To Security Council On Progress In Disarmament Of Iraq. Marc 7, 2003. 03. 30.
8. **Vago Muradian and Riad Kahwaji:** Iraq Campaign. Showcases U.S. Speed, Precision. Defense News, March 24, 2003.
9. **Frank Tiboni:** FBCB2 System Debuts in Iraq Early. Defense News, March 24, 2003.
10. **Praveczi Zoltán:** Új típusú haderő-új fegyverekkel. ÚHSZ 2003/1.
11. **Kis-Benedek József:** Irak-háború előtt? ÚHSZ, 2003/2.
12. **Marvin Leibstone:** America's post-9/11 National Security Strategy. Military Technology 11/2002.
13. **Condoleezza Rice:** Our Coalition. The Wall Street Journal, 26 Marc 2003. 04. 09.
14. **Ruth Wedgwood:** Legal Authority Exist For a Strike on Irak. The Financial Times of London.
15. **Szabó László:** Irak-erők és érdekek. ÚHSZ 2003/4.
16. **Wagner Péter:** Az iraki fegyveres erők és biztonsági szervezetek. ÚHSZ 2003/4.
17. **Jason Sherman:** U.S. Chiefs Eager For Lessons on Iraq. April 21, 2003. 04. 23.
18. „Iraq: U.S. Military Operations” (a CRS Report to Congress).
19. **Dr. Csabai György:** A XXI. századi magyar katonai logisztika azon aspektusai és mintái, amelyek összekötnek. Katonai Logisztika, 2003. 1. szám. (Az Integrált Logisztikai Tudomány-szervező Tanács 2002-es (első) kiírásán különdíjjal jutalmazott pályázat).

20. **Barbara Opali-Rome:** Izraeli Leaders spar for top Role in New Long-Range Dovktrine. Defense News, December 9-15.
21. **David A. Fulghum:** Opening Nigh in Bagdad. The F-117 mission to kill Saddam Hussein was planed and executed in 4 hr., to bomb a precise spot in an empty field. Aviation Week and Space Technology/April 7,2003.
22. **David A. Fulghum:** Offensive Gathers Speed. Aviation Week and Space Technology/March 24, 2003.
23. Iraq: U.S. Military Operations (a CRS Report to Congress, 2003).

KATONAI LOGISZTIKAI ELMÉLET

GONDOLATOK A VÉDELMI FELÜLVIZSGÁLAT VÉGREHAJTÁSÁRA HOZOTT INTÉZKEDÉSEK GAZDASÁGI TARTALMÁRÓL

Briák Ottó¹

2003. utolsó negyedét nyugodtan minősíthetnénk a feladatszabások időszakának. A védelmi felülvizsgálat alapvető stratégiai döntéseinek meghozatalával megkezdődött azok aprópénzre váltása, megkezdődött végrehajtásuk megszervezése. Ez pedig elhozta a „feladatszabások korát”, melyben egyre-másra születnek és várhatóan fognak születni a különféle intézkedések, utasítások és határozatok, amelyek mind azt a célt szolgálják, hogy az elvekből, az elgondolásokból, a haderő-átalakítás korszakos eszméiből praxis, felépült, össze-rendezett valóság legyen.

A dolog természeténél fogva minden feladatszabás legfőbb tartalma maga a feladat, annak részletezése, a végrehajtás hogyanja és a megvalósítás szervezeti, szervezési kérdései. Az eddig megszületett intézkedésekből, ennek alapján mindenekelőtt a katonai, szervezési-szakmai kérdések csendülnek ki, amelyek döntően a végrehajthatóság katonai-szakmai feltételeire koncentrálnak.

Van azonban a meghatározott feladatoknak egy nagyon fontos, sőt a végrehajtás menetében szinte első számú prioritássá előlépő feltétel-rendszere, amelyek – eddigi tapasztalataim szerint – **a feladatok meghatározásakor nem kapnak jelentőségüknek megfelelő teret. Ez a gazdasági feltételrendszer, amely jó esetben is, legfeljebb a feladatok költségvetési igényének megfogalmazásáig terjed.** Annak ellenére, hogy a katonai tervezés mind több területén halljuk, és magunk is emlegetjük ezzel összefüggésben az erőforrás-tervezés szükségességét, ez a napi gyakorlatban **még egyáltalán nem nyert polgárjogot.**

¹ Briák Ottó mk. ezredes, HM Védelemgazdasági Koordinációs Irodavezető, védelemgazdasági főtanácsadó.

Nem nyert egyrészt azért, mert e hangzatos fogalmat emlegetők jelentős részének fogalma sincs annak valós tartalmáról, másrészt igen sokaknak az a véleménye róla, hogy az erőforrás-tervezés olyan felesleges plusz energiákat köt le, amelyek felhasználása nem éri meg a várható eredményt. Ettől függetlenül az erőforrás-tervezés szükségességének, eddig jobbra tartalmatlan, üres-szóhasználata, igazán nem hitt szükségszerűségének hangoztatása egyre terjed. Mindez azt a képet kelti, mintha e téren lázas műhelymunka folyna, amelynek számtalan, még össze nem rendezett „*akarat-eredőjéből*” végül minden feladathoz erőforrástervek fognak rendelkezni.

A feladatszabások többsége azonban még nem ezt a képet mutatja. *Az intézkedések, előterjesztések és határozatok gazdasági vonatkozásait a költségvetési és a pénzügyi biztosítás tervének követelménye tölti ki. Hiányzik belőlük az erőforrás és költség-meghatározás, valamint ennek tervezésének igénye.*

Ez az alábbi következményeket vonja maga után.

1. Mivel a költségvetési terv csak a beszerzendő anyagok, eszközök és szolgáltatások körét tartalmazza és azokat is csak a költségvetési sorokra összesítve, maximum szakági bontásban, ennek alapján az intézkedésben elrendelt költségvetési tervből *nem fogjuk tudni azt, hogy a feladat összességében mennyibe fog kerülni a tárcának.* A költségvetési tervből ugyanis hiányozni fognak azok a költségelemek, amelyek nem járnak pénzmozgással, és így azok nem is igényelnek költségvetési fedezetet.

Ezek közül a legjelentősebb tétel *a központi raktárkészletből kiadott, illetve a más katonai szervezetektől átcsoportosított, a fejlesztésekhez és a működéséhez biztosított technikai eszközök, speciális felszerelések és anyagi készletek értéke.* De ugyanígy pénzmozgás, és így költségvetési fedezetet nem igénylő költségelem a kiképzés, illetve működés során használt *tárgyi eszközök amortizációja is.*

Mind a raktári készletekből, mind a más katonai szervezetektől átcsoportosított anyagi eszközöket ugyanis, várhatóan *a későbbiek folyamán pótolni kell* és a használatba vett tárgyi eszközök amortizációját is azok javítása, felújítása vagy cseréje során ugyancsak ellentételezni lesz szükséges. Ebből következően *ezek a költség összetevők je-*

lenleg valóban nem generálnak kiadást, ezért nem igényelnek költségvetési fedezetet sem, azonban időben eltolva már igen. Vagyis előbb-utóbb a tárca költségvetését ezek a költségösszetevők is terhelni fogják.

Mindebből az következik, hogy ***a feladat teljes költsége messze nem azonos annak költségvetési igényével.*** Különösen ajánlatos ennek figyelembevétele annak ismeretében, hogy a jelenleg pénzmozgással nem járó költségelemek a feladatok egy jelentős részének vonatkozásában, nagyságrendben összemérhetők, sőt, esetleg meg is haladhatják a költségvetési (azaz pénzmozgással járó) költségelem igényeket. Ezek figyelmen kívül hagyása azt eredményezheti, hogy a raktárról kiadott anyagi eszközök pótlásakor jelentkező költségvetési igények nem, vagy csak nagy áttételekkel lesznek feladathoz köthetők, így várhatóan azok más feladatokra lesznek szétosztva és elszámolva, vagy egyáltalán nem lesznek feladatokhoz kötve. Ez mindenképpen torzítani fogja az érintett időszak egész feladatstruktúrájának költségszerkezetét. Mivel ezek az elhalasztott költségvetési igények nem egy időben fognak felmerülni, a költségkeveredés hosszabb időre is elhúzódhat.

2. További – a fentieknél aktuálisabb – problémát jelent, hogy ***nem kapunk pontos, hanem csak meglehetősen elnagyolt adatokat arról, hogy a feladat egészének milyen költségkihatásai vannak, azaz, hogy ezek teljesítése ténylegesen mennyibe kerül a tárcának.***

A teljes költségek számvetése helyett a költségvetési igények számbavételének problematikájával az iraki misszió tervezésekor már szembesültünk. Ekkor a 7,3 milliárdos nagyságrendű költségvetési igény esetében mintegy 400-450 millió forintos számított raktárkészlet és amortizációs érték került figyelmen kívül hagyásra (az előzetes figyelemfelhívás ellenére). Ennek pótlásigénye már a 2003-2004. évi költségvetésekben jelentkezett, amely a korlátozott források miatt igen problémás műveletté vált. Súlyosbította a helyzetet a szélsőséges időjárási és egyéb körülmények miatt már bekövetkezett rendkívüli meghibásodások nyomán keletkezett rendkívüli értékcsökkenési leírásnak (amortizációnak) a 450 millió forintot továbbnövelő hatása. Figyelembe véve, hogy ***vannak feladatok, amelyeknél pénzmozgással nem járó költségek aránya sokkal nagyobb, mint az iraki missziónál volt, azoknál a probléma fokozottabban jelentkezhet.***

3. Szintén e problémacsomag része, hogy a költségvetés tervezésének általános gyakorlati tapasztalata, hogy **a költségvetési igénytervek egyáltalán nem, vagy csak igen lazán vannak naturális erőforrásokkal, azok nagyságrendje pedig számvetésekkel alátámasztva**, illetve, hogy ezek **szakmai felülvizsgálata, rendszeresen sok kívánnivalót hagy maga után. Ebből következően a katonai szervezeteknek a naturális igények tervezésére vonatkozó kötelezettsége rendre beleütközik a pénzkeret tervezés sokkal egyszerűbb és a végrehajtásban jelentős mozgásszabadságot biztosító érdekelttségükbe.** Ebből következően a költségvetés naturális erőforrás alapjainak megtervezése helyett vagy azzal keveredve, fennáll a veszélye annak, hogy az egyes végrehajtandó feladatokra elsősorban költségvetési keretek kerülnek megtervezésre, majd azok jóváhagyását követően tervezik meg e keretek kitöltését jelentő beszerzéseket, **ami felültervezéshez, más célú tartalékképzéshez, illetve más feladatok szűkös költségvetési kereteinek kiegészítésére való törekvésekhez vezethet**, sőt más oldalról az igények alultervezése is előfordulhat. **Minden változat végül is a forrásokkal való pazarló gazdálkodás melegágya.**

Annak ellenére, hogy a fenti feltételezések prejudikációk, **valóság-tartalmukat korábbi példák sora támasztja alá.** Említhetnénk a nemzetközi gyakorlatok költségvetésének tervezését, amelyeknél a már jóváhagyott keretek kitöltése, jóval meghaladta a feladatok tényleges szükségleteit. De említhetjük az előzőekben már példaként felhozott iraki misszió, vagy a hivatásos haderőre való áttérés tervezését is, amelyeknél egyes igények nem konkrét erőforrás, hanem csak főkönyvi számlaszám, sőt volt olyan, amelyik csak kiemelt előirányzat mélységig volt megtervezve. Ez azután a beszerzések tárgyának meghatározásánál jelentős döntési szabadságot biztosított a végrehajtóknak. Az iraki misszió logisztikai ellátásában például ez a tendencia azt eredményezte, hogy a tervezett pénzkeret változatlanul hagyásával, azok beszerzés tartalmának közel 80 %-a változott.

E döntési szabadság megőrzése tehát alapvető érdeke a végrehajtó szervezeteknek. Ezek a törekvések a végrehajtók részéről érthetőek, mindamelllett egyben elfogadhatatlanok is. Nyilvánvaló ugyanis, **hogy a tervszerűség a végrehajtás szabadságának korlátozásával jár, azonban csak ez a tervszerűség képes biztosítani azt az előrelátást és prioritizált forráselosztást, amely minden feladat végrehajtásának alapfeltétele. A döntési és mozgásszabadság a pontos tervezés esetén is**

érvényesül, de nem a jóváhagyást követő végrehajtás, hanem az azt megelőző tervezési, döntés-előkészítő fázisban. Nem mellékes, hogy ez a mozgásszabadság a döntéshozó előljáró szabadsága, míg a döntést követő mozgásszabadságra az előjárónak már nincs ráhatása, és ez ellentmond a függelmi viszonyokon alapuló hierarchikus szervezeti rendszer filozófiájának.

4. Összefoglalva, *az erőforrás és költségtervezés követelményeinek kihagyása az intézkedésekből, szakmai tartalmát tekintve a feladatot összes körülményei figyelembevételének pontatlanságát eredményezi.* Jelenleg, amikor a védelmi felülvizsgálat eredményeként kidolgozandó **10 éves Alapterv** költségeinek biztosítása még a tervezés szintjén is számos, rendkívül kemény kompromisszumon nyugvó kényes egyensúlyt feltételez a feladatok és a prognosztizált források között, egy ilyen volumenű feladat valóságos költségigényének ismerete elengedhetetlen. Ezt nem helyettesítheti és nem is helyettesíti a feladat költségvetési igénye, amely a költségek egy részének figyelmen kívül hagyásával és ezzel azok későbbre halasztásával, *a később sorra kerülő haderő átalakítási feladatok összköltségeibe egy – nem kis összegű – hibafaktort visz be.* Ha figyelembe vesszük és feltételezzük, hogy ezek a feladatok is, sorra kerülésük esetén ugyanilyen módon kerülnek majd megtervezésre, *az újabb és újabb hibafaktorok egymásra szuperponálódva, szélső esetben az egész 10 éves terv költségoldali összeomlásához vezethetnek.*

Figyelembe véve továbbá azt is, hogy a **10 éves terv alapvetően erőforrásterv**, (mivel a költségvetés időhorizontja egy évnél nem hosszabb) *az abban szereplő feladatokat egyéves, ráadásul csak lépcsőzetesen tervezhető részekből felépíteni fizikai lehetetlenség* (minden költségvetést, csak az előző befejezése után lehet megtervezni, így ez soha nem fog egy 10 éves tervvé összeállni.) *Ez a tervezés fordított alapállású felfogását is jelenti, mivel a 10 éves terv nem 10 x 1 éves tervek összessége, hanem éppen fordítva, a 10 éves terv kerül egy éves tervekre lebontásra.*

Ez nem csak formai, hanem nagyon komoly tartalmi kérdés. Addig ugyanis, amíg a 10 éves terv az éves költségvetési tervekből összegződik, a **10 éves terv tartalmát e költségvetési tervek határozzák meg.** Ha a költségvetések a 10 éves tervből kerülnek lebontásra, akkor ez a meghatározottság megfordul és *a költségvetések tartalmát a 10 éves*

terv tartalma determinálja. Itt tehát valójában arról van szó, hogy az éves költségvetési kényszerek határozzák-e meg a hosszabb távú elképzeléseket, vagy fordítva, a hosszabb távú elképzeléseket kell-e a költségvetésnek kiszolgáltatnia. Ez alapvető, elvi kérdés!

A fentiekből következően, amennyiben fontos szempont egy adott feladat tényleges költségeinek ismerete (azaz, hogy annak végrehajtása mindösszesen mennyivel terheli meg a tárca forrásait), ha valóban szükség van a haderő-átalakítás 10 éves tervének konzisztens, kiegyensúlyozott költségadataira, ha az átalakítás folyamán az éves költségvetések fő feladatának a 10 év tervezett katonai feladatai egymással összehangolt finanszírozását tekintjük, ***akkor az erőforrás és költségtervezést a feladatok konkretizálásakor nem szabad megkerülni és a költségvetés tervezés teljesen más célú és tartalmú feladataival helyettesíteni, vagy – ami különösen nagy hiba – azonosítani.*** Ennek megfelelően a vezetői közgondolkodásban egyértelművé volna célszerű tenni, ***a költség és a kiadás elvi különbségét. Ennek alapján azt, hogy a költség az erőforrás-tervezéshez, a kiadásdöntően a költségvetés tervezéshez kötődő fogalom,*** és ennek folyományaként annak általános elfogadtatását, hogy ***erőforrás-tervezés nélkül nincs megalapozott költségvetés tervezés.***

E rövid eszmefuttatás is viszonylag jól rávilágít az erőforrás-tervezés szükségességére és a költségvetési tervezéssel való helyettesítése, vagy azonosítása tarthatatlanságára. Az is világosan kiténik belőle, hogy ***az erőforrás-tervezés biztosítja a feladattervek realitástartalmát, költségvetésük és ezzel finanszírozhatóságuk pontos, megalapozott tervezhetőségét. Ebből következően mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a továbbiakban erőforrás és költségterv nélkül semmiféle feladat ne kerüljön jóváhagyásra, és ennek tervezésének elrendelése legyen minden kiadott intézkedés elengedhetetlen tartozéka.***

KÖLTSÉGELEMZÉSI SZEMPONTOK A MAGYAR HONVÉDSÉG ÉLELMEZÉSI ELLÁTÁSÁNAK NEMZETGAZDASÁGI KIHELYEZÉSÉHEZ

Jároscsák Miklós¹

Előzmények

A 2002. évi kormányváltás időszakától, a politika által deklaráltan napirenden van a haderő új pályára állítása, amelyen belül kiemelt programként szerepel az önkéntes rendszerű, professzionális haderőre történő áttérés előkészítése.

A sorozások 2004. évre tervezett befejezése, a sorállomány megszüntetése érdekében elindított folyamatokat a **Honvéd Vezérkar** vezényli, míg az áttérés törvényi feltételeinek kialakítását a **Honvédelmi Minisztérium** közigazgatási szervei vezetik. A több mint egy éve megkezdett előkészítési feladatok a sorállomány kiváltása szempontjából átfogják a haderő működtetés teljes keresztmetszetét a **törvényi szabályozók újraírásától, a felkészítés-kiképzés, őrzésvédelem módosításán át egészen a logisztikai támogatás** érintett elemeinek átalakításáig.

A katonai szervezeteket támogató-kiszolgáló logisztikai rendszerben a sorállomány kiváltásának feladati valamennyi funkcionális területen megjelennek, így az **üzemeltetés, ellátás, szállítás** vonatkozásában sürgető válaszokat szükséges megfogalmazni az önkéntes rendszerű haderő által felvetett **logisztikai támogatási** kérdésekre. Mára már ezek a kérdések nem ismeretlenek a szakterület vezetése részéről, sőt a változtatást igénylő területek konkrét behatárolása is megtörtént, amelyen túlmenően az érintett logisztikai ágazatok kialakították elsődleges elgondolásaikat az új haderőn belüli szakterületeik megoldására. Ezek sorába tartozik a haderő személyi állományát közvetlenül és egyedileg is érintő **élelmezési ellátás** megváltozó körülmények közötti útkeresése, amelyhez a realitás talaján álló változatok **költség oldalról** történő megközelítéséhez szeretnék hozzájárulni.

¹ Dr. Jároscsák Miklós ezredes, HM Gazdasági Tervező Hivatal főigazgató általános helyettes.

A honvédség élelmezési ellátásának teljes terjedelmű, vagy részbeni nemzetgazdasági kihelyezése precedens értékű lépés lehet a különböző ellátási és szolgáltatási funkciók megvásárlása vonatkozásában. ***Éppen ezért kiemelten fontos az élelmezési nemzetgazdasági biztosításának előkészítése időszakában a haderő igényeinek megfogalmazása, követelményeinek rögzítése és az áttérés koncepcionális ki-munkálása.*** A koncepció részét kell, hogy képezze a bérbe adandó, illetve az igénybevételre kerülő erőforrások (pénz és naturáliák) feladatokhoz kötése, majd azt követően az erőforrásokhoz költségek számvetése.

A feladat – erőforrás – költségtervek kidolgozása – a **HM Gazdasági Tervező Hivatal** koordinációja és felelősége mellett az elmúlt egy – másfél év óta gyakorlattá vált a tárca szintű döntéseket előkészítő gazdasági folyamatokban, amellyel jelentős mértékben javult a döntések megalapozottsága. Az erőforrások és költségtervezés végrehajtása nem nélkülözhető az új típusú haderő teljes állományát érintő élelmezési ellátás rendszerének megváltoztatását célzó döntés-előkészítéseknek során sem.

Írásomban nem törekszem konkrét számadatokat sorakoztatni az egyes változatokat alkotó költség összetevők mellé, hanem inkább gondolatokat és egy olyan szempontrendszert ajánlok a témával foglalkozó szakértői kör részére, amelyet, mint eszközt tud használni a költségelemek feltárása, majd a költségek mélyreható elemzése során.

Megoldási változások

A változtatást igénylő területek mindegyikén, de különösen a honvédség teljes állományát különböző mértékben érintő élelmezési ellátás vonatkozásában kiemelt jelentőséggel bír a korrekt elemzéseken alapuló ágazati működésváltozás döntés előkészítése. Az is nyilvánvaló lehet mindenkori számára, hogy a döntések egyik meghatározó eleme vagy mozgatórugója nem más, mint a különböző megoldási alternatívák áttérési és működési költségének számvetéséből levonható következtetések. ***Ebből kiindulva az önkéntes rendszerű haderő élelmezési ellátásának költségeit három alapváltozaton belüli szempontok figyelembevételével érdemes vizsgálni.***

ALAPVÁLTOZATOK

A

Az élelmezési ellátás az MH rendszerében marad az állománytáblába épített szakmai szervezetek, technikai eszközök és anyagi készletek együttes alkalmazásával.

B

A honvédség élelmezési ellátását a tárca a nemzetgazdaságból megvásárolja, amely következményeként a hadrendi elemek szervezeteiben nem marad élelmezési ellátó elem.

C

Vegyes megoldással a katonai szervezetek élelmezési ellátása szervezeten belülről és nemzetgazdasági szolgáltatásként történő megvásárlással valósul meg. A két ellátási rend egymás melletti működése és aránya a katonai szervezetek alaprendeltetésének függvénye.

Mindhárom alapváltozatot az önkéntes rendszerű haderőre való átérés utáni helyzetre kell érteni, amikor a honvédség katonai szervezeteinél és intézeteinél már nincs rendszeresített sorállomány. Erre az időszakra kialakul fokozatosan **a 35.000 főben maximált tárcalétszám** és az élelmezési ellátásnak ekkor már a tiszti, tiszthelyettesi, szerződéses és közalkalmazotti állományra kell irányulnia.

Ennek alapján az előzőekben rögzített három változat költségleméséhez – változatonként külön-külön megjelenítve – a következő szempontok figyelembevételét látom szükségesnek.

VÁLTOZAT**Szemponatok, amikor az ételmezési ellátás
az MH rendszerében marad****1. Haderőnemi alárendelt katonai szervezeteknél**

- A laktanyai konyhák, étkezdék üzemeltetését és fenntartását a tárcsa finanszírozza;
- A szakács és konyhai kiségitő létszám állománytáblába építve a tárcsa létszámot terheli csakúgy, mint a beszerző, raktáros, nyilvántartó beosztás;
- Fent kell tartani és működtetni kell az egység szintű ételmezési anyagraktárt, rendszeres vételezéssel és frissítéssel biztosítani kell az előírt készlet szinteket;
- Az ellátandó állomány nagyságrendje függvényében szak-épjárműveket és különböző szaktechnikai eszközöket, ételmezési felszereléseket kell hadrendben tartani és gondoskodni kell azok üzemeltetéséről, pótlásáról;
- A szaktechnikai eszközök vezetésére, kezelésére állomány-táblás beosztásban szakállományt kell foglalkoztatni;
- A tárcának kell finanszíroznia a laktanyai ételmezési objektumok, illetve szaktechnikai eszközök, felszerelések fejlesztési és felújítási költségeit;
- A tárcát terheli az ételmezési szakállomány bérének, bérjellegű kifizetéseinek, juttatásainak és járulékainak költsége;
- Megmaradnak a szervezeti feltételei a laktanyán kívüli hazai gyakorlatok és nemzetközi küldetéseken résztvevő katonai erők

(kontingensek) ételmezési ellátásnak a zászlóalj (osztály) és egység tagozatok állománytáblás szaklétszámának köszönhetően;

- Minősített időszakokban – válságmegelőzés és katasztrófa ellátás esetén is – a katonai szervezetek szervezetszerű szakállománya biztosítja az ételmezési ellátást;
- A különböző viszonyok között fedezni kell a környezetvédelem és a hulladék kezelés költségeit;
- Nem jelentékeny, de költségtényező a szakállomány munkaruházatának biztosítása, utánpótlása és mosatása-vegyszer tisztítása;
- Az ellátandó létszám alapján, katonai szervezetenként számolni kell az állománytáblás ételmezési szaklétszám szükségletet, ami így a 35.000 fős tárcalétszámot terheli;
- Ugyancsak katonai szervezetenként kell összegezni az ételmezési objektumok számát és azok egyedi fenntartási-, felújítási-, üzemeltetési költségeit. Hasonló analógia vonatkozik az ételmezési szaktechnikai eszközökre is;
- Az ételkészítés nyersanyag és rezsi költségei térítésmentes ellátás esetén teljes egészében, térítés ellenében történő ellátás vonatkozásában – a hozzájárulás fenntartása mértékétől függően – részben a tárca költségvetését terhelik.

Az új haderőstruktúrában a haderőnemi alárendeltet figyelembe véve példaként a költségelemzés elvégzésénél számolhatunk **20 haderőnemi elemmel, 500 fő különböző állománykategóriájú szaklétszámmal, 1000 db szaktechnikai eszközzel és 80 laktanyai ételmezési objektummal**. Ezek költségelemeit katonai szervezetre konkretizálva kell kimutatni, majd katonai szervezetenként és haderőnemenként összesíteni.

KIMUTATÁS A FŐBB KÖLTSÉGELEMEKRŐL
(„A” VÁLTOZAT)

Fsz.	Megnevezés		Számvetési alap	Mennyiség	Költség (E Ft)
1.	Katonai szervezetek	Személyi kiadások (szak létszám)	bér		
			juttatás		
			járulék		
			összesen		
		Szak technikai eszközök (fajtvánként konkrétizálva)	beszerzés		
			felújítás		
			fejlesztés		
			üzemeltetés		
			összesen		
		Élelmezési objektumok (külön-külön)	felújítás		
			fenntartás		
			üzemeltetés		
			összesen		
			Étkezési hozzájárulás	összesen	
	Katonai szervezetek mindösszesen:				
2.	U.a.		↓	↓	

2. Az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság, illetve a Honvéd Vezérkar közvetlen katonai szervezeteknél

A Honvéd Vezérkar közvetlen katonai szervezetei és a központi logisztikai tagozat önálló hadrendi elemei jellemzően béke elhelyezési objektumokban hajtják végre mind a béke, mind a minősített időszak feladataikat. Ezen katonai szervezetek döntő többségénél már a korábbi haderőcsökkentések során leszerverték az élelmezési szakállományt, amely következtében megszűnt az önálló élelmezési ellátás folytatása és az objektumok élelmezési létesítményeinek üzemeltetése. Néhány központi logisztikai szervezetenél, mint például az **MH Hadtápanyag**

Ellátó Központnál és az **MH Támogató Ezrednél** megmaradt az ellátásra utalt és a szervezetszerű állomány élelmezésének személyi – technikai – objektum háttere, így ezeknél a szervezeteknél az előzőekben (1. pont alatt) rögzített költségelemzési szempontok érvényesíthetők.

A központi logisztikai és a vezérkar közvetlen katonai szervezetek döntő többségénél a szervezetszerű szakállomány hiányában a hivatásos, szerződéses és közalkalmazott állomány ebédeltetése – ezeknél a szervezeteknél a sorállomány már korábban kiváltásra került – a nemzetgazdasági szolgáltatás megvásárlása útján valósul meg. Ebben a rendszerben a katonai szervezet és a polgári szolgáltató között szerződés határozza meg az étkeztetés formáját, gyakoriságát, minőségi és mennyiségi mutatóit, a honvédség élelmezési objektumai bérlésének díját, valamint az étkezések után járó térítési díjak összegét. Ez esetben a tárca költségvetését az étkezéseket igénybe vevő állomány után felszámolt étkezési hozzájárulás teljes, vagy a bérleti díjakkal csökkentett összege képezi.

Külön költségelemzést érdemel a Honvédelmi Minisztérium objektumaiban dolgozó állomány élelmezési ellátása, ahol a szakács, felszolgáló, kiségitő személyzet az előzőekben már részletezett költségei mellett jelentkeznek még a konyhai-étkezdei helyiségek, felszerelések fenntartásának, felújításának és a rezsiköltségek fedezetének igényei.

3. A központi élelmezési anyagraktár fenntartása

Az élelmezési ellátás szervezeti hadrendben tartása igényli és feltételezi a központi élelmezési anyagraktár és a hozzá kapcsolódó ellátási rend fenntartását. *Ebből a tényből következően költséget jelentő tényezők:*

- a raktárak és azok infrastruktúrájának fejlesztése, felújítása és üzemeltetése;
- a központi készletek beszerzése és fenntartása;
- tárolás-frissítés, karbantartás;
- szaktechnika központi javítása;
- szakszemélyzet utáni személyi kiadások;

- nyilvántartási, adatfeldolgozási infrastruktúra;
- objektum őrzésvédelme;
- telefon és távközlési szolgáltatások;
- egyéb tényezők.

A központi élelmezési anyagraktárról rendelkezésre álló információk elégségesek a különböző területeken jelen lévő, vagy felmerülő költségek tételes kimutatásához.

Az „A” változat 1. – 3. pontok szempontjai figyelembevételével és az ott felsorolt költségelemek összegzésével, ha nem is teljes pontossággal, de a döntések meghozatalához éppen elegendő információkkal fognak rendelkezésre állni azok az adatok, amelyek megmutatják, hogy a jövő önkéntes rendszerű haderejében – az állomány élelmezési ellátásának honvédségen belüli biztosítása mellett – a tárca éves költségvetéséből e célra mennyi pénz kifizetésével kell számolni. ***Ehhez a költség-számvetéshez alapot jelent az élelmezési szolgálat viszonylag naprakész reálértékét megőrzött normarendszere.***

A költségelemzésnél felhasznált adatok alapján célszerű kitérni arra is, hogy ***a béke időszaki és a minősített időszaki élelmezési ellátás rendszere több ponton eltér egymástól***, így a költségelemeket külön-külön mindkét területhez indokolt hozzárendelni, amiből következően egy-egy végköltséget kell kimutatni az úgynevezett „***alacsony szintű***” és „***magas szintű***” haderő-alkalmazás esetére. Ezen túlmenően azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a katonai szervezetek helyileg kialakított élelmezési ellátási rendszere csak az elvek és a szabályzók alkalmazása tekintetében egységes, ugyanakkor különösen az „***elvonuló***” kategóriába tartozó szervezeteknél számos ***alkalmazás függő költség-tényező*** megjelenésével kell számolni.

Mindezekre tekintettel az élelmezési ellátás feladatrendszerének, szervezeti kereteinek és működésének honvédségen belül tartása jól behatárolható költségelemekkel modellezhető, amely modell egzakt összehasonlítási alapot képezhet a „B” és „C” változatok költség-összefüggéseivel.

B

VÁLTOZAT

A honvédség élelmezési ellátását a tárca a nemzetgazdaságból megvásárolja

Ez a változat egy profil tiszta megközelítést feltételezve abból indul ki, hogy a nemzetgazdaságban jelen vannak és kellő referenciákkal rendelkeznek azok a vállalkozások, amelyek készek és képesek a honvédségi követelmények és igények szerinti szolgáltatások nyújtására a teljes haderőt átfogóan. Erre vonatkozóan, korábbi kutatási tapasztalataim meggyőző bizonyítékul szolgálnak, amit alátámaszt a Magyar Logisztikai Egyesület ezirányú helyzetértékelése és megállapítása, amely szerint a vállalkozási szektor kész átvállalni a honvédség-élelmezési, ruházati, üzemanyag ellátásának, gépjármű-technikai eszközének, szaktechnikájának javítását.

Amennyiben feltételezzük, hogy a nemzetgazdasági szektor egyes szereplői garanciával képesek felvállalni az új feladatrendszerű, szervezetű és működési rendű haderő *béke és minősített időszakos élelmezési ellátását*, akkor a tárcának *az alábbi költségek felmerülésével kell számolni:*

- A szolgáltatást végző szakállomány személyi kiadásai;
- Az ételkészítés rezszi költségei;
- felszámított adóterhek;
- Az élelmezési anyagok tárolása, készletezés, frissítés;
- Szakanyag beszerzések és beszállítások;
- Honvédségi élelmezési objektumok – vállalkozó általi felújítása, fenntartása esetén – költségei;
- Extra szolgáltatások elvégzése hazai és nemzetközi műveletek esetén, gyakorlatok és felkészítési rendezvények során;
- Élelmezési szaktechnikai eszközök (tábori is) üzemeltetése;
- Szakmai fejlesztések finanszírozása;
- Egyéb járulékos költségek.

2. számú táblázat

KIMUTATÁS A KÖLTSÉGTERVEZÉSI ELEMEKRŐL („B” VÁLTOZAT)

Fsz.	Katonai szervezet	Ellátandók (fő)		Bevételi források (E Ft)	Kiadások (E Ft)	Normaadatok
		Szolgálat	Befizetők			
1.	..dandár			Laktanyai infrastruktúra bérbeadása. Laktanyai élm. objektum bérbeadása. Szaktechnikai Eszközök bérbeadása	Ételkészítés Kiszolgálás Rezsi Munkabér + járulék Beszerzések Laktanyán kívüli alkalmazás élm. bizt. Minősített isz-i élm. ellátás felára Étkezési hozzájárulás	
2.	..felderítő zászlóalj			↓	↓	

Ebben a változatban a költségelemek behatárolása számos tényező függvénye és koránt sem jelent egyszerű feladatot az elemzők számára.

Nehéz megítélni például, hogy a piacon lévő és a szolgáltatás nyújtására megfelelő referenciákkal rendelkező vállalkozók a versenytárgyalások során meddig hajlandók elmenni ajánlataik költségeinek csökkentésében, vagy a nyertes vállalkozások az egyes szolgáltatások nyújtását milyen létszámú és minőségű szakállománnyal oldják meg, továbbá mennyiért végzik az élelmezési objektumok – lehetnek nemzetgazdasági és katonai – üzemeltetését, amelyekben túlmenően még hosszan lehetne folytatni a sort.

A számos bizonytalansági tényező ellenére a költségek megítéléséhez támpontot nyújthatnak a hasonló nagyságrendű és minőségi

követelményű feladatot teljesítő szolgáltatók árképzésének összetevői és az azokból levonható következtetések. Természetesen az elemzést végző szakértőknek arra is tekintettel kell lenni, hogy a nemzetközi példák ellenére a hazai gyakorlatban egy ilyen jellegű szolgáltatás átvállalására még nem került sor, illetve egy másik megközelítésben a hazai gyakorlat még nem jutott el odáig, hogy a haderő alkalmazás egyik támogatási szektorát teljes egészében a nemzetgazdaság jogi személyei szerződéses alapon képviseljék és garancia érvényesítés mellett a megrendelő igényeit a követelmények szerint teljesítsék.

Itt szeretnék hivatkozni ***Dr. Jávor Endre doktori disszertációjának alapkérdésére***, mely szerint a parancs és a szerződés adott feladatok teljesítése szempontjából történő erősségéről volt szó. ***Dr. Jávor Endre*** a haderő szempontjából egyaránt kiemelt hazai és nemzetközi feladatok sorozatán keresztül elvégzett elemzés után jutott el arra a több oldalúan bizonyított következtetésre, hogy a nemzetgazdasági szektor felkészült és képes a haderő igényei meghatározott követelmények szerinti teljesítésére, amely eszközöként a szerződések mindkét fél részéről kell garanciát jelentenek.

A témához tartozó elméleti és gyakorlati ismeretek, tapasztalatok birtokában talán éppen a haderő élelmezési támogatása teljes nemzetgazdasági kihelyezése vonatkozásában nem tűnik eretnekségnek ezzel a gondolattal komolyan foglalkozni és a költségbecslések kedvező alakulása esetén, azzal megbarátkozni.

VÁLTOZAT

Vegyes megoldással az élelmezési ellátás szervezeten belülről és nemzetgazdasági szolgáltatásként történő megvásárlással valósul meg

Szakmai tapasztalataimból kiindulva ennek a változatnak ugyanolyan esélye lehet megvalósításra, mint az előzőeknek. Költségelemzés vonatkozásában ez a legbonyolultabb változat, mivel itt nem a tiszta profilok jelennek meg, hanem az előző két változatban megismertetett tényezők és összetevők sokszor együtt léteznek már egy katonai szervezet tekintetében is, amely mellett egyben kezelve a megoldásra váró feladatot itt a haderő élelmezési ellátási rendszerében bonyolult áttételek és szövevényes viszonylatok hálózatán át vezet az út. *Ezért kell ezt a valószínűleg legtöbb előnnyel kecsegtetett változatot nagyon körültekintően elemezni és a két önálló terület (honvédségi-nemzetgazdasági) ellátási feladatait egymástól pontosan elhatárolni* annak érdekében, hogy a felmerülő költségek a megfelelő helyhez legyenek rendelhetőek.

Az előző két változatnál konkrétan megjelölt költségtényezők olyan csoportosítását szükséges itt az elemzést végző szakértőknek elvégezni, amelyek a különböző típusú és alaprendeltetésű katonai szervezetek *élelmezési ellátása szakmai ismeretét feltételezik és igénylik,* hiszen ebben a vegyes támogatási rendszerben a jelentkező feladatok sebészi beavatkozáshoz hasonló szétválasztásáról, a ki, miért, meddig felelős kérdések letisztázásáról van szó.

Ezen a területen elvégzett elemzések előzetes információiból arra lehet következtetni, hogy *csökkenni fog a katonai szervezetek igénybe vett élelmezési objektumainak száma,* ugyancsak csökkenni fog – a szolgáltatás megvásárlásával fordított arányban – *az állománytáblás élelmezési létszám,* nem lehet viszont előre jelezni, csak a lefolytatott elemzések után fog kiderülni, hogy az *élelmezési objektumok, szaktechnikai eszközök fenntartása, felújítása (fejlesztése) és üzemeltetése* a tárca szempontjából *költségnövelő,* vagy *költségcsökkentő* tényező lesz-e. Annyi bizonyos, hogy a sorállomány napi 3x étkeztetési kötele-

zetsége megszűnésével a tárcsa – csak az alapvető **I. sz. élelmezési normaérték** és a kiváló sorállományú létszám szorzatával számolva – mintegy **1 Mrd Ft** forrás felhasználásával tervezhet. Ehhez hozzátartozik, hogy a szerződéses állomány élelmezési ellátása a **2/1998. (II.4.) HM rendelet** alapján meg fog egyezni a hivatásos állomány ellátási rendjével.

Összegzés

A költségelemzés elvégzését **mindhárom változaton** belül az alábbiakig lemenően ajánlom elvégezni. Ez alatt azt értem, hogy **pontosan rögzíteni kell a 35.000 fős tárcalétszám élelmezési ellátásához kapcsolódóan:**

- Állományarányok szerinti megoszlását;
- Az ellátandó állomány körének behatárolását;
- Az ellátandók helyőrségek szerinti megoszlását;
- A helyőrségek élelmezési objektumainak számát, fenntartási, üzemeltetési igényét;
- A helyőrségek élelmezési szakállományának létszámát, állomány összetételét;
- Az étkeztetés összetevőit;
- Az élelmezési technika szükségességét, igen válasz esetén kezelő (vezető) igényét, fenntartási, fejlesztési, üzemeltetési követelményeit;
- A központi élelmezési anyagraktár szükségességét;
- A beszerzések (központi és csapat) éves értékét;
- A szakállomány megtartás indokoltságát és a megmaradó élelmezési állomány bérigényét;
- Az élelmezési objektumok bérbeadásának a laktanyai infrastruktúra igénybevételének költségtérítését.

A felsorolt összetevők elemzéséből, teljes mélységű kibontással összeállítható az a feladattábla, amelyhez a hozzájuk tartozó erőforrások és azok költségei pontosan illeszthetőek lesznek. Személyes véleményem szerint a tárgyalt változatok szempontjai szerinti költségelemzést célszerű minél hamarabb elvégezni – már jelentős késésben vagyunk – mert a ***perspektivikus állománytáblák kidolgozása már folyamatban van és egyáltalán nem mindegy, hogy azokban az élelmezési szakállomány, szaktechnikai eszközök hogyan jelennek meg.*** Ugyanezt a másik oldalról megközelítve, az általános központi cél szem előtt tartásával törekedni kell az új haderő struktúra kialakításánál, azaz összefüggésben a perspektivikus állománytáblák kidolgozásánál a haderő tehermentesítésére minden olyan feladat alól, amelyre a nemzetgazdaság képes és készen áll azok minőségi követelmények szerinti megvalósítására.

A cikkben közölt gondolatok a sorállomány kiválásával előálló helyzetben, a haderő élelmezési ellátása lehetséges változataihoz rendeltelen a költségtényezők megjelenítésével foglalkoznak, ugyanakkor nem térnek ki az egyes változatok előnyeinek és hátrányainak megítélésére. Ez abból adódik, hogy szándékom volt az elemzést végrehajtó állomány mindennemű befolyásolásától tartózkodni, így eltekintettem személyes véleményem közreadásától. Reményeim szerint a döntésre jogosult vezetők elé olyan megoldási változatok kerülnek előterjesztésre, amelyek megalapozott költségelemzéseken és azokból levont következtetéseken állnak. ***Írásom tehát nem csak az elemzésre felkért szakértőknek szól, hanem a megadott szempontok kibontásánál igényli az élelmezési szakszolgálat hatékony együttműködését.***

Meggyőződésem szerint hosszabb ideje napirenden lehetne a haderő logisztikai támogatásának tehermentesítése mindazon feladatoktól, amelyek elvégzésére a nemzetgazdasági szervezetek felkészültek. Ilyen feladat nem csak a személyi állomány ***élelmezési ellátásának*** kihelyezése, hiszen az mellett ugyanolyan esély kínálkozik az ***üzemanyag ellátás, a szállítás, a tárolás, a ruházati ellátás és a javítás*** részleges, vagy teljes kihelyezésére. Ezek a feladatok mind gyors és korrekt helyzetértékelést, (katonai és szakmai oldalról) majd arra alapozva szakszerű költségelemzést igényelnek. Végül a szakszerűen elvégzett munka eredménye az lehet, hogy a haderő pontosan csak a szükséges támogatási elemeket hordozza magában és minden garanciával igénybe vehető,

egyben költségmegtakarítást is eredményező szolgáltatást megvásárol a nemzetgazdaságból.

Mint azt NATO szövetségeseink példája is bizonyítja csak így haladhatunk az önkéntes rendszerű haderő kívánt struktúrájának kialakítása útján, amelynek egyik fő szakmai jellemzője, hogy a nemzetgazdaság már nem csak külső partner, hanem haderőn belüli szereplő lesz a logisztikai támogatás nyitottá váló rendszerében.

Javaslatok

1. A katonai és polgári (logisztika) szakértők felkészítése (kijelölése) az áttérési koncepció megalkotása és a különböző változatok erőforrás és költségterveinek kidolgozására.
2. Az egyes változatok rövid, illetve hosszabb távra szóló költségkihatásainak megállapítása a költségelemzések elvégzésére.
3. Az érintett szakmai és gazdasági vezetők bevonásával a döntési alternatívák kidolgozása, az előnyök és hátrányok megfogalmazása.

Felhasznált irodalom:

1. NATO Logisztikai Kézikönyv HVK LCsF-ség 1999. évi kiadás.
2. HM Kollégiumi előterjesztés az önkéntes rendszerű haderő kialakításáról.
3. Elméleti kidolgozások a HM Gazdasági Tervező Hivatal szakterületeiről.
4. **Dr. Jávor Endre (PhD):** doktori értekezése.
5. **Dr. Báthy Sándor:** témához kapcsolódó publikációi.
6. Saját jegyzetek.
7. 2/1998 (II. 4.) HM rendelet.

A FEGYVERZETI KÉSZLETKÉPZÉS NÉHÁNY ASPEKTUSA A HADÜGYI FORRADALOM ÚJ KIHÍVÁSAINAK TÜKRÉBEN

Kasza Zoltán¹

Bevezető

A hadtudomány és más tudományok a világtörténelem folyamán természetszerűleg kölcsönösen hatottak egymásra. A technológiai fejlődés új harceljárásokat, a hadtudományi elvek és követelmények új eszközöket igényeltek. Ebben a kölcsönösen determinált rendszerben a haditechnikai eszközök és anyagok készletképzése, továbbá az azokkal való ellátás kérdésköre mindig is reflektorfényben volt.

Jelen cikk megírására az inspirált, hogy napjainkra megváltozott biztonságpolitikai környezetben ráirányítsam a figyelmet arra, hogy a permanens hadügyi forradalom milyen determinált kihívásokat és ezáltal milyen főbb követelményeket támaszthat, az átalakuló haderők megváltozott műveleti tevékenységeit támogató katonai fogyasztói logisztika egy szűkebb területén, a fegyverzeti készletképzés specifikumaiban.

A teljesség igénye terjedelmi okokból természetszerűen nem vezérelhetett, a körülmények elemzésével a főbb elméleti trendekre kívántam a figyelmet ráirányítani.

A hadügyi forradalom történelmi gyökerei

Ahhoz, hogy megértsük a jelenleg is folyó hadügyi forradalom hatásait, célszerű röviden annak történelmi gyökereihez is visszanyúlnunk.

A XIX. század előtti hadműveletekre az volt a jellemző, hogy a szembenálló haderők hosszú menetelések után lehetőség szerint egy²,

¹ Kasza Zoltán mk. alezredes, HM GTH Törzsosztályvezető, ZMNE 2. éves doktorandusz.

esetenként néhány döntő ütközetben kísérelték meg a győzelem kivívását. Logisztikai készletképzés szempontjából ez azt jelentette, hogy néhány napi működést kitevő teljes készlet elegendő volt az ütközet sikerének biztosításához. Ennek az elvnek a kudarca mutatkozott meg Napóleon oroszországi hadjárata során, amikor a döntő ütközet nem hozta meg a hadászati eredményt, így az azt követő, térben és időben elhúzódó kisebb csaták eredményes logisztikai támogatására már nem volt elegendő ereje.

A XX. században az ipari fejlődés jelentősen hatott a hadtudományra is. Az I. világháborúban a szétbontakozott erők sikerét a széles szárnyak biztosították.³ Az állóháború kialakulása során kiépített és megerősített védelmek áttörését követően azonban eszközök hiányában nem volt lehetőség a mélységben kiaknázni a sikereket. Logisztikai szempontból ez azt jelentette, hogy a széles arcvonalon az anyagkészleteket úgy kellett kialakítani, hogy azok hosszú időn keresztül – esetenként több hétig is – biztosítsák a folyamatos felhasználást.

A nagy távolságok⁴ miatt gyakran a peremvonallal párhuzamos anyagszállítások történtek, nehézkesek és időigényesek voltak a már tömeges anyagi és technikai igényeket kielégítő logisztikai manőverek.

A II. világháborúban a csapatok mozgását a nagy manőverező képesség jellemezte, míg a tömeges tüzérségi és mélységi légicsapások⁵ már a fegyveres küzdelem harmadik dimenziójának jelenlétét is előre vetítette. Logisztikailag ez azt eredményezte, hogy egyrészt a készletképzésnek biztosítani kellett az anyagnemek immár differenciált tömeges felhasználásának lehetőségeit, másrészt az ellátó rendszernek és tagozatnak a szárazföldi csapatokkal azonos színvonalú mobilitással kellett rendelkeznie.

A II. világháborút követő rakétakorszakban világossá vált, hogy az agresszor térben bárhová képes csapást mérni, illetve a haderők tömeges alkalmazása ellen a tömegpusztító fegyverek jelenthetik a

² Ponthadászat, egy pont stratégia.

³ Vonalhadászat.

⁴ Széles arcvonal, nagy szárnyak.

⁵ Mélyhadművelet.

megoldást. A támadó és védő erők által kölcsönösen alkalmazásra tervezett tömegpusztító eszközök hatásai, azok követelményeinek felszámolására fordított idő azonban már a fegyveres küzdelem értelmét és hadtudományi célját veszélyeztette, ezért ezek a hadtudományi elméletek napjainkban háttérbe szorultak.

A készletképzésre gyakorolt hatásuk elemzésére a gyakorlatban nem került sor. ***Elméletileg megállapíthatjuk, hogy a fő anyagnemek készlet szintjét nagyban a világháborús tapasztalatok motiválták.*** A logisztikának fel kellett készülnie a rövid idő alatt nagy mennyiségű – akár teljes raktárnyi – veszteség gyors pótlására, a hadműveletek során napi 2-3 ütemben megvalósított kiszállításra. Ebben az időszakban a folyamatok már annyira sztochasztikusak voltak, hogy a matematikai módszereket is igénybe kellett venni a hadműveleti tervezőknek. Ez a probléma csak a számítógépek általánossá válásával oldódott meg.

Összefoglalva és rendszerezve az eddigieket megállapíthatjuk:

- a) A fegyveres küzdelemben a katonák és katonai szervezetek között a tömegpusztító eszközök megjelenéséig a műveleti területen a közvetlen harcérrintkezés klasszikus formái domináltak;
- b) A katonai fogyasztói logisztikának mindig a harcoló állományal azonos képességű mobilitással és közvetlen légvédelemmel kellett rendelkeznie;
- c) A készletek képzésére a nemzeti alapú előzetes felhasználás, az ellátásra az igények alapján jelentkező ciklikus utánpótlás⁶ volt jellemző.

Napjainkban a világ biztonságpolitikai helyzete jelentősen megváltozott. A szembenálló és tömeghadseregeket rendszerben tartó katonai tömbök köré csoportosult országokban demokratikus átalakulás ment végbe, a szembenállás helyett az együttműködés került előtérbe. A globalizáció során a világban már jelentősen csökkent az olyan gazdasági kényszer vagy politikai cél, amely az I. és II. világháborúhoz vezetett. Amennyiben a globalizáció győztesei a „nyereségükből” ál-

⁶ „pull-módszer”: húzni, átvitt értelemben maga után vonni. az előljáró által meghatározott anyag-felhasználási szintig történő utánpótlás.

doznak a vesztesek terheinek enyhítésére, úgy lényegesen csökkentik az erőszakos konfliktusok kirobbanásának esélyeit.

A készletképzés elveire ez olyan hatást gyakorol, hogy szükség-telen hadászati szinten az ország teherbíró képességét politikai okokból megterhelő haderőt és magas készletértékeket képezni, sokkal inkább a gazdaság képességeit kell alkalmassá tenni a védelemgazdasági igények optimális kielégítésére. ***Ma ez az ország védelmét a szövetség közös védelmi tervezésére alapozott multinacionális garanciái is segítik.*** Ebből is látható, hogy a funkcionálisan megosztott katonai logisztikai folyamatokban eltolódás tapasztalható a multinacionalitás, az interoperabilitás és szerződéses jogviszony alapján a polgári szférával való szorosabb együttműködés felé. A polgári logisztika tapasztalatait, - magasztosabb szóhasználattal élve tudományos eredményeit – a sajátos katonai viszonyok körülményeire adoptálva bátran célszerű alkalmazni.

A fegyveres konfliktushoz vezető biztonságpolitikai aszimmetrikus kihívások és helyi háborúk valószínűsége azonban sokkal magasabb, mint a tömeghadzseregeket mozgósító világháborúé. Ebből következik, hogy a béketámogató hadműveletek során a konfliktusok megelőzésére, a béketeremtésre, a békefenntartásra, a humanitárius műveletekre, a békeérvényesítésre és a békeépítésre koncentráltan célszerű a haderők tevékenységét orientálni, hiszen az országvédelem és területvédelem feladatainál a súlypont a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségekre helyeződik át.⁷

Mindezekből adódik, hogy a készletképzésnek, mint a haderő valamennyi logisztikai támogatási tagozatánál az ellátási lánc meghatározó elemének új kihívásokra kell felkészülnie. Véleményem szerint a kérdés elméleti megközelítésénél⁸ az 5. cikk szerinti, illetve az azon kívüli tevékenységek markáns határvonalat képeznek.

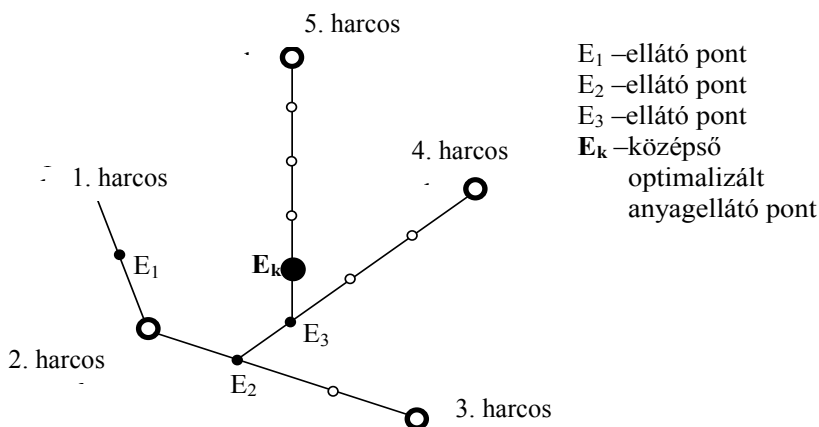
⁷ Lásd : „ezért nekünk az úgynevezett területvédelmi, országvédelmi feladatokról jobbraátot kell vezényelnünk a nemzetközi feladatok irányába. „Dr. Szenes Zoltán vezérőrnagy, Scm, VII., évfolyam 1-2.szám, 2003. január-február, p.5.

⁸ A kérdéskör rendszerttechnikailag teljes elemzésére terjedelmi okokból nem térek ki.

Az első esetben a „*O-veszteségű*” helyi háborúra való törekvés a három, illetve négy dimenzióban differenciáltan zajló, alegységszinten feladatorientált kötelékek, harccsoportok tevékenységeit jelentheti a műveleti területen támpontokban, védőkörletekben elhelyezkedő ellenséges erők, vagy célobjektumok ellen. *A szárazföldi erők állománya csak akkor kerül közvetlen harcérintkezésbe, ha már az ellenség csoportosításai, célobjektumai előzőleg – akár hetekig tartó – légi-sapásokkal sikerrel rombolásra kerültek.*

Ez szakmai szempontból olyan követelményeket támaszt az összpontosított logisztika⁹ felé, hogy az ON-LINE informatikai kapcsolatban legyen a felhasználó katonai szervezetekkel, a harcoló szervezetek a saját személyi állományukkal¹⁰, mellyel biztosítani kell az azonnali reagálást a logisztikai kihívásokra. A dinamika során folyamatosan figyelemmel kell kísérni a készletek felhasználását, a készletek helyét, amelyek alapján Gauss geometriai módszerével¹¹ folyamatosan térinformatikailag modellezve az *alegység ellátó pont (raktár) optimális helye a műveleti területen automatikusan kijelölhető.*

Az anyagellátó pont optimalizált helyének kijelölése

⁹ Focused Logistics: irányított, fókuszált, koncentrált logisztika.

¹⁰ Sisakra szerelt helymeghatározó műszer (GPS: Global Position System).

¹¹ Az anyagellátó pont optimalizált helyének kijelölése a katonák térbeli és időbeni mozgásának egyidejű informatikai modellezése alapján.

A digitalizált ON-LINE rendszerben a katona – mint individuum – fegyverzeti szakanyag igénye a készletnyilvántartó számítógépeken szervezettel is összegződve lehetőséget biztosít az egységcsomagok (rakományok) a dinamikával egyidejű képzésére, melyek a légmozgékonyaságú logisztikai támogató képesség¹² által kerülnek biztosításra.

A logisztikai támogatásnak a fegyveres küzdelem dinamikájához közel egyidejűleg kell csatlakoznia és harmonikusan illeszkednie azok változásaihoz. A készletezést úgy kell technikailag kialakítani, hogy a rakományképzés technológiai sorrendje biztosítsa a tartalmában változó anyag-összetételű, de formájában egységtrakományként képzett utánpótlási készletek egydőben több irányban, nagy légmozgékonyasággal, rövid idő alatt legyenek biztosíthatóak.

A fegyverzeti anyagok készletképzésében¹³ tehát prioritást kaphatnak:

a) A támadó műveletek során

- A lőszerkészletek esetében az egyéni lövész löszerek, kézigránátok, a mesterlövész eszközök löszerei, a tüzér- és harckocsi löszerek esetében a romboló hatású löszerek;
- A kézi páncéltörő löszerek;
- Lézervezérlésű bombák;
- A fegyverzeti eszközkészletek esetében a harc közvetlen megvívásához szükséges nagy pontosságú precíziós eszközökön túlmenően, a különböző elektromágneses hullámtartományokban működő felderítő, az idegen-barát azonosításra azonnal választ adó eszközök.¹⁴

¹² Multinacionális felelősség mellett is elképzelhető.

¹³ Terjedelmi okokból minden harc- és harccal kapcsolatos tevékenység fegyverzeti anyagi biztosítási kérdésének elemzésére nem térek ki.

¹⁴ Optika, infra, lézer, rádiólokációs, termovíziós, stb. eszközök. IFF = idegen-barát felismerő rendszerek.

b) A védelmi műveletek során

- Az egyéni- és fedélzeti lövész löszerek;
- A páncéltörő löszerek;
- A légvédelmi rakéták.¹⁵

Az aszimmetrikus kihívások és helyi háborúk megelőzésére vonatkozó 5. cikkben kívüli tevékenységek¹⁶ logisztikai támogatásában a súlypont nem a fegyverzeti anyagok és eszközök készletképzésén van. Ez természetes, hiszen a reguláris erő, mint a konfliktusban nem érdekelt harmadik fél ideiglenesen van jelen a műveleti területen. Katonai jelenléte, technológiai felszereltsége, létszáma stb. nem indukálhat feszültségeket a konfliktusban közvetlenül érintettekben. Az ideiglenes, vagy szervezetszerű kikülönített köteléknek az elégséges, de szükséges hadianyagokkal és haditechnikai eszközökkel célszerű rendelkezni, ami egyrészt a felekre visszatartó erővel hat, másrészt a kötelék biztonságos működését minden tekintetben támogatja.

*A fegyverzeti készletképzésben ez azt jelenti, hogy az országhatártól távoli térségekben a könnyű fegyverzettel ellátott kötelékek eszközeinek működését **biztosító anyagokat kell megfelelően lépcsőzni**, a működési területeken kialakított ideiglenes raktárakban tárolni, állagmegóvásukat és őrzés-védelmüket biztosítani. A fegyverzeti eszközök készletképzésénél tehát prioritást kaphatnak az életfunkciókat csak ideiglenesen befolyásoló, de az életet nem kioltó különleges eszközök, az optikai és elektronoptikai eszközök, illetve a különböző elektromágneses¹⁷ vagy longitudinális hullámokat kibocsátó eszközök¹⁸. **Ezen eszközök a javítókapacitással harmonizált hibátlan működése döntő fontosságú**, hiszen a katonának, mint individumnak tér-*

¹⁵ Alegység szinten elsősorban a kismagasságú kézi légvédelmi rakéták.

¹⁶ Washingtoni szerződés szerinti 5. cikk. A feladatokat lásd: 4. oldal.

¹⁷ Csillagfény (maradékfény) erősítésű műszerek pl.: AN/PUS-141, továbbá hő és termovíziós műszerek.

¹⁸ Hangérzékelő műszerek (pl.: AZK-5 komplexum).

ben és időben bonyolult alkalmazási körülmények között¹⁹, minden kétséget kizáróan el kell tudni dönteni a szükséges kényszerítő erő alkalmazásának mennyiségi és minőségi volumenét, hiszen klasszikus értelemben nem folytat fegyveres küzdelmet. ***Ezt csak akkor teheti meg, ha technikailag rendelkezik megfelelő mennyiségű és minőségű, hadrafogható haditechnikai eszközökkel.***

A fegyverzeti anyagok felhasználására nem a harctevékenységek alapján modellezett DOS²⁰ a jellemző. ***Ez logisztikailag azt jelenti, hogy a csapatkészlet nagyságát anyagnemenként differenciáltan úgy kell megállapítani, hogy az ellátási láncban a honi területről érkező utánpótlás ciklusideje alatt a készletszint nem csökkenhet egy megállapított érték alá.***²¹

Ezek a szigorú követelmények az ellátó tagozatok számának csökkentésével, a nemzeti támogató elem működése hatékonyságának fokozásával, a polgári szféra tudományos eredményeinek felhasználásával, illetve az egyidejű hatékony informatikai támogatás megszervezésével teljesíthetőek.

Összegzett következtetések:

1. A katonai fogyasztói logisztikának korszerű informatikai háttérrel és ON-LINE kapcsolat alapján biztosítania kell az azonnali reagálást a reálfolyamatokra.

2. A fegyverzeti készletek képzésének célszerű tükröznie:

a) a szövetségi követelményeket az anyagosztályok kialakítása terén;

¹⁹ Pl: több polgári személy – akár gyermekek – közül kell kiválasztani azt az öngyilkos merénylőt, akinek a ruhája alatt nagyhatású robbanószer van a testére erősítve, vagy zárt gépkocsiban kell felderíteni a robbanóanyagokat.

²⁰ Day of Supply = napi átlagos felhasználás (angol).

²¹ Egyes kutatóműhelyek ezt 50 %-ban, más szakmai csoportok ennek nagyságát 30 %-ban javasolják figyelembe venni.

- b) arányosságot a várható alkalmazási feladatokkal és differenciálhatóságot a speciális anyagok és eszközök tekintetében;
- c) az anyagosztályokon belüli eltolódott készletképzési prioritásokat;
- d) a tartalmában differenciált, formájában megegyező és a felhasználással egyidejű egységirakomány-képzés feltételeit;
- e) az alkalmi átstrukturálhatóságot,
- f) az anyagellátó tagozatok nemzeti és multinacionális értelemben harmonizáló képességeit.

3. Az ellátási lánc hatékonyságát a felhasználókéval azonos képességű logisztikai mobilitással – elsődlegesen légi mozgékony-sággal –, elsősorban a push-ellátási stratégiával²² célszerű biztosítani.

4. A konkrét feladatra létrehozott ideiglenes (alkalmi) kötelek alkalmi készletképzési stratégia követését is jelenti.

5. A nagytávolságú szállítások esetén fel kell készülni a szerződések alapján történő együttműködésre a polgári szervekkel, rendvédelmi erőkkel, illetve a befogadó nemzeti támogatás lehetőségeinek multinacionális kihasználására.

6. A fegyverzeti készletképzést döntően befolyásolja, hogy a tömeghadseregek helyett a jövőben a O-veszteségű precíziós helyi háború dominanciája érvényesül.

7. A tudományágak és az interdiszciplináris tudományterületek tapasztalatait folyamatosan fel kell dolgozni és a megfelelő sajátosságok mérlegelése alapján kell azok elméleti és gyakorlati eredményeit alkalmazni a katonai logisztikában.

²² Az előjáró szervek az ellátandó készletezési lehetőségeit figyelembe véve folyamatos utánszállítással biztosítják az általuk nem korlátozott, állandó magas készletszinteket.

Felhasznált irodalom:

1. A XXI. századi hadviselés. ZMNE jegyzet, Budapest, 2000.
2. **Dr. Lovász Zoltán:** A Magyar Honvédség logisztikai támogató rendszerének modernizálása, doktrínális szabályzóinak kialakítása. Katonai Logisztika, 11. évfolyam, 2003. 1. szám. p106-125.
3. **Dr. Kőszegvári Tibor:** A hadviselés és a tér összefüggései a XXI. században. Budapest, 2001. Kard és toll, p.9-23.
4. Magyar Honvédség Összhaderőnemi Logisztikai Doktrínája.p.11.-13.
5. **Vas Gábor:** A hadügyi forradalmár (interjú Dr. Szenes Zoltán vezérőrnagy, HVKF-el) Scm, VII. évfolyam, 1-2. szám, 2003. január-február.

GONDOLATOK A KÖZPONTI LOGISZTIKAI BÁZIS MEGVALÓSÍTÁSÁNAK ÉS SZÜKSÉGESSÉGÉNEK KÉRDÉSEIRŐL

Baranyi Ferenc - Lengyel András¹

„Az MH logisztikai támogatásának koncepciója a nemzeti erőforrások hatékony felhasználásán, a támogatás kapacitásainak a csapatok valós igényeihez igazodó elosztásán alapul.”

*MH Összhaderőnemi
Logisztikai Doktrína.*

Bevezető

A Magyar Honvédség Központi Raktárbázisa létrehozásának szükségessége napjainkban egyre többször fogalmazódik meg. Időszerűségét elsősorban az a felismerés támasztja alá, hogy nem elégséges a haderő felszerelését, fegyverzetét korszerűsíteni, de elkerülhetetlen a használatában lévő infrastruktúrát is fejleszteni. A 2001-ben beindult Laktanya Rekonstrukciós Program a csapatok elhelyezési objektumai felújítására terjedt ki, így mindezidáig elmaradt a központi készleteket tároló raktárak korszerűsítése. Mára egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy ebben a körben nem célszerű a meglévő objektumok toldozgatása-foltozgatása, hanem az eddigieket kiváltó korszerű tároló bázist kell létrehozni.

A cikk megírását az motiválta, hogy küszöbön áll a Magyar Honvédség újbóli átalakítása. Az átalakítás célkitűzése, hogy az MH váljon egy finanszírozható, modernizált, a NATO igényeket teljesíteni tudó haderővé. A tervezett új struktúra csak a minimálisan szükséges helyör-

1. Baranyi Ferenc alezredes, MH ÖLTP. Hadműveleti és kiképzési főnökség, kiem. hdm.főtiszt, főnök-helyettes.

Lengyel András alezredes, MH ÖLTP. Hadműveleti és kiképzési főnökség, kiemelt szerv. főtiszt, főnök-helyettes.

ségekkel és objektumokkal számol, amelyet vagy már korszerű-sítettek, vagy modernizálása folyamatban van. E követelményeket is figyelembe véve állítottuk össze írásunkat, amelyben igyekeztünk megvilágítani az MH központi raktárai kialakításának az 50-es, 60-as évektől napjainkig tartó folyamatát, a struktúra átszervezésének okait és körülményeit, amely elvezetett a jelenlegi helyzethez, végül felvázoltuk összegzett elképzelésünket egy, a jövőben megvalósítandó raktárbázisról.

A cikk megírásánál nem törekedtünk arra, hogy részletes számvetéseket készítsünk, vagy következtetéseket vonjunk le az alábbi témákban:

- A raktár várható személyi állomány igényéről, annak összetételéről;
- A fenntartási költségek alakulásáról, illetve az elérhető megtakarításokról;
- A várható tároló kapacitás béke és minősített időszakai nagyságáról;
- A raktár konkrét telephelyéről, helyörségéről;
- A várható bekerülési költség megítéléséről;
- A ma nem logisztika felelősségi körébe tartozó szakanyagok tárolásáról;
- A központi ellátmányok kiszállítási rendjéről;
- Az anyagosztályok hatásáról a szervezeti kialakításra.

Mindezen nem részletezett területek valójában egy-egy rövidebb-hosszabb tanulmányt érdemelnek meg.

Visszatekintés

A központi logisztikai tagozat ellátó raktárai (teljes) szervezeti integrációjának gondolata már a Haderő-átalakítási feladatok 1999. és 2000. évi tervezése idején megfogalmazódott. Az elméleti kidolgozás kezdeti szakaszában az integráció alapját egy, a Dunántúlon és egy, az Alföldön kialakítandó logisztikai centrum képezte. A két centrum (valójában összevont raktárbázis) váltotta volna fel a 2000. év őszéig had-

rendben állt – szigorúan szakági ellátást végző - összesen 11 ellátó központot és 3 önálló raktárat. Mint ismeretes 2000-ig a szakági ellátás úgy valósult meg a gyakorlatban, hogy valamennyi **MH szintű szolgálati ág** – beleértve az akkori MH Elhelyezési Szolgálatfőnökséget is - (az MH Mérésügyi Szolgálatfőnökség kivételével) alárendeltségébe **legalább egy anyagi technikai Ellátó Központ** tartozott. (Az állandó híradás, térképészeti, meteorológiai, a humán anyagi, valamint a kiképzés technikai ágazatok nem tartoztak a logisztika felelősségi körébe).

Az elképzelés szerint a logisztikai centrumok az MH központi készleteit megosztva, tehát mindkét centrum az anyagok (és a lehetőségek függvényében az eszközök) teljes skálájának tárolására, kezelésére és a hozzájuk - a területi biztosítás elve szerint - utalt katonai szervezetek ellátásával összefüggő összes feladatra kerültek volna szervezésre.

A fenti célkitűzéseknek megfelelő centrumok megalakítása (elsősorban megfelelő pénzügyi forrás hiányában) elmaradtak, helyettük – talán szükségmegoldásként **a korábbi Ellátó Központok és Raktárak összevonásával (részleges integrálásával)** az **MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság (MH ÖLTP)** szolgálati alárendeltségében három új ellátó központ állt hadrendbe.² **Az új szervezetek profilja, felelősségi köre a feladatrendszer legcélszerűbb és lehetőségek szerinti csoportosítása (összevonása) után a harcanyagok, hadtápanyagok és a haditechnikai eszközök központi tárolására és a csapatok ellátásának megvalósítására terjed ki.** Különálló folyamatként 2000. évben szervezetileg és feladatrendszerében szétvált a katonai elhelyezési szakterület. A katonai elhelyezési, beleértve a tábori elhelyezési anyagokkal való ellátás a HM háttérintézményeként megalakuló HM IKH felelősségi körébe került át.

A központi raktárak létrehozásának körülményei

Az 1950-es és 1960-as években, amikor a Magyar Néphadsereg központi raktárhálózatának kialakítása megtörtént, a doktrinális tételek katonatechnikai oldala által előírt alapvető követelmény volt az anyagi készletek és haditechnikai eszközök, vagyis a teljes tartalék hadfelszerelés területi széttelepítése. **Ennek a követelménynek a korlátozott kapacitású raktárak feleltek meg leginkább.** A felmerülő többletkölt-

² A folyamatot az 1. számú ábra szemlélteti.

ségek, az üzemeltetés és főként a személyi állomány, vagyis az emberi erőforrás (szinte korlátlan) biztosítása nem jelentettek akadályt.

Az 1980-as években megkezdett, majd az 1990-es években felerősödött átszervezések **két meghatározó irányból** hatottak a központi raktárhálózat átalakítására.

Egyfelől a méreteiben egyre zsugorodó haderő számára a korábbinál kisebb központi raktárkapacításra volt szükség, **másfelől az előjáró által előírt létszámcsökkentések** miatt elkerülhetlenné vált a szervezeti karcsúsítás, benne a tároló helyek számának csökkentése, az MH számára békében (és főként minősített időszakban) szükséges anyagok és eszközök szűkülő nagyságrendjével összefüggésben.

Mindezen tényezők hatására jött létre a lényegét tekintve máig meglévő struktúra, amelynek alapját valójában még mindig a hidegháború időszakában az akkori katonai doktrína szerint létrehozott szervezeti keretek és főként területi széttagoltság jellemzik.³ Ki kell hangsúlyozni, hogy ez a megállapítás nem kritika, csupán a helyzet értékelése. A helyzet pedig mindig a sürgető kényszer és a legolcsóbb megoldás keresése ördögi búvőkörében született!

Az átalakítás kényszere

A szakági ellátásra szervezett Ellátó Központok (raktárak) változtatás nélküli további hadrendben tartását lehetetlenné tette a 2000. évi Haderőreform követelményeinek teljesítése. Ezek sorába tartozott a használatban lévő objektumok számának szűkítése, a gazdaságtalanul fenntartható kis laktanyák bezárása, a párhuzamos tevékenységek felszámolása, de mindenekeelőtt a rendelkezésre álló erők (engedélyezett) létszámának központilag előírt drasztikus csökkentése. Természetesen azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a méreteiben csökkenő haderő számára már szükségtelen volt a korábbi méretű központi tároló kapacitás.

³ A központi ellátó, kiszolgáló szervezetek területi elhelyezkedését a 2. sz. ábra szemlélteti.

A jelenlegi helyzet

A végrehajtott strukturális átalakítás – a meglévő minden probléma ellenére – jelentős előrelépést eredményezett a logisztikai rendszer fejlesztése területén. ***Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a jelenleg működő ellátó szervezetek már nem leegyszerűsített ágazati ellátást folytatnak, hanem több logisztikai ágazathoz tartozó ellátási tevékenységet valósítanak meg párhuzamosan. Ezzel nem csak formálisan létrejött, de a valóságban működik a szervezeti kerete az integrált ellátó rendszernek.*** (Mindez csírája lehet a tervbe vett, de még nem elfogadott, anyagosztályok szerint megvalósítandó logisztikai ellátási rendnek).

A kialakított struktúra sajátossága, hogy maguk az Ellátó Központok ágazatcsoportos – tényleges szakági integrációt megvalósító - feladatokra szakosodtak, de a végrehajtó raktáraknál csak kezdetleges feladat összevonás valósult meg (láncfalpas és hőerőgép raktár, személyi felszerelés raktár). A vezető szerveknél az ágazati szervezeti elemek megtartásával integrált gazdálkodó, tervező és ellátó részlegek kerültek kialakításra.

Ki kell azonban jelteni, hogy mindezek ellenére ***valójában nem történt más, mint a korábbi önálló hadrendi elemek önállóságának megszüntetése és azok beépítése (összetolása) az újonnan megalakult szervezetekbe.*** Az új ellátó központok földrajzilag széttagoltak (***lásd. a 2. sz. ábra).*** A meglévő raktárak száma az átalakítást megelőző helyzethez viszonyítva ugyan csökkent, de azok fejlesztése nem valósult meg és a korábbi elavult technikai, nyilvántartási háttérrel maradtak az ellátás rendszerében. Ez számos területen hátrányt jelent. ***A legnagyobb negatívum a többlépcsős vezetés terén jelentkezik,*** de a széttagoltság jelentős költségnövelő tényező az informatikai fejlesztés, a nyilvántartás korszerűsítése, a belső anyagmozgatás és az ellenőrzés, valamint az őrzés-védelem területén is.

A védelmi felülvizsgálat, a további létszámcsökkentési igény, a takarékos erőforrás felhasználásának szükségessége miatt mára megérett a helyzet a központi ellátó tagozat további szervezeti fejlesztésére. A külföldi tapasztalatok felhasználásával, a korszerű és a nemzetgazdaságban már régen elterjedt raktári-raktározási technológia alkalmazásával kialakítható az MH központi készleteit tároló ***modern raktár-***

bázis, amely kiválthatja a jelenlegi Ellátó Központokat és azok területi raktárait. A raktározási rendje megfelel a kor követelményeinek, nyilvántartási rendszere korszerű **és képes az MH béke és minősített időszaki igényei kielégítésére az egyedi és a tömeg kiszolgálási követelmények alapján**. Ez a szervezet az **MH Központi Logisztikai Bázis** lehet, mely megvalósíthatóságának vizsgálata már korábban megkezdődött és kiemelt figyelmet szentel a honvédség speciális igényeire, előírásaira, többek között az anyagok együtt tárolhatóságának lehetőségére is.

A Központi Logisztikai Bázis (KLB) kialakításának alapjai

Napjainkban a világméretű katonai szembenállás megszűnése eredményeként az MH központi tartalékait tároló raktárak területi tagoltsága – a veszélyes anyagfajták kivételével – nem célszerű. Megszűnt, de mindenképpen minimális szintre csökkent a felhalmozott készletek egyidejű tömeges megsemmisülésének veszélye és így elhárult a katonai akadály a szervezeti és területi koncentráció fenntartásának. Természetesen a biztonságos őrzés-védelmi feltételek egyidejű megteremtésével elejét kell venni bármilyen más katasztrófát okozó hatás kiküszöbölésének. Ebbe a körbe értendő a terrorcselekmények bekövetkezésének lehetősége is. Ezt a megállapítást támasztja alá, hogy a védelmi felülvizsgálat alapján a létszámában és szervezetében változó haderő működtetése **nem igényel országos kiterjedésű raktárhálózatot**, így semmi nem indokolja a jelenlegi struktúra további fenntartását.

Az Ellátó Központok átalakítása, további összevonásának szükségessége másfelől abból a követelményből és reális felismerésből származik, hogy **a haderő fenntartásában, működtetésében egyre növekvő hangsúlyt kap a költséghatékonyság**. A vázolt szervezeti koncentráció az adminisztratív létszám nagymérvű megtakarításával jár, ugyanakkor lehetővé teszi a szakmai állomány (amely a valós logisztikai feladatokat végrehajtja) megtartását és ezzel az ellátás színvonala megőrzését vagy javítását.

A fentiekén túl nőhet a parancsnoki vezetés hatékonysága és a következő területeken további jelentős megtakarítások érhetők el:

- A humán erőforrás igénybevétele terén;
- Objektumok üzemeltetésénél;
- Technikai őrzés-védelem kiépítésénél;
- Az objektumok biztonsága megvalósítása területén;
- Belső anyagmozgatás, anyagátcsoportosítás alkalmával;
- Belső infrastruktúra kiépítése, fejlesztése terén;
- Információ hálózat megvalósításakor;
- Egységirakományok összeállításánál;
- Az anyagáramlás sebességének növelése területén;
- A környezetvédelmi követelmények teljesítésénél;
- Az anyagkiadás tervezése, szervezése, végrehajtása területén.

A KLB megalakításával - figyelemmel az MH-ban érvényes készenléti időkre - célszerű ismételtlen áttekinteni a csapatkészletek **csökkentésének**, illetve (a reagáló erők kivételével) a csapatoknál történő helyszíni tárolás felszámolásának lehetőségét.

Milyen feladatokkal lehet megbízni egy mai igényeket kielégítő korszerű ellátó bázist?

Mindenek előtt szükséges leszögezni, hogy a **Központi Logisztikai Bázis** alaprendeltetését (a mai központi raktárakéval azonos) a honvédség számára szükséges anyagok átvétele, tárolása, nyilvántartása és a felhasználók részére történő kiadása képezheti. A raktározási funkciókon belül természetesen el kell végeznie a kiegészítő feladatokat, a frissítést, cserét, belső anyagmozgatást, a készletek szavatossági (minőségi) ellenőrzését az előírt fődarabi nyomon követést stb. A bázis feladata lehet az MH számára szükséges béke és minősített időszakos számvetések elkészítése, a csapatok – központ- felhasználói kapcsolati rendszerben- ellátásának megtervezése, megszervezése. **De nem szabad**

a bázis rendszeresített állományát a szervezettől idegen, az MH csapatai részére szükségtelen és az inkurrencia körébe tartozó anyagok és eszközök kezelésével, elszámolásával és nyilvántartásával terhelni. Ezt a ma még meglévő kötelezettséget mielőbb az MH hadrendjén kívüli szervezet részére kell átadni.

Az előzőekben felsorolt – a jelenlegi feladatrendszer - ki kell egészíteni a ***minőségellenőrzéssel***, valamint az ***egységgrakomány képzés*** képességével. A minőség ellenőrzésnek olyan alaposnak kell lennie és olyan szakszerűnek, hogy a csapatok részére átadott anyagok és alkatrészek használatba vételekor ne fordulhassanak elő problémák. Az ellátás technikai, technológiai korszerűsítése érdekében létre kell hozni az egységgrakományok képzésére, szállítások előkészítésére alkalmas ***szervezeti elemet***, megfelelő rakodógépekkel.

A Központi Logisztikai Bázis szervezeti felépítése (elgondolás)

A bázis dandár jogállású szervezatként az MH ÖLTP szolgálati alárendeltségében, szakmai felügyeletével működhet.⁴

A bázis ***két alapvető szervezeti szintből***, az alaprendeltetést biztosító különböző funkciókra létrehozott tagozatból épülhet fel. Az ***egyik*** a parancsnokság állományában az irányító, vezető szervezeti elemekkel, míg a ***következő*** szint a végrehajtó raktárakat jelenti. A két szervezeti szint egyetlen hadrendi elembe szerveződik.

A vezető szervek végzik a bázis működéséhez, alaprendeltetéséhez szükséges tervező feladatokat. Ide tartoznak a belső működést biztosító törzskari elemek, a törvényességet, az ellenőrzést megvalósító adminisztratív szervezetek és az MH szintű szükségleti számvetéseket, a csapatok ellátását tervező, irányító, valamint az anyagi helyzetet nyomon követő szakmai szervezeti elemek.

A parancsnokság belső szervezete a szükséges ***G blokkok*** rendszeresítésével alapvetően követi az összefegyvernemi dandárok struktúráját és részben az MH ÖLTP felépítését, az eltérések az alaprendeltetésből adódnak (ilyen például a G-2, felderítő főnökség, amely szükség-

⁴ A bázis szervezeti felépítése a 3. sz. ábrán látható.

telen a tervezett stacionár bázis rendeltetés szerinti béke és minősített időszakai működéséhez).

A parancsnokságon belüli **szakmai tervező irányító szervezetek** az MH szintű központi gazdálkodást, a központi anyagi és szaktechnikai ellátást tervezik, a vonatkozó központi nyilvántartást és adatfeldolgozást végzik.

A struktúrában szerepel az **egységrakomány képző részleg**, amely az anyagi készleteket a felhasználók igényei és szükségletei alapján állítja össze. (Ez különösen fontos lehet a külföldi missziók logisztikai támogatásánál, hiszen az utánszállító kötelék (NTE) e bázisról veszi át a műveleti területen lévő erők számára szükséges ellátmányokat).

A katonai **minőségellenőrző** szervezet a nemzetgazdaságból vagy importból átvett anyagok, alkatrészek minőségbiztosításáért felelős. Fontos feladata és jogköre a polgári beszállítóknál az MH részére történő termelés alkalmával a gyártási folyamat során történő ellenőrzések végrehajtása. Ezzel elérhetővé válhat, hogy csak teljes értékű és minőségében kifogástalan hadfelszerelés kerüljön a Magyar Honvédség részére átadásra. Ezen szervezeti elem tehet javaslatot „**az udvari beszállítókra**”, majd a kiválasztás után folyamatosan ellenőrizheti azokat.

A központi laboratórium a tárolt üzemanyagok, illetve harcanyagok laboratóriumi minőségi ellenőrzését hivatott végezni, míg harcanyag bevizsgáló és átszerelő részleg elsősorban a lőszeres, különböző lőszer-sorozatokat időszakos ellenőrzését, gyűjtők átszerelését valósítja meg.

A logisztikai alegység felelősségi köre kizárólag a bázis számára szükséges logisztikai feltételek megteremtésére irányul. Az MH csapatai részére szükséges béke és minősített időszakai kiszállítások nem tartoznak a hatás és felelősségi körébe. E funkciót a központi tagozatnál vagy szárazföldi haderőnemnél megalakításra tervezett **szállító zászlóalj(ak)** láthatják el.

A bázis logisztikai alegységét nem indokolt terhelni olyan szolgáltatások biztosítási felelősségével, amelyek a polgári szférából gond nélkül beszerezhetőek. Ide tartozik mindenek előtt az étkeztetés.

(Az étkeztetés polgári szférára való átterhelésének, vagyis mint szolgáltatás megvásárlásának elemzése, az MH vonatkozásában megkezdődött).

A területi raktáraknál logisztikai részlegek kialakításával nem kell számolni. A személyi állomány ellátását és más szükséges igényeket a helyi civil vállalkozásoktól a szolgáltatás megvásárlásával kell biztosítani (a szolgáltató versenyeztetésével és szigorú ellenőrzésével).

A bázis végrehajtó tagozatát, mint második szint az anyagátroló-kiadó raktárak alkotják. Legcélszerűbbnek látszik a parancsnokságot és az általános raktárakat egy telephelyen, egy közös objektumban elhelyezni.

Mivel a parancsnoksághoz van rendelve minden tervező, szervező, irányító funkció ezért a raktári elemek - települjenek azok a parancsnokság objektumában vagy elkülönítve - csupán a vezetés szerv által meghatározott általános katonai feladatok végrehajtásáért, az anyagátvételért, raktározásáért, frissítéséért, cseréjéért és kiadásáért lehetnek felelősek. Ebből következően a raktári elemek csak a legszükségesebb végrehajtó állománnyal rendelkeznek, adminisztratív létszámuk csupán 2-3 fő lehet.

Összefoglalva: A Központi Logisztikai Bázis egy olyan speciális katonai szervezet, amely az MH központi készletébe tartozó valamennyi anyag és technikai eszköz tárolására, valamint a tárolással összefüggő feladatokra hivatott. Egy hadrendi elemként magába foglalja a vezető (irányító szakmai és törzskari) szerveket, valamint a raktározást, ellátást és az ehhez kapcsolódó feladatokat végrehajtó raktári elemeket.⁵

A közös objektumban helyet kaphat ***valamennyi általános anyagátroló raktár a lőszer, a műszaki harcanyag és az üzemanyag tároló elemek kivételével.*** Ezeket az anyagokat továbbra is a parancsnokságtól területileg elválasztva a jelenlegi rendben kell raktározni.

A bázis humán erőforrásigénye tervezésénél döntően támaszkodni kell a civil szférára. Nem indokolt minden poszt hivatásos vagy szerző-

⁵ A szervezeti szintek a 4. sz. ábrán láthatók.

déses állománykategóriához való kötése. Katonai beosztásokra alapve-tően a törzsbe, az irányító szerveknél van szükség. A raktári elemek végrehajtó állományát, illetve minden olyan beosztást, amelynek van civil megfelelője legcélszerűbb közalkalmazottakból biztosítani.

Milyen előnyökkel járhat a bázis hadrendbe állítása?

Mindenek előtt az emberi erőforrásokkal való takarékoság a leg-főbb eredmény. Az ellátó központok koncentrálásával egy sor párhuzamosan végzett - ma mindhárom szervezetnél megtalálható – törzskari és adminisztratív feladat összevonható és az összevonás eredményeként jelentős létszám szabadítható fel. A bázis vezető szervénél a parancsnokságnál a G-1. – G-7. blokkok állománya lényegesen kevesebb lehet, mint a három ellátó központnál ma szolgálatot teljesítők összesen.

A széttagolt területi elhelyezés megszüntetésével lényegesen csökkenthetők az őrzés-védelmi kiadások. Az őrzés-védelem hatékonysága a jelenlegivel összevetve – elsősorban a technikai fejlesztések révén – fokozható. A technikai fejlesztések megvalósítására kedvezően hat a területi koncentráció. Számottevő megtakarítás érhető el az objektum őrzés szolgáltatással történő biztosításával is.

Az egy telephelyen (objektumban) történő elhelyezés jelentős mértékben csökkenti az objektum-üzemeltetési, fenntartási költségeit. A megtakarítást növelheti, hogy az új közműhálózat működtetése lényegesen olcsóbb, mint a sok évtizede meglévő elavult hálózatoké.

A koncentrált elhelyezés valóban korszerű informatikai rendszer kiépítését teszi lehetővé (és követeli meg) a bázison belül, a bázis parancsnoksága és az MH ÖLTP között, a bázis és az alárendelt raktárai között, de közvetlenül bekapcsolhatók az ellátandó szervezetek is.⁶

A ma is működő egytagozatos (központ-csapat) ellátási rend alapján kialakítható a közvetlen kapcsolat a bázis parancsnoksága, valamint a haderőnemi parancsnokságok és alárendelt szervezeteik logisztikai főnökségei között.

A bázis béke és minősített időszakos szervezeti felépítése lényegesen nem tér el egymástól, ezt csak a megnövekedett anyagforgalom

⁶ A bázis információs kapcsolatait az 5. sz. ábra szemlélteti.

miatt indokolt módosítani. A raktárak befogadó kapacitásában jelentős eltérés nincs. Az anyagok tárolási ciklus ideje csökken az intenzívebb felhasználás miatt. A minősített időszak különbséget az anyagforgalom sebességének növekedése idézné elő, amely döntően a raktárosok létszáma növelését vonná maga után.

Külön ki kell térni a termékazonosítás bevezetésének szükségességére. Az említett informatikai háttérrel támogatott készletnyilvántartást csak akkor lehet teljes körűen alkalmazni, ha az egy valós termékazonosítási rendszeren alapul. Ezen feladat megvalósítása, felgyorsítása további erőfeszítéseket igényel, annál is inkább, mivel a haszna nem csak a központi tagozatban jelentkezik, hanem a csapatok készletei nyilvántartását is egyszerűbbé, pontosabbá teszi.

A bázis telephelye kijelölésének főbb kritériumai

A bázis telephelyének kiválasztása kétségtelenül bonyolult feladat. Számptalan érv és ellenérv, nem utolsósorban érdek sorolható fel a jelenleg is meglévő objektumok igénybevétele mellett és ellen.

A legfontosabb tényezőként mégis a kőkemény technokrata szemléletnek, ha úgy tetszik a gazdaságosságnak kell érvényesülnie.

A telephely kiválasztásánál figyelembe kell venni a rendelkezésre álló infrastruktúrát, így elengedhetetlen a különböző szállítási módok szolgáltatásai elérhetősége, vagyis a vasúti, közúti összeköttetés megléte. Az MH honi területen kívül működő erői ellátásánál előtérbe kerülhet a légi szállítás, feltétlenül szükséges tehát a megfelelő légikikötő közelsége, illetve egyszerű megközelíthetősége. (Erre a legjobb példát az iraki misszió adja).

A csapatok várható diszlokációja, az ebből eredő szállítási távolságok csökkentésének igénye is hatással lehet a bázis helyére.

Az objektum kiválasztásánál figyelembe kell venni a ***térségben rendelkezésre álló munkaerő piaci helyzetet***, ezen belül a rendelkezésre álló szakképzett munkaerő kínálatot, valamint a térség munkabér színvonalát. Tekintettel arra, hogy a fajlagos munkabér-színvonal jelenleg országos összehasonlításban a fővárosban a legmagasabb (és minden bizonnyal a későbbiekben is így marad) ezért a bázis létesítése (talán) Budapesten, illetve közvetlen vonzáskörzetében a legkevesébé

célszerű. Ezt még tovább tetézi, hogy ebben a térségben a legmagasabbak az ingatlanárak is.

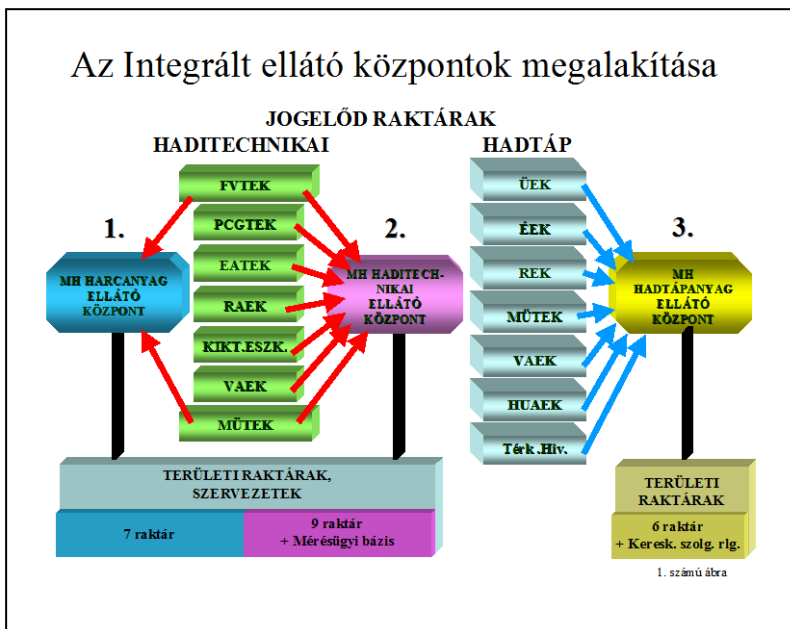
Legcélszerűbbnek látszik egy működő, de még szabad kapacitással rendelkező ipari park kiválasztása, amelynek tulajdonosa valamely önkormányzat. Az önkormányzatok megfelelő számú új munkahely létesítése ellentételezéseként sok esetben térítésmentesen biztosítják a területet a betelepülő munkáltatók részére.

Összegzés

A **Központi Logisztikai Bázis** szervezetbe állítására szükség van. Talán nem a vázolt formában és belső struktúrában, de megalakítása elkerülhetetlen. Reményeink szerint nem a meglévő objektumok valamelyike toldozásával, foltozásával, hanem egy **gyökeresen új objektum építésével**. Tudomásul kell vennünk, hogy a raktározás terén a polgári szféra toronymagasan előttünk jár. Érdemes és kell is tőlük tapasztalatot meríteni. A nagy kereskedő láncok a raktárbázisaikat zöldmezős beruházásként a legkorszerűbb követelmények szerint alakították és alakítják ki ma is.

A vázolt raktározási rendszer a kor követelményének megfelelő szállító parkot és szállítás - tervezést igényel. A gépjármű fejlesztési program egy soha nem látott lehetőséget biztosít számunkra a meglévő lemaradásunk (gyors) ledolgozására, a legfejlettebb technika rendszerbe állítására. Ezt a deklarációt a „***hivatásos hadsereg***”-re történő átállás is megköveteli tőlünk. ***Ha korszerűsítésről beszélünk, ne feledjük: a Magyar Honvédség sem olyan gazdag, hogy az olcsóbb megoldást válassza!***

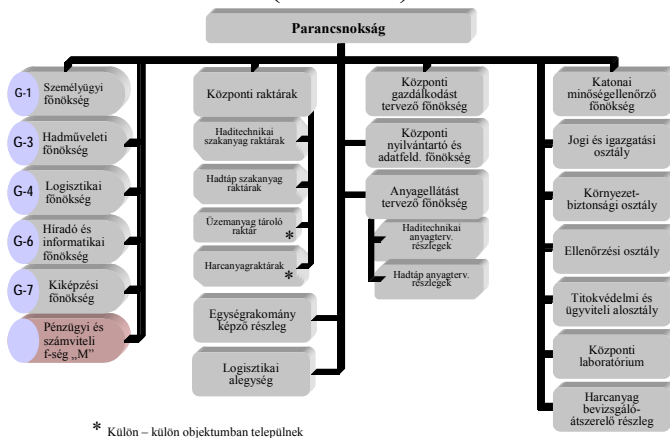
1. számú ábra

2. számú ábra

Központi Logisztikai Bázis struktúrája (tervezet)

3. számú ábra

3. számú ábra

Központi Logisztikai Bázis

Vezető szervek (dd. szint)

Végrehajtó szervek (z.szint)

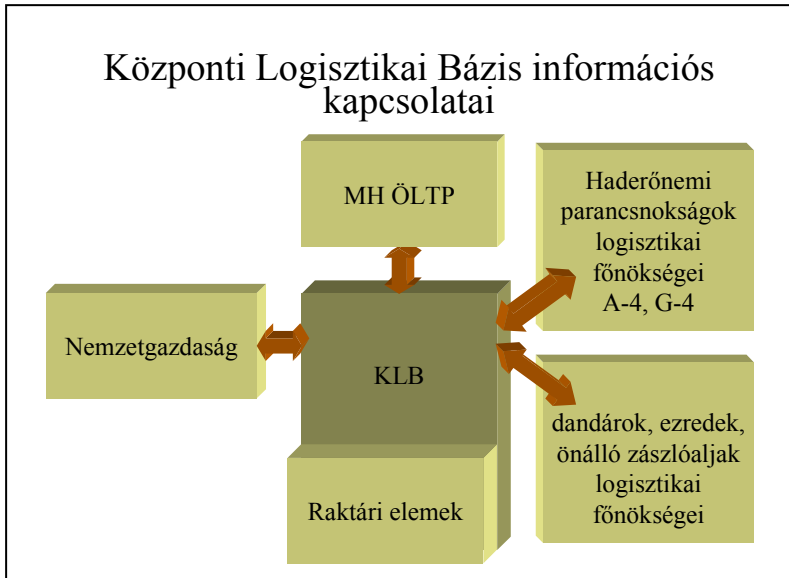
Haditechnikai szakanyag raktárak

Harcanyag raktárak *

Hadtáp szakanyag raktárak

Üzemanyag raktár *

4. számú ábra

5. számú ábra

KATONAI LOGISZTIKA GYAKORLATA

ÚJ GÉPJÁRMŰ TECHNIKAI ESZKÖZÖK SZERVEZETBE ÁLLÍTÁSÁNAK ÜZEMELTETÉSI ÉS ÜZEMFENNTARTÁSI RENDSZERVIZSGÁLATA A LÉGIERŐNÉL

Turcsányi Károly - Piros Ottó¹

Bevezetés

A Magyar Honvédséggel szembeni egyik legfőbb elvárás, hogy a potenciális válságfejeményekre az alkalmazási lehetőségek függvényében azonnal és rugalmasan válaszolhasson, azaz a helyzetnek és a megbízatásnak megfelelő reagáló képességgel rendelkezzen. A gyors reakció érdekében olyan jól kiképzett alkalmazói állománnyal és korszerű műszaki színvonalú gépjármű eszközökkel kell rendelkeznie, amelyek külön felkészítés nélkül azonnal bevetethetők, és egyúttal a járműállomány összetétele, technikai jellemzői alapján a béke működések fenntartására és a NATO tagsággal járó követelmények teljesítésére is alkalmazhatók.

Az is alapelveként fogalmazható meg, hogy a honvédség rendszerében lévő gépjármű-technikai eszközök mindenkor műszaki állapota a Magyar Honvédség teljes egészének, valamennyi szervezeti elemének működése szempontjából meghatározó, ugyanis üzemképes, megbízhatóan működő, a kor színvonalának megfelelő gépjárművek nélkül egyetlen fegyvernem és egyetlen haderőnem sem képes a feladatait maradéktalanul végrehajtani.

A Magyar Honvédség működőképessége szempontjából kiemelt jelentőséggel bír a katonai szervezetek minden körülmények közötti szállító képességének fenntartása, valamint az a tény, hogy egy katonai szervezet hadrafoghatóságát a vezetés színvonala, az állomány kiképzettsége és a technikai eszközök állapota minősíti.

¹ Prof. Dr. Turcsányi Károly ny. mk. ezredes, ZMNE Haditechnikai tanszék, tanszékvezető egyetemi tanár.

Piros Ottó mk. alezredes, okleveles haditechnikai menedzser.

Az elmúlt évtizedben a Magyar Honvédség gépjárműparkjának műszaki állapota, biztonsága, megbízhatósága – a fenntartási források, a kezelő és karbantartó állomány létszámának csökkenése, a több éve elmaradó beszerzések miatt – a működőképességet veszélyeztetően leromlott, rendkívül előregedett, elavult valamint esztétikailag erősen kifogásolható.

A takarékosági okokból bevezetett kényszerű átcsoportosítások, igénybevételi korlátozások, kiképzési feladatok csökkentése stb. ellenére veszélybe került a katonai szervezetek napi életének biztosítása is.

A NATO tagságunkból eredő feladatok gépjármű biztosítása pedig a rendkívül magas életkorú, korszerűtlen és igen sok beszerzési relációból származó, nehezen és drágán javítható gépjárművekkel nem, vagy csak jelentős anyagi ráfordításokkal oldható meg.

A kritikussá vált gépjármű helyzet megváltoztatása érdekében szükséges a gépjárműpark fejlesztése, korszerűsítése, valamint új eszközök beszerzése az elvárt színvonalú gépjármű-állomány biztosítása céljából.

Bízhatunk abban, hogy az évek óta húzódó mára már beindított **Gépjármű Fejlesztési Program**, majd az ezt felváltó **Gépjármű Beszerzési Program** keretében minél rövidebb idő alatt műszakilag megbízható, biztonságos, a kor színvonalának megfelelő, kellő mennyiségű gépjármű kerül beszerzésre.

1. A téma fontosságának és tartalmának vizsgálati szempontjai

A Gépjármű Fejlesztési Program keretében első lépésként kidolgozásra kerültek a műszaki specifikációban megfogalmazott követelmények, melyben a cikk szerzői is részt vettek.

A követelményrendszer legfőképpen az értékelési munka fázisával, a ténylegesen lefolytatandó járművizsgálatokkal foglalkozik. E járművizsgálatok választ adnak a járművek bizonyos fő műszaki tulajdonságaira, de nem árulnak el semmit arról, hogy hosszabb üzemeltetés során ezek a tulajdonságok hogyan változnak, és általában, milyen a járművek megbízhatósága, karbantarthatósága és az üzemben tartás lehetősége.

A fentiekből adódik, hogy a szóbajövő típusoknál, esetleges típusoroknál választ kell adni a fenntartás, technikai biztosítás ezen belül a karbantartási folyamatok elvi kérdéseire.

Ez a cikk továbbiakban ezeknek a területeknek a részletesebb bemutatásával kíván foglalkozni - figyelembe véve a légierőnél alkalmazott típusválasztékot - mivel új típus, típusok rendszerbeállításánál mindig számos fontos területet kell vizsgálni és figyelembe venni. E területek közül a legnagyobb költségvonzata az üzemeltetésnek van.

Így vizsgálni kell, az új technikai eszköz beszerzések döntéseit meghatározó katonai, műszaki, gazdasági összefüggéseket, a rendszerbentartás körfolyamatát (**1. és 2. sz. ábra.**), valamint ismernünk kell azokat a törvényeket, rendeleteket, szabályzókat, melyek e területekre vonatkoznak.

KATONAI:

<p>Harcászati képességek Kezelő-kiszolgáló igény Hatékonyság Mobilitás Védettség</p>	<p>Túlélőképesség Többcéluság Elektronizáltság Zavarvédelem Időjárás-függetlenség</p>	<p>Légi szállíthatóság Deszantolthatóság Rendszer illeszthetőség Kölcsönös felismerhetőség, stb.</p>
--	---	--

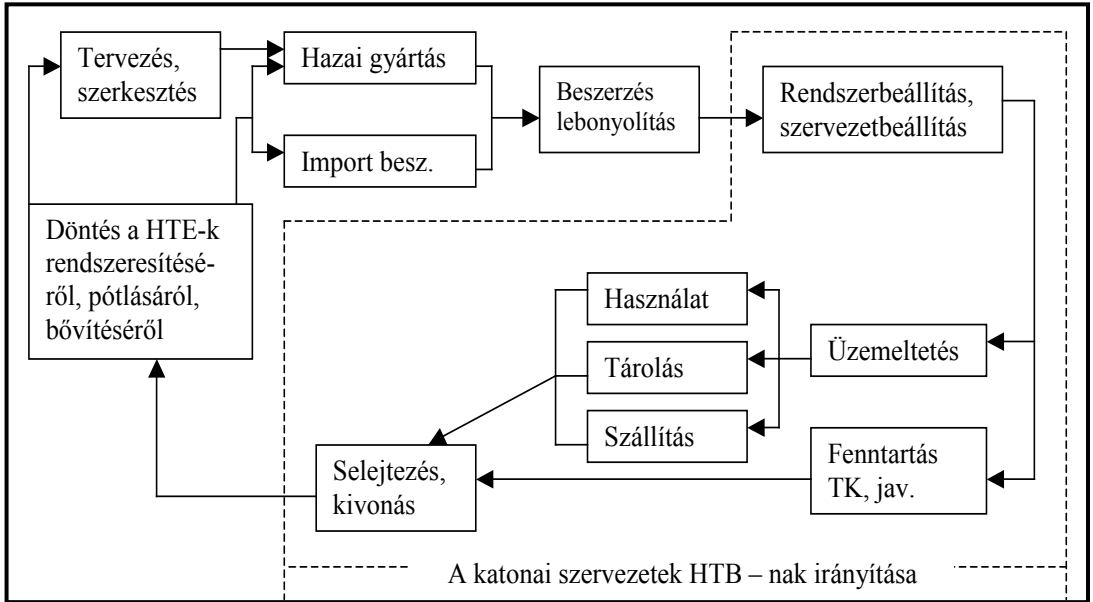
MŰSZAKI:

<p>A konstrukció és a gyártási technológia korszerűsége A fenntartási infrastruktúra A javítási ciklikusság idő és teljesítmény-normái</p>	<p>A tárolhatóság idő és teljesítménynormái Alkatrész utánpótlás Csereszabotosság Rendszerben tarthatóság Korszerűsítési lehetőségek, stb.</p>
--	--

GAZDASÁGI:

<p>Beszerzési költség Fizetési feltételek Ellentételzhetőség A teljes élettartam költség A rendszerbeállítás</p>	<p>Az üzemeltetés</p> <ul style="list-style-type: none"> • üzemeltetés • üzemfenntartás • tárolás 	<p>A rendszerbentartás</p> <ul style="list-style-type: none"> • humán • technikai <p>Az elhelyezés beruházási költségei stb.</p>
--	--	--

1. sz. ábra: Az új haditechnikai eszköz beszerzések döntéseit meghatározó alapvető tényezők

2. sz. ábra: A rendszertartási HTB –nak irányítása

2. A meghatározó törvények, rendeletek és szabályzók

A honvédségi járműállomány beszerzésére vonatkozó hatósági előírásokat a Magyar Köztársaság területére érvényes közúti közlekedési szabályozás alapvető elveit és elemeit a többször módosított **közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény**, és a végrehajtásáról rendelkező **30/1988. (IV. 21.) MT rendelet** fogalmazza meg.

A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény rendelkezéseinek érvényesülését egyrészt a honvédségi közúti járművek forgalomba helyezésének és forgalomban tartásának műszaki feltételeiről szóló **6/1992. (IV. 7.) HM rendelet**, másrészt a honvédségi közúti járművek műszaki vizsgálatáról, valamint környezetvédelmi felülvizsgálatáról és ellenőrzéséről szóló **7/1992. (IV. 7.) HM rendelet** figyelembevételével biztosítja.

Adott járműtípus gyártására, illetőleg behozatalára abban az esetben kerülhet sor, ha azt a közlekedési hatóság (**az 5/1990. (IV. 12.) KöHÉM rendelet**ben meghatározott szempontok szerint, az ebben a

rendeletben hivatkozott **6/1990. (IV. 12.) KöHÉM** rendeletben lefektetett műszaki követelmények teljesítése alapján) belföldi használatra alkalmasnak minősíti a típusbizonyítvány kiadásával. **[30/1988. (IV. 21.) MT** rendelet **15.§ (1) bekezdés.**]

3. A feladat nagyságrendje a légierőnél

A légierő katonai szervezeteinél a *Gépjármű Fejlesztési Program*, és az ezt felváltó *Gépjármű Beszerzési Program* keretében ezres nagyságrendű szállító, illetve különböző fegyvernemekhez tartozó fegyvernemi különleges eszköz cseréje szükséges.

Mint már a bevezetőben említettük a hadrafoghatóság szempontjából kiemelt jelentőséggel bír a katonai szervezetek minden körülmények közötti *szállító képességének* fenntartása, valamint üzemképes, megbízhatóan működő, a kor színvonalának megfelelő gépjárművek nélkül egyetlen fegyvernem és egyetlen haderőnem sem képes a feladatait maradéktalanul végrehajtani.

Gondoljunk csak például a repüléseket biztosító, kiszolgáló gépjárművek üzemképességének jelentőségére. Ezen eszközök üzemeltetése, üzemfenntartása, karbantartási rendszerének kialakítása a repülési feladatok biztosítása területén elengedhetetlen.

Mivel néhány ezer új gépjármű-technikai eszköz rendszerbeállítása szükséges, alapkövetelmény ezen eszközök rendszervizsgálata is.

Meg kell határozni a gépjármű technikai eszközök fejlesztésének, korszerűsítésének követelményrendszerét. Ezek közül a teljesség igénye nélkül, címszavakban a legfontosabbakat emeljük ki:

- A katonai járművekkel szemben támasztott általános követelmények.
- A közúti járművekkel szemben támasztott fontosabb követelmények.
- A katonai terepjáró járművekkel kapcsolatos fontosabb követelmények (álcázhatóság - rejtettség, ABV védelem követelményei, csereszabotosság követelményei, ergonómiai követelmények, általános műszaki követelmények).

4. Felkészítés a szervezetbe állításra

Az új eszközök beszerzése, rendszerbeállítása, üzemeltetése, üzemfenntartása mindig számos problémát vet fel.

Ezeket az alábbiakkal lehet jellemezni:

- Az új eszköz rendszerbeállítás előtti vizsgálata, különösen a fegyvernemi különleges eszközök vonatkozásában.
- Az új eszközök szervezetbe állításánál figyelembe veendő prioritások.
- Az új eszköz üzemeltetési problémái (garancia, technikai kiszolgálás stb.).
- Új szabályzatok, szabályzók kidolgozása.
- A szakjavító állomány kiképzése, kiképzettsége.
- A megfelelő minőségű és felszereltséggel rendelkező javító bázisok megléte.
- A meglévő régi és a már rendszerbeállított új eszközök javító anyag ellátása.
- Az új igényeknek megfelelő - számítógéppel támogatott – okmányolási rendszer kialakítása.

A problémák kezelése azért összetett, mivel az eszközök beszerzése és rendszerbeállítása nem egyszerre, hanem több mint tíz évig elhúzódó folyamat és közben még a jelenleg meglévő eszközöket is rendszerben kell tartani és biztosítani üzemképességüket.

5. Felmerülő kérdések a rendszerbeállítás megszervezésekor, végrehajtásakor:

- Szükséges-e az egész Magyar Honvédségnél egységes komplex technikai kiszolgálási rendszert alkalmazni, vagy az új gépjármű

technikai eszközökre vonatkoztatva a karbantartási rendszer lehet fegyvernemenként eltérő?

- A légierő katonai szervezeteinél rendszeresítésre kerülő gépjármű technikai eszközök esetében a javításokat, karbantartásokat a meglévő javító szervekkel kell végrehajtani, vagy ezek a feladatok részben megoldhatók-e regionális bázisokon?
- A karbantartási, javítási, anyagellátási, okmányolási rendszert – a katonai szervezeteknél - milyen új, számítógéppel támogatott rendszerré lehetne átalakítani?
- Melyek azok a szabályzók, amelyek átdolgozása szükséges, esetleg milyen új szabályzókat kell kiadni?
- Az új eszközök megjelenése után hol és hogyan történjen a szakjavító állomány képzése, továbbképzése?

Úgy gondoljuk, ezek azok a fontosabb kérdések, - elsősorban a légierőnél - amelyeket az új gépjármű technikai eszközök megjelenésével célszerű lenne megvizsgálni.

Összegezve

A beindított és évek óta húzódó Gépjármű Fejlesztési Program, majd az ezt felváltó Gépjármű Beszerzési Program keretében minél rövidebb idő alatt műszakilag megbízható, biztonságos, a kor színvonalának megfelelő kellő mennyiségű gépjármű kerül beszerzésre.

Mindenki egyetért azzal, hogy a biztonság és a megbízhatóság napjainkban a gépjármű eszközök egyik igen fontos jellemzője. A biztonság a technika fejlődésével egyre nagyobb jelentőségre tesz szert. Ennek alapvető oka a technikailag egyre fejlettebb gépjárművek megjelenése.

A korszerű eszközök esetében jogos elvárás, hogy minél hosszabb időszakon keresztül hibamentesen működjenek és esetleges meghibásodásuk esetén gyorsan, egyszerűen javíthatók legyenek, javítás után pedig rendeltetésszerűen tovább üzemeljenek.

Ezen követelményeken túlmenően jogos igény, hogy gépjárműveink az üzemeltetési előírásokban, karbantartási utasításokban meghatározott időben, a szakszervizekben, szakjavító műhelyekben megfelelő minőségben végrehajtott átvizsgálások, esetleges kisebb javítások mellett hosszú ideig üzemképesen működjenek.

A Magyar Honvédségnél e szempontokat előtérbe helyezve magas prioritású célkitűzés, hogy megfelelő mennyiségű, biztonságos gépjármű kerüljön rendszeresítésre, a megfelelő műszaki színvonalú szerviz hálózat, javító bázis kiépítésével, esetleges korszerűsítésével, vagy az új eszközök megjelenésével egy időben a jelenlegi karbantartási rendszer újragondolásával.

Felhasznált irodalom:

1. **Turcsányi Károly:** A fegyverzeti és technikai eszközök üzemeltetése és fenntartása elméletének alapkérdései: Kandidátusi értekezés. ZMKA, 1990.
2. **Gáspár Tibor:** A fegyverzettechnikai eszközök technikai biztosítása korszerűsítésének lehetőségei a szárazföldi csapatoknál: egyetemi doktori értekezés, Budapest, MH 1993.
3. **Ungvár Gyula:** A szárazföldi csapatok fegyverzete tervszerű technikai biztosítási rendszerének korszerűsítése: Kandidátusi értekezés. Székesfehérvár, MN 5. Hadsereg, 1983.
4. **Ungvár Gyula:** A Magyar Honvédség fegyverzeti és technikai eszközrendszereinek fejlesztési és korszerűsítési lehetőségei: Doktori értekezés. HM, 1991.

KATONAI ÉS POLGÁRI KÖZÖS FELHASZNÁLÁSÚ REPÜLŐTEREK SZOLGÁLTATÁSSAL KAPCSOLATOS FELADATRENDSZEREI

Vasvári Tibor – Novoszel Attila¹

*Az elmúlt időszakban, de különösen napjainkban egy sor külső és belső tényező hatására felerősödtek a gyorsaság és megbízhatóság tartalmi összetevői iránti igények, úgy a személy, mint a teher szállításban egyaránt. Az időtényező párosulva bizonyos költség takarékos-sággal mindinkább előtérbe kerül. Magyarországon – ezen területhez tartozó egyik „szület” – a légiszállítás, valamint az e köré csoportosuló szolgáltatás komplexum csak az utóbbi időben kezd széleskörűben elterjedni. Az okokat lehetne hosszasan és mélyebben elemezni, mindazonáltal ezek közül csak egy tényszerű faktorral, immár kézzelfogható megvalósíthatósággal, a meglévő üzemelő katonai repülőterek polgári hasznosítással való együttes alkalmazásának kérdésköréről kívánunk néhány gyakorlati kérdést megjeleníteni. Nemrég ezenkérdések napi-rendre kerülése még elméleti szinten is enyhén szólva „problémás” volt, ugyanakkor ma már konkrét realitás. **Ilyen lehetőség van – megfelelő kormánydöntés alapján – például a Veszprém melletti Szentkirályszabadján, illetve a Dél-Dunántúli Kaposvár közeli Taszáron is.***

A repülőterek üzemeltetése, fenntartása a logisztikai tevékenység egyik igen sajátos, speciális területe, más tevékenységgel nem helyettesíthető, ugyanakkor folyamatosan munkaigényes, nemcsak igénybevétel függő, ennél fogva eléggé költséges tevékenység. Kézenfekvő megoldásként kínálkozott néhány területen a meglévő adottságok kihasználása, a közös érdekeken alapuló lehetőségek vizsgálata.

Ehhez természetesen hozzátartozik a megfelelő érdekszféra közeli jelenléte, a gazdaságossági lehetőségek biztonsága, a környezeti kapcsolatrendszer és infrastruktúra megléte, a megcélzott teljesítési igények összeegyeztethetősége stb. **Az ilyen jellegű tevékenység egyik nagyon jó példája a Szentkirályszabadja repülőtér hasznosítása, ahol a**

¹ Dr. Vasvári Tibor alezredes, MH Légierő Parancsnokság, Tervezési osztály-vezető, logisztikai főnök-helyettes.

Novoszel Attila nyá. alezredes, MH Légierő Parancsnokság.

megfelelő befektetői kör ipari parkot és a város pedig Tudományos Parkot hoz létre – csak úgy ráépülve.

A katonai és polgári létesítmények elkülönítése fizikailag is szükségyszerű, de ezenkívül van néhány logisztikai terület ami nem házasítható:

- katonai terhek rakományképzése,
- külön meghatározott anyagok kezelése, polgári gépek általi szállítás, berakása, tárolása,
- repülő hajtóanyagok laborvizsgálata, okmányrendszere,
- feltöltési előírások, repülő kiszolgálási alrendszerek,
- vontatás, „nyügözés”,
- kenőanyag biztosítás,
- SZARP tevékenység.

Mindezek után bizonyos gyakorlati tapasztalatok alapján a teljeség igénye nélkül vizsgáljuk meg néhány szolgáltatással kapcsolatos összefoglaló feladatrendszerrel különös tekintettel a megszervezésre:

Széleskörű előkészítő és egyeztető tevékenység után alkalmazói és üzemeltetői megbeszélésre és megvitatásra kerülnek mindazon feladatok és kérdések, melyek a katonai repülőterek polgári igénybevétele esetén a szolgáltatási témakörben érintettek.

Szükséges felsorolni és számbavenni mindazon tevékenységeket, melyek érintik a repülés biztosítását, kiszolgálását, a biztonságot és az eszközök mozgását.

Ki kell dolgozni a katonai és a polgári félnek a repülőtérről vonatkozó működési elképzelést, oly módon, hogy az adekvátan feleljen meg a repülőtér hosszú távú működési rendjének és a mindenkor érvényben lévő rendelkezéseknek, jogszabályoknak.

Első ütemben ki kell dolgozni a feladatcsoportokat, megfelelő megnevezésekkel, hogy azok egyértelműek legyenek. Tényként kell kezelni, hogy a közös felhasználású katonai és polgári repülőtér állami repüléseket szolgáló területén a **Katonai Légügyi Hatóság** az illetékes

hatóság. A **Polgári Légiközlekedési Hatóság**, pedig mint közreműködő szakhatóság. A polgári terminál területén folyó szakmai tevékenység esetén a Polgári Légiközlekedési Hatóság az illetékes hatóság, a katonai Légügyi Hatóság pedig a szakhatóság.

Kiindulási helyzetnek kell tekinteni, hogy a közös felhasználású katonai és polgári repülőtereken a repüléssel kapcsolatos minden szolgáltatást a katonai fél biztosítson.

A **16/2000. (XI.22) KÖVIM** rendelet alapján a Budapest **FIR**-ben valamennyi **ATS** egységet, a légiforgalmi szolgáltatók bejelentő irodáit és a **NOTAM** irodákat megfelelő eszközökkel kell felszerelni a **Légi-forgalmi Állandóhelyű Távközlési Hálózat**on (**AFTN**) keresztül történő közleményváltásra. A **Hungarocontrol** a katonai fél részére **AFTN** munkaállomásokat tud biztosítani, azokat meg kell igényelni. (**HM Tervezési és Koordinációs Főosztály feladata**).

A **Légiforgalmi Irányító szolgálatot** ellátók részére a jogszabályok alapján szükséges a polgári szakszolgálati engedély megszerzése, melynek költségeit a polgári üzemeltető viseli. Tisztázandó, hogy a katonai fél fel tudja-e vállalni a képzést, annak időtartamára miként tudja szolgálatát a feladatokra biztosítani, illetve az állomány vállalja-e az engedély megszerzését. A kérdés tisztázása, megoldása a **PLH** és a **KLH** feladata.

Megvizsgálandó és kidolgozandó a katonai repülőtereken jelenleg rendelkezésre álló szolgáltatások köre, az érvényben lévő jogszabályok által előírt követelmények megléte és az, hogy a meglévő szolgáltatásokat milyen feltételek mellett veheti igénybe a polgári fél.

Jogforrásként a légiforgalmi irányítás szabályairól szóló **16/2000. (XI. 22) KÖVIM** rendelet és a repülésmeteorológiai szolgáltatás rendjéről szóló **17/1997. (VI.25) KTM-KHVM-HM** együttes rendelet használandó. Meg kell vizsgálni, hogy a repülőterek mennyiben felelnek meg a fenti jogszabályokban meghatározottaknak.

Ki kell dolgozni, és javaslatot kell készíteni a katonai repülőterek polgári légijármű által történő igénybevételére. A légiközlekedésről szóló **1995. évi XCVII törvény 37 §-a** alapján az igénybevételt a tulajdonos, illetve az üzemeltető engedélyezi, jelenleg a **Légierő Pa-**

rancsnok. A megnövekvő forgalom miatt a jelenlegi rendszer már nehezen alkalmazható.

A szolgáltatással kapcsolatos feladatcsoportok

Légiforgalom irányítás:

- *irányító szolgálat igénybevétele:* vizsgálandó a szolgálat munkarendje, hétköznapi, pihenő nap, munkaszüneti nap, ünnepnap, miként áll rendelkezésre, többletmunka végzés felmerül e, szükségesség e plusz pénzbeli vagy szabadidő juttatás,
- a polgári szakszolgálati engedély megszerzésének feltételrendszerének megismerése és kidolgozása,
- az igénybevétel esetén a felmerülő költségek időarányos részének kiszámítási módja, a konkrét paraméterek megadásával, (egyeztetési alapot a szerződéskötéshez biztosítani kell),
- a központilag biztosítandó AFTN munkaállomások beszerelésének, installációjának vannak e műszaki és anyagi kihatásai, azok működtetésre,
- feltételei kialakíthatóak e és milyen módon.

Repülőtéri műszaki, biztonsági szolgálat:

- meg kell vizsgálni a meglévő élő erők kapacitását, alkalmasságát, igénybevehetőségét. (készenlét, munkaidőben, munkaidőn túl, pihenőnapon, munkaszüneti napon, ünnepnapon stb.),
- meg kell vizsgálni, hogy a szükséges és rendelkezésre álló technikai eszközök műszakilag alkalmasak-e, és mennyiségük elegendő-e a feladatok ellátására. Az igénybevételük a jelenlegi rendelkezések alapján lehetséges-e, vagy jogszabálmódosítás **szükséges.**

Tűzoltás:

Technikai eszköz, tűzoltó anyag és állomány készenlétben tartása és szükség esetén történő konkrét igénybevétele milyen módon biztosítható. Ki kell dolgozni a normál MH üzemeltetés alatt költségmegosz-

tási elvet. A konkrét igénybevételnél a teljes költség számítandó fel. Ki kell mutatni a költségeket, azok összetevőjével együtt. (egyeztetési alap! anyag, futási költség, bérköltség, amortizáció stb.).

Műszaki mentés:

Biztosított-e a műszaki mentéshez a technikai eszköz, az alkalmas-e a polgári eszköz mentésére (géptípust a polgári félnek kell megadnia) A személyzet biztosíthatósága milyen módon rendezhető, a költségek kiszámítása költségmegosztásra és konkrét igénybevételre egyaránt.

Mentő, startorvos:

Vizsgálni kell, hogy a mentő és az orvosi biztosítás milyen módon realizálható. A MH – en belül alkalmazott eljárás és jogszabályi keret lehetővé teszi-e az igénybevételt, az biztosítható-e, vagy módosítani szükséges a jogszabályi háttérrel. A készenlétkben tartás működik-e minden nap, az állományi létszám biztosított-e. Normál MH üzemeltetés alatt költségmegosztást, míg a konkrét igénybevételnél a teljes költséget kell kiszámolni, konkrét számadatokkal.

Meteorológia:

Szolgáltatásként célszerű biztosítani, melyhez szükségesek a polgári fél részére használható adatok, táviratváltások és útvonalterképek. A szolgáltatás költségtérítéssel valósulna meg, melynek számítási alapját, kell dolgozni.

Környezetvédelem:

A szennyezés, **HAVARIA** teljes költségét a károkozó téríti meg. Megállapodás kidolgozása szükséges, melyet a szerződésben szerepeltetni kell (szerződés melléklete lehet).

Felszálló pálya, guruló út, előtér:

A tulajdonos üzemeltető feladata, de a kizárólag a polgári repülés célját szolgáló területek tisztántartását, jégtelenítését, és a hó eltakarítást, mint szolgáltatást megvásárolják. A költségelemek kiszámítása a feladat, mely egyeztetési alapul szolgál.

Terület igénybevétel:

Az igényelt földet, vagy ingatlant bérelni lehet bérleti szerződés alapján, mely szerződést a **HM IKH** útján, mint ingatlan kezelő és a **HM IFO** hagyja jóvá legfeljebb 10 évre szóló szerződéssel.

Energia, közműszolgáltatás:

A víz, csatorna, villamos energia vonatkozásában a meglévő rendszerekre való rácsatlakozás lehetséges, ha a kapacitások és a keresztmetszetek elegendőek. Különben szorgalmazni kell a saját közműrendszer kiépítését. Biztosítani kell az almérők felszerelését, amely megfelelő elszámolási alapot ad. A fénytechnikai rendszer, irányadó állomások bekapcsolásából származó energiafelhasználást, felhasználás arányos módon javasolt kiszámítani, melynek alapja az üzemóra idő lehet.

Figyelembe kell venni, hogy folyó év januárjától a szolgáltató szerződés alapján a közüzemi díjakat saját hatáskörében téríti az energiaszolgáltatóknak. Így az üzemeltetési szerződés e részét a polgári féllel kell, hogy megkösse, de a műszaki adatokat a katonai fél tudja meghatározni. Ki kell számolni a fénytechnika, az adóházak stb. egy órára eső költségét.

Határnyitás, vámkezelés:

A polgári fél feladata a **305/2001. (XII.27) Korm. rendelet** és a **34/2001. (XII.22.) BM rendelet** szerint.

A fentiekben megfogalmazottak iránymutatók, mivel az egyes katonai repülőtereken eltérő adottságok és igénybevételek vannak. Az előkészítő munkát megkezdeni, a számításokat előzetesen úgy kell elvégezni, hogy a tényleges igénybevételhez, a szerződéskötéshez szükséges háttéregyeztető anyag időben rendelkezésre álljon.

Természetesen a fentiekben kívül a konkrét logisztikai szolgáltatási tevékenységet is külön célszerű vizsgálni, mint például:

- ellátási szolgáltatások, catering,
- rakodás-gépesítés, rakománymozgatás,
- belső közlekedés,

- munkavédelem, munkabiztonság,
- VÁK fenntartás,
- Projektegyeztetések, eljárás harmonizáció,
- felkészítési tevékenység stb.

Ezen tevékenységek részletes kibontása területi korlátok miatt nem lehetséges, ami nem jelenti a fontosság mellőzését. A közös repülőtéren a szolgáltatási tevékenység megvalósítása, mint napjaink folyamata véleményünk szerint jó irányban halad és kiterjesztése közös érdekeket szolgál.

A MINŐSÍTETT IDŐSZAKI NORMÁZOTTSÁG HELYZETÉNEK ELEMZÉSE

Nagy István – Mezőfi Zoltán¹

I. A szakági normák szükségessége

A Magyar Honvédség jelenlegi anyagi támogatási rendszerében a „pull”-szívás elvén alapuló ellátási stratégia működik, melynek jellemzője, hogy mivel az anyagok, eszközök, egyéb javak szűkösen állnak rendelkezésre, az előljáró parancsnok a feladat mellett, a végrehajtás során felhasználható anyagok mennyiségét is meghatározza. Ehhez igazodva a készletek képzése is a felhasználást meghatározó normatív szabályozás elvén kell, hogy alapuljon. Ennek értelmében pedig nem kizárólag megfelelő minőségű és mennyiségű, de az ország gazdasági teljesítőképességéhez igazodó, annak megfelelő költségvonatú anyagi készletek felhalmozása a feladat.

A Honvédelmi Minisztérium Gazdasági Tervező Hivatala a Honvédelmi Miniszter 39/2000 (HK 21.) HM határozata alapján, 2000. október 1-eji hatállyal alakult, többek között azzal a céllal, hogy a Magyar Honvédség alapvető feladataihoz szükséges készletek mennyiségi tervezésének folyamatába beépítse a költség fogalmát. Olyan eljárást alakítson ki a készletek tervezésére, mely az eddigieknél pontosabb, követhetőbb képet ad a felhasználható és készletként tervezhető anyagok, eszközök mennyiségéről. A HM Gazdasági Tervező Hivatalon belül, az **Anyagtervezési Igazgatóság** keretében létrehozásra került az „M” (**Minősített időszak**) **Eszköz- és Készlettervezési Osztály** (továbbiakban **MEKTO**), melynek egyik alapvető rendeltetése az **új szemléletű, „feladat-alapú” készletképzési rendszer** módszerének kidolgozása, az ahhoz szükséges normatívák és mutatószámok előállítására.

¹ Nagy István mk. alezredes, HM GTH “M” eszköz és készlettervezési osztályvezető.

Mezőfi Zoltán őrnagy, MH GTH “M” eszköz és készlettervezési osztályvezető-helyettes.

A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokságának szakágai által kidolgozott elemi normák szükségességének bemutatása érdekében, egy *folyamatábra* segítségével érdemes áttekinteni az újszerű tervezési rendszer elemeit. *(1. sz. ábra amely a cikk végén található).*

Az első lépésben történik meg az egész folyamatrend alapját képező **Egységes Védelmi Szakfeladatrend** kialakítása, a haderővel kapcsolatosan felmerülő valamennyi feladat összegyűjtése, majd különböző kategóriák szerinti osztályozása. A cél minden esetben olyan elemi feladatok megkeresése, melyek erőforrás szükségletei szakági elemi normákkal egzakt módon leírhatóak.

A további lépések során a feladat végrehajtásához szükséges eszközök, illetve élőrő mennyiségi, minőségi összetételének megkeresése után *a különböző szakágak által kiadott elemi normák segítségével*, azok összesítésével a feladat végrehajtásához „szükséges” állományra és eszközökre vonatkozóan normatívák kerülnek kialakításra. Később e normatívák költségértékeit összesítve kapjuk meg egy feladat teljes költségét, mely értéket egyes feladategységekre vetítve mutatószámokat képezhetünk.

Fentiekből kitűnik, hogy a feladat- alapú tervezési rendszer *alapvető fontossággal* bíró elemei a **szakági normák**. A kialakítandó normatívák, mutatószámok abban az esetben adnak használható és valós információt a tervezés további lépéseire, ha az elemi feladatokhoz rendelt elemi (szakági) normák is használhatóak, a Magyar Honvédség folyamatos átszervezése közepette is rendszerben lévő eszközökre, valós folyamatokra, szervezeti elemekre vonatkoznak.

Az Egységes Védelmi Szakfeladatrend - MEKTO által kidolgozott - minősített időszakos részének elkészítése után, a feladat- alapú tervezési rendszer teljes körű kidolgozásának folyamatában a következő lépés az, hogy a felsorolt minősített időszakos feladatokhoz hozzárendelésre kerüljenek a szakágak által létrehozott, minősített időszakokra vonatkozó **hadinormák**. Ezen hadinormák használhatósága alapvető fontosságú kérdés a kidolgozói munka folytatása szempontjából, ez ad okot a hadinormák alábbiakban történő elemzésére.

II. Helyzetértékelés

II. 1. A helyzetértékelés forrásadatai

A MEKTO kijelölt állománya által végrehajtásra kerültek a MH ÖLTP alárendelt szakágainál a minősített időszakai logisztikai tervek felülvizsgálatával és az „M” normázottság helyzetének felmérésével kapcsolatos interjúk.

Az interjúkészítés célja az volt, hogy felmérésre kerüljön a minősített időszakai eszköz, anyag és szolgáltatási igények összeállításának folyamatrendje, valamint a minősített időszakai normázottság helyzete. Összesítésre kerültek azok a szabályzók, utasítások, belső rendelkezések, amelyek a fenti tárgyban hatályosak.

A minősített időszakokra vonatkozó elemi szakfeladatok összegyűjtése céljából a **Magyar Honvédség Légierő Parancsnokság**, illetve a **Szárzaföldi Parancsnokság** alárendeltségébe tartozó egyes katonai szervezeteknél az osztály állományából kijelölt bizottság konzultációkat folytatott le.

Az osztálynál kialakított elgondolás szerint a rendkívüli állapot három időszaka (1041/1995. sz. Korm. hat.) közül a **felkészülés időszakának** elemi feladatai megkeresésében és összeírásában nyújthattak és nyújtanak továbbra is segítséget a katonai szervezetek.

Ebben az időszakban történik meg a személyi állomány bevonul-tatása, felszerelése, kiképzése, illetve ezzel párhuzamosan a meglévő, és a nemzetgazdaságból bevonultatott szaktechnikai eszközök felkészíté-se az alkalmazásra. Ezeknek a folyamatoknak a megismerése, elemi feladatainak a megkeresése céljából pedig elengedhetetlenül szükséges azoknak a szabályzóknak, intézkedéseknek az ismerete, melyek alapján a különböző katonai szervezetek ezeket a tevékenységüket végrehaj-tják.

A fentiek alapján a **MEKTO** kijelölt állománya kérte, hogy minden kijelölt szervezet összeírja és eljuttassa ezeket az adatokat. A beér-kezett több száz szabályozóból és intézkedésből álló adathalmaz szintén tartal-maz a minősített időszakai normázottsággal kapcsolatos intézkedé-seket, hadinormákat.

A 2001. évben végrehajtott interjúk és a 2002. évben levezetésre került konzultációk során szerzett adatok biztosítják a minősített időszak normázottság helyzetének értékeléséhez szükséges információkat.

Minden szakágra vonatkozóan elmondható, hogy az „M” időszaki eszköz, anyag és szolgáltatási igények alapvetően a 1041/1994. (V. 31.) kormányhatározat a nemzetgazdaság védelmi felkészítése tervezéséről és a védelmi célú tartalékolási tevékenység szabályozásáról, valamint a 64/1995. számú HM utasítás (HK 1/1996) a rendkívüli állapot időszaki igények tevékenységének szabályozásáról alapján kerülnek összeállításra. Ezen túl azonban az igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek meghatározásához a szakágak túlnyomó része által kidolgozásra kerültek a hadinormák, melyek elemzése jelentheti az „M” időszaki normázottság helyzete értékelésének alapját.

II. 2. Helyzetértékelés szakáganként

1. Élelmezési szolgálat

A szolgálati ágnál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz- és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 1995. évben kiadásra került, ***256/189 nyt. számú „MH Élelmezési hadinormái”*** című kiadvány alapján kerülnek összeállításra.

A szolgálati ág az I. és II. számú hadinormákhoz központi étlapot dolgozott ki, a kiadvány tartalmazza az étlapokon feltüntetett ételfélések elkészítéséhez szükséges élelmezési alapanyagok egy főre eső normáját. Az adott létszámmal szorozva ezeket a normákat kiszámítható, hogy milyen mennyiségben kell tárolni a romlandó, illetve nem romlandó nyersanyagokat. A kiegészítő élelmezési normákat, illetve a tábori élelmezési felszerelések normáit is tartalmazza a hadinorma füzet.

A hadinormák fent említett struktúrája alkalmas a kialakításra kerülő új ***„feladat-alapú”*** tervezési rendszerben való alkalmazásra. Azonban a szolgálati ággal folytatott konzultáció során megállapítást nyert az, hogy a ***hadinormák átdolgozása feltétlenül szükséges***, mivel az élelmezési szolgálat új anyagok, és felszerelések rendszeresítését

tervezi, valamint az, hogy a védelmi felülvizsgálatot követően kialakuló haderő szerkezetéhez szükséges igazítani a szervezeti egységekhez kiadásra kerülő élelmezési szakfelszerelések normáit. ***A hadinorma füzet jelenlegi változata*** nem tartalmazza a víz, mint élelmezési szakanyag különböző feladatokhoz rendelhető mennyiségét, az átdolgozott kiadványban feltétlenül szerepeltetni kell az egyes feladatoknál megjelenő vízigényt, a ***víznormát***.

Összességében kijelenthető, hogy az élelmezési hadinormák jelenleg érvényben lévő kiadványa ***jó***, azonban helyenként ***elavult, átdolgozása*** a védelmi felülvizsgálat után kialakuló haderő szervezetek, az új készletképzési rendszer, valamint a bevezetésre tervezett új szakanyagok figyelembe vételével ***szükséges***. Jelenlegi tartalmával a ***„feladat-alapú”*** tervezési rendszer kialakításához történő felhasználásra ***nem alkalmas***.

2. Ruházati szolgálat

A szolgálati ágnál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 1993. évben kiadásra került, **211/5 nyt. számú „MH Ruházati Szolgálatának ideiglenes hadinormái”** című kiadvány alapján kerülnek összeállításra.

A kiadvány tartalmazza a különböző állománykategóriák ruházati alapnormáját, a kiegészítő ruházati normákat (1.-14. számú), az egészségügyi ruházati normát, valamint az irodaszer és sátonormákat.

A hadinorma füzet felépítésében és elveiben alkalmas a ***„feladat-alapú”*** tervezési rendszernek megfelelő alkalmazásra, de gyakorlati tartalma, az időközben bevezetésre került új szakanyagok, valamint a megváltozott haderő struktúra miatt ***elavult***. Példaként említhető ki a kiadványból a 14. számú kiegészítő norma táblázata, amelyben több esetben kerülnek megemlítésre az egykori haderő katonai szervezetei (***2. számú ábra, amely a cikk végén található***).

Ennél fogva a kiadvány ***átdolgozása*** a kialakuló haderő szervezetnek megfelelően és a rendszeresített új szakanyagok szerepeltetésével ***szükséges***. Ebben a formájában az új tervezési rendszer kialakításához történő felhasználásra ***nem alkalmas***.

3. Üzemanyag szolgálat

A szolgálati ág nál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 1991. évben kiadásra került, *264/741 nyt. számú „A MH Üzemanyag szolgálatának ideiglenes hadinormái”* című és az 1996. évben kiadásra került, *„Üzemanyag-fogyasztási normák” (Üza/2)* című kiadványok alapján kerülnek összeállításra.

A hadinorma füzet tartalmazza a kiadás évében rendszerben lévő egyes szárazföldi, illetve repülőtechnikai eszközök üzemanyag és kenőanyag javadalmazásait, illetve az üzemanyag-technikai eszközök normáit. A másik kiadvány a kiadás évében rendszerben lévő harc- és gépjármű-technikai eszközök, vízi járművek és munkagépek főbb műszaki jellemzőit, feltöltési adatait, üzemanyag-fogyasztási normáit, valamint a felhasznált hajtóanyag helyes elszámolásához szükséges korrekciós tényezőket tartalmazza. Problémaként jelentkezik, hogy a nemzetgazdaságból lebiztosított, több mint 200 különböző típusú és kialakítású gépjármű-technikai eszköz *nem rendelkezik* az üzemanyag szolgálat által kidolgozott normákkal.

A kiadványok felépítése és kidolgozott elvei alkalmasak az új tervezési rendszerben való felhasználásra, mivel azonban gyakorlati tartalmuk a kiadáskor rendszerben lévő eszközökre vonatkozik, és nem találhatóak meg az az óta rendszeresített eszközök normái módosításokban sem, jelenlegi formájukban *nem alkalmasak a „feladat-alapú”* tervezési rendszerben történő feldolgozásra. Fentiekből következően a kiadványok *átdolgozása*, az új haderőszerkezet által megkövetelt technikai eszközökre történő aktualizálása *szükséges*.

4. Elhelyezési szolgálat

A szolgálati ág nál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 1997. évben kiadásra és 2002-ben átdolgozásra került *432/1997. nyt. számú „MH Tábort Elhelyezési ideiglenes hadinormái”* című kiadvány alapján kerülnek összeállításra.

A hadinorma füzetben a Magyar Honvédségnél minősített időszakban alkalmazott 6 különböző típusú elhelyezési szaktechnikai esz-

köz katonai szervezeteknél szükséges készletszintjei kerültek meghatározásra.

Az elmúlt évben az akkor aktuális katonai szervezettípusokhoz került átdolgozásra a hadinorma, de a védelmi felülvizsgálatot követően az **átdolgozás ismét szükséges** lesz, mivel az új hadiszervezetet alkotó katonai szervezetek köre akkor kerül kialakításra.

Ennél fogva, bár a hadinorma jelenlegi formájában ugyan a valós helyzetet tükrözi, a **„feladat-alapú”** tervezési rendszer kialakításához történő **felhasználása** csak az újbóli **átdolgozás végrehajtása után célszerű**.

5. Közlekedési szolgálat

A szolgálati ág nál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 1992. évben kiadásra került, **477/030 nyt. számú „MH Közlekedési szolgálatának ideiglenes hadinormái”** című kiadvány alapján kerülnek összeállításra.

A hadinorma füzet tartalmazza a közlekedési szolgálatnál a kiadás évében rendszerben lévő állománytáblás és hadinormás közlekedési szaktechnikai eszközök és anyagok felsorolását, azok bruttó értékét, valamint számvetést a közlekedési szakcsapatok felszereléséhez szükséges készletekről.

A kiadvány jól alkalmazható elvekre épül, szerkezetileg a **„feladat-alapú”** tervezési rendszer kialakításához is felhasználható. A felsorolt technikai eszközök nagy része azonban már nincs rendszerben, a rendszerben lévők feltüntetett bruttó értéke már nem felel meg a valóságnak. A kiadáskor aktuális közlekedési szakcsapatok túlnyomó többsége megszűnt, ezért a normafüzet e részét a felülvizsgálat befejeztével szintén **át kell dolgozni**. Fentiekből következik, hogy a normafüzet ebben a formájában a tervezési folyamatokban történő felhasználásra **nem alkalmas**.

6. Humán szolgálat

A szolgálati ág nál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 2002. évben kiadásra

került, *177/2002 (HK 19.) számú* az „*MH ÖLTP ellátási főnökének az ideiglenes humán anyagi normákról*” szóló intézkedése alapján kerülnek összeállításra.

Az intézkedés a katonai szervezetek, helyiségek, valamint nomenklatúra szerint felszámítható normákat és eszközökhöz kapcsolódó javítási és fenntartási, illetve költségvetési normatívákat tartalmaz.

A kiadvány felépítése lehetővé teszi az új tervezési rendszerben történő feldolgozást. Bár gyakorlati tartalma is aktuális, a jelenleg működő katonai szervezetek igényei jelennek meg benne, mégis a védelmi felülvizsgálat után *módosítása szükségessé* válik, az igényeket az új haderőszerkezetben található katonai szervezetekhez kell igazítani. Ezzel egy időben válik célszerűvé a „*feladat-alapú*” tervezési rendszerben való alkalmazása.

7. Fegyverzettechnikai szolgálat

A szolgálati ágnaál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek *az alábbi kiadványok alapján kerülnek összeállításra:*

- a) Az 1978. évben kiadott *0036/1978. nyt. számú „MN FVSZF intézkedés a MN rakéta- és lőszer-javadalmazás gyűjtő kiadására”*, melyben a kiadás évében aktuális katonai szervezetek akkor rendszerben lévő különféle technikai eszközeinek lőszer javadalmazásait tartalmazza.
- b) Az 1987. évben kiadásra került *0042/1987. nyt. számú MN FVTSZF* és az 1999. évben kiadott *MH FVTSZF intézkedések* a fenti *gyűjtő módosításáról*.

A szolgálatfőnökség gondot fordított arra, hogy az újonnan rendszeresített szaktechnikai eszközök vonatkozásában kiegészítéseket jelentessen meg, de a lőszer-javadalmazásgyűjtőben szerepeltetett - a kiadáskor érvényes haderőszerkezetnek megfelelő - katonai szervezetek nem kerültek aktualizálásra a két ízben végrehajtott módosítások során.

Az intézkedések *átdolgozása*, egyrészt a kialakuló haderőstruktúra katonai szervezeteinek vonatkozásában, másrészt a NATO készletképzési elveknek megfelelően *szükséges*.

- c) Az 1978. évben kiadott *KL/20/188 nyt. számú „LÖVÉSZ-FEGYVEREK fenntartási anyagainak jegyzéke”* és a *KL/20/190 nyt. számú „OPTIKAI ÉS INFRAMŰSZEREK fenntartási anyagainak jegyzéke”*, mely kiadványok az adott eszköztípusok egy évi üzemeltetéséhez, csapat- és bázis-javításához szükséges alkatrészek és tartozékok mennyiségét, valamint a hadműveletek során várható megrongálódás kijavításához szükséges alkatrészek és tartozékok mennyiségét és értékét határozza meg.

A jegyzékek szerkezete lehetővé teszi az új rendszer kialakításához szükséges alkalmazásukat, de a kiadás évében rendszerben lévő eszközöket tartalmazzák és az akkor érvényes alkatrész árak szerepelnek bennük. Mivel az azóta rendszeresített eszközökre és az új árakra nem került kiadásra módosítás, a kiadványok jelen formájukban a *„feladat-alapú”* tervezési folyamatok során történő feldolgozásra *nem alkalmasak*.

- d) Az 1981. évben kiadásra került *KL/20/389 nyt. számú „Fegyverzeti eszközök technikai biztosításához szükséges fogyó- és nyersanyagok normajegyzéke különböző típusú fegyverzeti javítóműhelyek részére”*, mely a különböző típusú fegyverzeti javítóműhelyek 1 évi anyagnormáját, valamint a különböző típusú lőszeres karbantartási anyagnormáit tartalmazza.

A normajegyzékben szerepeltetett fegyverzeti javítóműhelyek egyes típusai a kiadványozás óta megszüntetésre kerültek, a lőszeres típusbesorolása nem felel meg a NATO előírásoknak, ezért a jegyzék *átdolgozása szükséges*.

- e) A *105/0847 nyt. számú „Normafüzet az egyéni fegyverek és optikai eszközök ellátására”* című kiadvány, melyben a pisztolyokkal, gépkarabélyokkal és különböző optikai felszerelésekkel (távcső, éjszakai irányzék) való ellátás normái találhatóak. A normafüzet *átdolgozása* az új haderőben rendszeresített ilyen jellegű eszközöknek megfelelően *szükséges*.

- f) Az 1989. évben kiadásra került *5/99, illetve 5/100 nyt. számú „Fegyverzeti és technikai felszerelési eszközök és anyagok jegyzéke I.-II. kötet”*.

A kötetek a kiadás évében rendszerben lévő eszközök és anyagok felsorolásából tevődnek össze. A jegyzékek pontosítása a kiadás óta nem történt meg, tartalmuk *elavult*. Mivel a kiadványok több szakág eszközeinek, anyagainak felsorolásából tevődnek össze és a rendszerben lévő eszközök, anyagok pontos ismerete a *„feladat-alapú”* tervezési rendszer kialakításának alapját képezi, a kötetek *aktualizálása*, újbóli kiadása *feltétlenül szükséges*.

8. Vegyvédelmi szolgálat

A szolgálati ág nál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 1985. évben kiadásra került, *105/0418 nyt. számú „Vegyvédelmi technikai eszközök és anyagok háborús ellátási normái”* című kiadvány alapján kerülnek összeállításra.

A normafüzet a kiadás idejében aktuális haderő- struktúrának megfelelő katonai szervezetek „M” esetére biztosítandó vegyvédelmi technikai és anyagi szükségleteinek meghatározására, illetve az akkor rendszerben lévő eszközök, anyagok szervezeteken belüli elosztására, célszerű csoportosítására szolgál. Az egykori haderő katonai szervezetei jelennek meg a kiadványban, amit jól példáz a sugárfelderítő műszerek normáit bemutató táblázat (*3. számú ábra, amely a cikk végén található*), amelyben több esetben kerülnek említésre a már megszüntetett szervezetek.

Fentiek miatt a kiadvány *átdolgozása* a védelmi felülvizsgálat befejezését követően kialakuló hadiszervezetnek megfelelően *szükséges*, jelenlegi formájában a további feldolgozásra *nem alkalmas*.

9. Műszaki szolgálat

A szolgálati ág nál a minősített időszakban igényként megjelenő eszköz és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 1979. évben kiadásra

került, „*Szakutasítás a műszaki felszerelések ellátási és felhasználási normáira*” (Mű/115) című kiadvány alapján kerülnek összeállításra.

A normafüzet a kiadás évében aktuális katonai szervezetek műszaki felszerelésekkel, álcázó anyagokkal, kiképzési anyagokkal történő ellátásának normáit és különböző robbantási feladatok robbantó- és gyújtószer anyagokkal való ellátásának normáit tartalmazza.

A kiadvány katonai szervezetekre vonatkozó részének védelmi felülvizsgálatot követő *átdolgozása indokolt*. A szakág által kivont, illetve újonnan bevezetett anyagfeleségek szerepeltetése a normafüzetben szintén szükségessé teszi a kiadvány átdolgozását, amely ennél fogva jelenlegi formájában a „*feladat-alapú*” tervezési rendszerben történő felhasználásra *nem alkalmas*.

10. Térképészeti szolgálat

A szolgálati ágban a minősített időszakban igényként megjelenő térképészeti eszköz és anyagmennyiségek az érvényben lévő, 2001. évben kiadásra került *01/2001., 02/2001. és 03/2001. nyt. számú, a térképnorma kiadásáról* szóló *MH TÉSZF intézkedések* alapján kerülnek összeállításra.

Az intézkedések konkrét katonai szervezetek bontásában adja meg az egyes alakulatok különböző térképfajtákra vonatkozó hadinormáját.

Az intézkedésekben megjelenő térképészeti igények táblázatos formátumú felépítése lehetővé teszi az új rendszerben történő alkalmazást. Az intézkedések gyakorlati tartalma fedi a valóságot, az aktuális haderőstruktúrának megfelelő katonai szervezetek igényei jelennek meg bennük, *átdolgozásuk* csak a védelmi *felülvizsgálat után* válik szükségessé.

11. Egyéb szolgálati ágak

A fentiekben nem került elemzésre néhány szolgálati ág, mert e szakmák tevékenysége, jellegüknél fogva, illetve a kis számú, speciális szaktechnika okán nem normázható. Így – az interjúkban kapott információk alapján – *nem rendelkezik „M”* időszakra vonatkoztatható *hadinorma gyűjteménnyel* az *Elektronikai, a Repülőműszaki, a Mé-*

résügyi, a Kiképzéstechnikai, a Páncélos – és gépjármű-technikai szolgálat főnökségek szakterületei. Az egészségügyi szolgálati ágról nem sikerült információt begyűjteni.

II. 3. Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a Humán, illetve a Térképészeti anyagi alosztályok és az Elhelyezési szolgálati ág által kiadott normagyűjtemények kivételével minden felsorolt kiadvány *elavult*, a kiadás évében aktuális katonai szervezetekre, rendszeresített eszközökre vonatkozik. A normajegyzékek nem kerültek átdolgozásra a kiadásuk óta bekövetkezett haderő átszervezéseknek megfelelően, az újonnan bevezetésre került eszközök normái nem találhatók meg bennük, illetve a rendszerből kikerült eszközök nem kerültek kivételre belőlük.

A fenti hiányosságok ellenére a **HM GTH MEKTO** állománya ezeknek az érvényben lévő kiadványoknak a felhasználásával elkészítette a *„feladat-alapú”* tervezési rendszer alapját képező *Egységes Védelmi Szakfeladatrend* egy változatát. Ezen munka során, a fent felsorolt szakági normák feldolgozásával, közel 1700 elemi feladathoz kapcsolódó elemi norma-nyilvántartó- és ugyanennyi részletező lap került kidolgozásra.

A *„feladat-alapú”* tervezési rendszer teljes körűvé és gyakorlati tartalmának használhatóvá tétele érdekében azonban, a folyamatban lévő védelmi felülvizsgálat befejezése után, a kialakuló haderőstruktúrának megfelelő katonai szervezetek és a rendszeresített eszközállomány szerint a szakági normák, illetve ezzel együtt a kialakított Egységes Védelmi Szakfeladatrend - változat *teljes körű átdolgozása válik szükségessé.*

III. Feladatok

A szakági hadinormák átdolgozása nem csupán a „feladat-alapú” tervezési rendszer kidolgozása szempontjából döntő jelentőségű. A Honvéd Vezérkar Főnök 150/2002. számú, a Magyar Honvédség anyagi készletei kidolgozásáról szóló intézkedése az új NATO haderőstruktúrának megfelelő készletképzési rendszer kidolgozását

határozza meg. A feladat elvégzésére kiadott tervben, a végrehajtás II. ütemében is megjelenik az új elképzelések szerint kialakított normatáblázatok kidolgozására vonatkozó igény. ***Az új készletképzési, illetve a „feladat–alapú” tervezési rendszer kidolgozása tehát egyformán megköveteli az elavult normák átdolgozását.***

Ezen kidolgozói munkálatok megkezdése, illetve folytatása érdekében ***az alábbi feladatok elvégzése válik szükségessé:***

1. A meghatározott hadműveleti és készletképzési elveknek, valamint a kidolgozott 30 napos anyagi készlet - számvetéseknek megfelelően ki kell alakítani az ***új készletképzési normarendszert***, át kell dolgozni a jelenleg érvényben lévő hadinorma kiadványokat.

2. A kidolgozott ***Egységes Védelmi Szakfeladatrend változatot aktualizálni kell*** a haderőszervezetnek, a kialakított feladat- és képességszervezetnek megfelelően.

3. A jelenleg szakági normákkal nem lefedhető feladatok vonatkozásában ***ki kell dolgozni a hadinormákat.***

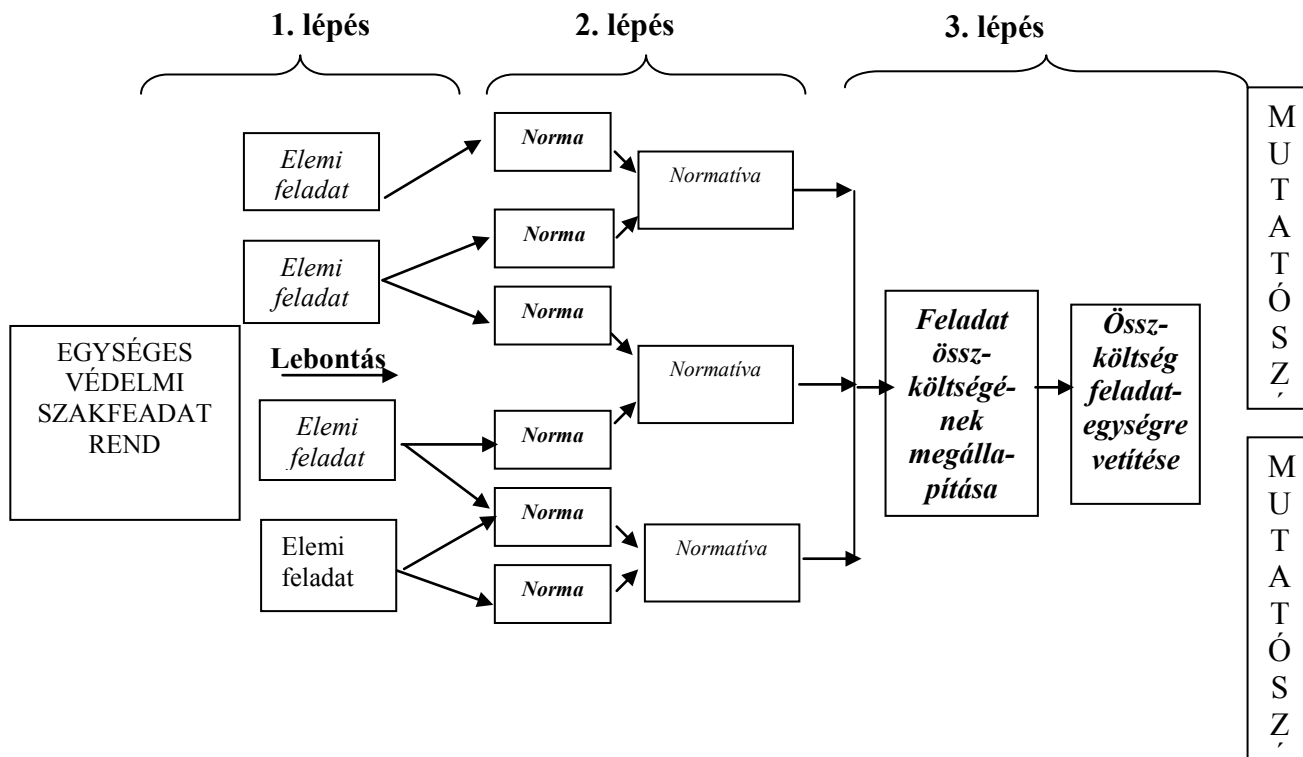
4. Az elemi normák alapján ***végre kell hajtani az „M” időszak feladatokhoz normatívák és mutatószámok képzését*** és gyűjteménybe foglalását.

5. A fenti feladatok végrehajtásával teljes körűen kialakított ***Egységes Védelmi Szakfeladatrend*** véleményeztetése a felhasználókkal és más tervező szervezetekkel.

A felsorolt feladatokat olyan számvetéssel, időbeosztással kell végrehajtani, hogy a ***2004-es tervezési évben*** a teljes körűen kidolgozott, ***valós adatokra épülő „feladat– alapú” tervezési rendszer már bevezetésre kerüljön.***

A bemutatott probléma mielőbbi megoldása, vagyis az „M” időszaki normázottság helyzetének rendezése érdekében, a logisztikai és haderő-tervezési szervezetek szoros, jól működő, hatékony együttműködése szükséges.

Normatíva és mutatószám képzés folyamat ábrája

1. sz. ábra

14. sz. Kiegészítő norma.

Magasabb egységek, egységek, alegységek, raktárak tartalék és alkalmazási készleteire.

		Megnevezés	A KÉSZLET MENNYISÉGE			
			Felsőruházat	Lábbeli	Fehérnemű	Felszerelés
			rend	pár	rend	-
		1.	2.	3.	4.	5.
Elvonuló katonai szervezet	HDT-nél (katonai kerület)	Eü. zászló-alj	50	50	50	-
		ruh. és felsz. ment. szd.	250	250	250	-
		ruh. raktár (KK. ruh. rakt.)	1.250	1.250	1.250	600
	Tábori HDS SZFCSP	Tábori hds. közv. dd. (e) ruh. raktár	300	300	300	150
		ruh. és felsz. ment. Szd.	250	250	250	-
	Tábori HDSS ZFCSP	EJO.	750	750	750	-
		fürdető fertőtlenítő szd.	500	-	500	-
		eü.og.	50	50	50	-
		mag. egys; dd. ruh. raktár	100	100	300	-
	LP.	Lp. ruh. raktár	1.000	1.000	1.000	100
Nem elvonuló csapatoknál		dd. ruh. raktár	100	100	100	-
		ruh. és felsz. ment. szd.	250	250	250	-
		EJO.	750	750	750	-
		eü.og.	150	150	300	-
		fürdető fertőtlenítő szd.	500	-	500	-

2. sz. ábra

Vegyvédelmi sugárfelderítő eszközök háborús ellátási normái

Norma	Egységes sugázmérő (IH-5)	Egységes sugázmérő (IH-81)	Automatikus sugárszintmérő (IH-31)	Automatikus légi sugárszintmérő (IH-31L)	Sugárszennyezettség-mérő (IH-12)	
Norma						
alap						
Megnevezés Me: klt						
F o l y ó s z á m	3.1.1.	3.1.2.	3.1.3.	3.1.4.	3.1.5.	3.1.6.
- hátszági kórház	2				2	
- szanatórium, üdülő	1					
- kijelölt hátszági objektum			1			
- h.lé.kom.e. (H.részére)			1			
- h.lé.hdt.-,dd.-,h.rt.dd.H.			1			
C. Haditechnikai eszközök						
- seregtest-, magasabbegys.-, egys.pk-i jármű, hhj.dd.pk-i motoros hajó		1				
- lé.tü.o.pk-i jármű	1					
- hátszági z.pk-i jármű	1					
- pc.f.jármű		1				
- önjáró lé.gá.	1					
- ho.vízközpont					1	
- fürdető és fertőtlenítő felsz.					1	
- eü.laboratórium /EL/	1					
- HM vezető beo.személyek gk-i után		1				
- lé.e.lokátor (P-40)		1				

3. sz. ábra

A NEMZETI FEGYVERZETI IGAZGATÓ FELADATAI A NATO TAGORSZÁGOKBAN

Fenyvesi Károly¹

Az elmúlt években sok szó esett arról, hogy milyenek is kellene lenni a Magyar Honvédségnek ahhoz, hogy megfeleljen a NATO elvárásoknak. Sokan sokféleképpen látják ennek megvalósíthatóságát. Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy ehhez mindenki ért, akár csak a magyar focihoz. Nekem az a véleményem, hogy minden átalakításhoz körültekintően kell hozzáfogni, és ehhez hozzátartozik az is, hogy megnézzük a szomszédban, hogy vajon ott hogyan is van, hogyan működik a rendszer már évek óta? Lehet, hogy talán nekünk is hasonlóan kell eljárjunk? Főleg igaz ez akkor, ha egy régóta működő szövetséges rendszerhez szeretnénk igazítani a mi szervezetünket is. A honvédség, mint szervezet, igen sokrétű, összetett és sok területet ölel fel. A címből következően ebben a cikkben csak egy bizonyos terület elemzésével, a nemzeti fegyverzeti igazgató feladatkörével kívánok foglalkozni.

A kiadványt olvasók közül mindenki előtt ismert, hogy már több mint egy éve folyik a **Magyar Honvédség és Honvédelmi Minisztérium** szervezeteinek és feladatrendszerének a felülvizsgálata. Ez alapvetően azt jelenti, hogy a feladatra kijelölt szervezetek, személyek átfogóan elemzik a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség minden területét. Ezt nevezhetjük úgy is, mint egy belső vizsgálat. Ahhoz viszont, hogy megfelelő következtetéseket lehessen levonni, én azt tartanám helyesnek, hogy a csupán belső vizsgálaton túl, nézzük meg más szövetséges országok hadseregeinek felépítését, működési rendjét is, amely összehasonlítási alapot biztosíthat a konklúziókhöz. Ehhez szeretnék hozzájárulni egy szűkebb területet érintően, mégpedig a **nemzeti fegyverzeti igazgató feladatait** (NATO-hoz kapcsolódó feladatkör) és az azt támogató szervezeteket illetően.

A fentiek értelmében egy nemzetközi kitekintést és elemzést kívánok elvégezni a nemzeti fegyverzeti igazgató feladatrendszerével és az öt közvetlen kiszolgáló (segítő), támogató szervezetekkel kap-

¹ Fenyvesi Károly mk. ezredes, volt HM nemzetközi fegyverzeti koordinátor.

csolatban. Ennek érdekében, az összehasonlításához szükséges részletességgel vizsgálom és elemzem egyes NATO tagországok védelmi minisztériumaiban a **nemzeti fegyverzeti igazgató helyét, szerepét, feladatait**, valamint azt a **szervezeti hátteret**, amelyik a CNAD-t (és WEAG²-t, újabban EU³-t) érintő témakörökben munkáját támogatja.

Addig, amíg a NATO transz-atlanti térséget ölel fel, a WEAG európai térségre korlátozódik. Általában jellemző (egy kivétellel, Norvégia), hogy a nemzeti fegyverzeti igazgató **mind a két szervezetben ugyanaz a személy**. Ebből, és az egymással összefüggő feladatrendszerből adódóan úgy gondolom, hogy nem lehet külön csak a NATO-ról és CNAD feladatokról beszélni, hanem együtt kell elemezni a kettőt, és a következtetéseket is ez alapján összevontan célszerű levonni.

Nem szándékom minden NATO tagország védelmi minisztériumának szervezetét elemezni. Úgy gondolom, hogy néhány ország elemzése elegendő tanulsággal szolgál az általános következtetések levonására, és a következő fejezetben tárgyalandó magyar szervezettel és gyakorlattal történő összehasonlításra.

Az országok kiválasztására nem teljesen véletlen szerűen került sor. Alapvetően európai országokat kívántam elemezni, mivel a katonai kultúrát tekintve ezek állnak hozzánk közelebb. A kiválasztás másik szempontja az is volt, hogy lehetőleg kisebb országok legyenek a vizsgált országok, olyanok, amelyekkel hazánk lehetőségei is összemérhetők. Természetesen a hitelesség érdekében a nagyobb képességgel bíró országok közül is egy-kettő elemzésre kerül. Ez alapján a következő országok elemzésével foglalkozom: **Dánia, Olaszország, Németország és Spanyolország**.

A könnyebb megértés és összehasonlítás, valamint az azokból levonható következtetések érdekében minden ország esetében az alábbi szempontok alapján elemeztem a szervezeteket:

² A WEAG-t mint nemzetközi szervezetet azért tartom szükségesnek ebben a vonatkozásban figyelembe venni, mert szervezeti felépítésében és feladatrendszerében nagyon hasonló a NATO CNAD-éhez, de természetesen más nemzetközi környezetben, és a CNAD feladatait mintegy kiegészítve támogatja Nyugat-Európai Unió és az Európai Unió (EU) védelmi célú feladatait.

³ EU – European Union – Európai Unió.

- A nemzeti fegyverzeti igazgató helye, szerepe, jogállása, feladatai a védelmi minisztérium szervezetében.
- A nemzeti fegyverzeti igazgatót közvetlenül segítő és támogató szervezeti elemek.
- A különböző CNAD és WEAG alárendeltségű bizottságokba milyen szintű szervezetektől vannak a képviselők kijelölve.

Természetesen további más szempontokat is lehetett volna választani. Én úgy gondoltam, hogy az eredeti célkitűzésekben megfogalmazottra kimerítő választ kaphatunk a fenti szempontok alapján történő elemzés során. Ezen kívül pedig, a dolgozat terjedelmi korlátjai sem teszik lehetővé egy jóval szélesebb körű elemzés tárgyalását.

1. A nemzeti fegyverzeti igazgató helye, szerepe, jogállása

Kiindulásként megállapítható, hogy a nemzeti fegyverzeti igazgató a védelmi minisztériumok legfelsőbb vezetői körébe tartozik, fontos szerepe van a nemzeti haderő fejlesztési elgondolások és a nemzetközi fegyverzeti együttműködés kialakításában és megvalósításában, államtitkár, illetve helyettes államtitkár besorolású legfelsőbb szintű szakmai vezető.

Mivel a vizsgálat alá vont országok több évtizede NATO (*WEAG*) tagok, kialakult egy egységesnek és általánosnak mondható, a nemzeti fegyverzeti igazgatói felelősségi körébe tartozó feladatrendszer, amelyik minden országban azonos, és ez a következő.

1.1. A nemzeti fegyverzeti igazgató általános feladatai:

- A NATO CNAD és WEAG alárendeltségébe tartozó tevékenységek nemzeti kereteken belüli érvényesítése és végrehajtásának irányítása.
- Nemzeti képviselet ellátása a CNAD és WEAG értekezleteken.
- Jog és hatáskörének megfelelően mandátum kiadása a képviseletet ellátó személyek részére.

- Jog és hatáskörét meghaladó kérdésekben előterjesztés készítése az illetékességi körben eljáró szervezetek vezetői részére.
- A szakterületéhez tartozó témakörökben a védelmi miniszteri ülések anyagainak előkészítése.
- A CNAD és WEAG (egyres országok esetében az EU) szervezetében nemzeti képvisellet ellátó személyek kijelölése, felkészítésük és tevékenységük koordinálása.
- A tárca védelmi célú haditechnikai beszerzéseinek előkészítése és végrehajtása.
- A védelmi célú nemzeti és nemzetközi kutatási-fejlesztési programok összeállítás, a végrehajtás szervezése, a feltételek biztosítása.
- A két-, illetve többoldalú fegyverzeti együttműködés megvalósítása.
- A különböző programfejlesztések lebonyolítása.
- A védelmi tervezési dokumentumok technikai vonatkozású részeit kidolgozása.
- Az anyagi és technikai vonatkozású szabványosítási tevékenységek irányítása, és az elfogadott szabványok szervezetben belüli érvényre juttatása.

Az itt felsorolt feladatok és felelősségi területek természetesen igazak a magyar nemzeti fegyverzeti igazgatóra is. Ezekben a feladatokon kívül az egyes országokban, a nemzeti sajátosságoknak és hagyományoknak megfelelően előfordulnak más feladatok is. Ezekkel majd az adott ország részletes elemzésekor foglalkozom.

1.2 A vizsgált országok részletes elemzése

1.2.1 Dánia

Az *1. ábrán* látható **Dán Védelmi Minisztérium** szervezetében a **nemzeti fegyverzeti igazgató** a vastag vonallal keretezett **1. Igazgatóság** vezetője, jogállása: helyettes államtitkár. Alárendeltségében három főosztály működik. Az 1. és 9. Főosztály a védelmi tervezési, valamint az irányelvek kérdésekkel foglalkozik. *(Mivel a témához közvetlenül nem kapcsolódnak, ezért ezzel a területtel nem foglalkozom részletesebben).*

A 4. Főosztály létszáma 15 fő (civil és katona vegyesen), rendeltetése a **CNAD** és **WEAG** vonatkozású feladatok tervezése, szervezése, koordinálása. A főosztály vezetője egyben a nemzeti fegyverzeti igazgató helyettese. A főosztályra beosztott személyek (koordinátorok) egyenként egy-két - a **CNAD** és **WEAG** hatáskörébe tartozó - főbb terület koordinálásáért felelősek. A koordinátorok egyben a képviselők a **CNAD** főbizottságaiban és a **WEAG PANEL**-jeiben, kivéve a **NAFAG**⁴, **NNAG**⁵, **NAAG**⁶ és **WEAG PANEL-I**⁷ főcsoportot, ahova képviselők a haderőnemektől vannak kijelölve. A főosztály készíti elő a nemzeti fegyverzeti igazgatói és a miniszteri értekezletek vonatkozó anyagait, irányítja a különböző 2-es és 3-as szintű bizottságokba, munkacsoportokba kijelölt nemzeti képviselők tevékenységét a koordinátorokon keresztül. Ezek a képviselők a szakirányú felkészültségüknek és beosztásuknak megfelelően a haderőnemektől kerülnek kijelölésre. A **NIAG**⁸ képviselője a **Hadiipari Szövetség** által delegált személy.

⁴ NAFAG – NATO Airforce Armaments Group – NATO Légierő Fegyverzeti Csoport.

⁵ NNAG – NATO Naval Armaments Group – NATO Haditengerészeti Fegyverzeti Csoport.

⁶ NAAG – NATO Army Armaments Group – NATO Szárazföldi Fegyverzeti Csoport.

⁷ PANEL I – Hadfelszerelési munkacsoport.

⁸ NIAG – NATO Industrial Advisory Group – NATO Ipari Tanácsadó Csoport.

A CNAD és WEAG fegyverzeti igazgatói értekezleteken állandó résztvevő a nemzeti fegyverzeti igazgató, a helyettese, a NADREP és a főkoordinátor. Ezen kívül szintén tagja lehet a nemzeti delegációnak az adott időszakban kiemelt fontossággal bíró terület (főbizottság) képviselője. A dán védelmi minisztérium a CNAD alárendeltségében működő bizottságok közül, mintegy 75 különböző szintű bizottság munkájában vesz részt. A CNAD alárendeltségébe tartozó bizottságok a **2. ábrán** láthatóak. *(Az itt leírtakat a dán NADREP-el történt személyes konzultáció és a dán nemzeti fegyverzeti igazgató helyettese által írásban átadott anyagok alapján állítottam össze.)*

1.2.2. Spanyolország

A Spanyol Védelmi Minisztérium szervezetében a nemzeti fegyverzeti igazgató a védelmi államtitkárnak van közvetlenül alárendelve (**3. és 4. ábrák**), így magyar értelmezésben helyettes államtitkári szintnek megfelelő besorolású beosztás. **Megnevezése: Fegyverzeti és anyagi főigazgató** (General Director of Armaments and Material), és a három főigazgatóság közül irányítja és vezeti a **Fegyverzeti és Anyagi Főigazgatóságot**, egyben ellátja a spanyol nemzeti fegyverzeti igazgató feladatkörét is. A főigazgatóság alárendeltségében **4 igazgatóság** és a közvetlen szervezetek működnek, mint ahogy a **4. ábrán** ez látható. Az igazgatóságok a megnevezésüknek megfelelő szakterületeken irányítják az illetékes szervezeteket. Ezek közül a **Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóságát** emelném ki, mivel a releváns kérdésben, vagyis a CNAD és WEAG irányában végzendő koordinációt és a fő bizottságokban (**1-es szintű bizottság**) való képviselést, mint a NAFAG, NNAG, NAAG és PANEL-III⁹ ez a szervezet látja el. Az egyéb főbizottságok, programcsoportok képviselői pedig a szakirányultságnak megfelelő igazgatóság alárendeltségéből kerülnek kijelölésre. Vagyis összességében megállapítható, hogy a főbizottságok képviselői a nemzeti fegyverzeti igazgatónak közvetlenül alárendelt igazgatóságok állományába vannak beosztva. Ugyanakkor, a képviselők a **2-es és 3-as** szintű bizottságokba, munkacsoportokba a szakterületnek megfelelően a haderőnemek, illetve a technológiai központok mérnöki állományából kerülnek kijelölésre.

⁹ PANEL III – Gazdasági és beszerzési eljárási ügyek.

A NIAG-ban a képviselőket a **Spanyol Hadiipari Szövetség** elnöke, mint választott és a nemzeti fegyverzeti igazgató által is támogatott, képviselő látja el. A viszonylag fejlett hadiiparnak, valamint a védelmi és ipari minisztérium kölcsönös érdekeinek köszönhetően kialakult és állandósult egy rendszeres kapcsolat a nemzeti fegyverzeti igazgató és a Hadiipari Szövetség között. Ebből adódóan az egyes bizottságokba, amelyek bizonyos szakmérnöki ismereteket igényelnek, a képviselőket a hadiipari vállalatok képviselői adják. A felhasználói logisztikai oldalon, vagyis a **NAMSO**-nál lévő képviselőket a vezérkar-nak alárendelt logisztikai szervezetek biztosítják, és a vezérkari főnök felel ezért a területért.

A Spanyol Védelmi Minisztérium a **CNAD** alárendeltségében működő bizottságok közül közel **150 bizottságnak** a munkájában vesz részt. Több bizottság elnöki tisztét is Spanyolország delegáltja tölti be. A **WEAG** égisze alatt működő bizottságokban gyakorlatilag minden részt vesznek, és szintén több bizottság elnöki tisztét is betöltik.

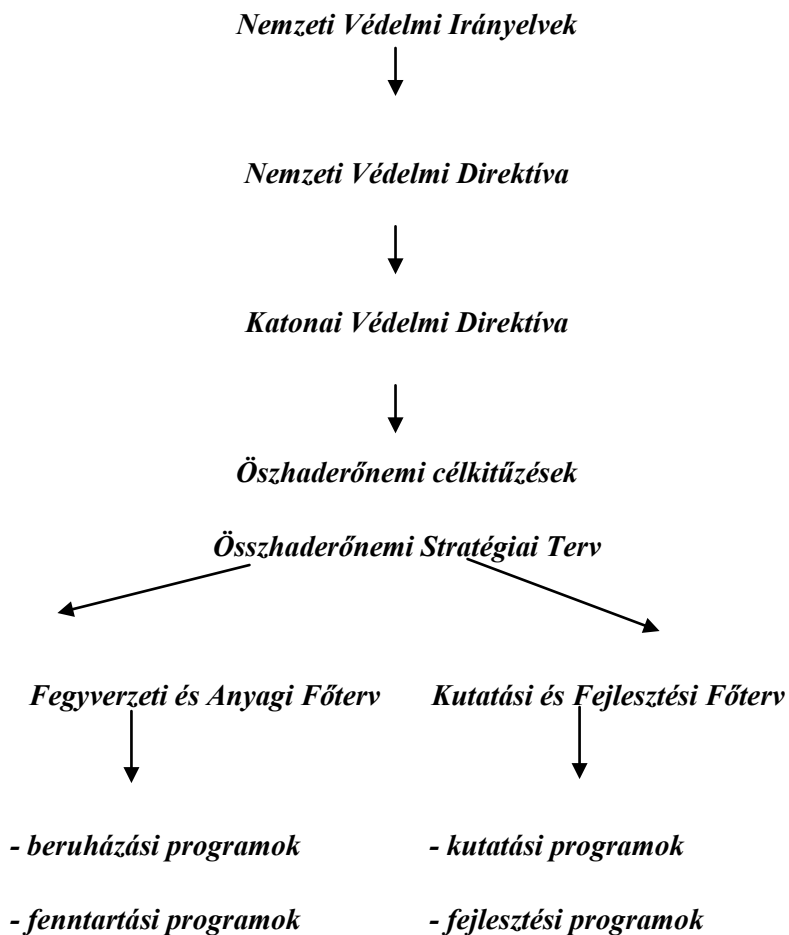
A spanyol nemzeti fegyverzeti igazgató tevékenységét meghatározó tényezők.

A teljes védelmi feladatrendszer az aktuális stratégiai forgatókönyv alapján a **Nemzeti (civil és katonai együtt) Védelmi Irányelvekre** épül. Ennek alapján kerül kidolgozásra a **Nemzeti Védelmi Direktíva**, amely meghatározza a fő kormányzati célkitűzéseket, a nemzeti védelmi képességeket illetően. Ugyanez a dokumentum szolgál alapul a **Katonai Védelmi Irányelvek** kidolgozásához. A Nemzeti Védelmi Direktívából kerül lebontásra a **Katonai Védelmi Direktíva**, amely Spanyolország katonai védelem koncepciójának elveit, valamint ennek végrehajtásához szükséges katonai erők összetételét határozza meg. Ez alapján kerül kidolgozásra az **Összhaderőnemi Stratégiai Terv**.

A szakterületeknek megfelelően ez alapján készülnek a különböző, úgynevezett „**Master Plan**”-k, vagyis magyarul fő-, vagy alaptervek.

A nemzeti fegyverzeti igazgató területét érintően ez **két tervet jelent**: a **Fegyverzeti és Anyagi Főterv**, valamint a **Kutatási és Fejlesztési Főterv**, amelyek további programtervekre bonthatók. Úgy mint beruházási programok, fenntartási programok, kutatási programok,

fejlesztési programok, stb. A jobb áttekinthetőség érdekében az előzőekben leírtak *az alábbiak szerint ábrázolhatók:*

A Fegyverzeti és Anyagi Főterv alapidokumentumként szolgál a nemzeti fegyveres erők ellátása, működtetése és fenntartása érdekében. Ez tartalmazza az úgynevezett fegyverzeti és anyagi irányelveket, és egyben útmutatóul szolgál a haderőnemi logisztikai szervezetek feladataira vonatkozóan. Ez a főterv tartalmazza az összes információt (követelményeket, elvárásokat, feladatokat) a gazdasági, ipari és technikai, technológiai kérdéseket illetően, amelyek szükségesek a vezérkar, a haderőnemek és a különböző parancsnokságok szolgálati ágai részére a feladataik végrehajtásához. **Ebben kerülnek megfogalmazásra a védelmi iparral szemben támasztott követelmények, előrevetítve a várható igényeket is.** Szintén ez a főterv rögzíti azt, hogy a tervezett és realizált beszerzések, milyen fokon növelik a fegyveres erők harci képességeit.

A Kutatási és Fejlesztési Főtervben meghatározottak alapján kerülnek kutatásra és kifejlesztésre, majd biztosításra a fegyveres erők részére a kor lehetséges legmagasabb technikai színvonalú eszközei, rendszerei, amelyek növelik a katonai szervezetek képességeit. Ez a folyamat szoros együttműködést irányoz elő a védelmi képességek, a **Katonai Kutató Központok** és a multinacionális kapcsolatokkal rendelkező védelmi ipar között. **Ez a főterv tartalmazza továbbá a technológiai irányelveket és feladatokat, amelyek az alábbiak:**

- Az Összhaderőnemi Stratégiai Tervből származtatott technikai követelmények.
- A Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Tervből a katonai vonatkozású feladatok.
- Az európai és nemzetközi vonású kritikus technológiák területén való együttműködési feladatok.
- A védelmi ipari szektor területén történő nemzetközi együttműködés irányai.

A nemzeti fegyverzeti igazgató felelősségi körébe tartozó tevékenységek és feladatok alapvetően a közép (5-6 éves) és a hosszú távú (15 éves) nemzeti stratégiai védelmi tervekre épülnek, és abból fakadnak. A fegyverzeti igazgatót közvetlen alárendeltségében (igazgatóságok) összesen 304 fő támogatja. **(A spanyol fejezetre vonatkozó infor-**

mációkat a spanyol NADREP-el történt személyes konzultáció és az általa átadott írásos anyagok alapján állítottam össze).

1.2.3 Olaszország

Olaszországban a védelmi szervezet, vagyis a **Védelmi Minisztérium** az úgynevezett „**Csúcs Menedzsment Törvény – Top Management Law**” alapján van szervezve. A védelmi miniszter közvetlen alárendeltségében két államtitkár szintű beosztás van. Egyik az **Egyesített Vezérkari Főnök** (Defence Chief of Staff), aki az úgynevezett hadműveleti terület kérdésköréiért felel. A másik a **Főtitkár/Nemzeti Fegyverzeti Igazgató** (Secretary General/National Armaments Director), aki a technikai és adminisztratív területért felelős (5.ábra). **Ebben a fejezetben részletesebben csak ez utóbbi feladataival foglalkozom.**

A nemzeti fegyverzeti igazgató egyben, mint főtitkár, felelős a minisztérium közigazgatási és adminisztrációs feladataiért. Másfelől, mint nemzeti fegyverzeti igazgató, felelős a kutatásért, fejlesztésért és a fegyverzeti¹⁰ vonatkozású beszerzésekért.

A vezérkari főnök és a nemzeti fegyverzeti igazgató is közvetlenül a miniszternek jelent a felelősségi körökbe tartozó kérdésekben. Ugyanakkor a nemzeti fegyverzeti igazgató közvetlenül jelent a vezérkari főnöknek is a felelősségi körébe tartozó, de a hadműveleti kérdéseket befolyásoló témakörökben. A vezérkari főnök pedig közvetlenül fordul a nemzeti fegyverzeti igazgatóhoz az őt érintő témakörökben. Ez utóbbi vonatkozásában a nemzeti fegyverzeti igazgató fő feladata, a vezérkari főnök által jóváhagyott programok és alkalmazási tervek megvalósíthatóságának segítése, realizálása, biztosítása.

A **nemzeti fegyverzeti igazgató tagja** az **Olasz Fegyveres Erők Legfelsőbb Tanácsának**, a vezérkari bizottságnak, és **elnöke** a fegyverzeti és beszerzési kérdésekben illetékes **Tanácsadó Bizottságnak**. Továbbá **elnöke** a **Védelmi Minisztérium Adminisztrációs Tanácsának**, és **alelnöke** az **olasz Védelmiipari Bizottságnak** (amelynek elnöke a védelmi miniszter). Eddig ezt a pozíciót hivatásos katona töltötte be, a nemrégien elfogadott törvény szerint ezután civil személy is betöltheti, ha rendelkezik ilyen irányú felkészültséggel és jártassággal.

¹⁰ Fegyverzet alatt tágabb értelemben hadfelszerelést kell érteni.

A nemzeti fegyverzeti igazgató munkájában a titkárság és ezen belül két helyettese segíti. A helyettesi beosztások szintje: altábornagy. ***Az egyik helyettes*** alapvetően a főtitkári funkciókból eredő feladatokért felel (általában civil személy), amely a titkárságon belül ***a következő két területre koncentrálódik:***

- személyügy,
- a tevékenységek koordinációja és ellenőrzés.

A másik helyettes (hivatásos katona) a következő négy fő területért felelős:

- fegyverzeti irányelvek,
- kutatási-fejlesztési programok,
- technológiai kutatások,
- informatikai technológia.

A nemzeti fegyverzeti igazgató közvetlen alárendeltségébe **10 igazgatóság** tartozik¹¹ (6. ábra), amely funkcióját tekintve három főbb területre osztható:

- ***Személyügyi terület:***
 - Katonai Igazgatóság,
 - Civil Igazgatóság,
 - Szerződések Igazgatóság.
- ***Fegyverzeti terület:***
 - Szárazföldi Fegyverzeti Rendszerek Igazgatósága*¹²,
 - Haditengerészeti Fegyverzeti Rendszerek Igazgatósága*,
 - Légvédelmi Fegyverzeti Rendszerek Igazgatósága*,

¹¹ A 10 igazgatóság alárendeltségében összesen mintegy 5000 ember dolgozik.

¹² * - Alapvetően beszerzéssel, szerződéskötéssel foglalkozó igazgatóságok.

-Telekommunikációs Rendszerek Igazgatósága*.

• ***Szolgáltatási szektor:***

- Általános Szolgálat Igazgatósága*,
- Egészségügyi Szolgálat Igazgatósága,
- Műszaki Szolgálat Igazgatósága.

Az igazgatóságok felelősségi területe a megnevezésükből értelemszerűen következik. Ez alapján három igazgatóság foglalkozik a feladatok végrehajtásához szakmailag szükséges felkészültségű személyi állomány biztosításával, alkalmazásával. ***A *-al jelzett öt Igazgatóság foglalkozik,*** a szakirányultságuknak megfelelően (szárazföldi, haditengerészeti, légielő, híradás és informatika, egészségügyi), a hadianyagok, szakanyagok beszerzéséért, a szükséges tanulmányok kidolgozásáért, a haditechnikai kutatás-fejlesztésért, a védelemhez szükséges hadiipari gyártás koordinálásáért és a logisztikai támogatás anyagi-technikai biztosítottságáért, a törvényeknek megfelelő szerződéskötések végrehajtásáért, a rendelkezésre álló költségvetési keretek felhasználásáért.

A **Katonai Egészségügyi Igazgatóság** felelős a haderőneme egészségügyi szolgálatainak felügyeletéért, a katonai egészségügy korszerűsítéséért, a szükséges fejlesztésekért, a gyógyászati eszközök és gyógyszerek beszerzéséért, a haderőnemek egészségügyi szolgálatainak felügyeletéért. A **Műszaki Igazgatóság** felelős a csapatok műszaki szükségleteinek biztosításáért, a műszaki létesítmények hatósági engedélyeinek kiadásáért, a szükséges tesztek és bevizsgálások elvégzéséért, a NATO és nemzeti infrastrukturális szabványok harmonizációjáért.

Külön említést érdemel az Általános Igazgatóság-on belül az a funkció, amely alapján az elhelyezési szolgálat a haderőnemek logisztikai szervezeteivel összehangolva, felelős a személyi állomány felszereléseinek biztosításáért (ruházat, személyi felszerelések, személyi higiéné, munkavédelem, balesetvédelem, stb.), valamint a béke és tábori elhelyezési anyagok biztosításáért (sátor, barakk, bútorzat, világítás, tisztálkodás, stb.).

1.2.4 Németország

A német védelmi szervezet, vagyis a Bundeswehr szervezetében a nemzeti fegyverzeti igazgatói pozíció, helyettes államtitkár szintű, önálló beosztás. Az új Fegyverzeti Tanács (7. ábra) (Armaments Council 2001-től) felügyeli és koordinálja az összes fegyverzeti témával kapcsolatos igényeket és követelményeket, elkerülendő a párhuzamosságokat, illetve fórumot adva minden releváns kérdésnek a hatékonyság növelése érdekében.

A Fegyverzeti Tanács elnöke az **Egyesített vezérkari főnök**, és amelynek a nemzeti fegyverzeti igazgatón kívül **tagjai még az alábbi szervezetek vezetői (adott esetben képviselői):** Miniszteri Titkárság, Ellenőrzési Főnökség, Információs Technológia Igazgatóság, Védelmi Adminisztráció, Költségvetési Főnökség, Egyesített Támogató Parancsnokság, Egészségügyi Főnökség, Légierő Vezérkar, Szárazföldi Vezérkar, Haditengerészeti Vezérkar. A nemzeti fegyverzeti igazgató a Fegyverzeti Tanács döntése és útmutatása alapján végzi munkáját. ***A Fegyverzeti Tanácsot a Parlament költségvetési és védelmi bizottsága felügyeli.***

A nemzeti fegyverzeti igazgató felelős a Bundeswehren belül a fegyverzeti irányelvek kidolgozásáért és érvényesítésért, valamint a fegyverzeti tervezési folyamatok végrehajtásáért. A nemzeti fegyverzeti igazgató a CNAD-t és a WEAG-t érintő kérdésekben kvázi önállósággal rendelkezik, de koordinációs és egyeztetési kötelezettségei vannak a védelmi minisztériumon belül és a külügyminisztérium érintett szervezeteivel. A nemzeti fegyverzeti igazgató és törzse teljesen független a haderőnemektől, szolgálati ágaktól. Ez annak érdekében történik, hogy a beszerzések függetlenek legyenek a különböző belső szervezetektől és kizárólag csak politikai (civil) kontrol alatt működjenek.

A nemzeti fegyverzeti igazgató közvetlen alárendeltségében hét osztály működik, összesen mintegy 300 fővel (katona és civil vegyesen):

- 1. Osztály: Fegyverzeti Tervezési és Általános Központi Feladatok,
- 2. Osztály: Gazdasági és Jogi Ügyek,

- 3. Osztály: Nemzetközi Kapcsolatok,
- 4. Osztály: Kutatás-Fejlesztés és Védelmi Technológia,
- 5. Osztály: Technikai Eszközök és Felszerelések - Szárazföldi Csapatok,
- 6. Osztály: Technikai Eszközök és Felszerelések – Légierő,
- 7. Osztály: Technikai Eszközök és Felszerelések – Haditengerészet.

A nemzeti fegyverzeti igazgató felelősségi körébe tartozó NATO és WEAG irányú általános kérdésekkel a **3. Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya**, a szakirányultsági kérdésekkel pedig a **4.–7. Osztályok** foglalkoznak rendeltetésüknek megfelelően.

Lényeges kérdésnek tartom, hogy alapvetően ezen osztályok állományából vannak kijelölve a **CNAD** és **WEAG** a kiemelt területeinek, valamint a főbizottságok, PANEL-ek képviselői, *többek között így például a képviselők*: a **Hadszíntéri Rakétavédelmi Tervezőcsoportba (TMD PG¹³)**, a **Szövetségi Szárazföldi Megfigyelő és Felderítő Irányító Bizottságba (AGS SC¹⁴)**, a **Kutatás és Technológia Szervezetébe (RTO¹⁵)**. Egyes területek képviselői, a szakmai ismeretek függvényében, a haderőnemektől, de zömében a **koblenzi** székhelyű, a nemzeti fegyverzeti igazgatónak alárendelt **Fegyverzeti Hivatal** állományából kerülnek ki.

A nemzeti fegyverzeti igazgatóság felépítése és működése **„mátrix”** rendszerű. Ez alatt azt kell érteni, hogy az egyes osztályok és azon belül az egyes személyek nem csak osztályon belül jogosultak eljárni, hanem közvetlenül fordulhatnak koordinációs és konzultációs céllal mindazokhoz, akiket a téma érint. Az új szervezet kialakításakor a cél az volt, hogy amennyire csak lehet, erősítsék a szervezetek, szakértők, koordinátorok autonómiáját és felelősségét.

¹³ TMD PG – Theatre Missile Project Group – Hadszíntéri Rakétavédelmi Tervezőcsoport.

¹⁴ AGS SC – Alliance Ground Surveillance Steering Committee - Szövetségi Szárazföldi Megfigyelő és Felderítő Irányító Bizottság.

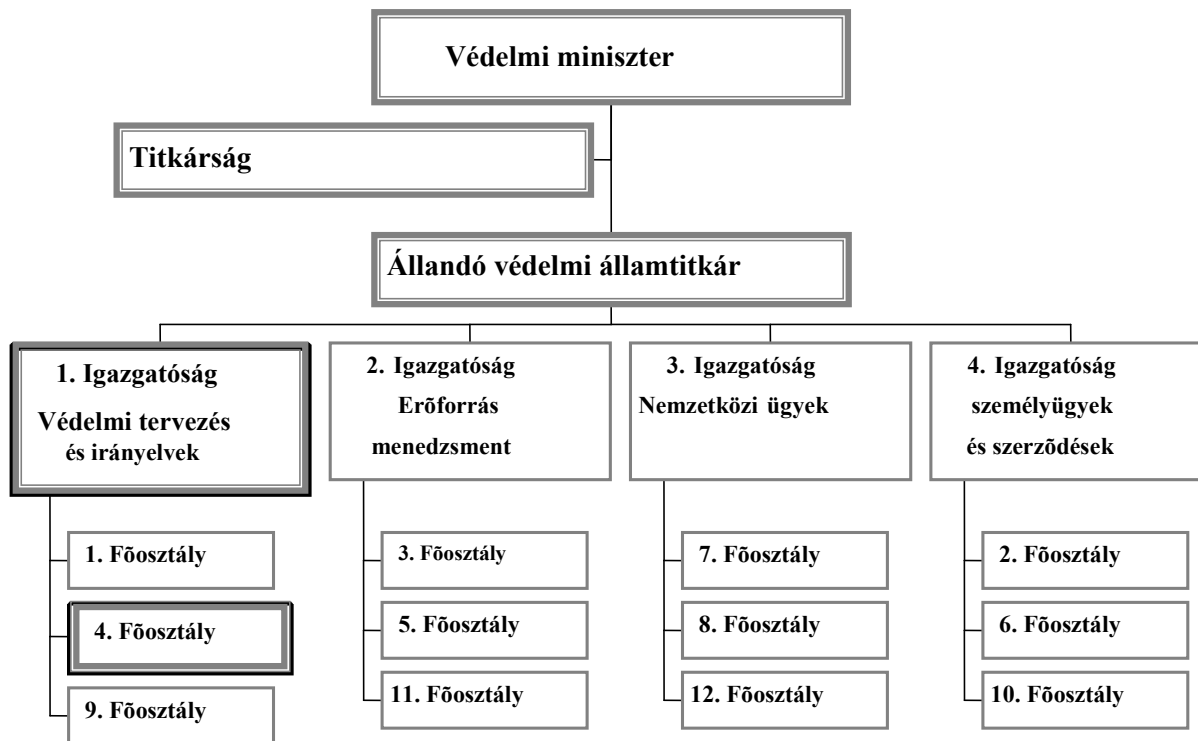
¹⁵ RTO – Research & Technology Organization – Kutatás és Technológia Szervezet.

A négy ország nemzeti fegyverzeti igazgatói feladatkörével kapcsolatos elemzések után ide kívánkozna a tanulságok levonása, a magyar gyakorlattal való összehasonlítása. Ezt egy következő, most készülő írásomban tervezem közzé tenni.

Felhasznált irodalom: 1. www.sgd.difesa.it/organization.

A Dán Védelmi Minisztérium szervezeti felépítése

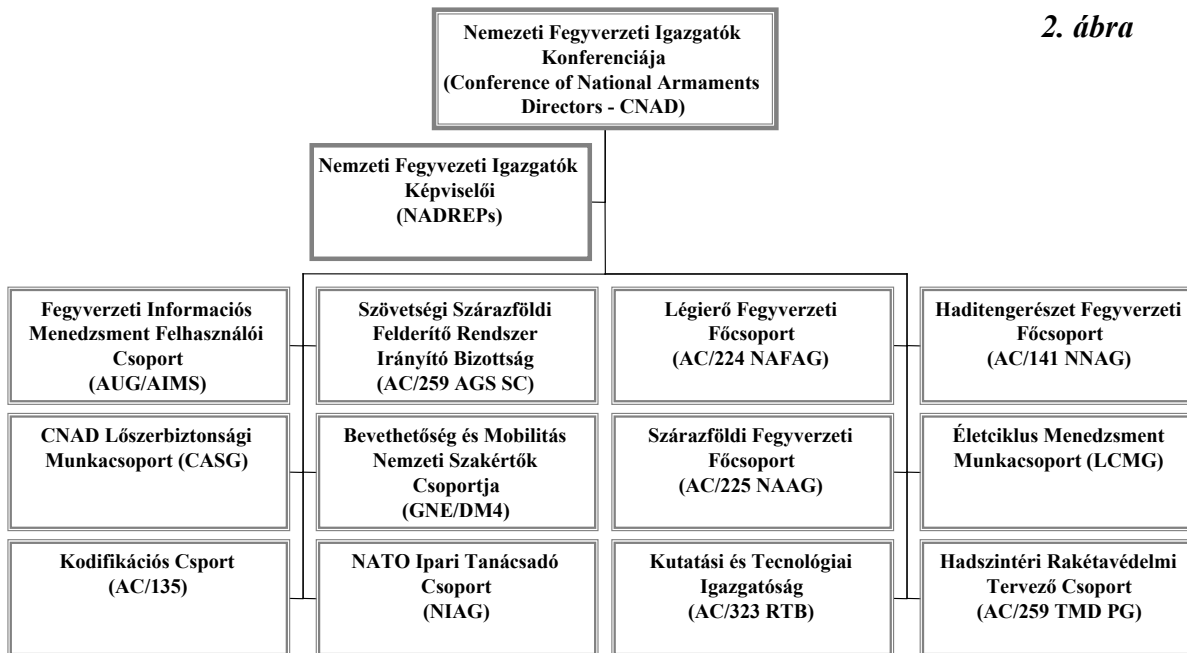
1. ábra

A CNAD felépítése

(Conference of National Armaments Directors - Nemzeti Fegyverzeti Igazgatók Konferenciája)

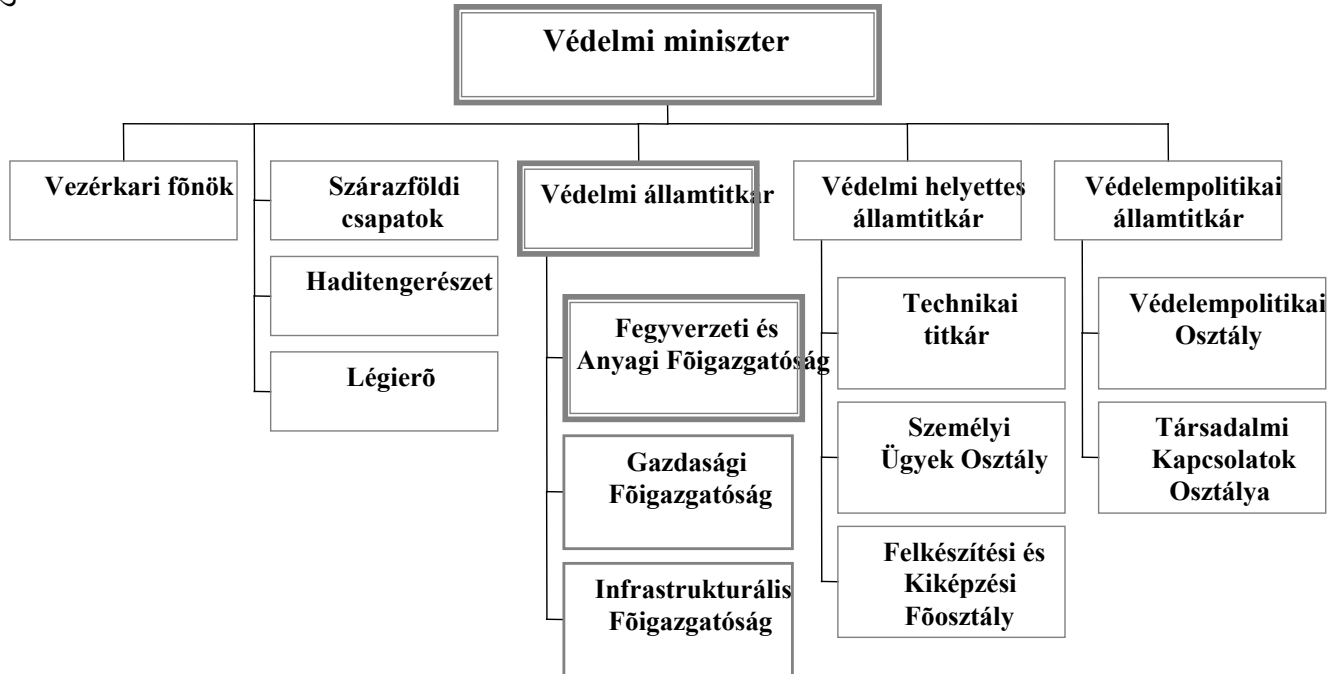
2. ábra

Megjegyzés: Az itt felsorolt bizottságok a CNAD főbizottságai. A főbizottságok alárendeltségében működnek a 2. szintű, azok alárendeltségében a 3. szintű bizottságok, munkacsoportok, összességében mintegy 220 különféle szintű bizottság.

A Spanyol Védelmi Minisztérium szervezeti felépítése

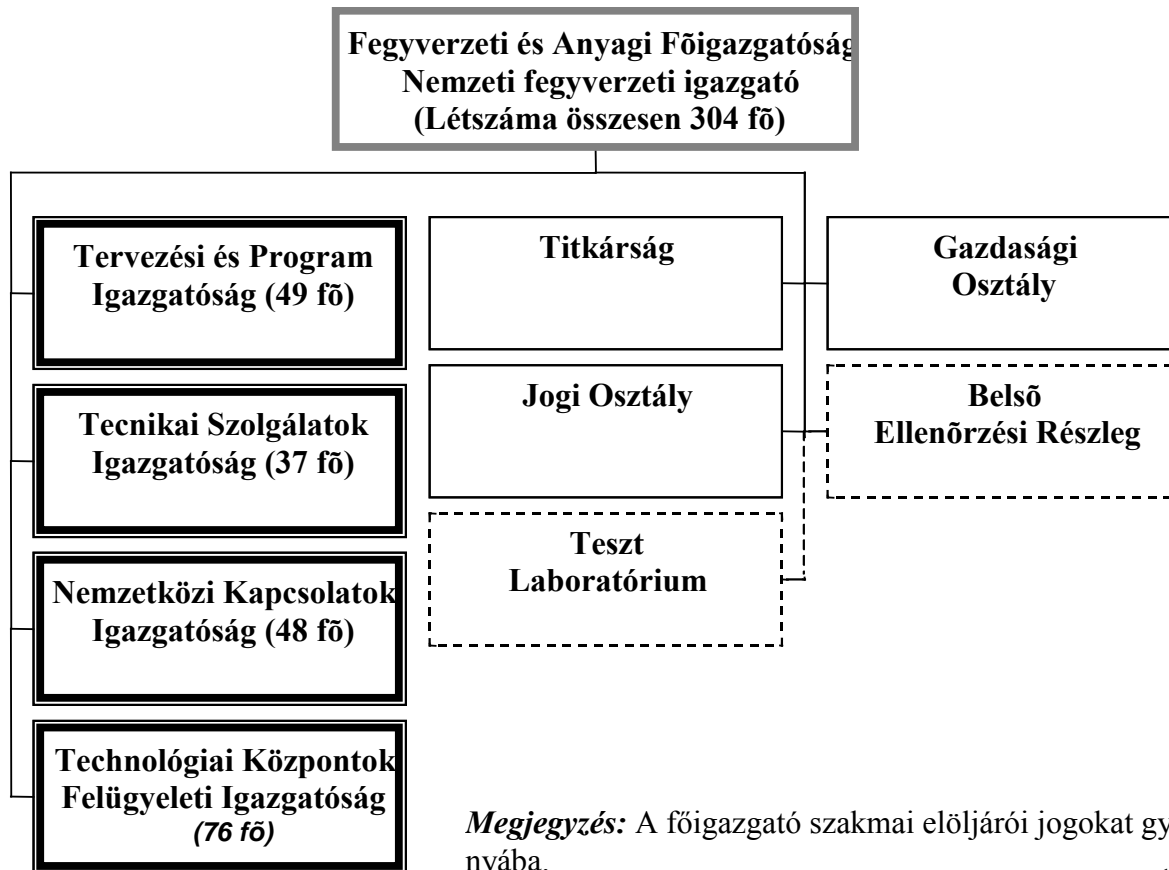
3. ábra

Spanyol Védelmi Minisztérium

Fegyverzeti és Anyagi Főigazgatóság

4. ábra

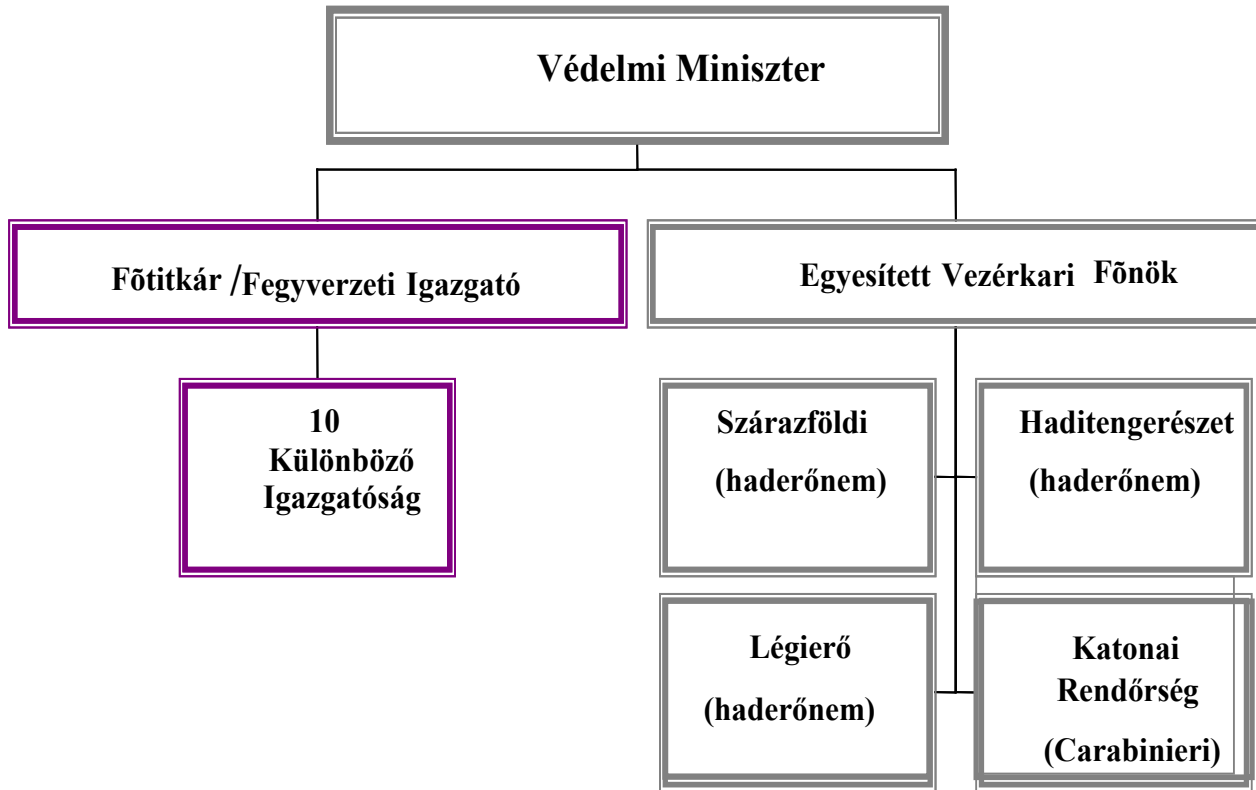

Megjegyzés: A főigazgató szakmai előjárói jogokat gyakorol a haderőnyében.

Az Olasz Védelmi Minisztérium szervezeti felépítése

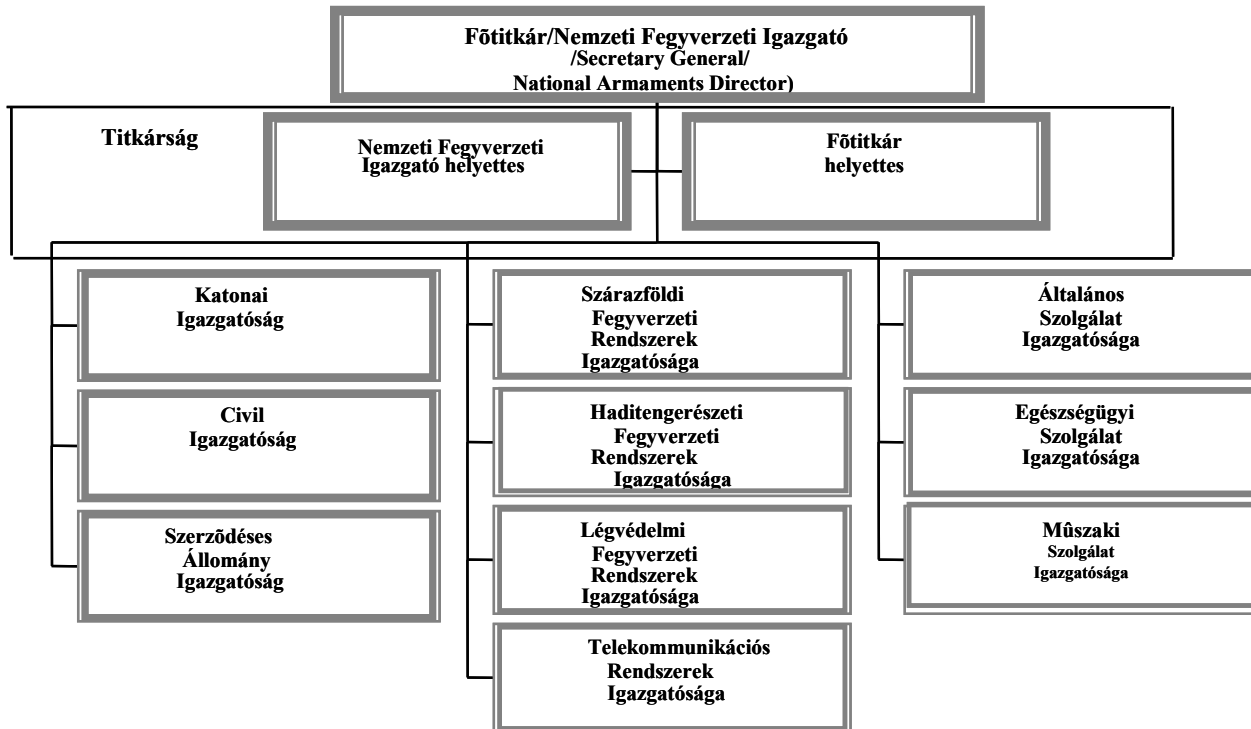
134

5. ábra

A Főtitkár/Nemzeti Fegyverzeti Igazgató alárendeltségébe tartozó szervezeti struktúra (Olaszország)

6. ábra

A Német Védelmi Minisztérium Fegyverzeti Tanácsa

7. ábra

136

MEMENTÓ - KÖZÚTI KOMENDÁNS

Németh Ernő- Takács István¹

A feledésbemerülés veszélye fenyegeti azt a szakmát, amely a közlekedési szolgáltatás (támogatás) fontos része, ezt közúti komendáns szolgálatnak nevezünk. A szakmát egykor mind az elméletben, mind a gyakorlatban magas szinten művelték. Napjainkban viszont olyan szakembert, aki ért a közúti komendánsszolgálat megszervezéséhez nem nagyon találni, az általános készenlét időszakában pedig a honvédségnél nincs olyan szervezeti elem, ahol ezt oktatni, szükség esetén a megalakításra kerülő alegységeket gyakoroltatni lehetne. A szolgáltatás iránti igény pedig napjainkban is megvan, elsősorban akkor, amikor a csapatok mozgását, átcsoportosítását, ellátásukkal kapcsolatos szállításokat tervezik.

Az elkövetkezőkben néhány gondolat erejéig a közúti komendáns tevékenységet szeretnénk feleleveníteni.

Először a közúti biztosításról²

A csapatok által végrehajtott különböző műveletek jellege szükségessé teszi azt, hogy mozgásuk, átcsoportosításuk, a szükséges felszereléssel, anyaggal való ellátásuk időben megtörténjen.

Ez egy nagyon komplex folyamat, amit csak úgy lehet megoldani, ha a közlekedési ágazatok szinte mindegyike (közút, vasút, vízi és légiút) a körülményektől és a feltételektől függően igénybevételre kerül.

A különböző katonai műveletek a csapatok magas fokú manőverezőképességét igényli, a csapatok tevékenységének sikere pedig jelentős mértékben függ a gépkocsutak meglététől, állapotától és azok folyama-

¹ Dr. Németh Ernő ezredes, a hadtudomány kandidátusa (PhD), MH Közlekedési Szolgálatfőnök.

Takács István mk. alezredes, 5. sz. Területi Közlekedési Parancsnokság parancsnoka.

² A Biztosítás, mint fogalom változhat (támogatás, vagy szolgáltatás?), használata további vita tárgyát képezi!

tos üzemeltetésétől. Az utak összekötő szerepet töltenek be a csapatok mozgatása során az egyes közlekedési alágazatok között, ezért jelentőségük elvitathatatlan.

Következésképpen a közúti biztosítás egyik alapelvét képezi, hogy az összes szállítóeszköz komplex felhasználása érdekében a gépkocsiúthálózaton a mozgást a többi közlekedési alágazattal szoros összhangban kell megszervezni.

Közúti biztosításnak nevezzük a gépkocsiutak előkészítésével és fenntartásával, továbbá azokon a folyamatos forgalom megszervezésével kapcsolatos rendszabályok összességét. Célja, hogy a katonai forgalomra kijelölt gépkocsiutak állandó készenlétben legyenek tartva a forgalom fogadására, vagyis a katonai alakulatok mozgásának, az anyagi eszközök, felszerelések stb. után- és hátraszállításának biztosítására.

A közúti biztosítás legbonyolultabb feladata tehát a gépkocsiutak adott feladatra történő előkészítése, működtetése. Ezt a feladatot végzik a **közúti komendáns** szervezetek.

A közúti komendáns tevékenységről

A közúti komendáns alegységek (raj, szakasz, század és zászlóalj) feladata az igénybevételre tervezett utak katonai forgalomra történő előkészítése, azokon a folyamatos forgalom biztosítása érdekében a komendánsszolgálat és bizonyos mérvű műszaki biztosítás megszervezése.

A gépkocsiutakon szervezett közúti komendánsszolgálat magában foglalja a forgalom szabályozásának, irányításának a megszervezését és ellenőrzését, a közúti objektumok ABV elleni védelmét, őrzés-védelmét, a katonai közlekedési rend, továbbá az álcázási rendszabályok betartását, az utak járható állapotban tartását, valamint a különböző kiszolgáló helyek működésének a megszervezését.

A közúti komendánsszolgálat szerveit a diszpécser és ellenőrző-áteresztőpontok, forgalomszabályozó őrsők, kiszolgáló helyek, útfenntartó és útberendező alegységek képezik.

A közúti komendáns csapatok által üzemeltetett (berendezett) katonai gépkocsiutakon a csapatok mozgása, a különböző logisztikai

szervek (csapatok, raktárak, intézetek) áttelepülése, az anyagok, felszerelések utánszállítása, a sérültek, betegek, valamint a sérült technikai és feleslegessé vált anyagok visszashállítása érdekében olyan forgalom-szabályozást kell szervezni, amely ezt a bonyolult folyamatot képes összehangolni.

Az utakon a forgalomirányítás alapját a hadműveleti törzsnek a csapatok mozgási rendjére, a logisztikai vezetésnek a szállítások ütemezésére, a logisztikai bázisok, raktárak áttelepülésére, a kiürítésekre vonatkozó intézkedése adja.

A gépjárműforgalom zavartalan lebonyolítása érdekében a különböző tervező szervek tevékenységét úgy kell összehangolni, hogy a feladatok az egyes szervekhez időben eljussanak, a forgalomirányítás és a szabályozás folyamatosan biztosítva legyen. *A közúti mozgások szervezett végrehajtására diszpécser irányítási rendszer kiépítése szükséges*, amely nélkül elképzelhetetlen a forgalom meghatározott rendjének és sorrendjének a következetes és pontos betartása.

A csapatmozgások, szállítások összehangolása érdekében célszerű meghatározni az *utak forgalmi rendjét, amihez menetgrafikon* elkészítése szükséges. A forgalom ellenőrzését a telepített *diszpécser és ellenőrző-átereszítő pontokon* keresztül hajtják végre, ezeken a pontokon ellenőrzik a különböző úti és menetokmányokat is. Nagyon fontos ezen pontok között a folyamatos összeköttetés megszervezése, amihez megfelelő *híradóhálózat* kiépítése szükséges.

Az utakon a konkrét forgalom-szabályozást a *forgalom-szabályozó őrsők, járőrök és felállított forgalom-szabályozó katonák* végzik.

A leírtakból kitűnik, hogy a közúti komendánsszolgálat olyan komplex jellegű feladat, szolgáltatás, amely a közlekedési támogatás szerves részét képezi. Megszervezésével biztosítható, hogy a különböző jellegű és irányú katonai mozgások az utakon szervezett formában, torlódások nélkül végrehajthatók legyenek. Feladatrendszere tehát messze túlnyúlik az útkereszteződésben felállított *forgalom-szabályozó katoná* tevékenységénél, akinek a szerepére ezt a szakmát a hozzá nem értők hajlamosak *„leegyszerűsíteni”*.

Csak bízni lehet abban, ez a szakma a jövőben nem merül teljesen feledésbe! Lehet más elnevezése, de adott esetben az utakon a

forgalom megszervezése komoly szaktudást, begyakorlást igényel, ezért az ehhez értő szakemberekkel és szervezetekkel megítélésünk szerint továbbra is számolni kell.

Közúti komendáns szolgálat a NATO kompatibilitás jegyében

Már a rendszerváltozást követően sok olyan szolgáltatás jellegű feladatkör, szolgálat addigi létezési formájában elvesztette létjogosultságát, amelyek nem integráns részei a magyar honvédelemnek, de szükséges, olykor nélkülözhetetlen részei annak. Természetesen velük együtt az őket szabályozó utasítások, szabályzatok is érvényüket veszítették, de mindaddig érvényben maradtak (útmutatásaik szerint hajtották végre az adott szakfeladatokat), amíg újak, a jelenlegi és várható új rendnek megfelelő szabályzók kidolgozásra nem kerültek, illetve kerülnek.

A hadsereg átszervezése saját arculatú magyar mintára, majd menetközben a NATO elvárásoknak megfelelően, a NATO kompatibilitás jegyében nem könnyű, s nagyon időigényes feladat. Az elmúlt évtizedben a hadsereg szervezete, alkalmazási elvei, feladatköre folyamatosan változik, egyre inkább bővül, mind sokoldalúbbá válik, s ezekhez a változásokhoz kell igazítani a szabályzókat, elgondolásokat, szakfeladatokat.

A stratégiát inkább a helyzetek alakítják, a szakfeladatok végrehajtási elveinek, módjainak történelmük van, nemzeti sajátosságaik vannak. Keressük a régi gyökereket, a közelmúltnak is megvannak a maguk komoly szakmai és magyaros értékei, hiszen ha idegen mintára is, de mi szerveztük, terveztük, jobbjítottuk azokat évtizedeken keresztül.

Ezeket figyelembe véve a jelen és a jövő várható feladataihoz próbáljuk kialakítani a szabályzó elképzeléseinket, nemzeti sajátosságainkat is megtartva, de a szövetségi elveknek, elvárásoknak is megfelelően. *Ilyen dilemma előtt áll a közúti komendáns szolgálat is, amely része a köz-lekedésbiztosítási feladatoknak.* Mint olyant, inkább szolgáltatás jellegű feladatnak foghatjuk fel.

A tevékenységét szabályzó **Közlekedés /22. Szakutasítás** már évekkel ezelőtt hatályát veszítette, de útmutatásai, szakmai meghatáro-

zásai sok esetben ma is helytállóak, és mivel új nem került kiadásra, a szakfeladatokat ennek szabályozásával hajtják végre. Amíg közút van, s azon katonák közlekednek, illetve közlekedhetnek, azokat berendezni, forgalomszabályozni, stb. kell. Az is igaz, hogy amíg nincsenek központosan meghatározott elvek, iránymutatások, elvárások a komendáns szolgálatot, illetve annak részeként a közúti komendáns szolgálatot illetően, addig írhatunk, beszélhetünk a jobbítás szándékával e témáról, de abból még szakutasítást kidolgozni nem lehet.

Közúti komendáns szolgálatnak fogják egyáltalán hívni ezt a szolgáltatást? Tudni pontosan még nem, csak sejteni lehet. A NATO országokban is többfajta formula van, vannak sajátos megoldások, de vannak közös elveken alapuló technológiák is. Régi - új szisztémaként vetődik fel a katonai rendőrség létrehozásának gondolata is. Már a magyar honvédelemben a XIX. században is jelent volt, de a XX. század első felében nagyon komoly és jól működő szolgálatnak számított. A század második felében ebben a formájában nem létezett, bizonyos feladatait a rendészeti szervek látták el feledhető módon.

Tehát némi történelme van a magyar honvédelemben is a katonai rendőrségnek. A NATO országokban mindenütt jelen van, de nemzeti sajátosságainak megfelelően vannak olyan országok, ahol a **komendáns, közúti komendáns és katonai rendőri feladatok összemosódnak, illetve egy szervezeten belül kerülnek koordinálásra, van ahol egymástól elkülönítve, tisztán kerülnek szabályozásra, végrehajtásra.** Néhány nagyon értékes, komoly körültekintéssel bíró cikk megjelent a közelmúltban e témakörrel kapcsolatban, melyek érveikkel, ellenérveikkel egyetemben megerősítettek abban a hitünkben, hogy a két feladatkört ugyan egymáshoz közel, de külön kell kezelni, szabályozni.

A komendáns szolgálat, jelesebben a közúti komendáns szolgálat a közlekedésbiztosítás részeként inkább szolgáltatás jellegű feladatkör, míg a katonai rendőri biztosítás a maga rendészeti, rendvédelmi stb. tevékenységével inkább hatósági jellegű feladatkörnek számít.

Végrehajtási módjában, egymás feladatainak helyenkénti átfedésében nagyon sok a közös vonás, nagy az egymásra utaltság lehetősége, inkább a végrehajtás céljában vannak különbözőségek, melyek alapján véleményünk szerint célszerű őket külön szolgálati ágként kezelni.

Mint korábban már említettük, amíg nincsenek központi elvek, elvárások meghatározva a komendáns, különös tekintettel a közúti komendáns tevékenységre, addig teljes körű szabályozást nem lehet megvalósítani, ezért inkább csak szükségszerűségi, célszerűségi szempontból vetnénk fel néhány gondolatot a **jobbítás szándékával**.

A NATO közúti komendáns feladatok ellátásával kapcsolatos szövetségi elveket, meghatározásokat, elvárásokat ismereteink szerint még nem állt módunkban megismerni – ha egyáltalán vannak ilyenek – az egyes tagországok szak-technológiáit sem, így azokra jelen feladataink végrehajtása során nem támaszkodhatunk. A közlekedés **22-es Szakutasítás** ha strukturálisan már nem is felel meg a jelen követelményeknek, szakmeghatározásaiban, a feladatok rendszerezettségében sok használható dolog van. Ezen kívül nemzetközi és hazai – főleg közös – gyakorlatok során szerzett tapasztalatok talán elegendő anyagot szolgáltatnak az elvi és szak-meghatározásokhoz, a szabályozó rendszer kialakításához. A feltételrendszer tekintetében lehetőség nyílt megtekinteni a **NATO-ban alkalmazott közút biztosítási jeleket, jelzéseket, okmányokat**.

Azok természetesen nem egyeznek meg a miénkkel, nem is hasonlítanak azokra, de legalább annyira célszerűek, használhatóak, sőt sok esetben újszerűek is.

Abból az alapgondolatból kiindulva, hogy a mi katonáink is mennek különböző feladatokkal külföldre, s főleg és nagyobb létszámban NATO országokba, NATO gyakorlatokra, s ott csakis ezekkel találkozhatnak és más NATO országok katonái is jönnek hozzánk hasonló céllal, akik csak ezt a rendszert ismerik. **Következésképpen mi itthon egy hatályát veszített szakutasítás jelzés és okmányrendszerét használjuk jelenleg jobb híján, célszerűnek tartjuk a NATO-ban alkalmazott közúti katonai jelzés- és okmányrendszer adaptálásának végrehajtását.**

Azt gondoljuk, hogy a NATO-ban alkalmazott jelzés és okmányrendszeren lévő szöveges részeket **le lehet fordítani magyarra**, a többi önmagáért beszél, s amerre magyar katona a legtöbbet jár, mindenütt használatos, illetve használható.

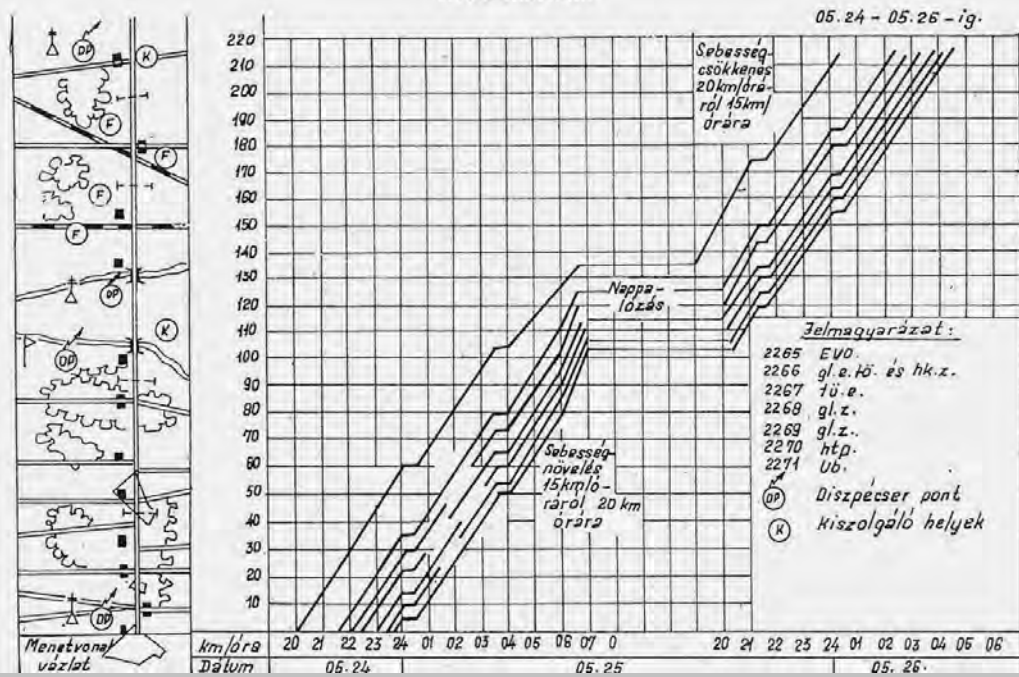
Természetesen ez akkor igaz, ha Magyarországon is bevezetésre kerül.

Másik, kétnyelvű változat is lehetséges, történetesen az eredeti angol szöveg, illetve szavak alatt a magyar megfelelővel, ez már csak technikai kérdés és a begyakorlása, a megszokása, illetve a követelménytámasztása.

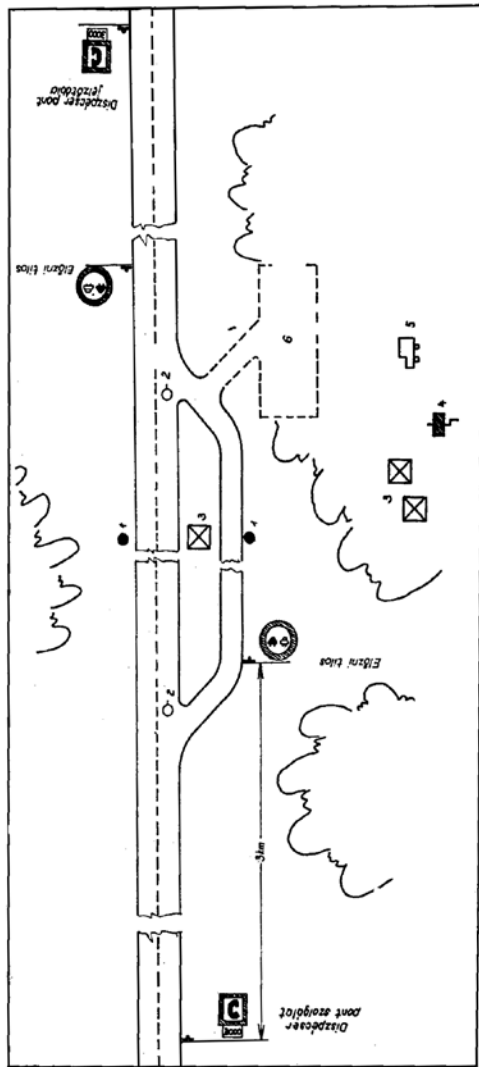
Gondolatainkat a hiánypótlás szándékával vetettük papírra, s ha azokból egy is helytálló, megvalósítható, már megérte. Talán az sem mellékes, ha a szakmai régebbi gyökereinket jól ötvözzük jelen tapasztalatainkkal, megmaradnak, vagy egy kicsit megteremtődnek a nemzeti sajátosságok, s ha ezeket ésszerű összhangba hozzuk a NATO célszerű alkalmazási megoldásaival, történetesen a közútbiztosításban alkalmazott jelzés és okmányrendszerrel, megteremtettük e szakfeladatok NATO kompatibilitását is. Éppen ez volt a cél.

A mellékelt ábrák a gyakorlatban alkalmazott célszerű változatokat tartalmazznak.

MENETGRAFIKON

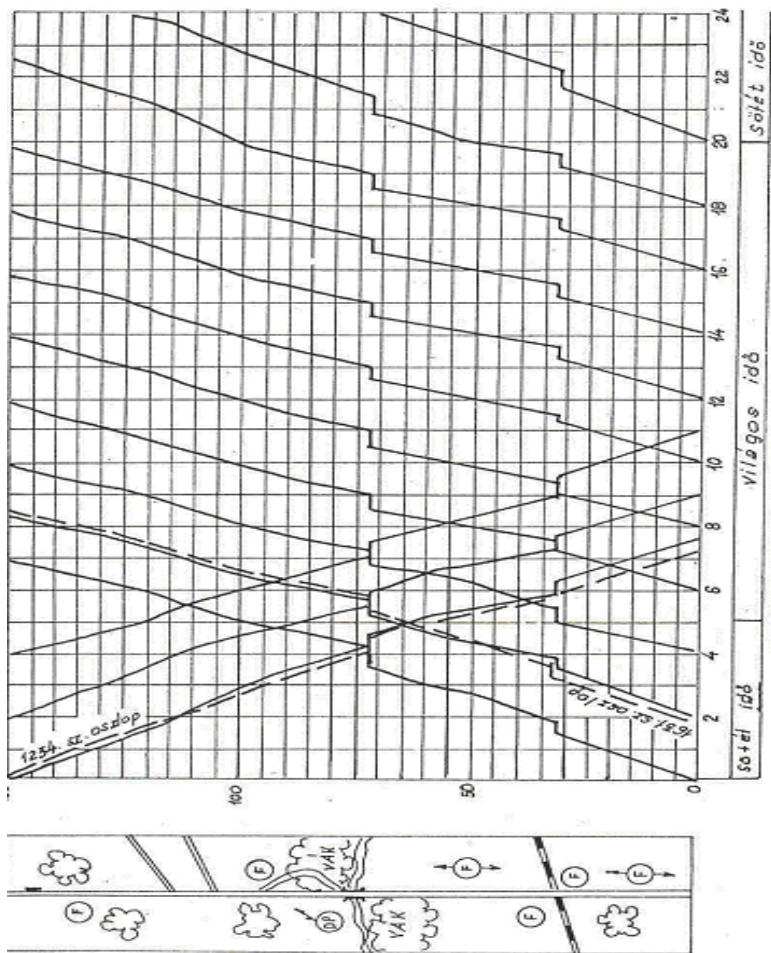

DISZPÉCSER ELLENŐRZŐ ÁTERESZTŐ PONT BERENDEZÉSE

1 – szolgálatbanlévő ellenőrök; 2 – forgalm szabályozók; 3 – szolgálati és pihenőhely; 4 – fedezék; 5 – rádióállomás; 6 – parkolóhely.

ÁTERESZTŐKÉPESSÉGI GRAFIKON

A TŰZOLTÓSÁG TEVÉKENYSÉGÉNEK LOGISZTIKAI ALAPJAI

Restás Ágoston¹

A tűzoltóság tevékenysége meglehetősen specifikus területe a társadalom mindennapi életének. A beavatkozások többsége csak a közvetlenül érintetteknek jelent segítséget, míg a média számára hírértékűnek ítélt esetek mindenkihez eljutva nyújtanak elszomorító példákat. A tűzoltóság tűzoltási és műszaki mentési tevékenysége a legszorosabb kapcsolatban áll mindennapi életünkkel. Ezért terminológiája is a gyakorlati alkalmazás egyszerűségét követi. Talán ennek is köszönhető, hogy a tevékenység vizsgálatánál logisztikai szempontú megközelítésre eddig még nem került sor, sőt a kifejezés használatára sem találunk példát. Ilyen szempontból úttörő vállalkozás a következő elemzés.

A tűzoltási tevékenység logisztikai szempontú teljes feltárása bővebb elemzést igényel, így a következőkben nem esik szó a logisztika értelmezési tartományába tartozó beszerzés, javítás, tárolás, stb. témaköréről. Az elemzés a tűzoltóság diszlokációs elveinek logisztikai megközelítését tárja fel.

A tűzvédelem lehetőségei

A tűzvédelem magasabb fokú megvalósítására, illetve szinten tartására passzív, aktív és operatív módon nyílik lehetőség.

Passzív tűzvédelemről beszélünk, amikor intézkedéseink célja a tűz keletkezésének és továbbterjedésének megakadályozása, valamint a mentési és menekülési útvonalak kialakítása. Ide tartozik a keletkező kárérték passzív módon való csökkentésére tett intézkedések együttese, azaz a tűzzel szembeni ellenálló képesség növelése, tűzszakasz határok felállítása, dobozolása, amely a tűzhelyhez és mérethez kötést jelent, de ide tartozik a tűzoltáshoz szükséges különféle felszerelések és berendezések létesítése és elhelyezése, a tűzoltás lehetőségének biztosítása is.

¹ Restás Ágoston tűzoltó alezredes, ZMNE Katonai Műszaki Doktori Iskola, I. évf. doktorandusz hallgató.

Aktív tűzvédelemnek minősül a tűzoltás azon része, amikor a különböző beépített tűzoltó berendezések lépnek működésbe a tűzoltóság beavatkozása nélkül. Itt a keletkező kárérték nagyságának befolyásolása tevékeny, aktív módon történik.

Operatív tűzvédelemről beszélünk akkor, amikor a hivatásos, önkéntes és létesítményi tűzoltóság avatkozik be a kárhelyen a kialakult tűz eloltása érdekében. Könnyen belátható, hogy logisztikai feladatok az operatív tűzvédelem esetén jelentkeznek.

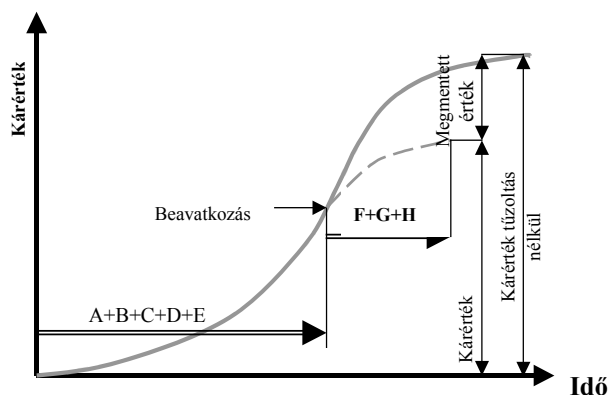
A tűzoltóság alaprendeltetéséből adódóan a kárérték minimalizálására törekszik, amit oltástaktikai szempontból több elkülöníthető időintervallum befolyásol.

A kárérték és az idő összefüggései

A kárérték-idő függvény

A hatékonyság növelése a kárérték csökkentésével - ami maga után vonja a megmentett érték növekedését - érhető el. A kérdés tehát az, hogyan csökkenthető a kárérték.

A tűzvédelmi szervezetek adott tűzoltási feladat során meghatározott kárérték-idő függvénnyel találkoznak. E görbe szabadégés esetén fellépő értékei a tűz keletkezését követően a beavatkozásig nem módosíthatók. A szabadégés időszaka alatt a tűz keletkezésének időpontja és a tűz eloltására vagy továbbterjedésének megakadályozásra tett első intézkedés (beavatkozás) ideje között eltelt időt értjük.

1. számú ábra. Kárérték - idő függvény.

A görbe milyenségét a tűz által érintett terület jellemzői (értékkoncentráció, anyagok jellemzői, mennyiségük, passzív tűzvédelmi körülmények, stb.) határozzák meg, ezek módosítására csak a ***tűz kitörését megelőzően nyílik lehetőség.***

A görbéről leolvasható és belátható, hogy a kárérték mérséklése a tűz eloltásáig eltelt idő csökkentésével valósítható meg.

Ez az időszak két szakaszból áll:

1. A beavatkozásig eltelt idő.
2. A beavatkozás megkezdése és a tűz eloltása közti idő.

A beavatkozásig terjedő időtartam szakaszai:

- A. a tűz keletkezésétől az észlelésig,
- B. az észleléstől a jelzésig,
- C. a jelzéstől a vonulás megkezdéséig (riasztás),
- D. a vonulás,
- E. a kiérkezéstől a beavatkozás megkezdéséig terjedő idő.

A beavatkozástól a tűz eloltásáig terjedő időszak – a tűzoltás időtartama:

- F. a tűz körülhatárolásáig,
- G. a tűz összefüggő égésének megszüntetéséig (lefeketítésig),
- H. a tűz eloltásig eltelt idő.

A beavatkozás megkezdéséig eltelt idő

Az észlelésig eltelt idő: Az esetek jelentős részében véletlen tényezőkön múlik. Ez az egyik legnagyobb bizonytalanságot jelenti. Csökkentésére a tűzjelző rendszerek adnak lehetőséget, azonban ezek rendkívül magas anyagi ráfordítást igényelnek.

Az észleléstől a jelzésig eltelt idő: Terjedelme elsősorban a tűzjelzés lehetőségétől (telefonhelyhez, tűzjelző hálózatok léte és állapota, stb.) és az észlelő szándékától függ (azonnal jelzi a tüzet). E tényezők javítása költséges infrastrukturális fejlesztésekkel és intenzív propagandával érhető el.

A jelzéstől a vonulás megkezdéséig eltelt idő: Hivatásos tűzoltóságnál előírásokban szabályozott rendszeresen ellenőrzött időintervallum (120 mp). Önkéntes tűzoltóságoknál a riasztás módjától, a lakóhely-szertár távolságtól függ elsődlegesen. Korszerű riasztás módokkal (pl. személyi hívók, rádiókészülékek, telefon) az önkéntesek riasztási ideje csökkenthető.

A vonulás időtartama: A vonulás időtartama alatt a tüzesethez riasztott tűzoltójárművek tartózkodási helyének elhagyása, és a tüzeset helyére érkezés között eltelt időszakot értjük. Csökkentése a vonulási távolságok csökkentésével érhető el. Ennek megvalósítása a tűzoltóbázisok egymáshoz mért távolságainak csökkentésével jár, ami a logisztikai hálózat sűrűsödését jelenti. A hivatásos egységek sűrű elhelyezése rendkívül magas költségráfordítást igényel.

Ezzel szemben az önkéntes tűzoltóságok egyik legnagyobb előnye lehet – a sok egységből adódóan – a kárhelyhez közeli elhelyezkedés.

A vonulás időtartama elvileg a vonulási sebesség növelésével is elérhető lenne, azonban az utak jellemző túlszűfolttsága és a közlekedési kultúra alacsony színvonala miatt jelentős javulása ezen tényezőnek nem várható.

A kiérkezéstől a beavatkozás megkezdéséig terjedő időtartam: Hossza a felderítés, döntéshozatal, tűzoltás előkészítés időtartamától függ. Megfelelően képzett, döntésképes tűzoltás vezető, valamint célszerűen megválasztott felszerelések, a legmegfelelőbb eszközök alkalmazásával ezen időszak csökkenthető.

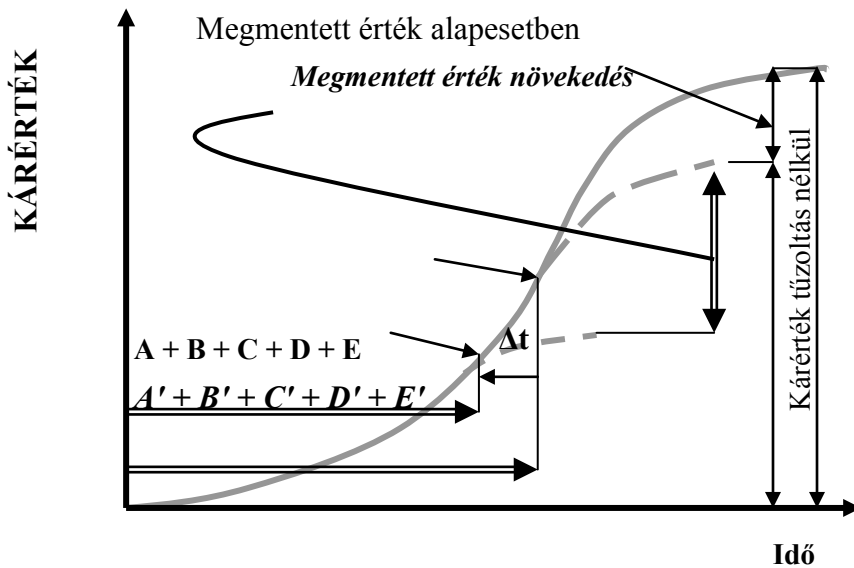
A beavatkozás megkezdéséig eltelt idő csökkentése

A beavatkozás megkezdéséig eltelt idő csökkentésére a következő lehetőségek adódnak:

- beépített automatikus tűzjelző eszközök telepítése,

- beépített automatikus tűzjelző- tűzoltó rendszerek használata,
- automatikus tűzjelző- tűzoltó rendszerek direkt kapcsolatának kiépítése a működési körzet szerinti tűzoltó parancsnokság ügyeleti szolgálatára,
- információs rendszer kiépítése, bővítése, korszerűsítése, (tűzjelző telefonok, önkéntes tűzoltóságok- személyi hívó),
- önkéntes tűzoltóságok létesítése.

Az itt felsorolt lehetőségek bármelyike jelentős költségvonzattal jár, amely alapos átgondolást és elemzést kíván. A beavatkozás megkezdéséig eltelt idő Δt csökkentése a kárérték – idő függvény alapján a **2. számú ábrán** láthatóan kárérték csökkenést eredményez.

2. számú ábra

Megmentett érték növekedés a kárérték – idő függvény alapján.

Az ábra alapján bármely Δt időérték csökkenés esetén megmentett érték növekedés várható. A kárérték csökkenését és az ezt eredményező Δt beavatkozás megkezdéséig eltelt időérték csökkenéshez tartozó több-

letráfordítást nemzetgazdasági szinten kell összevetni és elemezni. Ez alapján a fejlesztési irányelvek meghatározhatók.

A beavatkozás időtartama

A szakasz idő tartama a beavatkozó erők, eszközök számával és jellemző paramétereikkel függ össze.

A minőségi javítás lehetőségei:

1. ***A beavatkozó erőkre*** nézve megfelelő kiképzéssel érhető el, ami alapfeltételnek tekinthető.

2. ***Az eszközökre*** nézve speciális, korszerű, megbízható nagy teljesítményű tűzoltó technika alkalmazásával érhető el.

A mennyiségi javítás lehetőségei a logisztika tükrében:

Ez a kárhelyszínre történő nagyobb erők összevonásával érhető el.

Az erők nagyobb összevonása különböző problémákat vet fel:

- területek maradhatnak védelem nélkül,
- sok időt vesz igénybe a nagy vonulási távolság,
- növekednek a költségek (a kárérték csökkenéséhez képest ez elhanyagolható).

A fenti problémák megoldása a hivatásos egységek sűrű elhelyezkedésével, vagy önkéntes tűzoltó egységek számának növelésével érhető el. A hivatásos egységek sűrűbb elhelyezése rendkívül magas állandó költséget jelent. A változó költségek mindkét megoldásnál közel azonosak.

Az eddigiekből megállapítható, hogy kárérték csökkentésére koncentrálnva elsősorban a vonulási idő és a beavatkozás időtartama csökkenthető.

A vonulási idő csökkentésének lehetősége – a logisztikai bázisok hálózata

A logisztikai hálózatok

A kárérték-idő függvény elemzése alapján a megmentett érték úgy maximalizálható, ha a tűz keletkezése és eloltása közötti idő a lehető legrövidebb. A beavatkozás időpontjáig összeadódó időintervallumokat vizsgálva megállapítható, hogy a tüzeset helyéhez vonulás időtartama bizonyos határok között tetszőleges mértékig csökkenthető.

A vonulási sebesség növelésének korlátai miatt ez a tetszőleges csökkentés a vonulási távolság csökkentésével érhető el. Ez a logisztikai bázisok hálózatszerű kialakításával érhető el.

A bázisok kialakításánál biztosítani kell annak az elvnek az érvényesülését is, hogy a tűz és káreseteknél a közigazgatási határoktól függetlenül a legelőnyösebben vonulatható erőkkel történhessen a beavatkozás.

A logisztikai bázisok optimális távolságának meghatározása ideális esetben

A logisztikai bázisok meghatározásához a következő feltételezések szükségesek:

- a tűz keletkezését azonnali tűzjelzés követi,
- a riasztás ideje elhanyagolható (valóságban legfeljebb 120 sec),
- a tüzesethez kiérkezést követően azonnal megkezdődik az oltás,
- átlagos vonulási sebesség 50 km/h (a gyakorlatból vett elérhető átlagsebesség),
- a logisztikai bázistól (beavatkozásra alkalmas tűzoltóegységtől) legtávolabbi feltételezett tüzesetnél a szabadégés ideje legfeljebb 30 perc lehet.

Ezeket az ésszerű feltételezéseket megtéve a 30 perces vonulási idő és 50 km/h-s vonulási sebesség a logisztikai bázistól legtávolabbi pontot 25 km távolságra jelöli ki

$$S = V \times T$$

$$V = 50 \text{ km/h}$$

$$t = 0,5 \text{ h}$$

$$S = V \times t = 50 \text{ km/h} \times 0,5 \text{ h} = 25 \text{ km}$$

Magyarországon ezt a 25 km-es vonulási távolságot tartják jelenleg optimálisnak. Közismert történelmi okok miatt, sok városunk korábbi vonzaskörzete került más állam fennhatósága alá. Ebből eredően az itt lévő egységek működési területe nem éri el az optimálist. (pl. Barcs, Ózd, Sopron, Sátoraljaújhely, Gyula). Számos vízparti város tűzoltóságának működését akadályozza a hidak hiánya (pl. Mohács, Vác, Dunaujváros).

Ezen kívül egy-egy- egység működési területét befolyásolja a környék domborzata és úthálózata is.

A logisztikai bázisok eszközeinek koncentrációja

A maximális 25 km-es vonulási távolság biztosítása a logisztikai hálózat kulcseleme. A feltételezés olyan „*normál*” veszélyeztetettség alapszik, ahol a tüzeset egy-két tűzoltójármű, valamint a hozzájuk tartozó személyzet segítségével felszámolható. A veszélyeztetettség mértékének növekedésével, valamint a gyakorlati tapasztalatok alapján ez az egy-két tűzoltójármű az esetek jelentős részében nem nyújt elfogadható szintű védelmet.

Ezért a megfelelő operatív tűzbiztonság elérése érdekében, a tűzoltó erők és eszközök célszerű koncentrációja figyelhető meg. A veszélyeztetettség mértékének növekedésével a felhasználható erő – eszköz mennyiség biztosítása érdekében a tűzoltó parancsnokságok személyi állománya, felszereltsége növekvő kell, hogy legyen.

A növekvő eszközmennyiség biztosítása egy ötszintű kategória besorolás alapján történik:

- I kategória	1 tűzoltóraj,
- II kategória	1,5 tűzoltóraj,
- III kategória	2 tűzoltóraj,
- IV kategória	2,5 tűzoltóraj,
- V kategória	3 tűzoltóraj.

A fenti kategóriák meghatározzák az egyidejűleg bevethető rajok számát, ahol egy raj egy gépjárműfecskenőt és 6 fős személyzetet jelent. Egy fél raj egy gépjárműfecskenőt és 4 fős személyzetet jelent.

Ha olyan tűz - vagy káreset - keletkezik egy adott körzetben, ahol az adott egység felszereltsége vagy erő-, eszközmennyisége nem elegendő a feladat elvégzéséhez, akkor eseti koncentrációra van szükség. Ez az eseti koncentráció a tűz – vagy káreset jellegétől függően, lépcsős rendszerben bizonyos korlátok között előre tervezhető.

A tervezés szükségessége az alábbiakban nyilvánul meg:

- Az egységek nem rendelkeznek azonosan magas színvonalú személyi és technikai ellátottsággal;
- Speciális eszközök készenlétben tartása (pl: daru, létra) nem mindenütt indokolt.

Az elviselhető mértékű kockázati szint feltételezi, hogy az ország bármely pontján a megfelelő eszközök koncentrációja megvalósítható legyen. Ez a koncentráció a **Riasztási és Segítségnyújtási Tervben** foglaltak alapján valósul meg.

Minden tüzeset a kikerülő tűzoltás vezető felderítése alapján értékelésre kerül. Az értékelést a riasztási fokozat meghatározása indokolja, amelynek célja, hogy a megfelelő szintű erő-eszköz eseti koncentrációja létrejöjjön. A riasztási fokozat egy ötszintes skála, ahol a tűzoltásra felhasználható rajok száma van meghatározva.

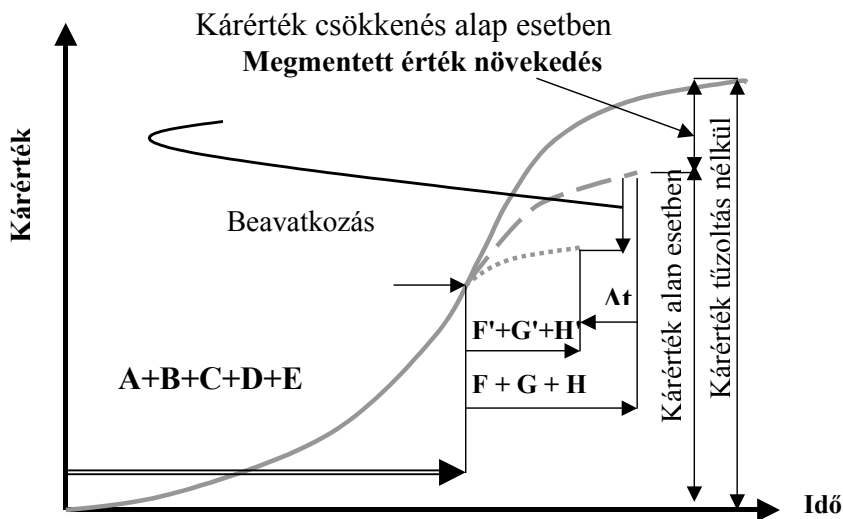
Riasztási fokozatok:

- I-es riasztási fokozat, amelyben a beavatkozáshoz maximum 2 raj,
- II-es riasztási fokozat, amelyben a beavatkozáshoz 2 – 3 raj,
- III-as riasztási fokozat, amelyben a beavatkozáshoz 3 – 4 raj,
- IV-es riasztási fokozat, amelyben a beavatkozáshoz 4 – 6 raj,
- V-ös riasztási fokozat, amelyben a beavatkozáshoz legalább 6 – 7 raj szükséges.

Olyan káresetnél, ahol tűzoltás vagy ezzel összefüggő tevékenység nem történik ott a szükséges eszközök megnevezésével hajtható végre az erők összevonása (pl: baleset - műszaki mentőszér).

A fokozat meghatározása, vagy a szükséges egyéb eszközök megnevezése a tervezhetőség egyik kritériuma. Így a Riasztási és Segítségnyújtási Terv alapján az erők koncentrálása a szükséges mértékig megvalósítható. Az erők koncentrálása lehetővé teszi, hogy a tüzeset felszámolása a kárkezelést követően a lehető legrövidebb időn belül megtörténjen, ami az oltási idő csökkentését, a megmentett érték növekedését eredményezi.

3. számú ábra

Kárérték csökkenés magasabb riasztási fokozat elrendelésével.

Ugyanezek az eseti koncentrációra vonatkozó elvek érvényesek a vonulatható egyéb tűzoltó eszközökre is:

- Magasból mentő gépjármű,
- Műszaki mentő gépjármű,
- Hab gépjármű,
- Por gépjármű,
- Daru,
- Légzőbázis,
- Vizszállító.

Az erők, eszközök tartós összevonása (pl. nagy kiterjedésű erdő-tűz) azt jelenti, hogy adott helyekről olyan mérvű lehet az eszközök elvonása, hogy ez jelentős kockázat növekedést idéz elő. A hosszú ideig tartó kockázat csökkentése, illetve kivédése érdekében ideiglenes jelleggel átszervezés történik, amely szintén tervezhető és a **Másodlagos Riasztási és Segítségnyújtási Tervben** valósul meg.

Ebben az esetben a nem vonuló szerek személyzetének átszervezésével, a szabadnapon lévő állomány négy órán belüli berendelésével, esetleg más egység ideiglenes vezényleésével az adott terület minimálisan elfogadható védelme biztosítható.

Kiegészítés

A fenti elemzés a tűzoltóság diszlokációjának alapjait mutatta be. Érdekes feladat megvizsgálni a tűzoltás folyamatának logisztikai kérdéseit. Mélyebb elemzés nélkül kijelenthető, hogy a tűzoltás logisztikai feladatainak centrumában az oltóanyag – legtöbb esetben a víz – biztosítása áll. A logisztikai rendszer kezdőpontja a vízforrás, végpontja a tűz közvetlen közelében a sugárcső. A logisztikai folyamat fenntartásáért a szivattyú nyomóoldali teljesítménye felel, míg az egész rendszer lehetőségét a tömlővezeték méretezése szabja meg. A rendszer működőképességének és lehetőségeinek gyakorlati tapasztalatait jelentős tűzoltó szakirodalom dolgozza fel, így annak logisztikai szempontú elemzéséhez az alapok már adóttak.

A tűzoltóság tevékenységében a logisztika értelmezési tartományába tartozó valamennyi elem megtalálható. A feladat speciális volta miatt azonban a logisztika értelmezése a gazdasági szférához képest jelentős hangsúly eltolódást kell, hogy magában hordozzon. A logisztika tűzvédelem területén történő megjelenése nem csak terminológiai váltást kell, hogy jelentsen, hanem a tevékenység egészére kiható előnyöket kell, hogy magával hozzon.

Felhasznált irodalom:

1. 1996. évi XXXI. Törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról.
2. 1/2003.(I.9.) BM r. A tűzoltóság tűzoltási és mentési tevékenységének szabályairól.
3. **Restás Ágoston:** A tűzoltó tevékenység logisztikai rendszerének elemzése, lehetőségek a kárérték csökkentésének érdekében, Diplomaterv feladat, Miskolci Egyete, 1999.

MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS

A NATO – EZEN BELÜL – AZ USA KOCKÁZATMENEDZSELÉSI ELVE ÉS GYAKORLATA

Mikula László¹

A NATO a katonai konfigurációk beszerzésekor fellépő kockázatok menedzselésére egységes szabályozást vezetett be [1],[2, 3/a]. Ez a szabályozás, az un. Állami Minőségbiztosítás (Government Quality Assurance) [2, 4/a] kereteiben valósul meg, azonban, csak a NATO országok egymás közötti beszerzésének kapcsolatában érvényes [1, 3. p.1.1. bek.]. A NATO tagországok saját belső beszerzési gyakorlatában a STANAG –4107 [2] előírásai nem alkalmazhatóak. A NATO tagországok a minőségbiztosítási elvek egységesítése érdekében törekszenek a belső beszerzési folyamataikra (programokra) egy egységes elven alapuló kockázat menedzselési gyakorlatot kidolgozni. Ennek készenléti foka azonban tagországonként különböző.

Magyarország a katonai konfigurációk beszerzésénél **nem alkalmazza a kockázat menedzselés NATO elveit**. A STANAG-4107 előírásai szerinti minőségbiztosítási feladatok ellátásához szükséges kidolgozni a katonai konfigurációk kockázat menedzselésének magyar modelljét, amelynek első lépése volt a STANAG-4107 megállapodás ratifikációja. Ennek érdekében tanulmányozom a vonatkozó NATO dokumentumokat és következtetéseket vonok le adaptációjukkal kapcsolatban.

A STANAG-4107 [2] az „**Állami Minőségbiztosítás Kölcsönös Elogadását**” (Mutual Acceptance of Government Quality Assurance), ezen belül a katonai konfigurációk beszerzése kockázatmenedzselésének NATO elveit az [1, Annex C 1-3.p.] és a [5, 4-12.p.] dokumentumok tartalmazzák, **amelyekből az alábbi következtetéseket vonom le:**

A katonai konfigurációk közbeszerzési programjaiban a **kockázat menedzselése** egy folyamat, amelynek célja a beszerzési program kockázatainak azonosítása, értékelése, csökkentése, folyamatos nyomon

¹ Mikula László mk. ezredes, HM Technológiai Hivatal főigazgató minőségbiztosítási és szabványosítási helyettese.

követése, ellenőrzése és dokumentálása. A kockázat menedzselés magába foglalja a kockázatokkal kapcsolatos elveknek és módszereknek a felhasználását a beszerzési programokban. **A kockázat menedzselés két összetevőből áll:** először a kockázat elemzéséből és értékeléséből (ezt a kockázat értékelésének nevezzük), majd a kockázat felügyeletéből (ezt nevezzük a kockázat ellenőrzésének).

A katonai konfiguráció beszerzési folyamatában a kockázatok felelősei a kockázat menedzser, a kereskedők, a vállalkozó és a minőségbiztosítási képviselő (QAR - Quality Assurance Representative). **A kockázat menedzser** felel a katonai konfigurációval és a beszerzési programmal kapcsolatos kockázatok beazonosításáért, az ellenőrzésért és a kapott eredmények elemzéséért. **A beszerzési programokban a kockázat menedzser megnevezése lehet: projekt vezető, műszaki szakértő, tervező mérnök, vagy logisztikus stb. Főbb feladatai a következők:**

- a kockázatok azonosítása és elemzése,
- a kockázatok rangsorolása (súlyozása),
- a kockázat menedzselési terv kidolgozása,
- közreműködés a kockázatok csökkentésében,
- a feltárt kockázatok összegyűjtése a program egyéb résztvevőitől,
- kockázati információ-listák kitöltése,
- a kockázati adatbázis kiépítése és működtetése,
- a termék és a vállalkozó kockázatainak átadása a minőségbiztosítási képviselőnek.

A katonai konfiguráció közbeszerzését bonyolító kereskedőnek a kockázatokkal kapcsolatos feladatai:

- a kockázat menedzser segítése a közbeszerzési eljárás minőségbiztosítási tartalmú dokumentumainak kidolgozásában,
- az ajánlati felhívás és a szerződés dokumentumaiba a kockázati követelmények beépíthetőségének biztosítása,

- a felhasználható beszerzési keretösszegre figyelemmel lenni,
- a szállító kiválasztásához az ajánlattevők értékelési szempontjainak kidolgozása,
- a vállalalkozási szerződés összeállítása és menedzselése.

A katonai konfiguráció szállítását elnyert vállalkozónak a kockázatokkal kapcsolatos feladatai:

- a vállalkozás minőségirányítási rendszerének kidolgozása és működtetése,
- a konfiguráció és a vállalkozás kockázatainak beazonosítása,
- a kockázatmenedzselési terv kidolgozása, *amely formailag lehet: minőség terv, műszaki terv, esemény terv stb.,*
- a konfigurációhoz tartozó a vállalkozói kockázatok beazonosítása,
- a vállalkozó feladatkörébe tartozó kockázatok menedzselése,
- a megrendelő kockázatmenedzserének folyamatosan tájékoztatása,
- a szerződés követelményeinek megfelelő konfiguráció leszállítása.

A katonai konfiguráció beszerzésénél a megrendelő minőségbiztosítási képviselőnek (az Állami Minőségbiztosítás feladatai végzése közben, együttműködik a program kockázat menedzserével) a kockázatok menedzselésével kapcsolatos feladatai:

- az ajánlati felhívás, Állami Minőségbiztosításra vonatkozó fejezeteinek kidolgozása,
- a kockázat menedzser által feltárt konfiguráció és vállalkozói kockázatok gyűjtése,
- a vállalkozói kockázatok értékelése,
- az Állami Minőségbiztosítás kockázat alapú tevékenységének kidolgozása és tervezése,

- az Állami Minőségbiztosítási tevékenység végzéséhez szükséges körülmények felmérése a vállalkozó telephelyein,
- az Állami Minőségbiztosítási feladatok elvégzése,
- a kockázatokról készített jelentések eljuttatása a program kockázat menedzseréhez.

1. A kockázat menedzselés folyamata és összetevői

A kockázat menedzselése összetett és bonyolult konfigurációk esetén történik, amikor a várható kockázatok jelentősnek mondhatók, vagy a feltárásuk bonyolult. A kockázat menedzselése magába foglalja az azonosítást, elemzést, osztályozást és a rangsorolást (súlyozást).

1.1. A kockázat azonosítása

A kockázatok azonosítása magába foglalja a kockázatok osztályozását, okainak feltárását, viselkedésük törvényszerűségeinek vizsgálatát. A kockázatok azonosítása segíti az ismétlődő kockázatok feltárását és a kockázati lista összeállítását. A kockázatok azonosításának célja meghatározni a kockázatok előfordulási helyét és azokat a kapcsolódási pontokat, amelyekre hathatnak, még mielőtt a rendszer működni kezd a kockázat menedzselési tervbe való bedolgozással szinkronban.

A kockázatok azonosítását a beszerzési programban a kockázatmenedzser végzi, amely minimálisan három területet érint:

1.1.1. A vállalkozó kockázatait a katonai konfiguráció előállítása kapcsán felmerülő műszaki tevékenységekre:

a) Műszaki-tervezési kockázatok:

- kutatás-fejlesztés, gyártás –előállítás –szolgáltatás, vizsgálat – mérés –ellenőrzés, vevőszolgálat készenléti állapota,
- előállítási kapacitások, munkahelyek, laboratóriumok, szerszámok helyzete,

- a katonai konfiguráció előállításához szükséges paraméterek és adatok a szerződésben és/vagy a HMK-ban való beazonosíthatósága,
- a szerződésben leírt megfelelőségi vizsgálatok tartalmának összevethetősége az alkalmazás közbeni körülményekkel.

b) Beszerzési kockázatok:

- a beszállítók termékeinek és szolgáltatásainak hatása a szállítási szerződésre,
- a beszállítók köréből való válogatás lehetősége,
- csereszabatos alkatrészek beszerezhetőségének lehetősége.

c) Műszaki kockázatok:

- előállítási, illesztési, igazolási és üzemeltetési problémák,
- műszaki bizonytalanságok, műszaki elévülés stb.

d) Tanácsadói kockázatok:

- Az előállított katonai konfiguráció üzemeltetésével, üzemfenntartásával, cseréjével és korszerűsítésével kapcsolatos tanácsadás.

1.1.2. A konfiguráció kockázatai:

a) Technológiai kockázat:

- a katonai konfiguráció előállításához szükséges technológiák, műveleti utasítások, fenntartási és karbantartási tervek kidolgozottságának, meglétének helyzete,
- a technológiák hatályossága, jóváhagyásának helyzete és rendelkezésre állása.

b) Tudományos kockázatok:

- a katonai konfiguráció előállításával kapcsolatos tudományos elvek bizonyítottsága,

- a katonai konfiguráció előállításához szükséges tudományos elvek hiányából adódó helyzet feloldására alkalmazott extrapolálási megoldások kezelése, amelyek a gyakorlatban még nem bizonyítottak,
- a HMK és a fizikai megvalósíthatóság határainak kapcsolata.

c) Alkalmazási kockázat:

A katonai konfiguráció kutatás-fejlesztése, előállítása, ellenőrzése és a vevőszolgálat életciklusokban hozott intézkedések köre, amely kihat a szolgálatba állítás életciklus kockázatainak mértékére.

d) Átvételi kockázatok:

Az ellenőrzések módjának, mélységének a megválasztása, annak érdekében, hogy a katonai konfiguráció a HMK-nak megfelelő legyen.

1.1.3. A katonai konfigurációt előállító szervezet (szállító/vállalkozó) kockázatai:

a) Minőségirányítási rendszer kockázatok:

- A vállalkozó minőségirányítási rendszerének akkreditált szervezet általi tanúsítottága (ISO vagy AQAP);
- A vállalkozó ajánlatához kapcsolódó előminősítéses eljárás végrehajtottsága;
- Korábbi katonai konfiguráció előállításnál az AQAP minőségbiztosítási rendszer működőképessége;
- A QAR korábbi auditjainak eredményessége.

b) Pénzügyi kockázat:

A katonai konfiguráció beszerzéséhez rendelkezésre álló költségvetési keret felhasználhatósága.

c) Ütemterv kockázat:

A szerződésben előírt teljesítési (részteljesítési) kötelezettség és a valós állapot kapcsolata.

d) Üzleti kockázatok:

A szerződés teljesítését befolyásoló érdekközösségek, létszám- és telephelycsökkentések vagy bővítések, ipari kapcsolati rendszerek helyzete.

e) Biztonsági kockázatok:

- A vállalkozó rendszerének sebezhetősége minősített és bizalmas információk kikerülésével kapcsolatban;
- Illetékes személyek megfelelő információ hozzáférési lehetősége.

1.1.4. Egyéb kockázatok:

a) Nemzetközi kockázat – a nemzetek közötti eltérő valutanemek változása, a katonai konfiguráció előállítására létrejött kooperáció elszámolásában (az Európai Unió közös pénze, az euró csökkenti a tagállamok közötti ilyen típusú kockázatokat);

b) Politikai kockázat – a katonai konfiguráció létrehozására kötött szerződés hatása a politikára és a politikai események befolyása a szerződéskötésre;

c) Adminisztratív kockázatok – anyagi jellegű hozzáférhetőség, személyi alkalmazhatóság, biztonsági kérdések, környezeti hatások, laboratóriumi sikeres kísérletek, kommunikációs problémák, előírások változása stb.

1.2. A kockázatok elemzése

A kockázatok elemzését a program kockázat menedzsere végzi azért, hogy meghatározza a kockázatok tartalmát és a közöttük lévő kapcsolatokat. A kockázat elemzés célja, hogy a kockázati adatok a döntési folyamat információ bázisát képezzék. A kockázat menedzser értékeli a kockázatok jellemzőit, **megállapítva:**

- **hatásukat** – káros vagy eredményes-e a konfigurációra,
- **realitásukat** – a bekövetkezés valószínűségét.

1.2.1. A kockázatok minőségi elemzése

A kockázatok minőségi elemzése a kockázatok rangsorolását jelenti, azaz elfogadható vagy nem elfogadható szinteket állapít meg a kockázat menedzser ***az alábbi területeken:***

- a) A teljesítésre (eredményességre és alkalmasságra leegyszerűsítve);
- b) A biztonságra;
- c) Az ütemtervre/időszámvetésre (program csúszás);
- d) A felhasználható pénzügyi forrásokra (a program költségének emelkedése vagy életciklus költség).

1.2.2. A kockázatok mennyiségi elemzése

A kockázatok mennyiségi elemzésekor a kockázat menedzser segítségül hívhatja a matematikát, megfelelő mennyiségű értékelhető adat esetén alkalmazni lehet a statisztikai módszereket. Ezekhez az adatokhoz hozzá lehet jutni a katonai konfiguráció hibaelemző jelentéseiből. A másik módszer, ha a katonai konfiguráció előállítása alatt a hibák költségelemzését végzik el. Ennek eredményeképpen megkapják az eredmény/költségi jellemzőket. A kockázat menedzser a kockázatok hatásai és bekövetkezésük valószínűsége alapján elvégzi az kockázatok mennyiségi értékelését 0 és 1 között („0”-a nem elfogadható, „1”-elfogadható). ***A kockázat menedzser összeállíthat másfajta értékelési skálát is:***

- ***„magas kockázat”*** – 0.6-1.0;
- ***„közepes kockázat”*** – 0.4-0.5;
- ***„alacsony kockázat”***- 0.0-0.4, vagy
- egyszerűen ***„elfogadható”*** vagy ***„nem elfogadható”*** a kockázat.

A kockázatok mennyiségi értékelése után a kockázat menedzser a kockázatok rangsorolását végzi el abból a célból, hogy a kockázat menedzselés stratégiáját ki tudja dolgozni. Ez a módszer segíti a kockázat menedzser munkáját abban, hogy esetlegesen új kockázati fajtákat tár-

jon fel, amelyek korábban nem kerültek azonosításra és megmutathatja a követendő módszert a kockázatok menedzselése területén.

1.3. A kockázat ellenőrzése

A kockázatellenőrzés ez egy kockázat kezelési mód, amelynek segítségével nyomon követhetők az ismert kockázatok, egyben feladatokat ír 000 a bekövetkezési valószínűség és/vagy a negatív következmények csökkentésére.

Az ellenőrzés négy területre terjed ki:

a) Tervezés – a kockázatmenedzselés tervének elkészítése;

b) Nyomon-követés – a szabályozások és eljárások felügyelete a kitűzött célok eléréséhez;

c) Vezetés – a teljes körű kockázatmenedzselés levezénylése;

d) Humán erőforrás – a kockázatkezelés végrehajtásához szükséges képzettségű és gyakorlatú munkavállalók biztosítása.

A kockázatellenőrzés célja, hogy a kockázat menedzser a következő kérdésekre objektív válaszokat kapjon annak érdekében, hogy minden típusú kockázat menedzselve legyen:

- A kockázatok hogyan és mikor jelentkeznek?
- A kockázatok előfordulásának mi a megjelenési formája?
- A kockázatok menedzselésének mi lehet a módja?
- Mit kell tenni, ha a kockázat feltárára került?

A kockázat menedzser tevékenysége azzal kezdődik, hogy tanulmányozza a katonai konfiguráció teljes körű kockázatait és eldönti, hogy:

- Folytatja-e a kockázatok további kutatását vagy elfogadja-e a meglévőket;
- Kiemel- és rangsorol-e néhány kockázatot a teljes kockázati körből;

- Módosít-e a terveken, eljárásokon ahhoz, hogy a kockázatokat az elfogadható szintre hozza vagy/és alkalmazza a kockázat csökkentő stratégiát.

1.4. Állami Minőségbiztosítás kockázatmenedzselése

A NATO tagországok az egymás közötti kereskedelmi kapcsolatokban, amelyeknek tárgya katonai konfiguráció beszerzése, alkalmazják a STANAG 4107 szabvány alapján a minőségbiztosítási feladatok delegációjának elvét [2, 1-2.p.], [1, 4-12.p.] amelynek alapján a megbízott tagország minőségbiztosítási képviselője a beszerzési szerződés tárgyára vonatkozó kockázatokat menedzseli.

Az Állami Minőségbiztosítás célja annak biztosítása, hogy a vállalkozó eleget tegyen a szerződés követelményeinek. ***E cél elérése érdekében a megbízottnak a beazonosított kockázatoknak megfelelően egy tervet kell készítenie, amely tartalmazza:***

- a) A tervezést, ideértve a szerződéses követelmények elemzését;
- b) A kiértékelést, hogy a vállalkozó minőségirányítási rendszere képes-e a szerződés műszaki és minőségbiztosítási követelményeinek kielégítésére, kitérve a vállalkozó által alkalmazott eljárások megfelelőségére is;
- c) A minőség felügyeletet, hogy a minőségre vonatkozó szerződési követelmények teljesülése biztosítva legyen a katonai konfiguráció, az eljárások és a minőségirányítási rendszer megfigyelésével és állapotának ellenőrzésével, ideértve a feljegyzések elemzését, ahol ez szükséges.

A tervezésnek a minőségirányítási rendszer kiértékelésének és a minőség felügyeletnek (ideértve a konfiguráció ellenőrzést is) az alap-
elemei alkalmazhatók olyan szerződéseknél, ***amelyekben szerepel az AQAP-110, -120, -130, -131, -150, -160-nak való megfelelés követelménye***, amennyiben a kockázatokat a megbízó és a megbízott megállapította. Általában a konfigurációval kapcsolatos kockázatokat a megbízó, a vállalkozóval kapcsolatos kockázatokat a megbízott állapítja meg.

A szállító országából (megbízott) **Állami Minőségbiztosítást** csak akkor lehet kérni, ha már megállapították a konfigurációval vagy a vállalkozóval kapcsolatos kockázatokat. A megbízónak mérlegelni kell, hogy szükség van-e Állami Minőségbiztosításra. Ha igen, akkor a megbízónak definiálni kell az Állami Minőségbiztosításra vonatkozó követelményeket. Nincs szükség Állami Minőségbiztosításra egyszerű, kereskedelmi, vagy kis kockázati tartalmú konfigurációknál, vagy amikor a konfiguráció megfelelése megítélhető a termék kézhezvételekor.

A kockázatok menedzselését a tagország saját, illetve a NATO szervezet által javasolt gyakorlata alapján végzi el.

A NATO elve szerint az Állami Minőségbiztosítás átruházásánál az alábbi két kockázatot kell menedzselni:

- a) A konfigurációval kapcsolatos kockázatokat;
- b) A vállalkozóval kapcsolatos kockázatokat.

2. Az USA kockázat menedzselési elve és gyakorlata

A NATO demokratikus és önkéntes, a tagországok szuverenitását messzemenően figyelembe vevő katonai szövetségi rendszer, amely nincs hatással a tagországok törvényhozásainak munkájára, így a tagországok beszerzési és közbeszerzési gyakorlatában is teljesen szuverén államok [3]. Ebből adódóan a NATO tagországok beszerzési gyakorlata és a beszerzéseket bonyolító, támogató (katonai minőségbiztosítás) szervezetek felépítése és feladatköre is különböző [1, 3. p. 5.3. bek.]

A beszerzések szabályozó elemei és végrehajtó szervezetei különbözősége természetesen nem azt jelenti, hogy a végkonfiguráció, a tagországok alkalmazói körében illeszthetetlenek (uninteroperabilitás). Ennek egységes értelmezése érdekében dolgozta ki a NATO a STANAG-kat, amelyek a tagországok katonai konfigurációi interoperabilitását hivatott támogatni.

Az USA-ban a katonai konfigurációk beszerzési szabályozása eltérő a NATO több tagországtól, így a Magyarországtól is (törvényi szabályozás, eltérő történelmi kultúra és hagyományok). A kockázatmenedzselés a beszerzési programokban történő kezelése miatt, fontos

tényezővé vált és a gyakorlatban jól alkalmazható módszereket dolgoztak ki működtetésére. A NATO AC/250 CPG (*Allied Committee, CNAD Partnership Group – Szövetségi Bizottság, a Nemzeti Fegyverzeti Igazgatók Bizottságának Békepartnerségi Csoportja*) egy munkabizottságát is az USA minőségbiztosítási szakemberek vezetik, amelynek a feladata a NATO kockázatmenedzselés elméletének korszerűsítése és a gyakorlati útmutatók kidolgozása.

Az USA katonai beszerzéseinek kockázatmenedzselése [7, 1.1.] egy összetett folyamat a műszaki-minőségi és a teljes program menedzselés adminisztratív tevékenységeinek összehangolására. Az USA-ban a beszerzések kockázatmenedzselését a **Védelmi Minisztérium** előírásai és szabályzatai fogalmazzák meg. *A kockázatmenedzselés módszereit és formáit a különböző beszerzési programok dokumentumai tartalmazzák.*

Különböző módszerek és eszközök állnak a beszerzési hivatalok rendelkezésére annak érdekében, hogy feltárják és értékeljék azokat a veszélyes elemeket, amelyek a program folyamatában keletkezhetnek és befolyásolják a program sikeres bonyolítását. A kockázatmenedzselés nem válik külön a beszerzési programok folyamataitól, hanem egyik jelentős alkotó eleme a műszaki-minőségi és technikai-adminisztratív összetevőivel a beszerzési programoknak.

A kockázat menedzselését a védelmi célú beszerzési program teljes élettartama alatt végzik. Kiemelt figyelmet összpontosítanak a kockázat menedzselési stratégia kidolgozására a program kezdeti szakaszában, amely biztosítja, hogy a program minden életciklusában a kockázat menedzselése szabályozottan kerüljön végrehajtásra. Ennek érdekében a program állása alapján legalább negyedévente, vagy félévente a program kockázati adatait felülvizsgálják, majd elemzés után intézkedéseket foganatosítanak a program kockázati stratégiájának megtartása vagy módosítása érdekében.

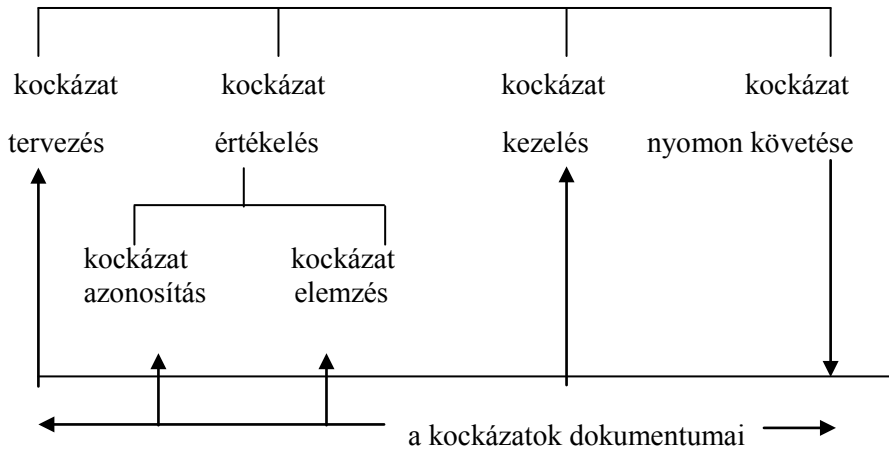
A kockázatmenedzselési felülvizsgálat nem jelenti minden esetben a program tartalmi elemeinek változtatását. *A program folyamatában a kimenő adatok értékeléséből levont következtetések eredménye alapot szolgáltat a változtatásra, amelynek mértéke függ:*

- a kockázatmenedzselés folyamatának bemenő adataitól,

- a kockázat értékelés módszerétől,
- a program részteljesítési adataitól.

A kockázatmenedzselés minimum követelményként *magába foglalja a program*: teljesítési, a költség ráfordítási és az ütemterv helyzetének értékelését. **Kiegészül ez a követelmény a hardver, a szoftver és az összetett alkatrészek vizsgálatának igényével is.**

A kockázatmenedzselés **egy folyamat és módszer** annak érdekében, hogy a program a tervezettnak megfelelő eredményt nyújtsa. *Ez a folyamat magába foglalja*: a lehetséges megoldások felvázolását (kockázat tervezés); a kockázattal rendelkező elemek és területek azonosítását és elemzését (kockázat értékelés); a kockázat kezelési terv kidolgozását (elem a kockázat kezelésnek) és a kockázatok nyomonkövetését, **amely meghatározza, hogy hol és mikor szükséges a kockázati összetevőkre hatni (kockázat nyomonkövetés) (1. ábra).**

1. ábra

A kockázatok menedzselése

A beszerzési programok hatékony kockázatmenedzselését a fenti négy kockázati elem együttes hatásának elemzése alkotja:

1. Kockázat tervezése – az ajánlatkérő és a vállalkozó program kezelő szervezetei kidolgoznak egy tervezetet és egy tevékenységi rendszert a kockázatok értékelésére;
2. Kockázatok értékelése - az ajánlatkérő és a vállalkozó program kezelő szervezetei a kockázatokot azonosítják és elemezik;
3. Kockázat kezelése – kidolgozzák a kockázatkezelés stratégiáját és dokumentálják;
4. Kockázat nyomon-követése – elvégzik a beszerzési program folyamatában a kockázatok folyamatos értékelését.

2.1. Az USA kockázatmenedzselés módszere

A kockázat menedzser:

- Megfogalmazza, hogyan valósul meg a kitűzött feladat a program teljesítésben és a kockázatmenedzselés, mint módszer hogyan integrálódik a program műszaki és adminisztratív folyamataiba;
- Elkészíti a kockázatmenedzselési lista kimenő adatait a katonai konfiguráció HMK alapján;
- Elkészíti a kockázatmenedzselés ütemtervét a szerződés alapján és kimutatja az ütemtervben a kockázatmenedzselés elemeivel való kapcsolódási pontokat (pl.: kockázat értékelés);
- Elkészíti a kockázatmenedzselés folyamatábráját, amely összhangban kell, hogy legyen a programmal;
- Elkészíti a kockázatmenedzselés folyamatábráját a fővállalkozó, a főbb alvállalkozók és szervezeteik vonatkozásában, magába foglalva feladataikat és kötelezettségeiket is;
- Megköveteli, hogy az ajánlatkérő és a vállalkozó a saját kockázatmenedzselési folyamatait dolgozza ki.

Kockázat értékelés módszere. Az ár, a teljesítés és az ütemterv kockázatainak értékelése ahhoz, hogy az adminisztratív és a technikai folyamatok megfelelőek legyenek.

A kockázat menedzser:

- kidolgozza az értékelési listákat,
- azonosítja az előforduló kockázatokat a program különböző szintjén,
- elemezi az ár, a teljesítés és az ütemterv kockázatait:
 - az előfordulás valószínűsége vonatkozásában (pl.: technológiai kockázat),
 - az alkalmazás minden területét vizsgálva (pl.: levegőben, földön és az űrben),
 - hardverre, szoftverre és integrált rendszerekre.
- kidolgozza annak módszerét, hogy miként kell kezelni azokat a kockázatokat, amelyek nincsenek a programmal szoros kapcsolatban, de mégis előfordulnak (pl.: számítógépek adatainak védelme),
- elemezi az előforduló kockázatok következményeit és valószínűségét és előfordulásuk kezdetének időpontját.

Kockázat azonosítás és az eredmények elemzése. A kockázat értékelés minden részletre menő leírása a program technikai és adminisztratív folyamataiban.

A kockázat menedzser:

- kidolgozza az ár, a teljesítés és az ütemterv kockázat értékelési elemeit,
- kidolgozza a kockázat értékelés alap szabályait és alkalmazásának körülményeit,
- kidolgozza és a vállalkozónak átadja az ár, a teljesítés és az ütemterv közepes és magas kockázatait, amelyek magukba foglalják:

- a katonai konfiguráció rövid technikai leírását,
 - a kockázat elemzési eredményeket,
 - leírásokat, hogy a fenti elemeket miért sorolták közepes és magas kockázati szintre.
- elemezi és dokumentálja az előforduló kockázatok következményeit és valószínűségük, előfordulásuk kezdetének időpontját,
 - az ajánlatkérő kockázat menedzserének megad minden információt a közepes és magas kockázatokról, amelyek egyeztetve vannak a vállalkozóval.

Kockázat kezelés és kockázat nyomon-követés módszere.

A kockázat menedzser:

- feltár minden közepes és magas kockázati összetevőt (feltételezés, elkerülés, ellenőrzés, vagy átalakítás),
- időben beazonosítja és nyomon követi a közepes és magas kockázatokat,
- elkészíti az ár, a teljesítés és az ütemterv nyomon-követési kockázat mátrixát, amely folyamatosan tartalmazza a program közepes és magas kockázatait,
- kidolgozza a program kockázat kezelési és nyomon-követési eljárásait, amely magában foglalja a kockázatok csökkentésének a valószínűségét is,
- felszólítja a vállalkozót, hogy mutassa be intézkedéseit a konfiguráció közepes és magas kockázatainak csökkentésére,
- elemezi az árral, a teljesítéssel és az ütemtervvel kapcsolatos kockázatokat annak érdekében, hogy csökkenjenek a közepes és magas kockázatok.

2.2. Az USA kockázatmenedzselési technikák

2.2.1. Kockázat mátrix [7. és 2. ábra]

A kockázat mátrix a vizsgált elemek kockázati eredményeit tartalmazza (**2. ábra**). Az azonosított kockázatok a kockákon belül 1-5-ig vannak rangsorolva. Ez a mátrix segítséget ad a kockázat menedzsernek, hogy könnyen áttekinthesse a kockázatok rangsor szerinti felosztását (1-2 magas; 3 közepes; 4-5 alacsony).

Valószínűség	3	2	1
M	M,A	M,K	M,M
K	4 K,A	3 K,K	2 K,M
A	5 A,A	4 A,K	3 A,M
	A	K	M

Következmény

2. ábra. Kockázati mátrix

Jelmagyarázat:

A–alacsony kockázat: 1–2 alacsony kockázati rang;

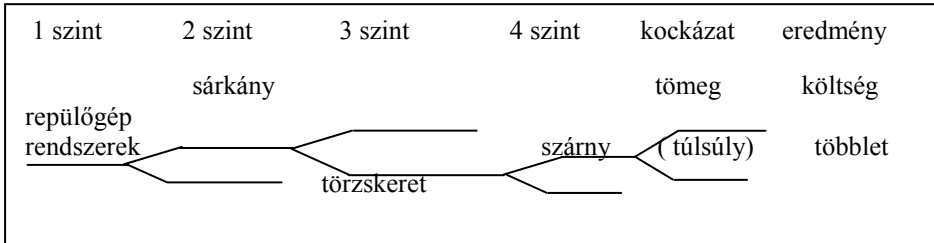
K–közepes kockázat: 3 közepes kockázati rang;

H–magas kockázat: 4–5 magas kockázati rang.

2.2.2. Döntési diagrammok [4, 2.6.4.2.]

A tervezési adatok realizálása a termelésben megkövetel egyfajta rugalmasságot, amely mozgásteret ad a kivitelezőnek. Ha valamelyik paraméter, pl.: a repülőgép sebességének növelésére nincs már fizikai mód, megvizsgálják az egyéb paraméterek változtatásának lehetőségét. Ez lehet a repülőgép tömege is. (**3. ábra**).

A 3. ábra ezt a döntési helyzetet mutatja.

3. ábra. Döntési fa alkalmazása a tömeg adatokban

2.2.3. Egyéb módszerek:

- A következmények értékelése [6, 101-102. p.];
- A kockázatok súlyozása [4, 4.3. ábra].

Következtetés:

A NATO a katonai konfigurációk beszerzésénél a kockázatokmenedzselését szabályozta. Különbséget tesz az Állami Minőségbiztosítás területén a tagországok egymás közötti kereskedelmi viszonylatában és a tagország belső kereskedelmi beszerzéseiben a kockázatok menedzselési elvei között.

A NATO-ban a beszerzés kockázatmenedzselésének alapja, hogy programokban történik a katonai konfiguráció beszerzése, így a programok vezetésében külön válik a kockázat menedzser és a minőség-biztosítási képviselő személye, megfogalmazva mindkettő részére a feladatokat.

A NATO a beszerzés kockázatokmenedzselése alatt a katonai konfiguráció és a vállalkozó kockázatainak értékelését és ellenőrzését érti.

Az USA-ban, hasonlóan a NATO-hoz a katonai konfigurációk beszerzésében a kockázatok menedzselése szintén a programok része. A beszerzési programok átfogják a katonai konfiguráció teljes élettartamát. A kockázatok menedzselését a programcsoporton belül szakemberek (koordinátor és szakértők) végzik és a programmal kapcsola-

tos kockázatokat integráltan kezelik. A kockázatmenedzser a katonai konfiguráció élettartama alatt, életciklusonként a kockázatok menedzselésében jártas szakértőket vesz igénybe, amelyek képzettsége megfelel a program adott életciklusában támasztott követelményeknek. Pl.: a beszerzési szakaszban – kereskedelmi képzettségű, a katonai konfigurációt felsőfokon ismerő és a beszerzési kockázatok menedzselésére kiképzett szakértőt.

A kockázatmenedzseléshez szükséges információ egy helyen áll rendelkezésre, ezáltal a programban szereplő katonai konfiguráció beszerzés (utánpótlás), a fenntartási összetevők, a korszerűsítési igények és a selejtezési feladatok is, többek mellett, a kockázati adatbázis alapján kerülnek megtervezésre.

A katonai konfiguráció beszerzési kockázatainak menedzselése: A kockázatok azonosításával, a kockázatok értékelésével, a kockázatok elemzésével és csökkentésére tett intézkedésekkel, valamint a kockázatok nyomon követésével valósul meg. Ezek a tevékenységek tartalmaznak objektív és szubjektív elemeket egyaránt. A kockázatok menedzselése akkor a leghatékonyabb, ha minél több objektív elemet tartalmaz. Az objektivitás azt jelenti, hogy a kockázat menedzser a fenti négy tevékenység végzése közben minél több olyan adatot és információt gyűjt, amelyek egzakt mérőszámok, ismételten ellenőrizhetőek, nyomon követhetőek és visszakereshetőek.

Nagy hangsúlyt fordítanak a feltárt kockázatok csökkentésének oldalára. Ez azért fontos szempont, mert bizonyos katonai konfigurációt csak egy szállító képes szállítani, vagy nemzetgazdasági érdek fűződik a szállító személyéhez, esetleg a politika döntötte el a szállító személyét. A kockázat menedzsernek nem csak az a feladata, hogy megállapítsa a szállító nem megfelelőségét kockázati szempontból, hanem megadja azokat az információkat és módszereket, amelyek segítségével a kockázatok (konfiguráció + vállalkozó) olyan határok között tarthatóak, amelyek még elfogadhatóak.

Sem a NATO-ban sem az USA-ban nem alakult ki egységes gyakorlat a katonai konfigurációk menedzselésére a beszerzések folyamatában. Minden tagállam az Állami Minőségbiztosítás rendszerének működtetése érdekében a katonai konfiguráció kockázatait a megbízásokban megadja, azonban ezen a területen sincs egységes terminológia.

Az USA felkészültsége a legmagasabb a beszerzések kockázatmenedzselése területén, ezért vezeti az AC/250 főbizottság egy munkacsoportját, amely a kockázatmenedzselés gyakorlatát dolgozza ki a NATO tagországok részvételével.

Az USA kockázatmenedzselési gyakorlat hibája, hogy a kockázatok azonosítását és rangsorolását, újabb kockázatok felkutatását, vagy a rendelkezésre álló kockázatok elégséges voltát, a kockázat menedzser szubjektumára bízta. Nem törekszik az objektív bizonyítékok teljességének megszerzésére, amely tévútra viheti a kockázat menedzsert.

Felhasznált irodalom:

1. NATO AQAP-170 – NATO Guide for the Delegation of Government Quality Assurance, Ed. 2. September 1997.
2. STANAG 4107 – Mutual Acceptance of Government Quality Assurance and Usage of the Allied Quality Assurance Publications. Ed. 6, 04. 02. 98.
3. NATO Kézikönyv 4. kiadás, SVK Budapest 1999. ISBN 963 8117 62 1.
4. DSMC – Glossary, Defense Acquisition Acronyms and Terms. Ninth Edition, November 1998. Department of Defense, Defense Systems Management College Acquisition Policy Department, Fort Belvoir, Virginia.
5. NATO International Staff Defence Support Division- National Directors for Quality Assurance CNAD Partnership Group(AC/250 CPG): NATO Delegation of Government Quality Assurance Representative (QAR), Training Handbook on Risk Management (AQAP-170), December 1997.
6. Top Eleven Ways to Manage Technical Risk, Office of the Assistant Secretary of the Navy (RD&A) Acquisition and Business Management, NAVSO P-3686, October 1998.
7. CPATs – Risk Management. Military Specifications and Standards Reform Program (MSSRP), SMC/AXD. 14 August 1998.

SZAKTÖRTÉNET

AZ ÖNÁLLÓ MAGYAR KATONAI KÖZLEKEDÉS KIALAKULÁSA

Németh Ernő¹

A közlekedés szerepének történeti áttekintése az első világháború előtti időkig

Elég egy pillantást vetnünk a történelem lapjaira, rögtön láthatjuk, hogy a közlekedésügy mindenkor elsősorban a katonai célok szolgálatában állt. A Perzsa Birodalom hatalmas útja, amely Suzából kiindulva Sardesbe vezetett, a perzsa hadsereg felvonulási útja volt a Görögország ellen vezetett hadjáratok idején. A Római Birodalom hatalmas, mintegy 100.000 km hosszú úthálózata (Róma-Afrika; Róma-Ázsia; Róma-Bizánc; Róma-Hispánia; Róma-Britannia) is elsősorban katonai célokat szolgált és csak később, amikor már az adott területek meghódítása befejeződött, vált a szervezés, valamint a közgazgatás nagyszerű eszközévé. A korszerű útépités Napóleon idején vette kezdetét, aki tudatosan felismerte, hogy a hadvezetés szempontjából az útépités döntő jelentőségű. Az általa építtetett utak tették lehetővé például a tüzéség Alpokon való átkelését.

Új fejezetet nyitott a közlekedés és egyúttal a hadviselés történetében a **vasút feltalálása**. Ha a vasút fejlődésének történetét tanulmányozzuk, akkor azt a katonai gondolkodástól nem is tudjuk elválasztani. **Moltke**² az elsők között volt, aki a hadviselés szempontjából a vasút döntő fontosságát átlátta, s erről számtalan tanulmányt is írt. Nagy szemlék alkalmával például a vasutas csapatok élére állt, azokat személyesen vezette, hogy így is kidomborítsa jelentőségüket. A német had-

¹ Dr. Németh Ernő ezredes, a hadtudomány kandidátusa (PhD), MH Közlekedési Szolgálatfőnök.

² Moltke, Helmuth Johannes Ludwig von (1848-1916) a német vezérkar főnöke.

sereg volt az első, amely műszakilag képzett vasutas csapattal rendelkezett, természetesen szintén *Moltke* befolyására. Tőle származnak az alábbi kijelentések: „- *Katonai szempontból minden vasútvonalat szívesen látunk, mégpedig kettőt szívesebben, mint egyet*”, vagy „- *Nem erődtítéseket kell építeni, hanem vasutakat.*” Különösen az 1870/71-es német-francia háború igazolta fáradozásait, ebben a háborúban már ugyanis a német vasutak fél millió embert szállítottak a hadszíntérre s a győzelem kivívásában nem kis szerepet játszottak.

Természetes, hogy a századfordulón hatalmas hadseregekkel rendelkező többi állam szintén felismerte a vasút óriási hadászati jelentőségét, s azok kiépítésében az egyes országok hadvezetőségének befolyása, valamint ezzel szoros összefüggésben a külpolitikai viszonyok voltak irányadók. Így pl. az **Osztrák-Magyar Monarchiában az Oroszország felé** irányuló vasútvonalakat építették ki a leg gondosabban. **Franciaország** saját vasútvonalainak kiépítése mellett orosz szövetségéséről sem feledkezett meg, s az Oroszországnak **1899-től 1912-ig** nyújtott 12 milliárd frankot kitevő francia kölcsön főleg Oroszország hadászati célokra szolgáló vasútvonalainak kiépítésére volt szánva. Amikor **1913-ban** ismét 2,5 milliárd frank kölcsönt nyújtott Franciaország Oroszországnak, azt ahhoz a kifejezett feltételhez kötötte, hogy vasúthálózatát keleti irányba fejlessze, valamint hadseregének békelétszámát jelentékenyen megemelje.

A vasút megjelenése tehát háttérbe szorította az utak korábbi hadászati, gazdasági és politikai jelentőségét. A robbanómotor feltalálása s a gépjárművek rohamos térhódítása a századforduló után csaknem visszaadta az utak egykori szerepét, amikor a gőzgép feltalálásáig a szárazföldi közlekedés legfőbb és egyetlen eszköze volt, úgy a békeélet, mint a háború szolgálatában. A **Központi Hatalmak** későn, az első világháború keserves tapasztalatain okulva látták csak be a gépjárművek adott körülmények közötti döntő fontosságát. A háború előtt ugyanis katonai szempontból sem a gépjárműveknek, sem ezzel összefüggésben az útügyeknek nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget. Az antant Franciaország és Anglia révén ezen a téren a Központi Hatalmakkal szemben óriási fölényben volt már a háború kitörésekor, hátrányt az utóbbiak behozni nem tudták, így az a háború folyamán mindvégig éreztette káros hatását.

A közlekedési eszközök az időtájt legkorszerűbbjénél, a *repülőgép* fejlődésénél természetesen szintén a katonai szempontok játszottak főszerepet. Az első világháború előtt ugyanis a repülőgépet kizárólag felderítési célokra látták alkalmasnak, s Németországban sokáig kétkedtek háborús alkalmazhatóságukban. Amikor a *Wright testvérek* az első benzinmotorral hajtott repülőgép szerkesztői találmányukat a orosz hadügyminisztériumnak felajánlották, elutasító választ kaptak. Igaz, hogy Franciaország és Amerika vezető katonai körei ugyanúgy cselekedtek, mégis Franciaország a háború kitörésekor e téren is jelentő fölényben volt a Központi Hatalmakkal szemben.

A közlekedés szerepe az első világháborúban általában

A mindennapi élet gyakorlati módon igazolja a gazdasági javak (legyenek azok akár fogyasztási, akár termelési javak) használati értékét jelentős mértékben meghatározza, hogy azok a felhasználásra tervezett helyen a megadott időben, a szükséges mennyiségben és összetételben rendelkezésre állnak, vagy nem. Ez a megállapítás fokozott mértékben kifejezésre jut háborúban, amikor kiemelt jelentősége van annak, hogy a kitűzött cél megvalósulásához szükséges eszközök, anyagok és felszerelések kellő időben azon a helyen legyenek, ahol felhasználás szempontjából a legnagyobb szükség van rájuk. *Ezt a célt szolgálja a közlekedés.* A közlekedés döntő szerepet játszott a történelmi múlt háborúiban is, jelentősége az első világháborúban tovább fokozódott.

A közlekedés szerepe az első világháborúban

A világháborúban természetesen valamennyi létező közlekedési eszközt a hadviselés szolgálatába állították, kezdve az emberi és az állati erőről a vasutakon és a vízijárműveken át a motorral hajtott szárazföldi, illetve légi szállítóeszközökig.

Vasúti szállítás

Teljesítőképességénél fogva az I. világháborúban a közlekedés legfőbb eszköze a vasút volt. Azokat az óriási ember és anyagtömegeket, amelyeket a hadműveleti és hadigazdálkodási célokból egyik

helyről a másikra kellett mozgatni, egyetlen más közlekedési eszköz sem lett volna képes elszállítani. **Nézzünk néhány adatot a vasutak világháborús teljesítményéről.**

A világháború kitörésekor a mozgósítás alatt a német hadsereg **760.000** főnyi békelétszámát **3.834.000** főre kellett kiegészíteni, ezen kívül néhány százezer lovat, több ezer teher és személyszállító autót, majd a közel négymillióra rúgó hadsereg számára szükséges élelmiszer és felszerelést, továbbá a flotta tekintélyes szénszükségletét kellett szállítani. A német vasutak ezt az óriási megmozdulást **4 nap alatt, 1914. augusztus 4-8-ig, 17.991 szállítmány felhasználásával** bonyolították le. Ezt követte a hadsereg felvonulása, amely a mozgósítás 6. napjától a 15. napjáig tartott, ez alatt az idő alatt a német vasutak **11.100** szállítmány igénybevételével **3.120.000** embert és **800.000** lovat szállítottak részben nyugatra, részben keletre. **A kölni Hohenzollern hídon az említett időszakban 2.150 mozgósítási és felvonulási szállítmány haladt keresztül, ami azt jelenti, hogy kb. 10 percenként haladt át rajta egy-egy katonaszerelvény.**

A mozgósítás és a felvonulás befejezése után sem csökkent a vasutakra háruló feladatok nagysága. A hadműveleti okokból történt csapatszállítások, átcsoportosítások, csapatösszevonások, a szabadságra menők szállítása, valamint a hátország és a megszállt területek személy- és áruforgalmának lebonyolítása gyakran szinte teljesíthetetlen feladat elé állította a vasutakat. Ezzel kapcsolatban mondta **Ludendorff**³: „*A világháború alatt végeredményben minden válság közlekedési válságra volt visszavezethető.*”

Ha a vasútnak nem közvetlen a hadvezetőség szolgálatában kifejtett munkáját, hanem a hadigazdálkodás szempontjából teljesítendő feladatát vizsgáljuk, úgy arra az eredményre jutunk, hogy e második nem kevésbé volt fontos az elsőnél és a háború kimenetele szempontjából hasonló jelentőséggel bírt. A világháború a Központi Hatalmakat csaknem minden nyersanyag behozataltól elvágta, aminek következtében a közlekedési viszonyokban is jelentős eltolódás állt be, ami a háborús gazdálkodásban is éreztette hatását. Így pl. a korábbi angol szénszállítmányokat a Ruhr vidék és Szilézia, valamint a meghódított

³ Ludendorff, Erich von (1865-1937) tábornok a 2. német hadsereg szállásmestere.

Lüttich, Charleroi és Lengyelország szénmedencéinek szénével kellett helyettesíteni. A világháború előtt Skandináviából jövő ércet a Longw medence, valamint a Lengyelország és Szerbia érce pótolta. ***Az óriási módon fellendült hadi ipar növekvő követelményeinek kielégítése fokozott nehézségekkel járt a magyar vasút szem-pontjából is.*** A boszniai érc, a fiumei és erdélyi bauxit hazánk vonalain keresztül jutott el a német és csehországi gyárakba. A vasútra háruló nehézségek leküzdésének eredményeként a vasút történetében először az első világháborúban kellett kialakítani a katonai gyűjtővonatok és zárt távolsági vonatok rendszerét. A szintén korábbi orosz és amerikai importgabona helyett Németország részben Magyarországra, majd 1917-től kezdve legnagyobb részben Románia gabonakészleteire szorult, amikor az Ausztriában és Németországban beállt gabonánség leküzdése érdekében Romániába küldött üres, onnan pedig rakott gabona-szerelvények átlaga napi **20 zárt vonat** volt.

A csapatszállító vonatok forgalma mellett az utánpótló vonatok, valamint a már említett gabonavonatok mennyisége a leginkább igénybevett Budapest-Marcheyi vonal mindkét irányú forgalmát például ***átlag napi 150 vonatra*** emelte. Ez a rekordforgalom minden nagyobb fennakadás nélkül került végrehajtásra. Romániából ezen kívül igen tekintélyes mennyiségű fát és olajat szállítottak a Központi Hatalmak. Mindez természetesen a szállítási irányokban és viszonylatokban gyökeres változást okozott, amit a vasutaknak simán, a hátszágok életét lehetőleg minden zökkenőtől megkímélve kellett végrehajtani.

A hátszágon belül történt szállítások jelentős része a hadianyaggyártással volt összefüggésben. Előfordult például, hogy egy löveg egyes alkatrészeit a legkülönbözőbb városokban lévő gyárakban állították elő, s amíg a löveg elkészült, addig gyakran keresztül-kasul szelte az adott országot. Megtörtént, hogy a löveg, mire a rendeltetési helyére juthatott, több mint ezer kilométert utazott. Ilyen óriási feladatoknak a vasutak bármennyire is pompásan voltak megszervezve és felszerelve, csak a legnagyobb nehézségek árán, akkor sem hibátlanul tudtak megfelelni. ***Ludendorff*** mondása érzékelteti talán ismét legjobban a kialakult helyzetet: „...***rövid ideig tartó háborúra rendezkedtünk be és most mindent a hosszú ideig tartó háborúra kellett átszerveznünk.***”

Közúti szállítás

A közlekedési eszközök sorában a közúti gépjárművek a világháború alatti fontossága igen nagymértékben megnőtt. Ezen eszközök fejlesztése és alkalmazása terén az antant hatalmak óriási fölényben voltak a központi Hatalmakkal szemben. Erre példaként az az adat szolgál, hogy a háború végén a Központi Hatalmak valamennyi hadiszíntéren összesen **40.000** gépjárművel rendelkeztek, ugyanakkor az antant csak a nyugati hadszíntéren több mint **200.000** közúti gépjárművet vett igénybe a szállítási feladatok megoldására.

A gépjárművek jelentősége a hadviselés szempontjából mozgékonyságukban és abban a lehetőségben volt, hogy bárhol, rögtön alkalmazhatók voltak. A vasútról alkalmazását tekintve kiderült, hogy kötött pályája miatt ahol az megépítésre nem került, vagy azt elpusztították, ott gyakorlatilag szerepe megszűnik. A gépkocsi azonban mindenhova eljutott, ahol valamilyen úton közlekedni lehetett és ha még páncélzattal is ellátták, akár az ellenséges területre is behatolt. A háború bizonyította a gépkocsik alkalmazásának lehetőségét, *mint például:* kitűnően igénybe lehetett venni csapatok és betegek szállítására, tüzérségi eszközök különböző terepen történő vontatására, a különböző anyagfélések szállítására. A gépkocsit fel lehetett használni mint személy-, röntgen-, rádió-gépkocsi, mint terepjáró, páncélkocsi és tank. **Verdun** ostroma alkalmával például a gépkocsi szerepe az ostrom és ezzel együtt a háború kimenetelére nézve döntő befolyást gyakorolt. Az egyetlen Verdunhoz vezető úton (ezt az utat a franciák kimagasló szerepére való tekintettel „*voie secrée*”-nak, azaz „*szent út*”-nak nevezték el!), melyet a németek nem tudtak tüzérségi tűz alá venni, minden más forgalmat beszüntettek, s azon csak a Verdunból jövő, vagy oda menő – anyagot és embert szállító – gépkocsik közlekedhettek. *Itt a gépkocsik 14, gyakran 5 percenként követték egymást, s volt olyan nap, amikor 12.000 gépkocsi haladt át a Bar-le-Duc-Verduni úton.* Csak ezzel a közúti szállítási ütemmel lehetett Verdun szükségletét fedezni és csak így tudták a franciák tartani Verdunt, amely ha elesik, döntő jelentőségű lett volna a háború kimenetele szempontjából.

Annak okát, hogy a Központi Hatalmak az antanthoz viszonyítva kevés gépjárműve volt, elsősorban az üzemanyag és a gumi hiányában kell keresni. A háború előtt ugyanis ezek beszerzésére és elraktározására nem gondoltak. Így tehát ezen a téren nem is vehették fel a

versenyt az antanttal, mert annak az egész világ nyersanyagkészlete a rendelkezésére állt.

Vízi szállítás

A víziutaknak, e fontos közlekedési lehetőségnek háborús fontosságát csak a világháború alatt ismerték fel igazán. Itt elsősorban a belvízi, másodsorban a tengerpartmenti hajózásra kell gondolni, amelyek bár meg sem közelítették a háborús gazdaságban a vasút jelentőségét, de mégis mint a vasúti szállítás kiegészítésére és tehermentesítésére nélkülözhetetlen volt. A világháború alatt a kedvezőtlen vízfolyási irányok dacára a **Duna** játszott fontos szerepet. Ezen a folyón például 1917 novemberétől kezdve *naponként átlag 10 hajó* jött fel a Vaskapun keresztül és szállította a Központi Hatalmak részére az élelmiszert (ennek súlya kereken **3 millió** tonnát tett ki), a takarmányt, a nyersanyagot, a gyapjút, az olajat, stb. Romániából például napi **90 vagon** olajat szállítottak el, ennek egy részét a vasút vitte, de nagyobb részét tankhajók szállították fel a Dunán. A víziszállítás a háborúban jelentkező feladatainak megoldásában is jelentkeztek problémák, ezeket az ilyen jellegű feladatok volumenére és háborús körülmények közötti végrehajtására való felkészületlenség okozott.

Repülés

A háború során a repülésügy szinte hihetetlen fejlődésen ment keresztül. Ekkor kezdtek a kormányzatok mindkét oldalon pénzt fektetni a repülőgépvázak és motorok fejlesztésébe, ami aztán a repülőgépek, különösen a vadászgépek gyors fejlődését indította el. A háború után az amerikai transzkontinentális utasforgalom igényeinek kielégítésére fejlesztették ki az első szállító repülőgépeket. Látnunk kell viszont, hogy ebben a háborúban *a repülőgép elsősorban mint fegyver és nem mint szállító eszköz került alkalmazásra.* Az akkori fejlettségénél, lehetőségeinél fogva a csapatok részére szükséges anyagok, felszerelések, stb. szállításánál mint lehetőséggel komolyan nem számoltak, a Monarchnia hadserege mindösszesen **7 léghajóval** és **36 repülőgéppel**

rendelkezett⁴, azonban csírájában megjelent egy új közlekedési alágazat kialakulásának lehetősége, amit később légi-szállításnak neveztek el.

Összegezve tehát a közlekedés adott kor technikai színvonala által nyújtott lehetőségeit a hadvezetés az első világháborúban is és az azt megelőző időszakban is kivétel nélkül a maga szolgálatába állította. Tette ezt több vagy kevesebb sikerrel aszerint, hogy a háborút megelőző időkben milyen volt a közlekedés eszközeinek fejlettségi foka, mennyire ismerte fel az egyes eszközök alkalmazásában rejlő lehetőségeket, illetve megtette-e a megfelelő előkészületeket az üzemeltetéshez, valamint a kibővítéshez, úgy a szervezés, mint az anyagbeszerzés terén.

A háborús előkészítés vasúti tervezését végző katonai szervezetek és feladataik⁵

Az 1860-70-es évektől elsősorban német példa alapján az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregében is létre hozták a katonai vasúti szerveket. Ezek a vasút szervezeti felépítését követve, ahhoz igazodva az adott helyen (**üzletigazgatóság**) képviselték a katonai érdekeket. A vasúti üzletigazgatóságokon a vasutasokkal együtt dolgozó tisztek a vasúti szolgálatot értő, hadműveleti felkészítésben részesült, magasan képzett szakemberek voltak.

A Monarchia vasúti hálózatának katonai célokra történő igénybevételeinek tervezését a háborút megelőző időszakban már a hadügyminisztérium és a vezérkar közös 5. EB (Eisenbahnbüro) osztálya végezte, melynek 27 vasútvonal-parancsnokság volt alárendelve.

Az 5. EB osztály Bécsben székelt és 1914-ben 14 vezérkari végzettségű és 25 katonai vasúti szolgálatban kiképzett tisztből, a vasúti táviró ezred 1-1 tisztjéből, néhány hadbiztosból és katonai műszaki tisztviselőből állt. Ez a szerv tartotta a kapcsolatot az osztrák vasútügyi

⁴ Galántai József: Az első világháború, Gondolat, 1980. 170. O. (Továbbiakban: Galántai).

⁵ Österreich-Ungarnsletzter Krieg, Engenzungsheft 9-10.old.

minisztériummal és a magyar kereskedelmi minisztériumnak államhűség szempontjából megbízható, nagyon jól felkészült tisztviselőivel.

A 27 vasútvonal-parancsnokságból 14 az osztrák igazgatóságokkal, 12 a magyar vasúti üzletvezetőségekkel, 1 pedig a Bosznia-Hercegovina, Dalmácia keskeny nyomtávú vonalait üzemeltető igazgatóságával tartott kapcsolatot.

A vasútvonal-parancsnokságok az 5. EB osztályon keresztül a vezérkar főnökének voltak alárendelve. A vasútvonal-parancsnokságok székhelyei: Bécs (5 db), Budapest (2 db), továbbá Innsbruck, Kolozsvár, Trieszt, Prága, Linz, Miskolc, Villach, Szombathely, Lemberg, Szabadka, Pécs, Temesvár, Pilsen, Arad, Zágráb, Stanislau, Szeged, Debrecen, Krakkó, Szarajevó.

Érdemes felsorolni az 5. EB osztály békefeladatait⁶:

1. A saját és szomszéd államok vasútvonalainak és azok teljesítőképességének folyamatos nyilvántartása, beleértve a változások által előidézett harcászati és hadászati befolyásokat;
2. Javaslattétel a számba vehető ellenfelek vasutainak és a saját vasútvonalak rombolásra kijelölt, illetve előkészített műtárgyak nyilvántartása, előkészületek megtétele a helyreállításukra, végrehajtásuk esetén az adott hadműveleti helyzetre gyakorolt befolyásuk;
3. Azon törvények és rendeletek nyilvántartása, melyek a vasutak forgalmát általánosságban, továbbá az egyes vasútvonalak forgalmát, üzemeltetését közvetlenül szabályozzák;
4. Katonai szállítmányokkal kapcsolatos rendeletek és szabályzatok előkészítése, megtárgyalása, kiadása;
5. Javaslattétel újításokra, melyek a vasútvonalak teljesítőképességét fokozzák;
6. Új vasútvonal építésénél a katonai érdekek képviselője;

⁶ Tanszéklet: 20. old.

7. Az 5. EB és a vasútvonal-parancsnokságok békés és háborús viszonyok között szükséges tisztjeinek képzése;

A vasúti főhatóságokkal egyetértésben az 5. EB feladata volt még:

- Annak megállapítása, hogy milyen mértékben vehetők igénybe a békemenetrendben szereplő vasutak katonai személyek és áruk szállítására, azaz milyen a békében közlekedő vonatok kihasználtsága és hány katonaszemély, ló, illetve mennyi felszerelés és áru szállítására használhatók.
- A polgári szükségletek kielégítését szolgáló vonatok mellett hány és milyen vonat állítható be a békemenetrendbe kizárólag katonai szállítási célokra.
- Az egyes pályaszakaszok vonatforgalmi műszaki helyzetének vizsgálata alapján a hadimenetrend megállapítása. 1914-ben 313 vasútvonalra volt kész a hadimenetrend, 31.200 km pályahosszra és 3.846 vasútállomásra. Ezeknek a hadimenetrendeknek a többsége az egyes vasútvonalak 1904. évi állapota alapján készült és a lehető legnagyobb biztonság elérése érdekében részben már elavult, részben túlzó vasútforgalmi biztonsági tényezők alapján készült⁷.

A fentiekben felsorolt feladatok elvégzésénél figyelembe kellett venni: a vasúti pálya felépítményét, a vasútállomások egymáshoz való távolságát és berendezését, valamint azt, hogy háborús tömegszállítások esetén adott vonalszakaszon hány kocsi álló katonavonat közlekedhet 24 óra alatt.

A katonai vasúti szolgálat leglényegesebb és legidőrablóbb feladata a haditerveknek megfelelő vasúti felvonulás előkészítése volt. ***Ennek a munkának alapjául szolgáltak***⁸:

- A vezérkar főnöke által jóváhagyott haditerv, mely az egyes hadosztályok, hadtestek és hadseregek, valamint a hadsereg-főparancsnokságnak alárendelt alakulatok felvonulási körleteit je-

⁷ Tansegédlet: 23.old.

⁸ Tansegédlet: 26.old.

lölte meg. A haditerv megadta az egyes zászlóaljok, lovaszázadok, ütegek, lőszeroszlopok stb. felvonulási helyét, ahová vagy amelynek közelében azok vasúttal elszállíthatók voltak;

- A vasúttal elszállítandó alakulatok mozgósítási állomásait és a mozgósítás befejezésének, azaz a hadiállomány elérésének időpontját;
- A mozgósítás első napjain a békemenetrend, majd néhány nap múlva a békében elkészített hadimenetrend teljesítőképessége alapján a naponta indítható katonavonatok számát.

A vezérkar hadműveleti osztálya minden év őszén átadta a vezérkar 5. EB osztályának a vezérkar főnöke által jóváhagyott haditerveket (orosz, olasz, szerb és montenegró vonatkozásában).

A hadügyminisztérium mozgósítási osztálya ugyanakkor közölte a mozgósítási hadrendet és az abban szereplő alakulatok mozgósítási állomásait, valamint azt az időpontot, amelyben az illető alakulat az elszállításra kész állapotot eléri.

A mozgósítandó alakulatoknak ugyanakkor közölniük kellett az illetékes vasútvonal-parancsnoksággal a személy-, ló- és anyagszállításaik helyét, mértékét és idejét, amelyek ahhoz voltak szükségesek, hogy a mozgósításaikat az ún. mozgósítási vonatokkal időben befejezzék.

Össze kellett állítani többek között a bevonulási vonatokat is. A békeidőben közlekedő vonatok ugyanis képtelenek voltak felvenni a mozgósítási hirdetmények következtében bevonulók tömegét. Ezért a békében kizárólag katonai célokra fenntartott vonatokból a főbb bevonulási központok felé ún. bevonulási vonatok indítását készítették elő. Ezeknek a vonatoknak a menetrendjét a vasút mozgósítással egyidejűleg hirdette meg.

A mozgósítási és bevonulási vonatoktól függetlenül kellett előkészíteni az ún. felvonulási vonatokat. Ezek feladata volt:

- A mozgósítási állomásokról tartósan távoli helyőrségekben elhelyezett alakulatoknak a mozgósítási állomásra szállítása;

- A riadóalakulatok szállítása. Ide tartoztak a határ biztosítására kijelölt riadóalakulatok parancsnokságai és csapatai béke és/vagy felemelt állománnyal, továbbá a lovassági szállítmányok;
- Kiegészítő szállítások a Bosznia, Hercegovina, Dalmácia területén elhelyezett alakulatokhoz;
- Postavonatok közlekedtetése;
- Ellátási vonatok biztosítása. Az ún. fakultatív, feltételes vonatok részben a felvonult csapatok élelmezési szükségleteit szállították, másrészt az erődöket és egyéb katonai intézményeket látták el lőszerrel, élelmiszerrel, illetve az erődök megerősítéséhez, újjak építéséhez végeztek szállításokat;
- Az olasz csapatok átszállítása Tirolon. Ezt azért kellett tervezni, mert az osztrák-magyar, német és olasz vezérkar megállapodása alapján két olasz lovashadosztálynak és három olasz hadtestnek kellett volna Tirolon, Karintián át a franciák ellen felvonult német erők balszárnyára, Elzászba jutnia;
- A tulajdonképpeni felvonulási tömegszállítások lebonyolítása, melynek célja a hadsereg zömének a mozgósítási állomásokról a vezérkar főnöke által meghatározott szállítási sorrendben a felvonulási körzetekbe történő szállítása volt.

A felsorolt feladatok alapján jelentkező szükségleteket az **5. EB-nek** a következő év március 1-ig kellett kidolgoznia, ezután április 1-ig a **vasútvonal-parancsnokságok** dolgozták ki a vasúti igazgatóságok és üzletvezetőségek megfelelő közegeivel a vasútforgalmi és műszaki részleteket minden vasúti szolgálat hely részére. Minden év április 1-jén az új mozgósítási és felvonulási évre kidolgozott előkészületek léptek érvénybe.

A katonai vasúti szolgálat feladatai tehát felölelték az összes teendőket, amelyek békében biztosították a katonaság részére szükséges szállításokat, előkészítették a háború esetére előre megtervezhető szállításokat és felkészültek az ezen túlmenő szállítási követelmények végrehajtására is. Ilyenek voltak a háborúban időlegesen, vagy véglegesen visszamaradó katonai alakulatok szállítási szükségleteinek,

továbbá a háborús polgári személy- és áruszállításának, hadiipar, stb. szállításainak a megtervezése.

A Monarchia hadseregében a mozgósítást 1914. július 28-án rendelték el. Ezzel Bécsben felállításra került a **Központi Katonai Szállításvezetőség**. A szállításvezetőség lényegében az 5. EB szervezeti felépítésének megfelelően lett mozgósítás után megszervezve. A vasút részéről a különböző vonalparancsnokságokhoz, kocsintézőségekhez 315 fő vonult be. Érdeemes megjegyezni, hogy a MÁV 163.247 alkalmazottjából a mozgósítás napján 13.554 fő vonult be a különböző katonai vasúti alakulatokhoz.

A Központi Katonai Szállításvezetőség feladata volt a korábban leírtaknak megfelelően valamennyi közlekedési alágazatra vonatkozóan a katonai szállítások irányítása, részletes tervezése és a szállítások végrehajtásának ellenőrzése.

A szerteágazó szállítási feladatok egy kézben tartása érdekében az akkori hadvezetés szükségesnek látta, hogy a vezérkar főnöke mellett legyen egy olyan beosztású személy, aki a szállítási kapacitások felhasználását a kitűzött hadművelleti vagy hadászati cél érdekében koordinálja, egy kézben tartja. A beosztást az ún. **hadiforgalom főnöke** látta el. Ezt a funkciót mint arra a legalkalmasabb beosztású személy gyakran a központi szállításvezető töltötte be.

Az önálló Magyar Központi Szállításvezetőség megalakítása

A világháború negyedik évében, 1918 októberének végén a politikai zavargások mind nagyobb mértéket öltöttek. A szerbiai front visszavonása a Központi Hatalmak részéről az olasz fronton az olaszok újabb hatalmas támadását vonta maga után. A magyar belpolitikai hatások alatt az olasz harcvonalon is kezdetét vette a magyar hadsereg fokozatos visszavonása.

Az egyre bonyolultabb, válságos körülmények között 1918. október 30-ról 31-re virradó éjjel Budapesten kirobban az ún. „**őszirózsás forradalom**”. A kormányhatalmat a **Nemzeti Tanács Végrehajtó Bizottsága** vette át.

A kaotikus helyzet érzékeltetéséhez néhány adalék: A vasutakon egyszerre minden megállt, megszűnt a határátmenet, a katonai szállítványok egyik napról a másikra elvesztették címzettjüket és útközben felbomlottak. A frontkatonák széttépve minden köteléket elhagyták a csatatereteket és kisebb-nagyobb csoportokban gyalog, lóháton vagy a közlekedő vonatkora fölkapaszkodva, kinek milyen lehetősége volt, özönlöttek minden irányból, minden irányba hazafelé. A különböző nemzetiségű hadifoglyok mind szanaszét szélednek. Megszűnt a közbiztonság, megszűnt minden rend és fegyelem.

Október 30-án még bőven ontotta irányítási sürgőnyeit a monarchia bécsi székhelyű Központi Szállításvezetősége. Az intézkedésekben leírtak azonban már végrehajtás nélkül maradnak.

A kialakult helyzetben 1919. november 01-jén újjászervezték a Hadügyminisztériumot. A Hadügyminisztérium szervezeti felépítését 1918. november 01-1918. december 31. közötti időszakra a Hadtörténeti Levéltárban fellelhető iratanyag tartalmazza. Ebben az iratanyagban Vasúti Szállításvezetőség megnevezéssel lett felvéve az a szervezet, amely a továbbiakban **Magyar Központi Szállításvezetőség** néven funkcionált.

A Forradalmi Kormány az 1914. július 28-án Bécsben megalakult Központi Szállításvezetőség magyar csoportját hazarendelte. Ennek a csoportnak a létszámából **Julier Ferenc v.k.t. alezredes** vezetésével Budapesten megalakult a fent említett okmányban szereplő Magyar Központi Szállításvezetőség.

Julier Ferenc v.k.t. alezredes életútja

Julier Ferenc Nagyváradon született, 1878. október 10-én, és Budapesten hunyt el, 1944.április 25-én. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1897-ben avatták honvédtiszté és a m.kir.3. honvéd gyalogezredhez került.

1914-15-ben a m.kir. 11. Honvéd lovashadosztály vezérkari főnöke volt. A hadosztály a tűzkeresztségen az 1914. augusztus 15-i sztojanowi lovasrohamban esett át. A szeptemberi galíciai visszavonulást a 3. és a 4. Hadsereg közötti résben sikeresen fedezte, katonáival november elejére Krakkó északi előteréig hátrált. December 2-től

Dombra térségében csapataival újra előrenyomult, majd a december 8-12-i limanowai csatában sikeresen tartóztatta fel az orosz támadást. December közepétől 1915. április közepéig a Gribow-Uscie Ruskie terepszakaszon az állásháború körülményei között, „*lóról szállva*” biztosította a 3. és 4. hadsereg összeköttetését. Április végén beosztották a német 11. hadsereg kötelékébe, ismét „*lóra szállva*” részt vett a május 2-i gorlicei áttörést követő galíciai előretörésben. A Bug bal partján tört előre hosszasan, s szeptember 21-én katonáival erőszakosan átkelt a Stochod folyón. Október 10-től a cs. és kir. Hauer-lovashadtest kötelékébe lépett, majd mivel az arcvonal megmerevedett, Galuziótól keletre rendezte be csapatai állásait.

1916-1917-ben a m.kir. Honvédelmi Minisztériumban, majd a m.kir. Honvéd Főparancsnokság pótlásügyi főnökségén szolgált. Ott érte az őszirózsás forradalom, ekkor vezérkari alezredes volt. 1918 novemberében szolgálatot vállalt a **Magyar Népköztársaság Honvédelmi Minisztériumában**. Vezetésével 1918. november 01-jén megalakításra került a Magyar Központi Szállításvezetőség. A Magyarországi Tanácsköztársaság idején előbb a Hadügyi Népbiztosság hadműveleti osztályvezetője volt, majd az 1919. május 5-étől felállított hatvani III. hadtest vezérkari főnöke. **Stromfeld Aurél** június 29-i lemondását követően, július 3-tól augusztus 1-ig a Vörös Hadsereg Vezérkarának főnöke volt. A Tanácsköztársaság bukása után eljárást indítottak ellene, amely felmentő ítélettel zárult. Azzal vádolták, hogy elárulta a románoknak a tiszai offenzíva terveit. Felmentése után jelentkezett a Nemzeti Hadseregbe, de nem vették át. 1932-ben tartalékos ezredessé léptették elő.

Katonai szakíróként és hadtörténészként is ismertté vált. Főbb művei: Magyar hadvezérek (Stádium Budapest, 1931.); ***A vezérkarok szervezete és működése*** (Magyar Közigazgatástudományi Intézet, Budapest, 1932); 1914-1918. ***A világháború magyar szemmel*** (Magyar Szemle Társulat, Budapest, 1933.). Nyugdíjasként tanított a **Ludovika Akadémián**, főbb művein kívül rengeteg tanulmány, cikk megírása kötődik a nevéhez. Katonai szakírói munkáját elismerve felvételre került a **Magyar Katonai Írók Körébe**.

Következtetések

1. A vasút feltalálása az emberiség haladásának talán legfontosabb határköve volt. Társadalomformáló szerepe hamar

megmutatkozott a közgazdasági, a város, ipar, kereskedelem, valamint a kulturális, nemkülönben a hadászat területén is.

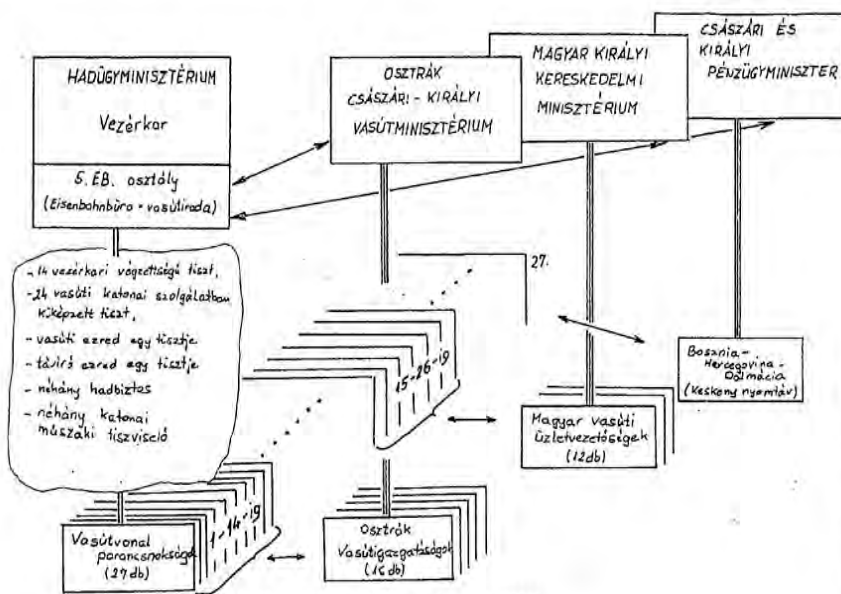
2. Az Osztrák-Magyar Monarchia, de különösen Magyarország a vasútfejlesztés terén a nagy és gazdag államokkal felvett nemes versenyben jelentős eredményeket ért el. A Pest-Vác között 1846. július 15-én megnyitott első vasútvonal átadásától az első világháború kezdetéig eltelt 68 év alatt az ország akkori 282.900 km²-es területén 22.345 km vasútvonal épült és szinte behálózta az ország egész területét.
3. A századfordulón tömeghadseregekkel rendelkező európai nagyhatalmak, így az Osztrák-Magyar Monarchia hadvezetése is egy esetleges háborús felvonulási, majd a háború alatti utánpótlási és egyéb szállítások lebonyolítása szempontjából a vasútnak különösen nagy jelentőséget tanúsított. A vasút megjelenése és hatalmas iramú fejlődése tehát a századforduló idejére háttérbe szorította az utak korábbi hadászati, gazdasági és politikai jelentőségét.
4. A vasút katonai célú szervezett felhasználásához kialakításra és folyamatosan fejlesztésre kerültek a Monarchia vasútépítő csapatai. Ezek a csapatok arra lettek felkészítve, hogy az ellenség által lerombolt vasútvonalakat a leggyorsabban helyreállítsák, ha kellett minél előbb új tábori vasútvonalakat építsenek, s azokon a forgalmat berendezzék. Feladatuk volt a vasútvonalak kiürítése és elrombolása is. Ezek a csapatok a háború kezdetére a leggyorsabban és a lehető legelőrelátóbb módon voltak felszerelve, kiképzettségük teljesen megfelelt a háború követelményeinek.
5. A vasúti hálózat katonai célokra történő igénybevételének tervezéséhez, a katonai vasúti szállítások irányítására lettek létrehozva a Monarchia katonai vasúti szervei (hatóságai). Feladataik felölelték az összes teendőket, amelyek békében biztosították a katonaság részére szükséges szállításokat, előkészítették a háború esetére előre megtervezhető szállításokat és felkészültek az ezen túlmenő szállítási követelmények végrehajtására is.
6. Az első világháború befejezésének időszakában a Bécsből hazarendelt magyar közlekedési tisztek csoportjából **1918. no-**

vember 01-jén *Julier Ferenc v.k.t.* (vezérkari törzsbeli) alezredes vezetésével megalakult az önálló Magyar Központi Szállításvezetőség. Ez a dátum azért fontos számunkra, mert a levéltári kutatások eredményeként egyértelműen bizonyítottá vált az az időpont, ***amitől a Magyar Katonai Közlekedési Szolgálat megalakítását számíthatjuk.*** Ez nem azt jelenti természetesen, hogy a történelmi múltban nem volt olyan szervezet, amely a hadrakelt csapatok utánpótlásának szállításait szervezte. 1918. november 01-je viszont az a konkrét dátum, amikor a zűrzavaros történelmi múlt után a katonai közlekedési szolgálat más akkori magyar katonai szervekkel együtt önállóan megalakításra került.

A vasúthálózat katonai célokra történő igénybevételének irányítása békében (1914)

1. vázlat

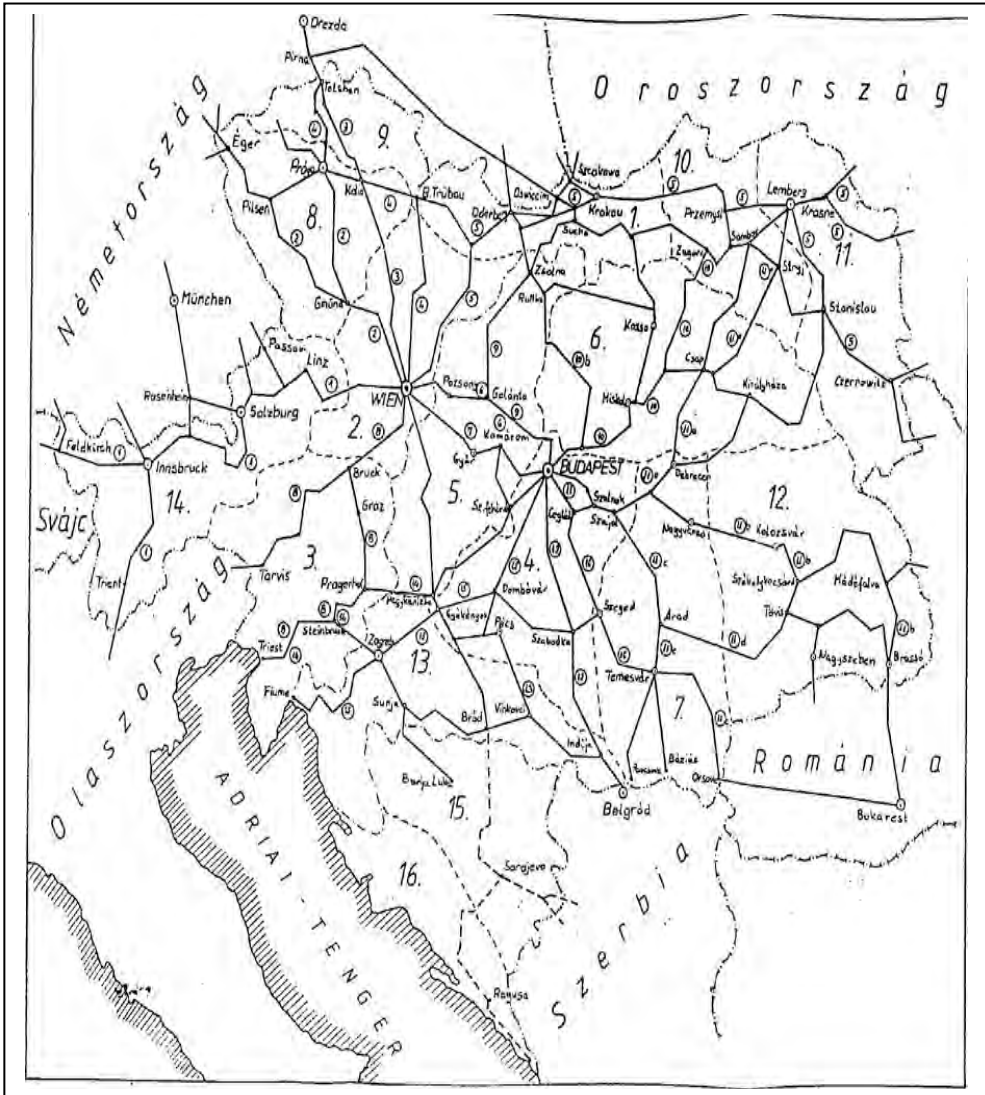
A VASÚTHÁLÓZAT KATONAI CÉLOKRA TÖRTÉNŐ IGÉNYBEVÉTELÉNEK IRÁNYÍTÁSA BÉKEBEN (1914)

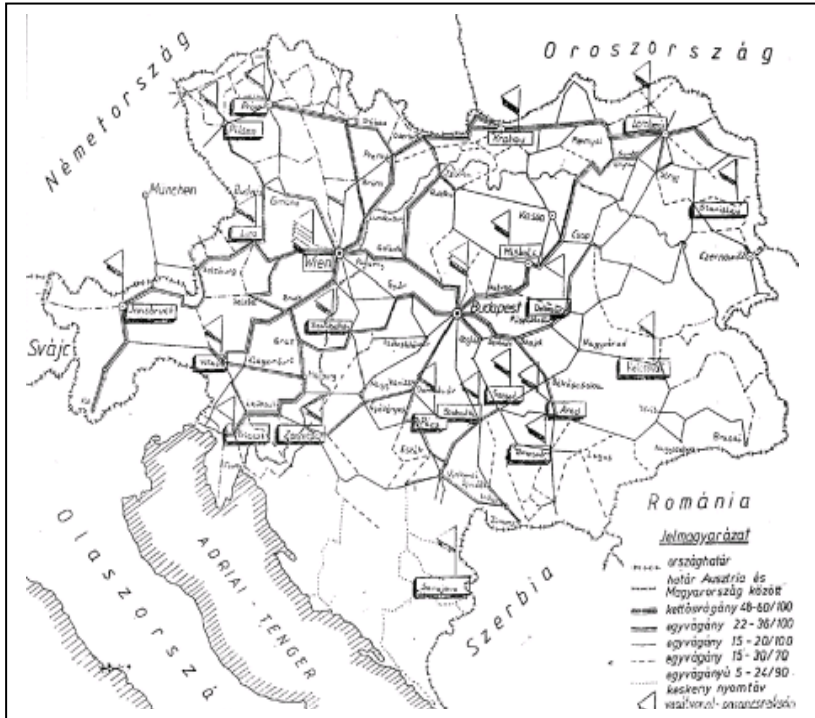
AZ 5. EB. osztály fontosabb béke feladatai

- 1.) Saját és a szomszédos államok vasútvonalainak nyilvántartása;
- 2.) Javaslattevél a saját és a szomszédos vasúthálózat rombolására, helyreállítására, azok hadműveletekről gyakorolt hatására;
- 3.) Vasutak üzemeltetését szabályozó törvények, rendeletek nyilvántartása;
- 4.) Katonai szállítmányokra vonatkozó rendeletek előkészítése, megtárgyalása, kiadása;
- 5.) Javaslattevél újításokra, a vasútvonalak teljesítőképességének fokozására;
- 6.) Vasútvonalak építésénél a katonai érdekek képviselője;
- 7.) Szaktisztek béke és háborús szükséglet szerinti kiképzésére;
- 8.) Vasúti béke menetrend alakulásának figyelemmel kísérése;
- 9.) Hadimenetrend megállapítása.

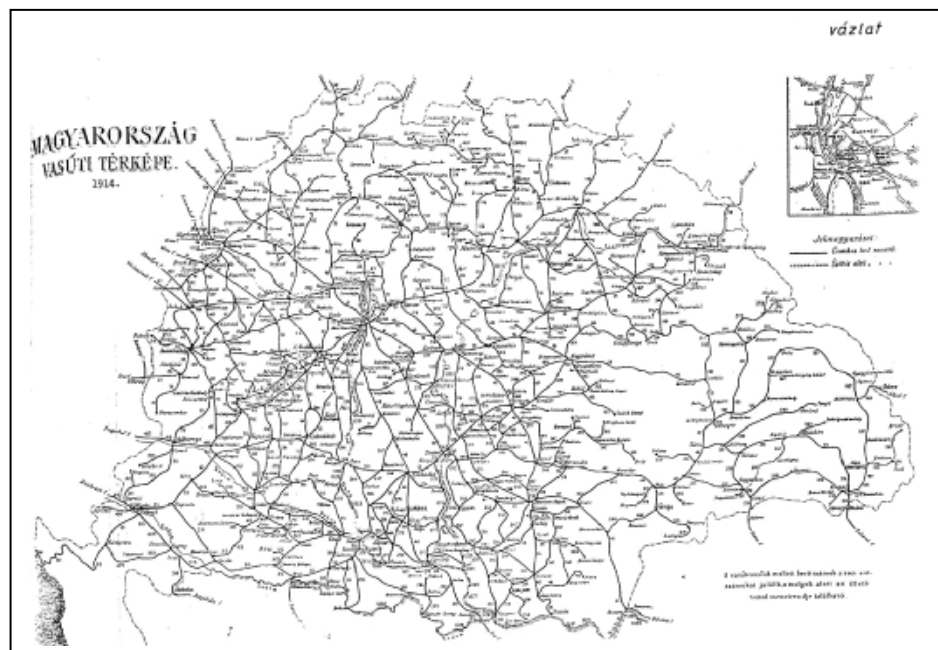
2. vázlat

3. vázlat

4. vázlat

TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNY

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Doktori (PhD) képzés

Katonai Műszaki Doktori Iskola
haditechnika tudományok

Gönczi Sándor – Kende György – Turcsányi Károly¹

GONDOLATOK A NATO KUTATÁSI ÉS TECHNOLÓGIAFEJLESZTÉSI SZERVEZETÉNEK HONLAPJA KAPCSÁN

A magyar haditechnikai kutatás-fejlesztés egésze szükségessé teszi egy honlap létrehozását, folyamatos működtetését és naprakészen tartását. Céljait tekintve ez a honlap a legfrissebb információkkal szolgálna a hazai haditechnikai kutatási-fejlesztési közösségről, adatbázisával támogatná a tudományszervezést, elősegítené a kapcsolatok kiépítését és fenntartását, s amely jó kapcsolódási lehetőségeket biztosítana a haditechnikai kutatás-fejlesztés hazai és nemzetközi világához. Mintául szolgálhatna a NATO Kutatási és Technológia-fejlesztési Szervezetének hivatalos honlapja. Egy olyan szervezeté, amely kiváló lehetőséget nyújt többek között a magyar műszaki tudás megjelenítéséhez és korszerű ismeretek szerzéséhez.

¹ Gönczi Sándor mk. alezredes, doktorandusz, HM Technológiai Hivatal, Információs és Elemző Iroda, irodavezető.

Dr. habil Kende György mk. ezredes, egyetemi docens, CSc. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Haditechnika Tanszék.

Dr. Turcsányi Károly nyá. mk. ezredes, egyetemi tanár, CSc. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Haditechnika Tanszék.

Bevezetés

Meglehetősen nehéz helyzetben találja magát egy műszaki ember, ha például gyorsan információt kell szereznie szakmabeli kollégákról, intézményekről és cégekről, azok kutatási és fejlesztési eredményeiről, a műszaki élet szakmai és társadalmi eseményeiről. Nem kevésbé könnyű az élete a tudományszervezőnek, ha a hazai és külföldi kutató-fejlesztő műhelyek tevékenységébe kívánja bevonni a műszaki intelligencia kiemelkedő képviselőit. Naprakész ismeretek birtokában kell lennie a K+F projektek irányítójáról, magukról a projektekről és azok helyzetéről, a kapcsolódó rendezvényekről, nem is beszélve a szervezéssel összefüggő információkról.

Adatokat meg lehet jegyezni, fel lehet írni, de XXI. századi mód-szerként adatbázisba célszerű rendezni. S ha az adatok és információk szélesebb körű érdeklődésre tarthatnak számot, akkor azokat az interneten megjelentetett honlapon kell hozzáférhetővé tenni. A ma-gyar haditechnikai kutatásnak-fejlesztésnek nincs honlapja. Szükségességét először **Dr. Kende György mk. ezredes** vetette fel az **Oktatási Minisztérium Kutatás-fejlesztési Helyettes Államtitkársága** által 2002. szeptember 25-én rendezett szakmai vitán, amelynek témája a **Politikai Tudományok Intézete Alapítvány** által készített. *“A NATO csatlakozás lehetséges hatásai a magyar haditechnikai és polgári kutatás-fejlesztés fejlődési kilátásai terén” című tanulmány volt. Valóban szükséges és hasznos lenne egy ilyen honlap? Megítélésünk szerint igen. Milyen legyen, és ki működtesse? E cikkben ezekre a kérdésekre keressük a választ.*

A NATO Kutatási és Technológiafejlesztési Szervezetének honlapja

A NATO Kutatási és Technológiafejlesztési Szervezete (**Research and Technology Organization - RTO**) a NATO-n belül az egyetlen olyan szervezet, amely a védelmi célú kutatást és technológiafejlesztést állítja tevékenységeinek középpontjába. **Rendeltetése** az együttműködésen alapuló kutatás és információcseré irányítása és segítése. **Feladata** az, hogy támogassa a nemzetek védelmi célú kutatásainak és technológiafejlesztéseinek fejlődését és hatékony alkalmazását a szövetség katonai követelményeinek teljesítése érdekében, hogy fenn-

tartsa a vezető szerepet a technológia területén, és hogy tanácsokkal szolgáljon a NATO és a nemzetek döntéshozói számára. Rendeltetésének teljesítésében az **RTO-t** nemzeti szakértők széleskörű hálózata segíti. Munkája során egyeztet a kutatásban és technológiafejlesztésben érintett és érdekelt más NATO-testületekkel.

Az **RTO** folytatója annak a védelmi célú kutatásban és technológiafejlesztésben megvalósult korábbi együttműködésnek, amely a **Repülésügyi Kutatási és Fejlesztési Tanácsadó Csoportban** (Advisory Group for Aerospace Research and Development - **AGARD**) és a **Védelmi Kutatócsoportban** (Defence Research Group - **DRG**) öltött testet [1]. Az 1952-ben alapított **AGARD** és az 1967-ben megalakult **DRG** gyökerei annyiban közösek, hogy mindkettőjük létrehozását az a repüléssel foglalkozó, magyar származású kiemelkedő tudós, **Dr. Kármán Tódor** kezdeményezte, aki korán felismerte a szövetség katonai ereje számára nyújtott tudományos támogatás fontosságát. A tudósok és a katonák sajátos kapcsolatát az **AGARD** történetét feldolgozó műben idézett és mottóul is választható szavai jól érzékeltetik: „...a tudományos eredményeket nem lesznek képesek hatékonyan alkalmazni az olyan katonák, akik nem értik azokat, és a tudósok nem lesznek képesek a hadviselésben alkalmazható eredmények elérésére, a hadműveletekre vonatkozó ismeretek hiányában.” [1], 1-1 oldal. Az **AGARD** és a **DRG** egybeolvadásával alakult meg 1996-ban a **NATO Kutatási és Technológiafejlesztési Szervezete**.

A szervezet vezető testülete a **Tanács (Research and Technology Board – RTB)**. A kutatás és technológiafejlesztés teljes spektrumát az alkalmazott járműtechnológia; az emberi tényezők és orvostudomány; az információs rendszerek technológiája; a modellezés és szimuláció; az operációkutatás és elemzés; a rendszerkoncepciók és integráció, valamint a szenzorok és elektronikai technológia témakörökhöz szervezett un. panelek fedik le. Az **RTO** tudományos és műszaki tevékenysége meghatározott feladatok, meghatározott időtartam alatti végrehajtására létrehozott műszaki csoportok (**Technical Teams**) munkájában ölt testet. Ezeknek a **műszaki csoportoknak** feladata a tanácsadás, a kutatói hálózat létrehozása és az elhatározott, konkrét célú projektek megvalósítása. A szervezet **Ügynökségének (Research and Technology Agency – RTA)** feladata egyrészt az **RTB** munkájának segítése, másrészt az **RTO** tudományos és műszaki programja fejlesztésének, koordinálásának és végrehajtásának támogatásához szükséges tevékenység-

gek végrehajtása. Az **RTO** egyik elsődleges feladata a védelmi tevékenységekkel kapcsolatos naprakész tudományos és műszaki információ széleskörű terjesztése a NATO tag-országai között. Az **RTO** minden tudományos és technikai tevékenységének eredményét megjelentetik, és a lehető legszélesebb körben terjesztik a biztonsági és kereskedelmi megszorítások keretein belül. Az **RTO** kiadványai magas színvonalú, komoly értékeket hordozó tudományos munkákat és kutatási eredményeket közölnek angol nyelven, amelyeknek döntő többsége hozzáférhető a szervezet honlapján. [2]

Már a nyitólap is mutatja, hogy az információk tárházába lépünk be. Számos irányba lehet elindulni. Egyik útvonal lehet az, amelyen megismerhetők a szervezet és elődje történelme, felépítése és működése, a haderőnemek jövőjével foglalkozó hosszú távú kutatási tevékenységek, a szervezet stratégiája. Ezen az úton haladva bepillantást nyerhetünk a panelekben folyó legújabb tevékenységekbe. ***Innen kapcsolódni lehet többek között a következő témájú honlapokhoz: a NATO Központja, On-line Könyvtára, Kiadványközpontja, Tudományos Programja, a Kármán Tódor*** nevet viselő világhírű kutatóintézet; a ***NASA*** tudományos és műszaki információi.

Szomorú aktualitásként szerepel a nyitólapon a terrorizmus elleni küzdelem. Az e témában 2002. februárjában rendezett tanácskozásról készült részletes jelentés letölthető. Még mindig a nyitólapon időzve, részletes ismertetést kapunk az eddig megjelentetett és megjelenés alatt levő kiadványokról, amelyek le is tölthetők. Fontos újdonság az az értelmező szótár együttes, amely segít eligazodni a rövidítések, az általánosan használt katonai kifejezések, a híradás és az információtechnológia zsargonjában. S végül, de nem utolsósorban el lehet indulni a panelek lapjai felé.

Mindegyik panel esetében megismerhetjük annak feladatait, tevékenységi körét, a panel és munkacsoportjai értekezleteinek tervét, a már befejezett és a folyamatban levő témákat, az egyes munkacsoportokban végzett munka eredményeit tartalmazó publikációk listáját. Ezek a tudományos igényességgel megírt művek minősítésüktől függően letölthetők. ***E cikk megírásakor a képernyőn olvasható volt 368 írásmű rövid tartalmi kivonata, s letölthető volt 156 könyv teljes terjedelemben.***

Egy magyar szólas tanácsolja, hogy meríts saját kútfőből. A magyar haditechnikai kutatásnak-fejlesztésnek nincs saját honlapja. Nincs miből jól meghatározott információt meríteni. Többéves képviselői tapasztalattal az **RTO** tanulmányokkal, elemzéssel és szimulációval (**Stu-dies, Analysis and Simulation – SAS**) foglalkozó paneljében a magunk részéről akkor éreztük legnagyobb hiányát egy ilyen honlapnak, amikor rövid idő alatt kellett megszerveznünk magyar szakértők részvételét a panel adott témával foglalkozó munkacsoportjának tevékenységében. *Milyen is lehetne, milyen is legyen tehát egy magyar haditechnikai K+F honlap?*

Javaslat magyar haditechnikai kutatási-fejlesztési honlapra

Bár a magunk vonatkozásában egyfajta szervezési nehézségek leküzdése okán merült fel egy **K+F** honlap szükségessége, mégis úgy érezzük, hogy a magyar műszaki kutatók és fejlesztők széles tábora is örömmel venne egy szakmai életükhöz kapcsolódó információkat nyújtó forrást.

Megítélésünk szerint ennek a honlapnak minimális programként, az üzleti titoktartás követelményének szem előtt tartásával:

- ismereteket kell nyújtania a hazai haditechnikai kutatás-fejlesztés szereplőiről, képességeik és eredményeik bemutatásával;
- tájékoztatást kell adnia a műszaki élet szakmai és társadalmi eseményeiről;
- megfelelő adatbázisba kell tömörítenie a kutatóhelyekre és kutatókra vonatkozó legfontosabb adatokat;
- megfelelő kapcsolódási lehetőségeket kell biztosítania a vonatkozó hazai és nemzetközi világhálós helyszínekhez;
- virtuális fórumot kell adnia szakmai vélemények ütköztetéséhez.

A haditechnika érintettsége miatt e honlap gazdája célszerűen a **HM Technológiai Hivatal** lehetne, ám folyamatos működtetése, naprakészen tartása és fejlesztése igényelné a kutatói-fejlesztői közösség hathatós támogatását.

Felhasznált irodalom:

[1] *Jan van der Blik (Ed. Is): The AGARD History 1952-1997*, NATO RTO, 1999.

[2] www.rta.nato.int, A NATO Kutatási és Technológiafejlesztési Szervezetének honlapja.

Abstract

**REFLECTIONS IN CONNECTION WITH THE
HOMEPAGE OF THE NATO RESEARCH AND
TECHNOLOGY ORGANIZATION**

The whole military technological research and development in Hungary calls for making, continuous operating and updating an internet homepage. Regarding its aims, this homepage should provide the latest information on the domestic research and technology community, with its database it should support organization of science, it should facilitate building and maintaining connections, and provide linkage with the domestic and international parts of the world of military technological research and development. The official homepage of the NATO Research and Technology Organization could be seen as a model. The homepage of such an organization that provide good opportunities to represent Hungarian technical knowledge and pick up recent information, inter alia.

KÖNYVSZEMLE

HENRY KISSINGER: KORSZAKVÁLTÁS AZ AMERIKAI KÜLPOLITIKÁBAN?

Csabai György²

A 21. századi Amerika diplomáciai kérdései

Henry A. Kissinger az USA egykori nemzetbiztonsági tanácsadójának, majd külügyminiszterének, a Harvard egyetem professzorának és Nobel-békedíjasnak a harmadik könyvét, a „Korszakváltás az amerikai külpolitikában?” címmel tartom kezemben.

Ezen recenzióm elolvasása keretében a külpolitika és vonzásköre után érdeklődő kedves katona vagy civil olvasó, vagy civil közalkalmazott elsőként megismerkedhet a kötet érdekes és izgalmas lényegével, *Henry Kissinger* lenyűgöző ismereteivel, tárgyi és történeti tudásával és végezetül a jövőbeni átfogó vízióival. Vagy netán a **Diplomácia** című világsikerű könyve után ismét kedvet kaphat ezen könyv kézbevitelére és elolvasására, valamint azután az olyan új ismeretek megismerésére, amelyek végül is elősegíthetik az egyéni következtetések és tanulságok egybevetését a létező világunkról, a nemzetközi rendről, a kihívásokról, a nukleáris fegyverekről, a terrorizmusról, a békéről, az igazságosságról és a globalizmusról.

A kötet alapjaihoz tartozik az is, hogy *Henry Kissinger* nagymester művének angol eredeti címe: **Does America Need a Foreign Policy? Toward a diplomacy for the 21th Century**. Nálunk ezt a könyvet 2002-ben adta ki a Panem Kft és köszönet érte. A könyv világsikerűvé vált. A szerzőnek, Henry Kissingernek az ezt megelőző könyve a „**Diplomácia**” is méltán lett világhírű. Annak kvázi folytatásaként és

² Dr. Csabai György az MH volt nyugalmazott alezredese, a hadtudomány kandidátusa, PhD, az MH ÖLTP Tudományszervező Szekció tagja.

ezért is ezen könyv új unikum a témában és a nemzetközi diplomácia tárgyában. A könyv kisugárzása a nemzetközi életre vitathatatlan. Hiszen a műben tárgyalt témák közeli időszerűségük és világpolitikai fontosságuk miatt azt húzom alá, hogy az elmúlt 20. századunkat befolyásoló **Amerikai Egyesült Államok** még jobban meghatározó a 21. századunkra nézve. Nevezetesen a különböző konfliktusok meg- és feloldására, a gazdasági fejlődésre és a világrend működésére, estleges módosulására, és megannyi más fontos tényezőre.

Rátérve a műre, a nemzetközi diplomácia megasztárjának **Henry Kissingernek** a szóban forgó könyve **236 oldalon** magában öleli a kérdéseket kifejtő hét fejezetet, azután **konklúziót**, végül pedig a **név és tárgymutatót**. Ezért a továbbiakban a könyv felépítésének megfelelően **az egyes fejezetek általam lényegesnek tartott vonásai és tartalmi jellemzői kerülnek kiemelésre és azokat helyezem a recenzió fókuszába.**

Bevezetésül a szerző kifejezi köszönetét állandó barátainak és a stábjának. Ebből is képet kapunk a könyvírás ezen műfajából és a sajátos szellemi team **műhely munkából**: az alkotás-, a bírálat-, a javítás-, az újabb vélemény- és a kiadás, mint folyamat ismétlődéséről, a javítás, a hitelesség és a pontosság fontosságáról.

Amerika a csúcson: birodalom vagy vezető hatalom? – képezi az első fejezet címét. Ugyanis az újévezredünk hajnalán a legnagyobb hatalom birtokával az **Amerikai Egyesült Államok** rendelkezett, miközben a nemzetközi stabilitás nélkülözhetetlen fő szereplője, – miközben ha szükséges, a gazdasági és más kényszerítő eszközöket is alkalmaz a céljai elérése érdekében. A 21. századi nemzetközi kör-nyezet változása következtében a vesztfáliai rend általános válságát jelzi a szerző, – miközben korábban a nukleáris korszak átalakította a hatalom természetéről szóló viszonyokat, bár a hatalom formája is folyamatosan alakul. A fejtegetésünk szempontjából nem elhanyagolható az a tény, hogy napjainkban mintegy **négy nemzetközi rendszer** él egymás mellett.

Ezek a nemzetközi rendszerek a következők:

- az USA és a Nyugat-Európa, mint a nyugati félteke demokráciái,
- az ázsiai nagyhatalmak és a nyomukban a feltörekvő országok,
- a közel-keleti helyzet, ahol a kompromisszum szinte lehetetlen,

- az afrikai földrész hatalmi egyensúlyai, a politikai, az etnikai és az egészségügyi problémák enyhítése.

Itt a szerző azt mondja, hogy a gazdasági globalizmus nem helyettesíti a világrendet, de annak igen fontos alkotóelemévé válhat. Hozzáteszi, hogy a hidegháború utáni vezetők félnek a nemzeti érdekek vitathatatlan fogalmától. **Amerika és Európa a demokrácia világa I.** – kérdéskörét fejtegeti a Henry Kissinger a könyv második fejezetében. A nemzetközi rend *wilsoni ideálja*, demokrácia intézményei és a hatalom kérdései a pluarista államokban a demokrácia jegyében zajlanak. A 21. században, a NATO kapcsolatokban már minőségi különbség figyelhető meg, miközben a NATO-Oroszország viszonylatokat főként *Vlagyimir Putyin* miatt szentimentálisan értelmezik és kezelik. Ugyanakkor a Szovjetunió szétesése, a két Németország egyesítése és az európai identitás felvirágoztatása, később a NATO bővítése szer-teágazó kihatásaként az atlanti kapcsolatokban változások mennek végbe. Itt H.K., a szerző az arányérzékre hívja fel az olvasó figyelmét. Sőt visszamegy az atlanti viszonyban *Konrád Adenaurhez*, majd behozza a képbe **Lengyelországot, Csehországot és Magyarországot.**

Ehhez kapcsolja a **békepartnerség programot** és a **NATO bővítést.** Az egyesült Európa és az atlanti együttműködés sürgeti az új szemlélet kialakítását. Hiszen a NATO szerepe már túlságosan korlátozott és túl nagy ahhoz, hogy megbirkózzon az előtte álló feladatokkal és ezekhez sorolhatom az egyes biztonsági kérdéseket, beleértve az **európai haderőt** és annak esetleges működési területét is. Csak zárójelben jegyzem meg, hogy az európai haderő kapcsán azt, hogy a **NATO logisztikája alapvetően amerikai tulajdonokat** képeznek. H.K. szerint a katonai kérdések mögött ott rejtőzik a politikai is, beleértve azt, hogy az európai Uniót egységként kezeljék. Kimondja, hogy a NATO-nak el kell ismernie, hogy az Európai Unió területi integritása alapvető érdeke.

Stratégiai doktrína tekintetében a rakétaelhárítás és az atlanti szövetség kérdéskörében a nemzeti rakétavédelem gondolatát a szerző szembeállítja a kölcsönösen biztosított megsemmisítés régóta fennálló doktrínájával. Hozzáteszem azt a kideríthető tény is, hogy Oroszország az aktuális tervei és ambíciói eléréséhez a 19. században a konzervatívizmust, majd a 20. században a kommunizmust hívta segítségül. Ezzel a felfogással homlokegyenest az USA idealizmusa a szabadság fogal-

mából, Oroszországé pedig a szenvedés élményéből fakadnak. A fejezet végén H. K. kimondja, hogy a jövőben a NATO már nem lesz elegendő, mint az atlanti együttműködés egyedüli intézményes kerete. Ezen megközelítésen nekünk magyaroknak is érdemes elgondolkoznunk.

A nyugati félteke a demokráciák világa II. – témaköre a harmadik fejezet. A szerző kizárja a latin-amerikai országok közötti háborúkat. Ugyanakkor bemutatja a fejletlen Latin-Amerikát is. Szerintem a demokrácia csirái Kuba kivételével mindenütt jelen vannak, ugyanakkor a káoszról való kiutat összekapcsolja a nyugati félteke sajátos ígéreteivel.

Ázsia: az egyensúly világa címet viseli a könyv negyedik fejezete. Kiindulásként meg kell jegyeznünk, hogy az USA a 20. század első felében Európában két háborút vívott meg, hozzáteszem, hogy Ázsiában pedig hármat, sorrendben a Japán, a Korea és a Vietnam ellen. Szerintem az Ázsia összetettsége és bonyolultsága, a fejlettség és fejletlenség, a békés és a lator államok egymásmellettsége és tömeg-pusztító fegyverek problémaköre globális kihatású. Ázsia gazdagsága mellett a népességeinek eltérősége jelentékeny. Az USA-Japán viszony a közös terheken alapul. Az USA-koreai viszony szinte mindig az ázsiai válságok középpontjában áll és a kínai-amerikai viszonyt a 21. században az jellemezheti, hogy Kína az új évszázadban az USA riválisává váljon.

Eközben kimondja, hogy nem a kommunizmus jelent veszélyt, hanem a nacionalizmus. Tajvan után India hogyan továbbja és az ázsiai rend foglalkoztatja a szerzőt, s eközben rámutat az amerikai perspektívákra és jövőképekre.

Közel-kelet és Afrika: a változó világ az ötödik fejezet címe. A Közel-Kelet hosszantartó konfliktusai alapvetően érzelmi motiváltak és ritkán képezik kompromisszumok tárgyait. A szenvedélyek, az intifádák, az állandó visszavágások és a folyamatos etnikai tisztogatók össze nem illő erkölcsi szándékok és tettek. ***A hogyan tovább előtt a Camp David-i sikertelenség és a kvartett terve, a Rood Maap áll.*** E fejezetben bemutatja az iraki történelmet az első világháború után. Rámutat arra is, hogy az első Öböl-háború újra és újra bebizonyította azt, hogy az USA veleszületett nehézkességét tükrözi a katonai győzelmeknek a politikai téren való kamatoztatása. Felidézi azt, ***George H. W. Bush-adminisztráció*** 1990-ben csak Kuvait felszabaddítását tűzte ki

célul, majd az ENSZ BT 687. számú tűzszüneti határozata után **Szaddam Husszein** lépésről-lépésre visszaállította hatalmát a politikai túlélés érdekében. De a 2003-as **Iraki Szabadság Hadműveletben** ismételten vereséget szenvedett (a szerző). A kettős feltartóztatás Irak és Irán esetében kudarcot eredményezett. Irán és Afrika vonatkozásában több megfontolandó gondolat meghúzódik.

A globalizáció politikája képezi a hatodik fejezetet. Ugyanis a történelem folyamán először jött létre a mai világot felölelő olyan rendszer, amelynek a fő hajtóereje az Amerikai Egyesült Államok. Az amerikai tőke és technológia vált a globális növekedés hajtóerőének és elterjesztőjének. Az elért siker újragondolásra készíteti úgy a közgazdaságtant, mint a politikát. A szabadkapitalizmus, a szabadpiaci demokráciák és a válságkezelés a politikai fejlődés és a globalizáció új trendeket jelöl ki, így az integrációt és a globalizáció ellenes utakat.

Béke és igazságosság kérdéskörében (a hetedik fejezet) és azok szerint a természetében végbemenő változások ma a legdrámáibbak. Lásd Koszovó, Afganisztán és Irak. A szerző, H. K. az amerikai hagyományoktól eljut szinte az új internacionalizmusig, majd a külpolitikai doktrínától a humanitárius intervencióig, s közben kibontja az elengedhetetlen történelmi háttereket. Kimondja, hogy az egyetemes joghatóság doktrínája a szörnyű bűnök elkövetőinek sem nyújt menedéket.

Konklúzió, információ és tudás alcím képezi a zárófejezetet. A címben feltett kérdésre eddig csak analitikusan kaptunk választ. Most a szerző az amerikai társadalom fordulópontjára hívja fel a figyelmet. Amely a történettudomány szempontjából a lehetőségek sorozatához van és lesz kötve. Emiatt az Amerikai Egyesült Államok a fennállásától először kényszerül arra, hogy olyan jövőbeli globális stratégiát dolgozzon ki, amelyben szerepe központi és egyensúlykereső. Az intellektuális és politikai átalakulások kezdetén az információ, a nemzetközi kapcsolatok, a különböző forradalmak és a sikeres külpolitikai irányítás intuitív képességektől függ, azaz nem elég, hogy érzékeljük a jövőt, hanem uraljuk is azt.

A jövőben a kérdést az képezi, hogy az Amerikai Egyesült Államok hogyan viszonyul önmagához. Vagy elutasítja a birodalmi igényeket és felépítése sem lesz birodalmi. Mert a birodalmakhoz vezető utak első bomlásokhoz vezetnek. A mai USA vezető szerepe tény és kérdés csak az, hogyan kezeli majd Amerika ezt a vezető szerepet. Amerika

végző kihívása az, hogy hatalmát konszenzussá változtassa, értékeit ne kényszerítse és mások azokat önként legyenek képesek elfogadni a felvilágosultság szellemében.

A könyvet a Panem Kft. jegyzi és 3. 600 forintba kerül. Olvasásra jó szívvel ajánlom a külpolitika, a biztonság- és a védelempolitika iránt érdeklődő katonáknak, közalkalmazottaknak, hivatásos politikusoknak

Persze a Korszakváltás az amerikai külpolitikában című könyvből a felső szintű honvédelmi vezetőink is megismerkedhetnek az elkövetkező évek témánkkal kapcsolatos amerikai víziójával. Mégpedig olyan amerikai víziókkal, amelyek ugyanis úgy a politikai, mint a katonai tennivalók egész garmadáját vetítik elénk.

AJÁNLÁS

SAJÁTOS HATÉKONYSÁGJAVÍTÓ MÓDSZEREK ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI A HONVÉDSÉG TERVEZÉSI ÉS BESZERZÉSI FOLYAMATAIBAN

Briák Ottó¹

A tárcánál végrehajtott és még – meglévő döntései és eredményei ellenére – koránt sem befejezett védelmi felülvizsgálat nagy lépést jelentett a tevékenységek és ezen keresztül a költségek bizonyos mértékű racionalizálása útján. A felülvizsgálat célja egy olyan haderő és tárcaszintű irányító rendszer létrehozása, amely egyrészt megfelel a hadsereggel szemben támasztott alkotmányos, törvényi és szövetségi követelményrendszernek, másrészt mindezt úgy teljesíti, hogy az így létrejövő feladatstruktúra és szervezet a GDP meghatározott részarányából finanszírozható legyen.

Anélkül, hogy különösebben belemennék a követelmények és lehetőségek egyensúlyának boncolgatásába, a feladatrendszer által megcélzott ambíciószintek és a finanszírozhatóság ellentmondásai komoly konfliktusok forrása. A felülvizsgálat egész folyamatában, de különösen annak végső szakaszában ez a konfliktus jól láthatóvá vált, melynek eredményeként gyakran kellett mind a feladatrendszer módosításához, mind a különféle költségcsökkentő technikák alkalmazásához nyúlni.

A védelmi felülvizsgálat ezen szakaszában végül is nyilvánvalóvá vált, hogy a finanszírozhatóság az egyik első számú prioritássá lépett elő.

A feladatok finanszírozásának fő forrása természetesen a költségvetési támogatás GDP arányos növekedése, de fontos szerepet játszanak benne azok a takarékosági intézkedések is, melyek a járulékos költség-szerkezet javítását célozzák (személygépjármű park csökkentése, köz-

¹ Briák Ottó mk. ezredes, HM Védelemgazdasági Koordinációs Irodavezető, védelemgazdasági főtanácsadó.

hasznú társaságok költségvetési támogatásának csökkentése, a katonai felsőoktatás költségeinek visszafogása, stb.)

A védelmi felülvizsgálat tervezett új haderő és feladatstruktúrájához készült erőforrás és költségvetések azonban azt jelezték, hogy az átalakítás 10 éves, nagyjából 4.000 milliárdos összköltsége, 50-100 milliárd forintos hiányt mutat. A feladatok és a költségek nagyságrendjéhez képest ez az összeg nem túl nagy, így megfelelő költség-racionalizálási és takarékosági intézkedésekkel viszonylag jól kezelhető.

A fentebb már említett direkt takarékosági intézkedések, bár önmagukban jelentős – néhány milliárdos – hiányt képesek pótolni, azonban ezzel nem tűnik el a döntően az első két-három évre prog-nosztizált hiány. Mindez azt jelenti, hogy ezeken túlmenően ***további forrásteremtő módszerek után kell néznünk.***

Ennek során látni kell azt, hogy maga ***az erőforrás és költségterv nagybani és becsült adatokat tartalmaz, amelyek inkább a költségigények felső határát célozták meg, azaz a „vastagon fogott ceruza”, bár nem kiszámítható, de biztosan tartalmaz némi felültervezésből adódó tartalékot.***

Ugyanebben a gondolatkörben kell megemlíteni azt is, hogy a ***„nagybani” és a „becsült” költségigények ugyanilyen pontosságú erőforrás és költségterveket takarnak. Ez azt jelenti, hogy a végrehajtandó feladatok még nincsenek részfeladatokra lebontva, ezért azokhoz még nem rendelhetők hozzá konkrét erőforrások és költségek, és így a kellő konkrétság hiányában az erőforrás és költségadatok még nincsenek alátámasztva részletes számvetésekkel.*** A nagybani erőforrás és költségterv így tételes számvetésekkel nem megalapozott erőforrás és költségadatokat tartalmaz, amelyek csak globálisan meghatározott feladatokhoz kapcsolódnak. Ez a terv ettől nagybani és becsült. Ebből következően ***alkalmas a felsőszintű, stratégiai döntéshozatal költségalapú orientálására, de nem alkalmas arra, hogy a végrehajtás finanszírozhatósága és finanszírozása vezérfonalául szolgáljon.***

A közeljövőben megalkotott és kiadott – a vonatkozó kormányhatározat döntésein alapuló – ***HM utasítás elrendelt feladatai éppen azt célozzák, hogy a 10 éves átalakítási terv jelzője a „nagybani” és a „becsült” helyett a „részletes” és „konkrét” legyen.*** Megvalósításával

a feladattervek végrehajtható és végrehajtandó folyamatokká, az erőorras és költségadatok a költségvetésből finanszírozható és finanszírozandó tételes beszerzésekké és az ezekhez szükséges kiadás-igényekké konvertálódnak.

A 10 éves terv részletessé válása – témánk szempontjából – azt is jelenti, hogy a számvetésekből ki fog derülni, hogy a nagybani becsült erőforrás és költségadatok felül, vagy alultervezett költségeket takar-nak-e, azaz csökken, vagy nő a prognosztizált hiány. Ez a tényező is azt húzza alá, hogy feltétlen szükséges a terv finanszírozásához olyan tartalékforrásokat felkutatni, amelyek adott esetben segítenek a költségek és a költségvetési források egyensúlyba hozásában.

A tervezőmunka során – a takarékoság és a pótlólagos forráste-remtés jegyében – felvetődtek *olyan finanszírozás-technikai megoldá-sok is, amelyek lényegüket tekintve nem jelentettek volna tényleges megtakarításokat, de a fizetési kötelezettségek időbeni széthúzásával, a vállalkozói tőke bevonásával, a halasztott fizetési kötelezettségekkel, a szállítások pontos ütemezésével a raktározási költségek kiiktatásával a cash-flow helyzetet némileg javíthatnák.* E megoldások előnyei min-denekelőtt abban fogalmazhatók meg, hogy a fizetési kötelezettségek egy része kitolható, így azok nem a „*legsúlyosabb*” esztendőben jelent-keznének, illetve a vállalkozói tőke bevonásával a honvédség a szolgál-tatások jelen idejű megszerzése mellett mentesül az azonos idejű na-gyon jelentős beruházási költségektől.

Sajnos a számtalan előny mellett e pénzügyi technikák *nagyon je-lentős hátrányokat* is tartalmaznak, amelyet nem szabad, hogy elhomá-lyosítsanak a kecsgetető előnyök.

Hátrányként kell említeni mindenekelőtt azt, hogy *ezek a mód-szerek nagyrészt idegenek a költségvetési gyakorlattól*, így a vég-rehajtó szervezetek sem rendelkeznek ezek lebonyolításához szükséges ismeretekkel. Fontos hátrányként kell számba venni azt is, hogy e tech-nikák alkalmazása *abszolút értelemben nem hoz költségmegtaka-rításokat.* Sőt! A fizetési kötelezettségek időbeni széthúzásának vagy halasztásának ára a költségek összértékének növekedése. Például *az import termékek külföldi konszignációs raktárakban történő elhelye-zése* eltolja ugyan az ÁFA és a vámfizetési kötelezettségünket, de ezért cserébe fizetnünk kell a külföldi raktározási költségeket, ami mellett a beszerzett termékek hazai használatba vételekor az ÁFÁ-t és a vámot is

előbb-utóbb ki kell fizetnünk. *A vállalkozói tőke bevonásával* pedig valóban megtakarítunk jelen idejű beruházási költségeket, de ezért cserébe meg kell fizetnünk a vállalkozó nyereségét, sőt az ő esetleg nem optimálisan hatékony gazdálkodásának többletköltségeit is. Mindemellett, a beruházások bérleti, vagy más típusú igénybevételi díjában magát a beruházást is kifizetjük. *A „just in time” szállításokkal* a napi működés egyes – erősen korlátozott – területein (üzemanyag, élelmezés) valóban csökkenthetők a tárolási költségek, ezekkel azonban nem váltható ki a hadsereg lényegéhez tartozó harci és működési készletképzés. Mivel ezeket amúgy is raktározni, őrizni, kezelni kell és mennyiségi nagyságrendje messze meghaladja a nem kötelezően készletezendő anyagokét, a megtakarítás nem túl nagy léptékben mérhető.

Látható tehát, hogy a hátrányok, vagy az előnyök realizálási lehetőségeinek akadályai nem jelentéktelenek.

Érdekes módon nem, vagy csak igen áttételesen merült fel, mint költségmegtakarítási tényező a tervezési rendszer rendbetételével kapcsolatos megoldások kérdése. Ennek lényege az, hogy a jelenlegi, alapvetően költségvetési keretleosztáson alapuló pénzkeret tervezést, konkrét feladatokhoz rendelt priorizált erőforrás és ezen alapuló költségigény tervezés váltsa fel. Ilyen tervezési metódus alkalmazásával, a védelmi felülvizsgálat feladataihoz kapcsoltan egyrészt felülvizsgálhatók a korábbi feladatrendszer, illetve prioritásrend alapján tervezett beszerzések és a szükségtelen, aktualitásukat veszített feladatok elhagyhatók, vagy a kisebb jelentőségűek átütemezhetők. Másrészt a 10 éves részletes tervezés feladat és erőforrás alapon történő végrehajtásával, eleve kiküszöbölhetők a felesleges, vagy a feladatok prioritásainak nem megfelelő kiadásokat generáló feladatok.

A beszerzések feladat és főleg erőforrás–alapú felülvizsgálatával – becslésem szerint – tízmilliárdos nagyságrendű megtakarítás is elérhető.

Ide csatlakozó tényező, hogy a beszerzések előkészítettségének hiányosságai miatt, évente jó néhány milliárd forintot kitevő beszerzési megbízás mögött az év jelentős részében nincs semmiféle kötelezettségvállalás. Az év végi előirányzat maradványok, vagy az azok elkerülésére az év utolsó negyedében indított *„kármentő”* célú beszerzések jelzik, hogy egy részük mögé a tárgyév folyamán nem is kerül szerződés.

Abban az esetben, ha a beszerzési megbízásokat évente folyamatosan, vagy meghatározott rászterrel a megbízók felülvizsgálják előkészítettségük, vagy beszerezhetőségi feltételeik biztosítottsága szempontjából, az előirányzat-maradványok, vagy a kényszerbeszerzések megelőzésével ugyancsak milliárdok takaríthatók meg. Ezt a műveletet egy-két évre előre el lehet végezni, de ugyanilyen hatékonyságot ígér az is, ha ezeket a folyó költségvetési év során, például annak közepén tesszük meg. Figyelembe véve az utóbbi évek szinte rendszeres 5-20 milliárd forintot kitevő pénzmaradványát, az ilyen előzetes beszerezhetőségi vizsgálatok és az ezek nyomán időben hozott beszerzés-átcsoportosítási döntések 2-5 milliárd forint megtakarítást eredményezhetnek.

A fentiekben részletezett megtakarítások realizálásának elengedhetetlen feltétele, hogy egyrészt a tervezés rendjében és menetében – a nagyon jelentős ellenállást legyőzve – alapvető szemléletváltás következzen be, másrészt, hogy a biztosított költségvetési források ténylegesen is elkölthetők legyenek. Mindezekhez – érdekes módon – néhány evidenciának számító tervezési, illetve költségvetési gazdálkodási szabály betartására, megvalósulására van „csak” szükség. ***Ezek közül a következők a leglényegesebbek:***

- ***Az elemi költségvetés év eleji gyors jóváhagyása*** a felhasználók részére. Ez mindenekelőtt a megelőző tervezési folyamatok erőteljes megalapozását igényli, amelynek alapja a tárca és az intézményszintű feladatalapú erőforrástervek összeállítása.
- ***A beszerzések időben történő megtervezése***, párhuzamosan az erőforrástervek összeállításával. Ezzel összefüggésben alapelvnek kell tekintetni, hogy erőforrás terv nélkül nincs beszerzési terv.
- ***A beszerzések jelenlegi rendkívül bonyolult és igen hosszú időt igénybevevő engedélyezési eljárásának lényeges egyszerűsítése.*** Ezzel összekapcsoltan a beszerzések műszaki, gazdasági és adminisztratív előkészítésének alapvető mértékű javítása, ennek nyomán annak elérése, hogy a beszerzési időintervallumból kerüljön kiiktatásra a beszerzési megbízások állandó javítására, kiégésítésre és pontosításra történő visszaadása. Ebben alapvető szerepet volna célszerű biztosítani a tárca központi beszerző szervezetének, amelynek elsőszámú szakértői szerepét az előkészítő folyamaton belülről kellene kifejtienie.

- ***Az előző évi pénzmaradványoknak*** a PM jóváhagyását követően, a tárca gazdálkodó szervezetei részére, ***a lehető legrövidebb időn belüli jóváhagyása***. Ezzel elkerülhető, hogy ez, az esetenként jelentős előirányzat tömeg az év utolsó egy-két hónapjában „szakadjon rá” a felhasználókra, illetve az, hogy a jóváhagyás bizonytalansága miatt a tárgyévi költségvetésből kerüljön látens önzárólásra az előző évi átnyúló fizetési kötelezettségek fedezete.

Úgy gondolom, hogy a fentiekben felsorolt intézkedések mindenképp szervezési, vezetési problémák, amelyek megoldása nem igényel költségráfordítást. Megoldásuk eredményeképpen elkerülhető, vagy erőteljesen minimalizálható az év végi pénzmaradvány, megtakarítható a felesleges, vagy gyenge prioritású beszerzések költségfedezete és az így nyert forrástöbbletek a szükséges, a feladatokhoz pontosan hozzárendelt erőforrások beszerzésére fordíthatók. Ezzel, a források abszolút értékének növekedése nélkül is, akár évente több milliárddal, vagy tízmilliárddal csökkenthetők a finanszírozási hiányok. E megtakarítások így gyakorlatilag plusz forrásoknak is tekinthetők.

E téren további – igaz, hogy csak nehezen forintosítható – megtakarítást jelenhet az is, hogy az előzőekben részletezett tervezési és gazdálkodási módosítások révén, az idő szorításától mentesen, nem kapkodva, műszakilag és gazdaságilag jól előkészített beszerzések hatékonysága, célszerűsége és hasznossága lényegesen felülmúlja a jelenlegiekét.

A költségek optimalizálását és ezzel a feladatok adott keretkből történő finanszírozhatóságát a fentiekén túl, több olyan közgazdasági módszer is képes segíteni, amelyek – bár a civil gazdálkodásban általánosan elterjedtek – a katonai gazdálkodásban kevésbé ismertek és még kevésbé alkalmazottak. Ezek közül három olyan módszert kívánok itt megemlíteni, amelyek bevezetésére leginkább érettek a honvédség gazdálkodásának feltételei. Ezek ***a benchmarking, az értékelemzés, illetve a projekt menedzsment módszerei***.

A költségvetési szervek attribútuma, hogy a társadalmi közös fogyasztást biztosító állami szolgáltatások teljesítésére és ennek megfelelő állami feladatok végrehajtására kerültek létrehozásra. Ennek megfelelően, gazdálkodásuk finanszírozása a társadalmi közös javak hozamából és az adóbevételekből történik.

E két megállapításból következik, hogy ***minden állami feladatra rendszerint egy és csakis egy költségvetési szervezet kerül létrehozásra.*** Alapításuk során az állam természetes törekvése, hogy elkerülje a párhuzamosságokat. A párhuzamos szervezetek létének kiküszöbölését – egyebek mellett – elsősorban az indokolja, hogy az állami feladatok ellátására létrehozott és az állami költségvetésből finanszírozott szervezetek működése döntően hatalmi igazgatási jellegű, tevékenységük kötelező érvényű jogszabályokon nyugszik. ***A párhuzamos, azonos funkciókat gyakorló, azonos szolgáltatásokat teljesítő szervezetek hiánya a költségvetési szférában mindenekelőtt a költségvetési forrásokkal való takarékos gazdálkodást célozza, ugyanakkor az állami feladatok előbb említett hatalmi, igazgatási jellege nem is túlzottan viseli el az egymással versengő szolgáltató szervezetek létét.***

Mindezek következtében általánosnak mondható, hogy az ***állami szolgáltatások területén csak rendkívül korlátozott mértékben érvényesülnek a piaci viszonyok, melynek legfőbb következménye a verseny kizárása*** e szolgáltatások döntő többségénél. A piac esetlegeségeinek, utólagosságának kiküszöbölése jól szabályozható, szigorúan centralizált, a központi akaratnak mindenben megfelelő működési rendet tesz lehetővé, amely kétségtelenül jobban illeszkedik az állami irányítás közérdeket képviselő sajátosságaihoz, mint az erőteljesebben szubjektív alapokon nyugvó, döntően egyéni érdeket szolgáló piaci típusú szervezeti mechanizmus.

E kétségtelen előnyöknek azonban ára van. A piac kizárása ugyanis egyben a verseny eredményességet ösztönző hatásainak kiiktatását is jelenti. Ennek hatása a költségvetési szervek gazdálkodása szempontjából kettős. Egyrészt makroszinten megtakarításokat jelent, mivel kiküszöböli a versenyben vesztes szervezetek ráfordításainak, társadalmi szinten megjelenő veszteségét. Másrészt azonban mikroszinten, ***az egyes költségvetési gazdálkodó szervezeteket*** – a deklarált, de valójában hatalmi eszközökkel ki nem kényszeríthető – ***takarékosságra és hatékonyságnövelésre semmi nem ösztönzi, ezért gazdálkodásukban, a jogszabályok betartása mellett is nagyon jelentős a pazarlás.*** A közösséget érintő gazdálkodási döntésekből az egyéni érdekek kizárása tehát nem hozta, mert nem hozhatta létre a közösségi érdekelttség materializálódását.

A közérdeket szolgáló költségvetési gazdálkodó szervezeteknél a közösség nevében gazdasági döntéseket hozó egyének egyéni érdekeltiségének hiánya (vagy rendkívül korlátozott volta) és a közérdek gyakorlati megragadhatóságának rendkívül alacsony szintje közt feszülő ellentmondás ***a költségvetési gazdálkodási szférában igen nehéz, esetenként lehetetlenné teszi az eredményességet, hatékonyságot, gazdaságosságot leíró közgazdasági kategóriák értelmezését és alkalmazását. Nehézségét mindenekelőtt az adja, hogy az állami szolgáltatások teljesítésének eredménye, közvetlen hasznossága nehezen, vagy egyáltalán nem mérhető.***

Tovább nehezíti a helyzetet, hogy e szolgáltatások célcsoportjai csak igen nagy késéssel reagálnak a döntésekre és a társadalom toleranciája, rugalmassága – éppen a hatalmi jelleg miatt – igen nagy e szolgáltatások teljesítményeivel kapcsolatban. (Egy adóemelés eredményességét például nem minősítheti annak az érintettek általi fogadtatása. Vagy például az ország védelmi képességének változásait csak igen áttételesen képes megítélni a társadalom, így reagálása alkalmatlan az ennek érdekében hozott operatív – adott esetben gazdasági – döntések eredményességének mérésére.) Mivel a jó, vagy a rossz döntések az esetek többségében szinte semmilyen hatással nincsenek az eredményesség egyik legfontosabb értékmérőjére, az árbevételre (esetünkben az adóbevételekre, vagy intézményi szinten a költségvetési támogatásra), így ennek alakulása sem szolgálhat a fenti gazdasági kategóriák mércéjéül.

Az állami feladatokkal kapcsolatos növekvő társadalmi elvárások és ezzel szemben a rendelkezésre álló erőforrások viszonylag szerényebb ütemű növekedése a fenti nehézségek ellenére is, a világon mindenütt napirendre tűzte ***a közpénzek elköltése hatékonyságának fokozását. Ehhez az út mindenütt a költséggazdálkodás racionalizálásán keresztül vezet.*** Ennek egyik eszköze a költségek önmagukhoz viszonyított alakulásának megfigyelése és elemzése.

A fentiekkel összefüggésben a benchmarking módszer lényege, hogy egy-egy szolgáltatási, gazdálkodási területen a bizonyítottan legjobb, vagy élenjáró eredményt hozó módszereket hasonlítjuk össze saját módszereinkkel, azok adaptálása érdekében. Ez egy olyan általános módszer, mely a tevékenységek bármely jellemzőinek, így költségeik alakulásának összehasonlítására is alkalmas.

Az alkalmazás szempontjából gyakorlatilag bármely tevékenység, tevékenységcsoport, vagy azok valamelyik része kijelölhető összehasonlításra. Ennek nem megkerülhető feltétele azonban, hogy a viszonyított tevékenységeket összehasonlítható adatokkal képesek legyünk leírni. Ebből a szempontból a feladat és költség mutatószámok rendszere, mivel ezek objektív közgazdasági kategóriákat foglalnak magukban, mindenféle konvertálás nélkül alkalmasak az összehasonlításra.

A módszer alapja annak a szervezetnek a felkutatása, mely az összehasonlítás szempontjából vonatkozási pontként szolgálhat. Mivel az egyes költségvetési szervek gazdálkodási tevékenysége gyakorlatilag azonos jogszabályok előírásai szerint folyik, a gazdálkodás módszerében – amely döntően képes meghatározni annak hatékonyságát és eredményességét – a célok különbözősége ellenére is, rendkívül sok az azonos közös, vagy egymáshoz nagyon hasonló vonás. A tervezés, a piackutatás, beszerzés metodikája, a forráselosztás, a gazdasági érdekérvényesítés és normaképzés módszertana szinte minden költségvetési szervnél azonos. Abban az esetben, ha azonos, közel azonos vagy egymással konvertálható szervezetek összehasonlítását végezzük, ez az azonosság még nyilvánvalóbb. Az is könnyen belátható, hogy a szakmai módszerek összehasonlíthatóságán túl ***minden költségvetési szerv gazdasági tevékenysége szoros összefüggésben áll a költséggazdálkodással, ezért ennek adatai egy olyan általános mutatóvá válhatnak, amelyek különösen alkalmasak az összehasonlításra.***

A mintatevékenység kutatása során mindenkor a végeredmények összehasonlítása folyik. Ez a garanciája ugyanis annak, hogy a mintaszervezet ennek elérése érdekében alkalmazott módszereinek adaptálásával a viszonyított szervezetnél is azonos, vagy hasonló eredmények érhetők el. Ennek során kell megállapítani azt, hogy az élenjáró szervezet milyen területen nyújtott kiugró eredményt. Ezt követően a végeredményt produkáló tevékenységi műveletek összehasonlítása következik a mintával. E folyamatban annak megállapítása történik,

hogyan az adott tevékenységi területen mi okozza a kiugró eredményt, vagy másutt az ettől történő elmaradást. Ennek alapján kijelölhetők azok a feladatok, melyek a mintaszervezet eredményeihez vezető tényezőket a viszonyított szervezetekre adaptálhatóvá teszik, illetve megszülethetnek azok a döntések, melyek eredményeként a minta követése által a teljesítményeket is annak eredményeihez lehet közelíteni.

A fentiek alapján a benchmarking vizsgálat fázisai a következőkben foglalhatók össze:

- **Saját szervezet elemzése**, ennek alapján a teljesítményjavítás területeinek kijelölése. Ezzel teljesen azonos értékűen jelöli ki a vizsgálandó területet, ha egy máshol megvalósult kiugró teljesítményhez rendeljük hozzá a vonatkozó saját terület elemzését.
- **A vonatkozási minta beazonosítása**. Ennek során kell kialakítani az összehasonlíthatóság feltételeit, a folyamatok azonos tartalmú feladat és költségmutatókkal való leírását.
- **A különbségek elemzése**. Ebben a fázisban kell elvégezni az összehasonlítást és megállapítani az eltéréseket okozó tényezőket, azok mértékét és arányait.
- **A célok meghatározása**. Az eltéréselemzés következtetése alapján ki kell jelölni a beavatkozás területeit, tartalmát, mértékét és idejét. Itt kell meghozni a beavatkozáshoz szükséges döntéseket.
- **A végrehajtás tervezése**. Ez a munkafázis a döntések alapján a szükséges intézkedések kimunkálását, azok ütemezését, sorrendiségének meghatározását tartalmazza.
- **Végrehajtás, ellenőrzés, elemzés, visszacsatolás**. Ebben a fázisban a hozott intézkedések alapján folyó végrehajtás, folyamatban rendszeresen mérni kell azok hatását, az eredeti eredményhez viszonyítva bekövetkezett változások formájában. A mérések tapasztalatai alapján, szükség esetén módosítani szükséges a végrehajtás alatt álló intézkedéseket.

A módszer, a költségmegfigyelés során kapott adatbázis alapján, alkalmas arra, hogy tovább finomítsa, pontosítsa a költségoptimalizálás érdekében hozott intézkedéseket. Ez a képessége mindenekelőtt abból adódik, hogy ***a különböző szervezeteknél az azonos célból felmerülő***

költségeket nem csak egymáshoz viszonyítja, hanem melléjük rendeli a teljesítmény kategóriáját is, az adott terület legjobb eredménye formájában. A módszer eltekint attól, hogy feltárja az adott költségmutatók és a hozzájuk kapcsolódó teljesítménymutatók bonyolult hatásmechanizmusát. Ezt „***fekete dobozként***” kezeli, azaz csak arra van figyelemmel, hogy egy kívánt kimenet (adott teljesítménymutató) elérése érdekében milyen bemeneti feltételeket (költségmutatókat) kell produkálni és ezt a legjobb kimentet felmutató szervezet, milyen módszerekkel, eszközökkel éri el.

A módszer nagy előnye, hogy az eredmény nem esetleges, mivel az a mintaszervezetnél már teljesített tény. Előnyként lehet továbbá megemlíteni, hogy a minta és a viszonyított szervezetek között kvázi versenyhelyzetet teremt a verseny pusztító hatásai, a „vesztes” ráfordításainak veszteséggé tétele nélkül. Az élenjáró teljesítményt eredményező módszerek megfelelő szakmai igényű adaptálása esetén ugyanis a viszonyított szervezet nyer, míg a mintaszervezet nem veszít.

Számos előnye és minimális kockázata miatt célszerű a költség-elemzéssel párhuzamosan, annak adatbázisára támaszkodva alkalmazását a katonai gazdálkodásban is bevezetni. Bár alkalmazása bármelyik vezetési szinten – akár a legalsóbbnál is – megoldható, jellegét, tartalmát tekintve, elsősorban ***ott lehet jelentősebb eredményeket várni tőle, ahol a szervezetek és tevékenységek széles skálájára van rálátás, ennek megfelelően a kiemelkedő teljesítmény és ezzel a minta kijelölése nagy számú eset közül lehetséges.*** Ez mindenképpen erősíti azt, hogy a mintának kiválasztott legjobb ne csak a „***vakok között a félszemű***” legyen. Ezért ennek a módszernek a kitüntetett helye mindennek előtt a tárca szintű központi, valamint más vezető tervező, elemző szervezetnél van.

A módszer számtalan előnye ellenére látni kell, hogy ***bevezetése igen komoly, zömében szubjektív, tudati akadályokba ütközik.***

Nagy visszahúzó erő, hogy a korábbi évek ***sok, esetenként ésszerűtlen átszervezés miatt, a megmaradt állomány egy jelentős részénél az új módszerekre való áttérés, mások hatékony munkavégzésének másolása, vagy adaptálása, elválaszthatatlanul összekapcsolódott a feladatváltozásoktól független, döntően fiskális indíttatású tömeges létszám leépítésekkel, elbocsátásokkal, a munkaintenzitás növelésének követelményével és az egzisztenciális bizonytalansággal.*** Ezért

már tudat alatt is nagyon jelentős ellenállás van minden, a megszo-
kottól, a begyakorlottól eltérővel szemben. Ez az ellenállás természetesen az esetek többségében, a szakmai kifogások tömegének hangoztatásában és nem közvetlenül manifesztálódik. Megvalósításuk alapfeltétele tehát az ismeretek megszerzésén túl a tárcán belüli szervezeti, feladat és egzisztenciális viszonyok jelentős stabilizálásában gyökeredzik.

A következő újszerű módszer az értékelemzés lehet.

Az értékelemzés olyan döntés-előkészítő módszer, melynek célja, hogy az értékelemzés alá vont termék, szolgáltatás, vagy szervezet, az általa teljesített funkciókat, csak a szükséges és elégséges szinten, az azokhoz tartozó legalacsonyabb költség felhasználásával állítsa elő, illetve biztosítsa. Ennek során ***a teljesítendő funkciók és az azokhoz szükséges költségek viszonyát törekszik optimalizálni úgy, hogy feltárja azon felesleges funkciókat és a hozzá tartozó költségeket, melyek nem járulnak hozzá a vizsgált termék, szolgáltatás, vagy szervezet elvárt tulajdonságaihoz.***

Az értékelemzés rendszerszemléletű fejlesztési eszköz. Mindig a felhasználói igényekből indul ki, azoknak kizárólag a szükséges mértékű kielégítését célozza. Ennek érdekében a funkciókat, azok szükséges és elégséges mértékű paramétereit határozza meg és ezek ismeretében megoldási lehetőségeket keres. A funkciók és a hozzájuk tartozó költségek viszonyából a legkedvezőbb kombinációt törekszik létrehozni.

A fentiekből következik, hogy az értékelemzést csak olyan esetekben érdemes alkalmazni, melyeknél van lehetőség a következmények és a megoldások módosítására, fejlesztésére, illetve az gazdaságosan megoldható. Ennek megfelelően nincs értelme e módszert alkalmazni, például olyan standard alkatrész, vagy részegység beszerzésnél, ahol a fő eszköz, vagy gyártási technológia eleve meghatározza a teljesítendő funkciókat és azok megvalósításának módját. Nem célszerű továbbá azon beszerzéseknél sem alkalmazni, melyek volumene, akár abszolút értékben, akár a gyártó szállítási kapacitásaihoz viszonyítva alacsony, még abban az esetben sem, ha egyébként a többi alkalmazási feltétel teljesül, hiszen a gyártónak a módosításokra fordított többlet költségei nem térülnek meg a kis értékű megrendelés árbevételében.

A módszert az értékelemzett folyamatok két fázisában – külön-külön, vagy együttesen is – célszerű alkalmazni:

- ***A funkciókövetelmények kialakításának szakaszában***, amelyben az értékelemzés azt vizsgálja, hogy a terméktől, az alkalmazó által elvárt szolgáltatások valóban azon és csak azon műszaki, technikai, technológiai és más követelmények útján valósíthatók-e meg, melyeket a dokumentációban az alkalmazó elő kíván írni.
- ***Az ajánlattétel szakaszában***, amelyben az ajánlattevő potenciális szállítók saját hatáskörükben, értékelemzéssel határozzák meg azt, hogy az általuk ajánlott kivitelezési megoldás mindenben, de csak a szükséges és elégséges szinten, ugyanakkor a funkcióteljesítéshez viszonyított legalacsonyabb költséggel teljesíti a megrendelő (már előzetesen értékelemzett) dokumentációjában meghatározott feltételeket.

Az értékelemzésnek mindkét szakaszban önállóan is van létjogosultsága, azaz bármelyik fázisban alkalmazzuk, alkalmas a funkcióköltségek vizsgálatára és ennek alapján van lehetősége a költségek és szolgáltatások arányának optimalizálására. Könnyen belátható azonban, hogy ezt fázisonként eltérő hatékonysággal képes külön-külön elvégezni.

A legnagyobb hatékonyság akkor érhető el, ha mindkét fázisban, egymást követően kerül rá sor. Önálló alkalmazás esetén (például, ha nincs mindkét fázisra idő, vagy az értékelemzési ráfordítások várhatóan nem térülnek meg az elérhető költségcsökkentésben) a hatékonyság szempontjából ***kiemelkedő szerepe van az igények értékelemzésének***, ugyanis az itt megfogalmazott követelmények határozzák meg alapvetően azt a költség szintet, mely körül a további értékelemzések indukálta költségváltozások mozogni fognak. Ezért abban az esetben, ha csak egy értékelemzési folyamat feltételei biztosíthatók, annak végrehajtására ezt a szakaszt kell kijelölni.

Ugyancsak nagyon hatékony lehet a szállító részére előírni az értékelemzést, mivel az előző szakaszban ***optimalizált követelmények ebben a fázisban válhatnak optimalizált megoldásokká***. Ezt egyébként a Közbeszerzésről szóló 1995. évi XL. törvény és annak módosításai is támogatják, amely kimondja, hogy „Az ajánlatkérő az ajánlati felhívásban előírhatja, hogy az ajánlattevő alkalmazza az értékelemzés módszerét, sőt a törvény definiálja is az értékelemzés eljárását.”

Hatékonyasága – különösen nagy bekerülési költségű, több éves át-futási idejű beruházási, beszerzési programok esetén – mindkét fázisban egymást követően, az előzőtől függetlenül, de annak eredményeit felhasználó értékelemzési sorozattal nagymértékben növelhető. (Az amerikai holdkomp műszaki követelményeit például 11 egymást követő értékelemzéssel határozták meg.)

Az értékelemzés a beszerzési, szabályozási, vagy szervezési tevékenységek széles spektrumában alkalmazható, mivel tárgya lehet mindaz, aminek funkciója és költsége van. Ezért bár legkézenfekvőbb alkalmazása a beszerzési logisztika területe, alkalmazható többek között beruházási koncepció, kivitelezési vagy tervezési folyamat, gyártás vagy szervezéstechológia, szervezet, tevékenység, számítástechnikai szoftver, rendszerterv, jogszabályok, utasítások, szabályzatok, stratégiai tervek elemzésére is.

Mivel a módszer központi eleme a teljesített funkciókhoz kapcsolódó költség, csak azok adatainak rendelkezésre állása esetén alkalmazható. Ezért *a költségek gyűjtése, rendszerezése, nyilvántartása és ezen adatok tényekkel alátámasztott hitelessége alapvető és meghatározó feltétele az értékelemzés végrehajtásának.* Ebben a vonatkozásban különös hangsúlyt kap a költségek hitelességének kérdése, ugyanis a becsült, vagy nem azonos tartalmú költségkategóriák ellehetetlenítik a módszert. Ugyancsak alkalmazhatatlan az értékelemzés, ha a költségeket pénzkiadásként (vagy fordítva: a pénzkiadásokat költségként) értelmezzük, mivel a kiadások egy-egy konkrét időpontra vonatkoztatva mindig nagyobb halmazz (így nagyobb értéket is) jelentenek, mint a költségek. Ez következik abból az összefüggésből, hogy nem minden kiadásból lesz – adott időpontban – költség, de minden költséget – valamikor – kiadásnak kellett megelőznie.

Az értékelemzés széles alkalmazhatósági területe miatt szervezeti helye bárhol lehet a hierarchiában, azonban *a leghatékonyabban a központi nagy beszerzések előkészítésében és végrehajtásában a költségvetés stratégiai és rövidebb távú tervezésében, ezért döntően a HM és az MH felső szintű tervező, szervező szervezeteinél alkalmazható.*

Hatásait tekintve a legszélesebb körben alkalmazható módszer. Bár közvetlen költségmegtakarító hatásait a beszerzések, illetve az építési beruházások megvalósításában fejt ki, *figyelemmel a hadsegregben jelenleg zajló nagy volumenű szervezeti átalakításokra, pozitív*

hatása nem elhanyagolható lenne a szervezeti fejlesztések funkció-költségalapú elemzésében sem.

Ez irányú véleményemet nagymértékben determinálja, hogy a hadsereg átszervezése, gyakorlatilag a megelőző 10-12 évben permanensen folyt és az egyes ütemek tartalmát – a védelmi felülvizsgálatot megelőzően – nem feltétlenül a feladat-szervezet ekvivalenciája határozta meg. ***A hadsereget ért fűnyíró jellegű hatások, a költségvetési és létszám-kényszerek, az egyes intézményeknél megbontották a feladat-felelősség – jogkör hármasságát. Azaz a feladatok mennyisége és az ezek végrehajtását biztosító emberi és anyagi erőforrások mértéke, mind távolabb került egymástól.*** Ilyen körülmények között a korábbi változások tartalma, döntően azonos mennyiségű és minőségű feladatoknak, egyre hiányosabb feltételek közt való megoldásának követelményét jelentette. Az e követelményeknek való megfelelés kényszere számos olyan szervezeti és feladatstruktúrát eredményezett, amelyben azok előkészítői, közreműködői, döntéshozói, vagy ezek bármilyen kombinációi hiányosan, vagy rosszul kerültek meghatározásra. ***A szervezeti felépítés hibái miatt, ezért a folyamatokban torlódások, párhuzamosságok, teljesítetlen, alul, vagy felülteljesített funkciók jöttek létre.***

Ezek áttekintése és rendbetétele volt az egyik legfontosabb célja a védelmi felülvizsgálatnak, amely a fenti hibák elméleti kiszűrését elvégezte. A gyakorlati végrehajtás szempontjából kulcskérdésként jelentkezik a feladatok, a funkciók és az ezeket végrehajtók adott folyamatrendben történő megfeleltetése, a szervezet – tevékenység mátrix alapján, a tevékenységi rend objektív áttekintése és megszervezése. ***Az értékelemzés funkció diagramjának a fenti tevékenységekre történő összeállítása fényt deríthet a hiányzó, az alul vagy felül teljesített funkciókra és folyamatokra, így választ adhat a későbbi működés konzisztencia hiányaira és esetleges disszonanciára.*** Ehhez a költségek, vagy más számszerűsíthető erőforrások (pl.: munkaidő-ráfordítás, létszám, bérköltség, az iskolázottság szintje, az állomány szakmai tapasztalatok szerinti összetétele, stb.) hozzárendelése optimálissá teheti egyrészt a szervezet feladatorientált felépítését, másrészt a működtetéséhez szükséges erőforrások körét és mennyiségét, továbbá lehetővé teszi azoknak a döntő kérdésekre való koncentrációját.

Széleskörűen volna alkalmazható az értékelemzés a költségvetés tervezési folyamatainak tökéletesítésére. Ezáltal megalapozottabb lehetőség adódna a ténylegesen szükséges és a redundáns költségvetési igények objektívabb szétválasztására, vagy az ellátási igények prioritásának meghatározására.

A harmadik újszerű módszerként ***a projekt menedzsmentről*** szeretnék szólni.

A projekt menedzsment ***egy olyan munkaszervezési technika, amely a munkafolyamatok elemeit olyan optimális sorrendbe rakja, amely a végrehajtásban az idővel és a munkaerővel való leghatékonyabb gazdálkodást teszi lehetővé.*** Legfontosabb alkalmazási területeit a fejlesztési programok végrehajtásának időbeli és térbeli optimalizálásában látom. ***Figyelembe véve, hogy a védelmi felül-vizsgálat eredményei egy nagy ívű komplex szervezeti, feladat és technikai fejlesztési programnak tekinthetők, e módszer alkalmazásának minden indoka adott.***

Alkalmazásának szükségessége elsősorban abban keresendő, hogy ez a módszer felszámolhatja az adott programok tekintetében a szervezeti és ezzel az érdek elkülönültséget, folyamatossá, más ügyek által nem megszakítottá teheti egy-egy komplex projekt lebonyolítását. Ez elősegíti mind a szakértelem, mind az idő, mind az egyéb emberi erőforrások adott programra történő koncentrálását. A programok egyes részfolyamatai kezdetének és végének meghatározása, a párhuzamosan és a csak lépcsőzetesen végezhető műveletek, ezek egymáshoz viszonyított optimális rendszerének kialakítása, zökkenőmentessé teheti a beruházásokban érintett, rendkívül sok, szervezetenként elkülönült katonai szervezet hézagmentes együttműködését, ezzel az egész folyamat végrehajtását. Elkerülhetővé teheti a folyamatokon belüli egyes feladatok véletlenszerű elmaradását, vagy rendszeren kívüli, ötletszerű végrehajtását. Óriási előnye a módszernek, hogy pontosan bemutatja a feladatokhoz szükségszerűen hozzárendelendő végrehajtó szervezeteket is.

Természetesen. Így például a TVTR kialakításában szinte kínálkozik alkalmazásának szükségessége. Ugyancsak hatékonyan alkalmazható a nagyobb és kisebb beszerzési programok alkalmazásában ugyanúgy, mint a szervezeti átalakítás optimális munkasorrendjének meghatározásában.

Elemi már több fejlesztési program tervezésében és végrehajtásában is megjelentek (pl.: Mistral rakétarendszer beszerzés, híradó program), azonban ezekből hiányzik mind a szakmai szervező erő, mind az egységes akarat, mind a kellő tudatosság. Ezekben az esetekben általában a spontán érdekek alapján kialakult módszerekre fogtuk rá utólag, hogy ezek tulajdonképpen azok, aminek láttatni akarjuk.

Összegezve, az előzőekben részletezett összes módszer lényege, hogy mind intézmény, mind középírányító, mind tárcaszinten széleskörű együttműködést, a közös munkára irányuló önzetlen, de határozott szándékot igényelnek. Csak így biztosítható ugyanis, hogy *az egyes módszerekkel elérhető, egyedi, intézményi haszon maximalizálása helyett a közös, a tárcaszintű haszon maximalizálódjon, mivel minden költséghatékonyságot javító módszerre igaz, hogy az egyedi intézményi előnyök összege messze alulmúlja a közös, tárcaszintű előnyök összegét.*

Sajnos általános tapasztalatom az, hogy az esetek többségében a szervezeti elkülönülésből adódó viszonylagos döntési függetlenséget, a végrehajtók nagy része nem szívesen rendeli alá az ésszerűség diktálta, feladatorientált integrációnak.

Tovább nehezíti ezeknek a módszereknek a bevezetését és rendszeres alkalmazását, hogy a költségvetés nehéz pénzügyi helyzete miatt, *a helyi kezdeményezéseket jobban megengedő hatásköri decentralizáció helyett a tárcánál a fiskális szemlélet által vezérelt centralizáció ment és megy végbe. Ez szinte minden kérdésben kirekeszti a hatékonyság növelésének igényét a végrehajtók jelentős részénél.* Legnagyobb hátrányát ennek abban látom, hogy *a jogkörök centralizálásával, a végrehajtásért érzett felelősség is elveszik a hierarchia középső és alsó szintjein. Ez a folyamat az alkotó gondolkodásnál nagyságrenddel előrébb helyezi az értékrendben a konformizmust, amit az egzisztenciális bizonytalanság csak tovább fokoz.*

Ez a trend a gazdálkodásban – viszonylagos szegénységünk ellenére is – pazarlást indukál, hiszen *nem az a cél, hogy akár konfliktusok árán is, de hatékony legyen a munka, hanem a központi előírások és az adott szintű eljárások elvárásainak olyan teljesítése, amelyben nem lehet az elvárásokhoz és az előírásokhoz képest mulasztást találni.* Ezek a megoldások, szinte biztos, hogy nem a hatékonyságot, vagy az eredményességet célozzák, hanem az egyéni bukás elkerülését.

Végül szeretném megemlíteni, mint gátló tényezőt, e módszerek bevezetésében az érdekeltség hiányát. Az egyes módszerek szakmai vázlatainak ismertetése abból indult ki, hogy minden vezető és végrehajtó, automatikusan törekszik a legmagasabb szintű, szakmailag leginkább indokolt feladat-végrehajtásra, függetlenül a személyes, vagy szervezeti érdekeitől. Más dolgunk tehát nincs, mint kulcsként olyan szakmai megoldási módszereket a kezünkbe adni, amelyek alkalmasak a feladatokban megtestesülő szakmai célok elérésére.

Meggyőződésem, hogy ez nem így van. Meggyőződésem, hogy amennyiben nem teremtenek az arra hivatottak megfelelő, a hatékonyság javításához kedvező egyéni és szervezeti érdekviszonyokat, a legjobb módszer, a leghatékonyabb szakmai megoldás is meg fog törni az ellentétes érdekek átláthatatlan, többszörös áruhában megjelenő hálóján.

Ezzel szemben azonban meggyőződésem az is, *hogy a szervezeti keretek stabilizálódásával, a személyi állománynál mindent megelőző egzisztenciális bizonytalanság megszűnésével a működés mindennapjaiban az íróasztalokat szorító kezek görcsei, ha lassan is, de oldódni fognak, amelynek eredményeként a beosztások megtartására irányuló, mérhetetlen energiákat felemésztő erőlködések helyébe a munkavégzés szakmai kérdéseinek megoldásai fognak lépni. Ekkor jön el az az idő, amikor a szakmai érdekek veszik át a tevékenységekben a vezető szerepet, amelyeknek vektorai a hatékony munka-végzés irányába fognak összegződni. Úgy hiszem, hogy a védelmi felülvizsgálatnak, szakmai eredményei mellett ez a legtöbb emberi mondanivalója.*

AZ MH REPÜLŐMŰSZAKI SZOLGÁLATFŐNÖKSÉG KIADÁSÁBAN MEGJELENŐ „TÁJÉKOZTATÓ” 2003. 4. ÉS 5. SZÁMÁBAN KÖZÖLT FONTOSABB KÜLFÖLDI ANNOTÁCIÓJA

Kaufmann János¹

1. A Gripen új repülésvezérlő-rendszer szoftverje megnövelt teljesítőképességet biztosít

A Saab és BAE Systems új repülésvezérlő-rendszer (FCS) szoftvert tesztel a Gripen számára, amely könnyebbé, olcsóbbá és gyorsabbá teszi új repülőfegyverek beintegrálását a repülőgép fedélzeti fegyverrendszerébe.

A Gripen International Saab/BAE közös vállalat tájékoztatása szerint a Gripen alapvető tervezési koncepciója egy olyan repülőplatform létrehozása, amely nem igényel nagy módosításokat a vevők követelményeinek kielégítésére. E koncepció realizálására a két cég egy új FCS szoftvert fejlesztett ki, amely megkönnyíti a különböző fegyverek fedélzeti fegyverrendszerbe történő beintegrálását és biztosítja a szolgálatban lévő repülőgépek szerepkörének megváltoztatását. *A cikk ismerteti az új szoftver kialakításának lényegét, előnyeit.*

Egyébként a Saab/BAE már több éve fejleszti az FCS rendszert, amely legutolsó szoftver változatában a jelenleg a Svéd Légierőnél tesztelésen és értékelésen lévő, megnövelt teljesítőképességű JAS 39C változatú repülőgépen van beépítve.

¹ Kaufmann János nyá.mk. ezredes, MH ÖLTP Tudományos Könyvtár főmunkatársa (részletes tájékoztató HM 576-81 telefonszámon kapható).

2. Tájékoztató a MEMS rendszerek fejlesztéséről

A Honeywell cég mikro-elektromechanikai rendszerek (MEMS) kifejlesztésére törekszik, melyek technológiai áttörést képezhetnek a repülőeszközök avionikai- és fegyvervezérlési rendszereinek területén. E rendszerek mikron-méretarányú elektromos és mechanikai jellemzőket egyesítenek magukba egy szilíciumlapka felületén és integrált-áramköri gyártástechnológia szakaszos felhasználásával készülnek. A MEMS rendszerek alkalmazásával jelentős költség,- méret,- súly,- térfogat- és tápteljesítmény csökkentés érhető el a hagyományos szenzorokhoz viszonyítva. *A cikk ismerteti a fejlesztés helyzetét, a várható alkalmazási területeket. A cég MEMS-alapú repülőgép-helyzet és irányszög referencia rendszerei a tervek szerint 2004-2005-ben kerülnek bevezetésre.*

3. Az X-31 Vector kísérleti vadászrepülőgép automatikus leszállása

A kísérleti vadászrepülőgép befejezte a rendkívül rövid fel- és leszállással (ESTOL) kapcsolatos repülési tesztelési programot, melynek befejezéseként egy teljesen automatikus, tolóerő-vektor vezérelt leszállás került végrehajtásra. A sikeres leszállás során a leszállási sebesség 31 %-kal volt kisebb a szokásos leszállási sebességhez viszonyítva és a leszálló távolság 8000 ft-ről 1700 ft-re csökkent.

4. Tájékoztató az Irak elleni légi háborúról

Az U.S. Központi Parancsnokságának Irak elleni légi háborúját a precíz és gyors célkiválasztás és az alkalmazott erők nyomasztó fölénye jellemezte. Április 25-ig a koalíció repülőerei 49.580 harci bevetést hajtottak végre az alábbi megoszlásban:

- U.S. Légierő 60 %
- U.S. Haditengerészet 19 %
- U.S. tengerészgyalogság 11 %
- Brit és ausztráliai légierők 10 %

A csapásmérő bevetések 68 %-ában precíziós fegyvereket használtak. *A cikk részletesen ismerteti az alkalmazott fegyverek tí-pusát és mennyiségét, a harc-felhasználás eljárásait, példáit, a vezetés és irányítás megszervezését, valamint a közvetlen légi támogatás, a légi utántöltés és a légi szállítás biztosítását.*

5. Az U.S. három új harcászati repülőgépenek perspektívája

Három új amerikai harcászati repülőgép van, melyek a katonai vezetés tervei szerint az elkövetkező évtizedekben várhatóan uralni fogják az ellenséges légtereket. Az egyik a *Haditengerészet F/A-18 E/F Super Hornet vadászrepülőgépe*, amely már harci bevetéseket hajt végre és magas étékeléseket kapott az iraki háborúval kapcsolatos első jelentésekben. A másik a *Légierő F/A-22 Raptor vadászrepülőgépe*, amely ez év végén a tesztelések kritikus, befejező szakaszába lép. S végül a harmadik az *F-35 Közös Csapásmérő Vadászrepülőgép (JSF)* amely öt évre van még a rendszerbeállításától, azonban ígéretesnek tűnik, mint olyan lopakodó, szuperszonikus repülőgép, amely nagy hatékonyságú megsemmisítő fegyverzettel rendelkezik, változatai képesek lesznek az egyes fegyvernemeknél, s különböző repülési üzemmódokon (CTOL, STOVL) történő alkalmazásra, s beszerzése és üzemeltetése ugyanakkor anyagilag megengedhető költségkihatások mellett biztosítható.

A cikk részletesen ismerteti a három típus fejlesztésének helyzetét, az eddig felmerült problémákat, a problémák kiküszöbölésére irányuló intézkedéseket, valamint a fejlesztés további várható menetét, s a beszerzésekre és rendszerbeállításra vonatkozó jelenlegi terveket.

6. A Hellfire rakéta új változatának első alkalmazása Irakban

Először alkalmazták Bell AH-1W Super Cobra harcihelikopterekről a lézer-vezérlésű, levegő-felszín osztályú Hellfire rakéta AGM-114N jelzésű új változatát. A rakéta új változata termobárikus harcifejjel van ellátva, amely pusztító erejű robbanási légnyomáshullámot gerjeszt olyan zárt terekben, mint a bunkerek, barlangok, vagy épületek belső helyiségei.

7. A Predator összekapcsolása az AWACS és Apache repülőeszközökkel

A Boeing és General Atomics cégek megkezdnek egy közös munkát, melynek célja a Predator pilótánélküli repülőeszköz (UAV) integrálása az E-3 Repülőfedélzeti Riasztó és Ellenőrző Rendszerrel (AWACS) és az AH-64 Apache harcihelikopterrel. A repülőeszközök integrálása a hálózat-centrikus hadműveletek kialakításával összefüggő fejlesztéssel kapcsolatos szélesebbkörű együttműködés részét képezi. A közös munka magába foglalja az E-3 AWACS repülőgép, az AH-64 Apache harci-helikopter és a Predator UAV közötti kommunikációs kapcsolatok kifejlesztését, új UAV vezérlő szoftver kialakítását, valamint annak elérését, hogy biztosítható legyen mindkét repülőplatformról (E-3 AWACS és AH-64 Apache) a Predator UAV eszköz vezetése és irányítása. *A cikk ismerteti a fejlesztés menetének főbb mozzanatait.*

8. Az EA-6B Prowler elektronikus zavarórepülőgép modernizálása

A közelmúltan fejeződött be az U.S. Haditengerészet részéről az EA-6B Prowler elektronikus zavarórepülőgép megnövelt teljesítőképességet biztosító ICAP-3 modernizációs programjának műveleti becslése. Az ICAP-3 modernizációs program alapvetően megnövelt teljesítőképességű hardver és szoftver alkalmazását jelenti a repülőgépen, melynek központi elemét egy új digitális vevőrendszer képezi. Az új vevőrendszernek azonosítania kell az ellenséges kisugárzás forrását és a jelenlegi technológiához képest sokkal gyorsabban kell kialakítania a megoldást a megfelelő, nagyteljesítményű és specifikus frekvenciákon történő zavarás biztosítására.

A cikk részletesen ismerteti az új rendszer előnyeit, a szerkezeti megoldás lényegét, valamint a Prowler repülőgép további modernizálásával kapcsolatos megfontolásokat.

9. A Growler fejlesztése

Az EA-18G „**Growler**” elektronikus támadó repülőgép fejlesztésének megkezdéséhez készülve az U.S. Haditengerészet és a Boeing

cég képviselői igyekeznek eltávolítani azokat a még meglévő akadályokat, melyek késleltethetik az új elektronikus hadviselő rendszer 2009-ben történő rendszerbeállítását.

A cikk részletesen ismerteti ezeket a problémákat, valamint a kiküszöbölésükre irányuló konkrét műszaki megoldásokat. A Haditengerészet 90 db EA-18G beszerzését tervezi. A várható költségkihatások a fejlesztési programmal kapcsolatban 1,5 milliárd USD-t, a teljes beszerzés vonatkozásában pedig 6,7 milliárd USD-t tesznek ki.

A kockázatok és költségek minimalizálása érdekében a fejlesztéshez a Haditengerészet fel kívánja használni az EA-6B Prowler repülőgépek ICAP-3 modernizálási programjában alkalmazott szoftver mintegy 80 %-át.

A cikk a 2009-ben rendszerbe álló Growler repülőgépek további kezdeti modernizálásával kapcsolatos elképzeléseket is ismerteti, melyek elsősorban a repülőgép fedélzeti fegyverrendszerének kibővítésével és önvédelmi rendszerének modernizálásával kapcsolatosak.

10. Az Apache helikopterek Block 3 modernizálási terve

Az AH-64 Apache Longbow helikopterek 1,3 milliárd USD költségkihatású Block 3 modernizálási tervének végrehajtása az elképzelések szerint 2008-ban kezdődik és 2012-ben fejeződik be. Finanszírozása még jóváhagyást igényel. *A modernizálás központi kérdése:* a helikopterek felszerelése 2008-tól kezdve a Közös Harcászati Rádió Rendszer 1. csoportjával és egy nyitott rendszerű fedélzeti architektúra bevezetése a Hadsereg jövőbeni struktúrájával való kompatibilitás biztosítására. A modernizálás során megnövelt teljesítőképességek a pilótánélküli repülőeszközök szenzorainak a helikopter fedélzetéről történő vezérelhetőségét is magukba foglalják.

A cikk a Block 3. programon kívül a modernizálási terv 2009-ben következő ütemének és későbbi, valamint befejező fázisainak feladatait is részletesen ismerteti.

11. A RASCAL-rendszer lecsökkenti az űr-terhek indítási költségeit

Az U.S.-ben egy Mach 4 kategóriájú repülőgép (ang. rövid.: MPV) tervein dolgoznak, amely képes lesz a föld légkörének elhagyására és kisebb űrrakéta indítására. E repülőgépet a Scaled Composites cég tervezi a Space Launch cég számára, amely elnyerte az U.S. Védelmi Fejlett Kutatási Ügynöksége (DARPA) szerződését egy anyagilag megengedhető, könnyen hozzáférhető, kisméretű űr-terhek indítását biztosító (ang. rövidítés: RASCAL) rendszer demonstrálására.

A RASCAL rendszer biztosítani fogja egy 115 kg hasznos súlyú űr-teher 500 km magasságú, nap szerint szinkronizált orbitális pályára, vagy egy 180 kg hasznos súlyú űr-teher 28,5°-os hajlásszögű orbitális pályára történő indítását. Az MPV indító repülőgép teher terében helyezkedik el a hasznos terhet szállító Egyszeri Felhasználású Rakéta Jármű (ang. rövid.: ERV), amely a hibrid hajtóanyagú első fokozatból, a szilárd hajtóanyagú második fokozatból és az avionikai berendezéseket, kormányhajtóműveket és a hasznos terhet magába foglaló mellső részből áll. Felszállás után az MPV repülőgép négy P&W F100 hajtóműve Mach 4 sebességre gyorsítja a repülőgépet, amely 190.000 ft magasságon indítja az ERV rakéta járművet, majd 200.000 ft-ről megkezdja a visszasüllyedést a sűrűbb légkörbe, beindítja a közben leállt hajtóműveit és leszáll a kiindulási repülőtérré.

A cikk részletesen ismerteti a rendszer ismételt alkalmazásra történő előkészítésének időnormáit, az MPV repülőgép és F100 hajtóművek szerkezeti sajátosságait, s a fejlesztés jelenleg folyamatban lévő 2. fázisát. A 3. fázis során 2005-ben megkezdődik a repülési tesztelés, melynek keretében 2006-ban két orbitális indítást terveznek végrehajtani.

12. Az ETC cég centrifugára épített repülési szimulátora

Az amerikai ETC cég kifejlesztette a centrifugára épített TFS 400 harcászati repülési szimulátort. Ez az első földi-telepítésű szimulátor, amely képes hitelesen szimulálni a nagy „g” túlterhelésekkel történő harcászati manőverezést.

A TFS 400 egyesíti az ETC cég mozgatórendszer technológiáját egy nagymértékben valóságos aerodinamikai modellel és veszélykörnyezettel bármely harcászati repülőgép manőverező repüléseinek szimulálására.

A cikk ismerteti a szimulátor főbb harcászati-technikai adatait és alkalmazásának jellemzőit.

13. A semlegességen kívül

2004. január 1-től Svédország a tervek szerint képességgel fog rendelkezni, hogy katonai repülőgépeket telepítsen át a nemzetközi koalíciós műveletekben való részvételre. Ez a lépés egy nagy változást jelez az ország hagyományosan semleges védelmi magatartásában. Jelenleg az F17 Wing 172. százada készült fel arra, hogy a jövőben Svédország gyorsreagálási légi komponenseként tevékenykedjen. A század képes lesz nyolc együttes Saab JAS 39A Gripen többfeladatú vadászrepülőgép áttelepítésére „korlátozott” felderítés végrehajtására, s az ilyen jellegű feladatokat végrehajtó repülőgépek védelmének biztosítására. A felderítési feladat azért „*korlátozott*” mert a JAS 39A változat jelenleg nem rendelkezik egy megfelelő felderítő konténerrel. 2006-ban terveznek szolgálatba állítani egy új konténert, s erre az időpontra a 172. századnak már a JAS 39C változatú repülőgépet kell üzemeltetnie, amely a jövőbeni nemzetközi műveletekben való részvételhez szükséges konfigurációban lesz kialakítva.

A cikk ismerteti a század nemzetközi koalíciós feladatokra való felkészítésének eddigi tapasztalatait, valamint az ilyen feladatokban való részvétellel kapcsolatos igénylés, jóváhagyás, áttelepülés, feladat végrehajtás és vezetés rendjét.

14. Tájékoztatás az izraeli Python 5 légiharc rakétáról

2005 elejétől kezdve az Izraeli Légierő (IAF) rendszerbe állítja a nagy manőverező képességű Python 4 légiharc rakéta leképező infravörös irányítású változatát. A Python 5 egy hűtött fokális síkú, két hullámsávban működő rendszert alkalmazó célkeresőt fog használni, amely nagyobb ellenállást biztosít az infravörös ellentevékenységekkel szemben, s lehetővé teszi a becsapódási célpont kiválasztását. Az új

célkereső egy „felismerhető” célképet állít elő, s ezáltal lehetővé teszi az irányító számítógép számára a leghatásosabb rakéta becsapódási pont meghatározását. Egy vadászrepülőgép kategóriába tartozó repülőeszköz Python 5 rakétával történő támadásánál ez a pont kissé a fülketető mögött helyezkedik el.

A cikk részletesen foglalkozik a rakéta befogási üzemmódjaival, valamint az eddig végzett kísérletek tapasztalataival. A sorozatgyártás beindítása 2004-ben várható.

15. Tájékoztatás az orosz repülő- és űripar átalakításáról

Az orosz repülő- és űripar átalakítása kormány szintű politikai prioritást képez, s az átalakítás valószínű haszonélvezője a Szuhoj tervezőgyártó komplexum (AVPK), amely a konszolidáció kitermelőjeként a jövőbeni védelmi és polgári repülőprogramok végrehajtását tűzi ki célul.

Oroszország repülő- és űr ügyekért felelős, újonnan kinevezett miniszterelnök-helyettese, **Borisz Aleshin** tájékoztatást adott az átalakításról a párizsi repülő kiállításon. **Aleshin** szerint Oroszország csak egy szervezettel fog rendelkezni a katonai és polgári repülőeszközök tervezésére és gyártására. Aleshin kommentárját üdvözölte **Mihail Pogoszjan** a Szuhoj AVPK komplexum vezérigazgatója, aki érvekkel támasztotta alá, hogy az integráció a kulcsfontosságú repülő programok végrehajtására kell hogy irányuljon. *A cikk részletesen ismerteti a Szuhoj AVPK jelenlegi és várható tevékenységét az átszervezések, a katonai és polgári repülőtechnika tervezése és gyártása, valamint a külföldi partnerekkel történő együttműködés kialakítása terén.*

16. Közös U.S.- orosz repülő szimulátor gyártás

A főbb U.S. és orosz repülő szimulátorgyártó cégek és az orosz kormányzat legnagyobb aeronautikai kutató és fejlesztő szervezete (CAGI) közös vállalkozásba kezdenek, hogy új és különböző szimulátorokat gyártsanak a polgári és katonai repülőgépek és helikopterek részére. Az ipari menedzserek által a párizsi repülő kiállításon elmondottak szerint e projekt az egyik legnagyobb U.S. – orosz repülőipari vállalkozást képezi.

A cikk ismerteti a vállalkozás három tagja -, a vizuális rendszereket gyártó amerikai Evans & Sutherland cég, a penzai orosz szimulátor-gyártó cég és a világ legnagyobb aeronautikai kutatóintézménye az orosz Központi Aero- és Hidrodinamikai Intézet (CAGI) - közötti megállapodásokat. Az amerikai cég terve az, hogy vizuális rendszerei beintegrálásra kerüljenek a penzai cég új szimulátorgyártó technológiai soraiba, valamint a korábban gyártott szimulátorokba, azok modernizálása céljából. Orosz hivatalos álláspont szerint az együttműködés hátterében az áll, hogy Oroszország nagy szakértelemmel rendelkezik mind a katonai, mind pedig a polgári repülőeszközök matematikai modellezése terén, azonban a szimulátorok gyártásához nem rendelkezik elegendő helyszínvizuálási teljesítőképességgel, alapvetően a megfelelő teljesítményű számítógép technika hiánya miatt. A CAGI Intézet számára tehát az volt a kiindulási pont, hogy egyesítse az amerikai cég vizualizációs teljesítőképességét az orosz matematikai modellezés teljesítőképességével.

17. Putyin elnök repülő- és űriparral kapcsolatos politikájának előrehaladása

Putyin elnök repülő- és űriparral kapcsolatos politikájának főbb elemei a következők:

- a szellemi tulajdonjogok reformja az orosz repülő- és űripár területén,
- a védelmi technológiák átvitele a polgári szektorba; és
- a technológiai transzfer szabályainak jobb meghatározása.

A párizsi repülő kiállítást megtekintő orosz menedzserek szerint a Putyin adminisztrációnak e politika előrehaladása érdekében tett intézkedései segítenek létrehozni egy megjavított jogi környezetet az orosz és nyugati vállalatok közötti repülő és űripari projektek számára.

A cikk ismerteti az új alapokra helyezett együttműködés konkrét példáit.

18. A Dassault cég és a Szuhaj AVPK komplexum együttműködése

A Dassault Aviation cég és a Szuhaj AVPK közötti – június 20-án aláírt – előzetes megállapodás alapján egy közös munkacsoportot fognak kialakítani annak megvizsgálására, hogy hogyan működhetnének együtt a harci- és polgári repülőtechnikával, valamint a pilótánélküli repülőeszközökkel (UAV), pilótánélküli harci repülőeszközökkel (UCAV) és a szuperszonikus kereskedelmi repülőgépek alkalmazásával kapcsolatos területeken. *A cikk részletesen ismerteti az együttműködés főbb kérdéseit a katonai és polgári repülőtechnika fejlesztésével, tervezésével és gyártásával kapcsolatban.*

A Dassault-Szuhaj megegyezést július elején a **Szuhaj - EADS, - MBDA és a Roszoboronexport** társaság közötti – hasonló témájú – megállapodási jegyzőkönyv követte. Ez a megegyezés többek között kiterjed az MBDA konzorcium által gyártott rakéták Szuhaj típusú repülőgépekre történő felszerelésére, valamint a repülőeszközök közös modernizálására és az UCAV eszközök közös fejlesztésére.

19. Tájékoztató a JSF vadászipülőgép hajtóművének fejlesztéséről

A JSF közös csapásmérő ipülőgép számára két hajtóműgyártó cég fejleszt ki egymással kölcsönösen cserélhető hajtóműveket. A **Pratt & Whitney** cég az F135 jelzésű, a **General Electric** cég és **Rolls Royce** partnere pedig az F136 jelzésű hajtómű fejlesztésén dolgozik.

Az **F135** sikeresen átment a fejlesztés SDD fázisát befejező kritikus tervezési felülvizsgálaton (CDR). Ez év október 30-ig a P&W cég előkészíti tesztelésre a hagyományos felszállást és leszállást (CTOL) alkalmazó JSF ipülőgépek számára kialakított első hajtóművet. A CDR felülvizsgálat során csak öt kisebb tervezési hiányosság merült fel, melyek a tesztelés megkezdéséig kiküszöbölhetők.

Az F136 hajtóművet 2004. júliusra tervezi előkészíteni tesztelésre a GE és Rolls cég. A tesztelést a GE/Rolls csoport fogja végezni. Összesen két hajtóművet fognak tesztelni, s a tesztelés során az első haj-

tóművön vizsgálni fogják a hajtómű teljesítőképességét, pompázhatóságát és működőképességét. A második hajtómű tesztelésénél folytatják a teljesítőképesség értékelését 100 üzemóráig történő működtetéssel, majd elvégzik a 450 órás tartóssági vizsgálatot.

A tesztelések befejezése után a hajtóműveket helyreállítják, s az első hajtóművet átalakítják az F-35B repülőgép számára szükséges rövid felszállást és függőleges leszállást biztosító (Stovl) konfigurációra. *A cikk ismerteti az átalakítás főbb mozzanatait.* A főhajtóműtől kivezető tengellyel meghajtott emelőhajtómű tesztelése 2005-ben kerülnek végrehajtásra.

A cikk részletesen ismerteti a hajtóművek fejlesztésének eddigi eredményeit, problémáit, s a fejlesztés és tesztelés további ütemét.

20. A repülő kiképző iskola szintetikus radar alkalmazását mérlegeli a Hawk repülőgépek számára

Egy szintetikus radarrendszer alkalmazását mérlegelik a NATO kanadai repülő kiképző központja (NFTC) által üzemeltetett BAE Systems Hawk 115 típusú fejlett kiképző repülőgépek számára, ami javítani fogja a repülőgépvezetők harcfeladatok végrehajtásával kapcsolatos kiképzésének minőségét. Mivel a szintetikus radarrendszer repülőgépekbe történő beépítése anyagi kihatással jár, így e kiképzésben résztvevő országok beleegyezése szükséges a változtatás végrehajtásához.

21. A leszállás még a főveszély

Amerikai statisztikai adatok alapján 2002-ben a sugárhajtású üzleti repülőgépekkel végrehajtott repülések során történt repülőbalesetek 49 %-a a repülés leszállási fázisában következett be. A repült órák száma 6,89 millió volt, s nyolc súlyos baleset – köztük két katasztrófa – történt. A cikk részletesen ismerteti a sugárhajtású, valamint a turbólégcsavaros repülőgépek repülésbiztonsági statisztikáját a repülés különböző fázisaiban. *A baleseteket előidéző okok vonatkozásában a százalékos megoszlás a sugárhajtású/turbólégcsavaros repülőgépek között az alábbi:*

- gépszemélyzet tevékenysége 52/42
%
- időjárás 23/18
%
- üzemeltetés, vagy mechanikai meghibásodás 21/21
%

22. A GPS rendszer alkalmazását befolyásoló problémák

Az U.K. Polgári Repülő Hatósága (CAA) közelmúltban kiadott – a repülésbiztonsággal kapcsolatos – tájékoztatója elismeri, hogy a GPS rendszer eddig kiváló megbízhatóságot produkált, azonban alkalmazásánál a pontosságot csökkentő technikai és emberi hibák történhetnek, s ezért nem használható a navigáció egyedüli eszközeként. ***A pontosságot és alkalmazhatóságot befolyásoló problémák közül a tájékoztató kiemeli és megmagyarázza az alábbiakat:***

- A GPS műholdak rendelkezésre-állása és helyzetgeometriája;
- Meghibásodások és mérési hibák;
- A GPS jelek csökkenése, blokkolása;
- Visszaverődések;
- Interferencia és zavarás;
- Napfoltok;
- Szelektív rendelkezésre állás.

A tájékoztatóban a CAA általános tanácsokat ad a GPS hordozható vevők helyes felhasználására.

23. Az Eurofighter elfogadásra került

Az EADS németországi Manching-i települési helyén és a **BAE Systems Warton-i** vállalatánál június 30-án tartott kettős ceremónia az **Eurofighter Typhoon** többfeladatú vadászrepülőgép típus-elfogadását és szolgálatba lépését jelezte. A típus-elfogadás egy hivatalos elismerése annak, hogy a repülőgép kielégíti a meghatározott követelményeket és a típus biztonságos a repülés számára. A Német Légierő és az angol RAF átvette a repülőgépeket. Olaszország és Spanyolország pedig ebben az évben később fogja végrehajtani a gépátvételeket. *A cikk részletesen ismerteti a két légierőnél a szolgálatba állítás folyamatát, valamint a Typhoon által leváltandó vadászrepülőgép típusokat.*

24. A Gulfstream cég UAV eszközt tervez

A Gulfstream cég a G550 üzleti sugárhajtású repülőgépet tervezi átalakítani pilótánélküli repülőeszközzé, amely képes biztosítani az U.S. Hadtengerészet számára a nagy területre kiterjedő tengerfeletti megfigyelést, valamint a pilótánélküli csapásmérő repülőeszközök (UCAV) légiutántöltését. UAV eszközzé történt átalakítása után a Gulfstream G550 21.000 lb súlyú hasznos terhet szállíthat, ami tízszer nagyobb a jelenlegi Global Hawk UAV eszköz szállítóképességénél.

A cikk részletesen ismerteti az átalakítás műszaki vonatkozású és alkalmazással kapcsolatos kérdéseit.

2. Repülő távcsövek

A különböző típusú pilótánélküli repülőeszközök az U.S. Hadsereg „**Jövőbeni Harci Rendszerek**” (Future Combat Systems – FCS) elnevezésű programjának kulcsfontosságú elemeit képezik. Az FCS tervek megvalósításához a Hadsereg elsőként kíván alkalmazni kisméretű UAV eszközöket, Mikro Repülő Eszközöket (MAV), s főleg új típusú, olcsó, csőlégcsavaros UAV eszközöket, melyek függőleges fel- és le szálló képességgel (VTOL) fognak rendelkezni.

A Pentagon ez év májusában hagyta jóvá a Műveleti Követelmények Dokumentumát az FCS keretében megalakítandó Akció Egységek (dandárok) számára. A dokumentum négy UAV kategóriát határoz meg, melyek kialakításával az a szándék, hogy biztosítva legyen a többszintű megfigyelés és célkiválasztás az Akció Egységek szétbontozott, mozgásban lévő erői részére. A dokumentum meghatározása szerint az FCS UAV eszközök egy sokfunkciós légi rendszert fognak alkotni, amely biztosítani fogja a felderítést, a biztonsági/korai figyelmeztetést, valamint a precíziós tüzelés számára szükséges célfelderítést és célkijelölést az Akció Egység kötelékében lévő zászlóalj teljes hatásterületén. E feladat végrehajtását a sokfunkciós légi rendszer a nyílt, korlátozott és városi területeken lévő terepalakzatok, megközelítési útvonalak, veszélykörzetek és objektumok távmegfigyelésével, s az ezekkel kapcsolatos változások jelentésével végzi.

A Védelmi Minisztérium ez év márciusában kiadott „**Pilótánélküli Repülő Eszközök 2002-2007**” elnevezésű dokumentuma egy külön mellékletet tartalmaz, amely a kis UAV eszközökre vonatkozik. A melléklet megállapítja, hogy méretüknél fogva a kis UAV eszközök a hadműveleti alkalmazás olyan rugalmasságát nyújtják a parancsnokok számára, ami a nagyobb méretű, s logisztikailag bonyolultabb UAV eszközökkel nem elérhető. A kis UAV eszközök biztosítják a földi alegységek parancsnokai részére a közvetlenül előttük álló harctéri területre vonatkozó valós-idős információkat, az aktuális helyzetismeretet. Ezek az eszközök a szó szoros értelmében a frontvonalakon telepíthetők század, vagy szakasz szinten, s tulajdonképpen egy „**repülő távcsövet**” biztosítanak a parancsnokok számára.

A cikk részletesen ismerteti az eddig kifejlesztett kisméretű UAV eszközöket, s ezen belül külön kitér a csőlégcsavaros VTOL UAV eszközök típusaira, főbb adataira, szerkezeti felépítésére, s harci alkalmazására.

26. Korai bírálatok

A Pentagon azon törekvései, hogy kiegészítse az U.S. rakétavédelmi rendszerét egy interkontinentális ballisztikus rakéta (ICBM) gyorsítási fázisban történő elfogását (Boost-Phase-Intercept – BPI) biztosító elemmel, mind több problémába ütköznek. A tervek megvaló-

sításának legkomolyabb akadályát az képezi, hogy a képviselőház drasztikusan lecsökkentette a kinetikus energiát felhasználó nagysebességű elfogó fegyver kifejlesztésére irányuló projekt finanszírozását. A törvényhozók a Pentagon másik BPI erőfeszítését – nevezetesen a Boeing 747 repülőgépbe beépített Fedélzeti Lézer (Airborne Laser – ABL) fegyvert – részesítik előnyben.

Az Amerikai Fizikai Társaság (APS) a közelmúltban szintén bírálta a BPI-t egy jelentésben, amely műszaki problémákat vet fel a BPI megvalósíthatóságával kapcsolatban különösen a szilárd hajtóanyagú ICBM rakéták ellen. *A cikk részletesen ismerteti az APS társaság elemzését és indokait, melyek szerint a kinetikus energiát felhasználó rakétának képesnek kellene lennie egy ICBM elfogására a gyorsítási fűzés 3-5 perce alatt.* Egy Észak-Koreából indított, szilárd hajtóanyagú ICBM rakéta elfogása például egy olyan elfogórakétát igényelne, melynek égésvégi sebessége meghaladja a 8 km/sec értéket. Ahhoz, hogy rendelkezésre álljon egy 30 másodperces döntés-ablak, egy olyan elfogórakétára lenne szükség, melynek égésvégi sebessége 10 km/sec. Ezenfelül az elfogórakétának az indítás után 45 másodpercen belül el kellene érni ezt a sebességet.

Az APS a repülő fedélzeti lézer (ABL) változattal kapcsolatban is problémákat vet fel, s ezek között talán a legjelentősebb az, hogy a rendszer teljesítőképességét nem lehet könnyen fokozni az ICBM rakéták leküzdésére. Még abban az esetben is, ha megkétszereznék a megawatt-kategóriájú kémiai oxigén-jód lézer teljesítményét, a rendszer hatékonysága csak jelentéktelen mértékben növekedne.

27. Iráni forgatókönyv

Az Amerikai Fizikai Társaság BPI-t alkalmazó rakétavédelemmel kapcsolatos tanulmánya különböző forgatókönyveket ajánl, melyek kihangsúlyozzák, hogy az olyan elemek, mint az ICBM és az elfogóeszköz teljesítménye, vagy telepítése mennyire befolyásolják az elfogás sikerét. Amennyiben Irán áttérne a szilárd hajtóanyagú ICBM rakétákra, melyek 170 másodperc alatt érnék el a 7,2 km/sec égésvégi sebességet (a folyékony hajtóanyagot felhasználó változatnál ehhez, a becslések szerint 240 másodperc szükséges) a 6,5 km/sec égésvégi sebességgel rendelkező elfogóeszközök az APS szerint nem lennének

hatásosak. A 10 km/sec égésvég sebességű elfogóeszköznél az egyedüli települési változat a Kaspi tenger déli vége és Türkmenisztán lenne.

A cikk ismerteti az elfogással kapcsolatos események és tevékenységek feltételezett menetrendjének idődiagramjait.

28. Az UCAV újraegyesíti az F-35 csoportot

Abból a célból, hogy nyerő helyzetbe hozza magát a Pentagon által meghirdetett UCAV (Pilotánélküli Harci Repülő Eszköz) versenyben, a Northrop Grumman cég a Lockheed Martin céggel társul, hogy újrateemtse azt a csapatot, amely megnyerte az F-35 Közös Csapásmérő Vadászrepülőgéppel kapcsolatos versenyt. A verseny nyertesének feladata az lesz, hogy megtervezze és több száz darabos mennyiségben legyártsa a közös pilótánélküli harci repülőrendszereket (J-UCAS) az U.S. Haditengerészet és Légierő számára. A J-UCAS rendszerbe tartozó UCAV eszközt úgy tervezik, hogy M 0,8 körüli sebességgel 35.000 ft magasságon tevékenykedjen 8-12 órás harcfeleladatok végrehajtására, s ára a 10-15 millió USD határok között legyen. *A cikk ismerteti és összehasonlítja a versenyben résztvevő Northrop Grumman és a Boeing cégek X-47 és X-45 jelzésű UCAV eszközeinek főbb jellemzőit, a technológiai-demonstrációs program jelenlegi helyzetét, s a további végrehajtásának várható időpontjait.*

29. Tájékoztatás a JAS 39 Gripen repülőgépek integrált repülőgépvezető-sisakjáról

A jövő évben megkezdődik a JAS 39 Gripen gépek integrált repülőgépvezető-sisakjának előzetes repülési tesztelése. A különböző modellek több éven keresztül történő értékelése után a fejlesztők úgy döntöttek, hogy az Eurofighter Typhoon vadászrepülőgép „Strike” sisakjának „Cobra” elnevezésű változatával fogják felszerelni a Gripen repülőgépeket. A repülőgépvezető-fülkébe teljes mértékben beintegrált sisak tesztelése 2005-től várható.

30. A kisátmérőjű bombákkal kapcsolatos verseny kezdete

Az U.S. Légierő hivatalosan beindította a kisátmérőjű bombákkal (SDB) kapcsolatos verseny utolsó menetét, melyben a szembenálló két céget a Boeing és a Lockheed Martin képviseli. A győztes lehetőséget fog kapni az első öt évben több mint 8600 db 250 lb súlykategóriájú, GPS irányítású SDB bomba legyártására, melyek az F-16 vadászrepülőgépekről, s potenciálisan a B-1B bombázó-repülőgépekről lesznek alkalmazhatók. *A cikk ismerteti a versenyidőszak feladatait, menetét, s a fejlesztési fázis várható költséghatásait.*

31. Nappali/éjszakai pontosság

Az élettartam felénél modernizált (MLU) F-16 vadászrepülőgépet üzemeltető több európai Légierő nappali/éjszakai célkiválasztó rendszereket szerez be, melyek képesek a precíziós-irányítású fegyverek célba juttatásának biztosítására, s ezáltal jelentősen megjavítják a Légierők koalíciós hadjáratokhoz való hozzájárulásának lehetőségét.

Hollandia, Belgium és Dánia már felszerelte vadászgépeit a Lockheed Martin cég által gyártott, megnövelt teljesítőképességű Lantirn célkiválasztó konténerekkel, Norvégia pedig a közelmúltban kötött szerződést a céggel az új Pantera konténerek beszerzésére. *A cikk részletesen ismerteti a modernizált Lantirn konténerek főbb harcászati-műszaki adatait, s alkalmazásának előnyeit, valamint a további modernizálásokkal kapcsolatos megfontolásokat.*

32. Tájékoztató az F/A-22 tesztelési programjáról

A műveleti tesztelés megkezdése előtt néhány hónappal a Pentagon változtatásokat rendelt el az F/A-22 vadászrepülőgép programban, s egy új tesztelési és teljesítményvizsgálati terv került összeállításra.

A tesztelési program végrehajtását a Kezdeti Műveleti Tesztelés és Értékelés (IO&TE) időben történő beindítása érdekében két részre osztották. Ezenfelül a Pentagon elrendelte a Légierő felé, hogy bővítse ki az F/A-22 avionikai rendszerei megbízhatóságának értékelését egy

nagyobb kihívásokat tartalmazó olyan teljesítményvizsgáló programmal, amely egyesíti magában a szoftver és hardver teljesítmények vizsgálatát.

A Légierő által használatos fő kritériumot a szoftver megbízhatóság mérésére az u.n. „*instabilitási események közötti átlagos idő*” (MTBIE) képezi, amely az I. típusú avionikai meghibásodásokkal kapcsolatos. Ez a paraméter a szoftver felülvizsgálatok és módosítások eredményeként az ez év februárjában regisztrált 1,9 órától folyamatosan növekedett, s jelenlegi értéke 21,2 óra.

Megkezdődött az u.n. egyesített megbízhatóság vizsgálata a teljes avionikai rendszerek és az egyedi alrendszerek vonatkozásában, amely a II. típusú avionikai problémákkal kapcsolatos. Ezt a paramétert is sikerült megnövelni a februárban regisztrált 1,39 óra értékről 5,29 órára.

A júliusban végrehajtott legutolsó F/A-22 felülvizsgálat során a Pentagon új mérési paramétert határozott meg. Ez az u.n. „*avionikai rendellenességek (anomáliák) közötti átlagos idő*” (MTBAA), amely egyesíti magában az I. típusú és II. típusú avionikai meghibásodásokra és az avionikai hardverrel kapcsolatos V. típusú meghibásodásokra vonatkozó paramétereket. Az MTBAA paraméter jelenlegi értéke mintegy 5 óra, s a tesztelő szakemberek szerint legalább 5-7 óra kell hogy legyen ahhoz, hogy időben befejezzék a tesztelési programot.

A cikk részletesen ismerteti az IOT&E program tesztelő repülésekkel kapcsolatos részének ütemtevét, melyet 2004. júniusára kell befejezni, s a tesztelések eredménye alapján a Pentagon 2004 végén kíván döntést hozni az F/A-22 teljes-ütemű sorozatgyártásával kapcsolatban.

33. Tájékoztatás a CV-22 Osprey repülőeszköz kísérleti repülési programjáról

Az Edwards AFB repülőbázison megkezdődött a dönthető forgószárnyú 9. sz. CV-22 Osprey repülőeszköz kísérleti repülési programjának végrehajtása.

A 2000. decemberében bekövetkezett repülőkatasztrófa után az összes Osprey repülőeszköz repüléseit leállították. A 2 éves program-

megszakítás alatt elvégezték a 9.sz. CV-22 repülőeszközön a fedélzeti elektromos és hidraulikus rendszerek szükségessé vált módosítását és beszerelték az elektronikus hadviseléssel és az infravörös-irányítású rakétákkal szembeni ellentevékenységet biztosító berendezéseket, teljesen áttervezték a CV-22 farokrészének konfigurációját és megváltoztatták az antennák elhelyezését.

Októberben megkezdik az avionikai berendezések, az EW rendszer és a több-üzemmódú fedélzeti lokátor repülési tesztelési fázisát.

34. Tájékoztatás a JSF vadászrepülőgép fejlesztésével kapcsolatos nemzetközi együttműködésről

Az U.S. törvényhozói és a szövetségi hivatalok vezetését, működését és pénzügyis gazdálkodását felülvizsgáló GAO kormány-hivatal képviselői problémákat látnak a JSF programmal kapcsolatos nemzetközi megállapodásokban. Az európai hivatalos kormány- és repülőipari képviselők is aggódalmukat fejezik ki a transz-atlanti kapcsolat kialakítása vonatkozásában. *Az amerikai képviselők által felvetett problémák az alábbiakkal kapcsolatosak:*

- A külföldi partnerek nincsenek kötelezve arra, hogy részt vegyenek a növekvő fejlesztési költségek terheinek megosztásában;
- A JSF programhivatal és a JSF fővállalkozó Lockheed Martin cég által kialakított nemzetközi munkamegosztási stratégia túl sok munkahelyet „küldhet külföldre”;
- A GAO egyik jelentése szerint a JSF repülőgép szerkezeti azonosságának eléréséhez szükséges technológiai transzfer várhatóan messze meg fogja haladni a fejlett katonai technológiák múltbeli transzferjének mértékét és a bővítés irányában fogja eltolni az U.S. felfedési (közlési) politikájának határait.

A partnerországok által felvetett főbb problémák az alábbiak:

- Állításuk szerint nincs biztosítva a JSF-fel kapcsolatos beruházásaik megtérülése;

- Brit képviselők szerint folytatódó akadályok vannak a projekt megvalósításához szükséges nemzetközi együttműködés útjában, s a részvétel csak a projekt fejlesztési és gyártási fázisára vonatkozik, de nem terjed ki a támogatás biztosítására a vadászrepülőgép szolgálati élettartama folyamán.

A cikk részletesen ismerteti a problémákat, a megoldásokra irányuló erőfeszítéseket, s táblázatosan ismerteti a partnerországok SDD fűzésben való részvételének főbb adatait.

35. Tájékoztató a Mi-24 harcihelikopterek modernizálásáról

Az u.n. visegrádi négyek (V4) csoportja (Lengyelország, a Cseh Köztársaság, Szlovákia és Magyarország) megkísérel összehozni egy avionikai modernizálási és sárkányszerkezet élettartam-növelési programot, amely az országok mintegy 105 darab, szovjet érában gyártott Mi-24 harcihelikopterét érinti.

A cikk részletesen ismerteti az együttműködési program végrehajtásának helyzetét, s az egyes országok részéről felmerült műszaki és pénzügyi jellegű problémákat. A problémák ellenére úgy tűnik, hogy a program folytatódik és jelentős érdeklődést vált ki különböző külföldi vállalatok és szervezetek részéről. Az Elbit és a Lockheed Martin, az izraeli IAI, a Sagem és a Roszoboronexport, az Eurocopter, a Thales, a BAE Systems és a dél-afrikai ATE igyekeznek kihasználni a program üzleti lehetőségeit. *A cikk külön kitér a BAE eddigi törekvéseire és erőfeszítéseire, melyek a modernizálási prog-ramban való részvételre irányulnak.*

36. Tájékoztató a RAH-66 Comanche helikopterek gyártásának beindításáról

A programkésések és egyéb kiigazítások évei után a RAH-66 Comanche helikoptert gyártó Boeing és Sikorsky cégek készülnek arra, hogy beindítsák a kilenc műszaki és gyártásfejlesztési (EMD) helikopterből álló gépcsoport első helikopterének összeszerelését. Ez az első N°3 jelzésű EMD helikopter külsőleg hasonló a két korábbi N°1 és N°2 jelzésű prototípushoz, azonban valójában jelentős mértékben eltér azoktól. Egy kulcsfontosságú eltérést az képez, hogy az EMD helikopter

alacsony észlelhetőséget biztosító jellemzőkkel fog rendelkezni, amit speciális áramvonalazó burkolatok és egyéb szerkezeti kialakítások, valamint különleges festékbevonat alkalmazásával és a gyártási precizitás nagyfokú növelésével kívánják elérni. *Az első EMD helikopternek 2005. júniusában kell megkezdenie a repüléseket, s az alacsonyütemű sorozatgyártás beindítása pedig 2007-re van ütemezve. A teljes gyártási mennyiség 650 db Comanche helikopterre becsülhető.*

37. Tájékoztató a repülőplatformok alacsony észlelhetőségét biztosító technológiákkal kapcsolatos orosz repülő tudományos-kutató munkáról

Oroszországban a 2. Központi Tudományos Kutató Intézet (CNII) három évtized óta kulcsfontosságú szerepet játszik az alacsony észlelhetőséggel kapcsolatos kutatások terén. Feladata az alacsony észlelhetőséget biztosító orosz technológiák alkalmazásának és fejlesztésének vizsgálata, s emellett külföldi repülőplatformok lopakodó jellemzőinek elemzésével is foglalkozik. Az intézet kutatási eredményeit felhasználja a Légierő úgy a harcászati, mint a stratégiai gépparkjának modernizálásában. Az intézet részt vett és jelenleg is részt vesz a korszerű repülőtechnika létrehozására irányuló munkákban.

A cikk részletesen ismerteti ezeket a munkákat és vázlatok formájában bemutatja az intézet fejlesztési koncepcióját, melyben kiemelt szerepet játszanak az alacsony észlelhetőséget biztosító szerkezeti módosítások és kialakítások.

38. Megkezdődik az APG-79 fedélzeti lokátor tesztelése az F/A-18F vadászrepülőgépen

Megkezdődik a Raytheon cég aktív elektronikus pásztázást alkalmazó antennával felszerelt (AESA) APG-79 fedélzeti lokátorának repülési tesztelése a Boeing F/A-18F Super Hornet vadászrepülőgépen. Az új fedélzeti lokátor az F/A-18 E/F repülőgép Block 2 korszerűsítési csomagjának fő elemét és az EA-18G elektronikus-támadó változat létfontosságú részét képezi. Az AESA lokátorral felszerelt Super Hornet 2005-ben kell hogy elérje a Kezdeti Hadműveleti Teljesítőképesség (IOC) szintjét. Az új lokátor az APG-73 típushoz viszonyítva jelentősen

megnöveli a felderítési távolságot, kétszer több cél követésére képes, s úgy van kialakítva, hogy nagy távolságokról biztosítsa a nagy felbontóképességű szintetikus apertúrájú radar térképek előállítását.

A cikk az EA-18G elektronikus-támadó változatú repülőgép fejlesztéséről, főbb rendszereiről és fegyverzetéről is tájékoztatást ad. Az EA-18G típus 2009-ben kell hogy elérje az IOC szintjét.

39. Az első kezdeti sorozatgyártású Global Hawk UAV az USAF részére kerül átadásra

A Northrop Grumman cég első sorozatgyártású RQ-4A Global Hawk UAV eszköze várhatóan a harmadik negyedév végén kerül átadásra az USAF 9. Felderítő Wingjéhez. A második RQ-4A változat elkészítése után a cég a tervek szerint áttér a nagyobb méretű és teljesítőképességű RQ-4B változat gyártására.

A cikk összehasonlítja az RQ-4A és RQ-4B változatokat, s részletesen ismerteti az új változat alapvető jellemzőit, s fedélzeti rendszereit, berendezéseit.

40. A NASA tervezi a törmelékek okozta sérülések feltárását és kijavítását

Felszálláskor, vagy az orbitális pályán történő repüléskor leváló törmelékek által az űrrepülőgépek hővédő rendszereinek okozott bármilyen sérülések feltárására és ezek nagyságának meghatározására a NASA kipróbált és légi üzemeltetésre alkalmas szenzorok beszerzését tervezi. Az ügynökség egy kamerával felszerelt 17,7 méter hosszú tartórúd fejlesztését is mérlegeli, amely minden űrfeladatnál az orbitális pályára történő ráállás után kibocsátásra kerülne az űrrepülőgép külső felületének sérülések szempontjából történő megvizsgálására.

A cikk részletesen ismerteti a szenzorok által feltárandó sérülések kategóriáit, s az észlelő rendszerrel szemben támasztott követelményeket a sérülések méreteivel kapcsolatban, valamint a szenzorok elhelyezésére és felhasználásuk módszereire vonatkozó elgondolásokat.

41. Tájékoztató az orosz repülőipar helyzetéről

Úgy tűnik, hogy az orosz kormányzat elszántabb, mint valaha az ország katonai-ipari komplexumának átszervezésére és különböző opciókon dolgozik, melyek meghatározzák az ipar jövőjét. Az előnyben részesített opciók egyikét az egyedüli, összevont nemzeti repülő-ipari testület létrehozása képezi, melyről Borisz Aljosin, a védelmi iparért felelős, közelmúltban kinevezett miniszterelnök-helyettes nyilatkozott az ez évi párizsi repülő kiállításon. A fejlesztési stratégia megköveteli az orosz repülő- és űripari vállalatok mintegy 20 „*közös technológiájú*” holdingtársaságba történő integrálását 2004-2005-ig, majd ezt követően 2007-ig néhány nagyobb ipari fúzióba való egybeolvasztását.

A cikk részletesen ismerteti az orosz repülőipari szektorba tartozó vállalatok tulajdonosi helyzetét, valamint a közelmúltban elért eredményeket elsősorban a hadiipari export terén. A cikk ezenkívül ismerteti a repülő- és űripar vonatkozásában a kialakulás folyamatában lévő nemzetközi együttműködést, az eddig megkötött nemzetközi megállapodásokat és szerződéseket, s e területtel kapcsolatos elképzeléseket, valamint a szorosabb nemzetközi ipari integráció kialakítását gátló problémákat.

42. Az UH-60 Black Hawk többfeladatú helikopter modernizálása

Az U.S. Hadsereg és a Sikorsky cég az eddigi legnagyobb újragyártási program keretében több mint 1200 UH-60 Black Hawk helikopter átfogó modernizálására készül. A jelenlegi tervek szerint évenként legfeljebb 60 helikopter modernizálásával a program 2025-ig kerül végrehajtásra.

Az UH-60M program szándéka az, hogy biztosítsa a Hadsereg többfeladatú helikopterparkjának „*újjászületését*”, teljesítőképességének növelését, s ugyanakkor az üzemeltetési és fenntartási költségek jelentős csökkentésének elérését.

A program úgy van tervezve, hogy a modernizált helikopter ne csak egy újabb 8000 óra üzemidővel rendelkezzen, hanem olyan helikopter legyen, amely digitálisan kompatibilis a Hadsereg jövőbeni Objektív Erőivel és a polgári globális légiforgalom-irányító (GATM) hálózattal, s mindez egy újhelikopter árának csak mintegy 70 %-ába kerüljön.

A modernizálási program három fő területre oszlik, s ennek megfelelően a helikopter sárkányszerkezetére, hajtóművére és dinamikai szerkezeti összetevőire, valamint avionikai rendszereire összpontosít.

A cikk részletesen ismerteti a modernizálás műszaki vonatkozású kérdéseit, s bemutatja az UH-60M modernizált helikopter metszetszerkezetét.

FOLYÓIRAT SZEMLE

A BUNDESWEHR PARTNERI KAPCSOLATA A NÉMET SZÖVETSÉGI POSTÁVAL

Lits Gábor¹

Célszerű és szükséges együttműködés a Bundeswehr logisztikai teljesítőképességének fokozására

A Bundeswehr célirányosan keresi az együttműködést a gazdaság szinte valamennyi területével már a jelenben is, de a jövőben mindenképpen azért, hogy elsősorban katonai alapfeladataira összpontosíthasson. Ezért a katonai logisztika egy részét, lehetőleg minél nagyobb részét, egyfajta szervezeti átalakulással be kívánja kötni a polgári gazdaságba. Ennek a katonai logisztikai és polgári együttműködésnek egyik megvalósulás alatt álló és a jövőben továbbfejlesztendő részterületéről kíván ez az írás egy rövid áttekintést adni.

A cikk tulajdonképpen egy olyan többféle szolgáltatást nyújtó polgári logisztikai vállalatot mutat be, amely részben már átvette, de a jövőben egyre növekvő mértékben átveszi (átveheti) a Bundeswehr logisztikai feladatainak egy részét. E mellett igyekszik bemutatni a logisztika egyre növekvő jelentőségét, polgári és katonai vonatkozásban egyaránt, illetve a katonai logisztikának a polgári logisztikával történő összefonódásának szükségességét.

A **Danzas-csoport Németországban** világviszonylatban is vezető „**Logisztikai-Vállalat**”. A Danzas a **Német Posta** konszern világhálózatához tartozik, valamennyi kontinensen jelen van, igen komoly szállítási hálózattal rendelkezik, 43000 főt foglalkoztat. A Bundeswehr részére célszerű és szükséges a Danzassal való kooperáció, mindenekelőtt szállítási kapacitásának az igénybevétele.

A **Logisztika** a jövő piaca, a szakértők biztosra veszik - a világ-gazdaság fejlődésétől függetlenül - ennek a területnek a fejlődését. A

¹ Dr. Lits Gábor nyá. mk. alezredes.

termékek elhelyezése más kontinensekre, kereskedelmi korlátok megszűnése, lebontása, eddig zárt piacok megnyitása, a kereskedelem bővülését, az áruszállítás növekedését eredményezik. E mellett előtérbe kerül a költségek csökkenése is, minimum azonos minőség mellett. A logisztikai szolgáltatásnak mind komplexebb, összetettebb követelményeket kell teljesítenie vevőkörei számára. Megkívánja egyben, megköveteli a meg-bízhatóságot, kompetenciát, szakértelmet, a nemzetközi jelenlétet és megoldásokat az egy kézből való teljesítés terén, az un. „*One Stop- Shopping*” szünet nélküli kereskedést.

A Német Posta világhálózata egyike a legnagyobb logisztikai ajánlattevőnek a világon. Tevékenységét a postai levél és csomagküldéstől a Posta-bank pénzügyi szolgáltatásáig számos logisztikai területtel összekapcsolja. Egy ilyen fajta összpontosítás előnyei világosak.

A nyersanyagok és a késztermékek a vevőig való eljutása több szakaszt jelent:

- átadópontok,
- tovább feldolgozói fázisok,
- tárolás, raktározás, továbbszállítás,
- adatátvitel,
- pénzáttalások stb.

Valamennyi szakasz megköveteli a kiegészítő felhasználhatóságot és sajnos biztosítja a lehetséges hibaforrásokat is. Éppen a kényszerű együttműködés a különböző cégeket arra ösztönzi, hogy betervezzék a kis biztonsági szelepeket. *Az egy kézben tartott lehető legteljesebb logisztikai lánc megszünteti a logisztikai folyamatban ezeket a buborékokat.* Mindez gyorsabb lefutást, kevesebb összehangolt felhasználói helyet, általános jó megoldást lehetőleg sok állandó elemmel, hatékonyságot és ez által csekélyebb költséget is eredményez. A logisztika számára döntő a vevők bizalmára való építés, hogy a meghatározott feladatot optimálisan, a legnagyobb megelégedéssel megoldhassa. Ezzel növekszik a lehetősége egy mind terjedelmesebb logisztikai képességnek és egy még szorosabb partneri kapcsolat létrehozásának.

Egy gépjármű konszern alaprendeltetése a gépjármű gyártása. A gyártási folyamaton belül a műanyag alkatrészek vegyipartól való beszerzésétől, mint nyersanyagszállító, az autó teljes elkészüléséig, a tartalék alkatrészek és az autónak, mint készterméknek az autókereskedőig történő kiszállításáig, a logisztikus képes valamennyi logisztikai és termelési lépést összehangolni.

Lefordítva mindezeket a Bundeswehr vonatkozásában, ezek az alábbiakat jelenthetik:

A fegyveres erő alapfeladata a katonai biztonsághoz való hozzájárulás a NATO-n belül. Ez felveti a kérdést, ***vajon a magánvállalatok***, a hadsereget tartalék anyaggal, ruházattal, élelemmel vagy egészségügyi anyagokkal való ellátás terén, ***átvehetők e teljes egészében vagy csak részben?***

Egy példa a ruházat logisztikai ellátására a gazdaságban. 1977-ben a Német Posta a korszerű elveknek megfelelően átszerveződött, átalakult és ennek egyik következményeként 155 ezer dolgozójának teljesen új ruházati és egyéb felszerelését a Danzas végezte. A Danzas e mellett átvette a postai teljes körű logisztikát is és megteremtette a Német Posta kibővített szolgáltatási lehetőségét, illetve tevékenységét.

Posta és a Bundeswehr: meglévő kooperációk

A tábori posta intézményrendszere bizonyára a legismertebb területe a Német Posta és a Bundeswehr eddigi együttműködési területének. Jelenleg évenként kereken 60 tartalékos postai dolgozó lát el katonai szolgálatot a tábori postánál az egykori Jugoszláviában meg a Darmstadt-i főposta központban, ahol szervezik, illetve előkészítik a Balkánon szolgáló egységek számára az adásokat, illetve a műsorokat. A Kambodzsa-i és Szomália-i bevetés során is működött a német tábori postaszolgálat. A Német Posta 1999-ben elnyerte a pótdíjat a Bundeswehr számára történő csomag és expressz levél küldő tevékenységéért. Azóta a Német Posta, Euro Expressz küldeményként továbbítja a küldeményeket a Bundeswehr részére 31,5 kg-ig.

A követelményeknek és a lehetőségeknek megfelelően hatékonyabb logisztikai rendszert fejlesztettek ki, amely a jelenleg hozzácsatoloztatott 330 Bundeswehr szolgálati helyen gazdaságossági szempontok szerint, megvizsgálja a lehetőségét a Bundeswehr és a Német

Posta között meglévő szállítási kapcsolat mellett a Német Posta logisztikai szállítóként való megbízására is. *A szoros együttműködés a Bundeswehr és a Német Posta világméretű hálózata között a polgári-katonai együttműködés területén hozzájárult ahhoz, hogy a logisztikai rendszer a szerződés terjedelmének keretében hatékonyabb, a követelményeknek megfelelőbb és a Bundeswehr számára gazdaságosabban alakul.* Eredetileg az alapot a nemzeti/nemzetközi csomagszétküldések, expressz szolgáltatások képezték. Az „*Expressz Ident*” futártermékkel a titkos anyagok továbbításának fontos építőkövét ültették be. A kisméretű kötegelt árúk raklapokkal és konténerekkel történő szállítási rendszernek a Német Postával történő kialakításával lehetőség nyílt a Bundeswehr előtt, hogy ésszerűsítési törekvéseit a nemzeti szállítási rendszer igénybevételével megvalósítsa.

Logisztika és finanszírozás egy konszernben

A Bundeswehr ésszerűsítési törekvéseit, többek között, pl. a ruházat logisztika vagy az ingatlanok bérbeadásával is elérheti. *A szárazföldi erő, haditengerészet és a légierő számos logisztikai állomáshelyel rendelkezik, gyakran ingatlanokkal, melyek a feszített költségvetési helyzet ellenére kereskedelmileg nem értékesíthetők.* Eladásuk vagy hosszú távú bérbeadásuk a védelmi miniszternek pénzügyileg cselekvési mozgásteret nyithatna és egyidejűleg növelné a költségek átláthatóságát is. Nemzetközi „*snack*” vevői számára a Danzas májusban Biblisben egy új központi raktárat létesített. A „*chio*”, „*funny frisch*”, vagy „*Wolf Bergstrasse*” termékeket innen osztják szét (diszponálják) az európai térségekbe. A Postabank a tervet egy „*Liesing - modellel*” finanszírozta.

A Postabank a közel múltban átvette a DSL bankot és ezzel átfogó szakértelemmel (Know - how) rendelkezik az ingatlan üzlet és a Liesing területén is. A Postabank speciális pénzügyi szolgáltatóként a logisztika területén is megvetette a lábát. *Tevékenységének fő irányait kiterjesztette, pl. a szállítási tevékenység előtámogatására, adósság kezelésére és a bérbeadásokra, melyek a vevő érdekében építőköcként szerűen, testre szabottan biztosítják a szállítási és tárolási szolgáltatásokat.* Így jön létre mértéktartó megoldásokkal a *teljes logisztikai értékkeremtő láncolat.* A *logisztikai és a pénzügyi szolgáltatások* azonos egy konszernbe történő összekapcsolása különlegesség a piacon. A

Danzas és a Postabank együtt működik a logisztikai elgondolás kifejlesztésénél. Mindezek a Bundeswehr logisztikájára is sajátos ajánlatként gondolhatók és foghatók fel.

A Danzas egy kézben összpontosuló átfogó jellegű teljesítmény skálát ajánl vevőinek. Ehhez az utóbbi két évben nemzetközi üzletszerzések sorozatán keresztül saját logisztikai hálózatot épített ki. *A terjeszkedés önmagában azonban nem lehet öncél:* Az új vállalati egységeknek össze kell kapcsolódnuk egymással.

Mint egy újfajta nehézségi fokot a NATO a közelmúltban élte, illetve éli meg a keleti terjeszkedést (keleti államok belépése a NATO-ba). A szerződések aláírása azonban csak az első lépés az együttműködés terén. A különböző nemzetek embereinek meg kell tanulniuk kéz a kézben dolgozni. A Danzas befejezte az integrációt a skandináv **ASG**-vel és a holland **Nedlloyd ETD** -vel a saját Solutions és Eurocargo üzleti területein. Az **AEI** légi szállítási vállalattal a hadműveleti tagozódást, amit 2000 közepén kezdett a nemzetközi üzleti területen, kibővítvé jelen időszakban befejezte. A logisztikai alapálláspont kiépítésével a Danzas egy világot átfogó, nagy teljesítményű számítógéprendszerekkel támogatott piacorientált szervezetet hozott létre.

Jövő az együttműködők számára

2001. szeptember 1- óta a **Danzas** menedzseli a **Német Telecom**. pótalkatrész logisztikáját. A Danzas ezen a téren egyebek közt elhelyezést, anyagkezelést, raktározást, közvetítést, szállítást, kézbesítést és hulladékszállítást - a hatalmas kábeldoboktól a kis kézi anyagig - teljesít. Mindez része egy messzire ható kooperációs szerződésnek a Német Posta világhálózat és a Német Telecom vonatkozásában a Danzas részéről. A szerződés a logisztika nyomdai teljesítmény, hálózat üzemeltetés és információs technológia területein azt az alap gondolatot követi, amely a meglévő szakértelmet nagyjából egybeköti a minden-kori fő illetékességgel. A Német Posta e mellett - a számítástechnika felhasználására és hálózat tervezésre - a **Field** - szervizt, valamint a **Corporate Network** üzemeltetést és szervizt átadta a Telecom-nak és átvett három nagy kapcsoló központot évente több mint 600 millió tele-fonszámlával. *A Danzas ezzel egyesítette a Telecom nyolc logisztikai központját.* A vállalati elemek közvetítésével az ingatlanok és személyek átvitele is

megoldódott mindkét vállalat között. Fontosnak tartották a megnövekedett munkahely biztonságot a mindenkori fő illetékesség hozzárendelésének keretében.

Globális Piac - Regionális Partner

A logisztikai piac mindig globális, ennek ellenére erősen töredékes. Sok eladónak kell egyesülni és kínálatukat kibővíteni, fejleszteni. Ezzel kerülnek a németországi középmezőnybe és a kis fuvarozók nyomás alá. A Danzas felhasználja ezen kis vállalatok regionális ismereteit, vagy specifikus szakterületeken szakértelmüket. Évek óta következetesen együtt dolgozik a kis és közepes nagyságú vállalatokkal. A Danzas Németországban évenként 600 millió Euro értékben ad megbízást a kis és középvállalatoknak, ugyanakkor a kis és közepes nagyságú vállalatok adják a Danzas teljesítményének 63 % - át.

Gyakorlatilag középmezőny szintű szállítási kínálat a partnerektől a Német Posta logisztikai kínálata. Saját járműparkkal rendelkezik, melyek megbízás alapján úton vannak. Új járművek, vontatók, utánfutók vásárlására megtarthatják a reklámköltséget, ha a postasárgára történő átfestés mellett döntenek. Üzemanyagnál árengedmény van, a Postabankon keresztül lehetséges gépjármű bérlete is. A partnerek megőrzik függetlenségüket, megtárgyalják megszokott kereskedőikkel a szállítási kondíciókat. A középszintű partnerek számára érdeklődésre tarthat számot az éppen épülőfélben lévő internet támogatott szállítóportál.

A Német Posta világhálózat középlejáraton akarja ezt a bevásárló platformot a teljes európai szállítási térségben levél, csomag és logisztika - mindenekelőtt a Danzastól - „**online**” kínálni és a szállításvezetőknek kiadni. Ezzel lehetne a szállításvezetőket is érdekeltté tenni, hogy az útközben kiürült teherautók üres kapacitását felkínálják.

Véggövetkeztetés

A logisztika nem tud megélni szabvány megoldásokból. Mindenegyes vevő egyénileg akar egy számára megfelelő teljesítménycsomagot kapni. ***Ily módon egy „Közismert - Magán - Partnerszállítás” keretében tud a Bundeswehr is a Német Posta világhálózattól a***

Danzas és a Postabank konzernnővérekkel gondosan, összehangol teljesítményeket elvárni.

Forrás: Saldat Und Technik (2002. decemberi szám).

JÓL VÉDETT A „DINGÓVAL” (Sikertörténet)

Lits Gábor

2

Két évvel ezelőtt még csak a beavatottak tudták, hogy szó van egy minden oldalúan védett, biztonságos szállító járműről, amely sem a Bundeswehr fejlesztési megrendelésében, sem rendszeresítési tervében nem szerepelt. Az időközben Dingó³ néven ismertté vált járművet sikeres csapatpróbák után rendszeresítették a Bundeswehrben és elindult sikeres útjára.

A Dingó a Szövetséges Fegyveres Erők fejlesztési, technológiai ismeretei, tapasztalatai és javaslatai alapján a **Krauss-Maffei Wegmann** cég „eredményes” fejlesztésének a terméke. A **Daimler Chrysler** cég U 1550L típusú kereskedelmi forgalmú alvázúak és futóművének alkalmazásával nagy mozgékonyt, magas szintű megbízhatóságot és igen kedvező élettartamot értek el. Mindezek mellett legfigyelemre méltóbb az a magas fokú védelem - elsősorban az aknák ellen - ami több és jobb az eddig alkalmazott valamennyi járműnél. 2000. augusztus 24-én Münchenben adták át az elsőt és 2000 végéig az I. sorozatban további 56 Dingót adtak át a csapatoknak. Azóta ezek a járművek alkalmazásban voltak a Német Kontingenssel Koszovóban és ott vannak most Macedóniában is. 2002. januártól a Dingók a Német ISAF - erőkkel Afganisztánban is ott vannak.

Műszaki - technikai adatai:

férőhelyek száma	5 személy
hossza	5320 mm
szélessége	2310 mm
magassága (tető)	2350 mm
fenék magasság	800 mm

² Dr. Lits Gábor nyá. alezredes.

³ Dingó kutya = félvad házőrző kutya Ausztráliában.

motor teljesítménye	177 kW
legnagyobb sebessége	90 km/ h
megengedett teljes súlya	8800 kg
hasznos teher	1400 kg

Legfontosabb harcászati jellemzői:

- A biztonsági fülke speciális kialakítása, amely kapcsolatban van egy akna-irányelrélővel;
- A különleges és korszerű védőanyagok alkalmazása, melyek eddig még soha nem látott nagyságú, gyakorlatilag teljes védelemet biztosítanak a katonák számára (ilyen típusú védelemet eddig még nem alkalmaztak);
- Magas fokú mozgékonyág úton és terepen, nagy hatótávolság;
- A kereskedelemben kapható elemek alkalmazhatóságával kedvező fenntartási és hosszú távon való megtartási lehetőség;
- A DaimlerChrysler szervízhalózata révén világméretű logisztikai támogatás lehetséges;
- A Transall és Hercules (német katonai szállítógépek) által történő szállíthatóság.

Felszereléséhez tartozik:

- MG3 géppuska elhelyezésére forgó fegyverállvány, megfelelő védőállással a lövész számára;
- SM 90 rádió adó-vevő és fedélzeten kívüli telefon;
- GPS műholdas helymeghatározó (kézi hordozható változat);
- Hátramenet kamera;
- Valamennyi kerék külön meghajtás, differenciál zár;
- ABS keréknyomás szabályzó;

- ABV szellőző levegőztető berendezés;
- Klíma berendezés;
- Állóhelyzetbeni fűtő berendezés.

Fegyverzeti ellátottsága GMW 40 mm-es gépágyú/gránátvető vagy egy péppuska.

A hadseregben történő alkalmazására igen jó lehetőségek vannak különböző fegyvernemeknél. A válságkezelő és békefenntartó erőkön kívül a honi csapatok is az elmúlt hónapokban a Dingót igen eredményesen használták a különböző feladatok végrehajtása során.

A nyújtott teljesítmény, a jó tapasztalatok és az ilyen típusú járművek iránti nyilvánvaló szükséglet miatt a 2. sorozat nem váratott sokáig magára. 2001. november 5-én a **Védelem Technikai és Beszerzési Hivatal** újabb 57 Dingó (ATF2) szállítására kötött szerződést a **Krauss-Maffei Wegmann** céggel. Ezt követte 2002. március 4-én a 3. sorozatszériában további 34 szállításáról szóló szerződés.

A Dingó tulajdonképpen egy fegyverzet-felszerelési hiányt (lyukat) töm be, ami a Wolf terepjáró és a Fuchs szállító páncélos között volt – csak még jobb védőképességgel. Ez a terv és megvalósítás pozitív példája a jövő fejlesztési lehetőségeinek.

A Dingó 3. tovább fejlesztett változata már egy újabb alvázrendszerrel és futóművel készül a **Daimler Chryslernél**, nagyobb tengelynyomással. Ez lehetővé tette egy még nagyobb biztonsági utazótér alkalmazását megnövelt védőképességgel. *A jelenleg legfejlettebb 3. típusú Dingó csapatpróbák után 2003-tól lépett be a rendszerbe.*

Forrás: Soldat und Technik (2003. januári szám).

HELYESBÍTÉS

Folyóiratunk *2003/3. számában* a 86. oldalon kezdődő „*Újszerű eszközök a békefenntartó erők műszaki támogatásában*” című cikk lábjegyzetében az egyik szerzőnévhez kapcsolódó beosztást tévesen elírtuk. **A szerző helyesen: Horváth Tibor mk. alezredes**, az MH Összhaderőnemi Logisztikai és Támogató Parancsnokság *Létesítmény Főnökség* **kiemelt mk. főoszt, főnök helyettes**.

Tévedésünkért (az elírásért) tisztelt olvasóinktól és az érintettekről elnézést kérünk.

„*Szerkesztőség*”

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Báthy Sándor</i>	Egy katona tudós ment el közülünk BIZTOSNSÁGPOLITIKA	3
<i>Csabai György</i>	Az I. és a II. világháború stratégiai tanulságai KATONAI LOGISZTIKAI ELMÉLET	5
<i>Briák Ottó</i>	Gondolatok a védelmi felülvizsgálat végrehajtására hozott intézkedések gazdasági tartalmáról	37
<i>Jároscsák Miklós</i>	Költségelemzési szempontok a HM él- elmezési ellátásának nemzetgazdasági kihelyezéséhez	43
<i>Kasza Zoltán</i>	A fegyverzeti készletképzés néhány aspektusa a hadügyi forradalom új kihívásának tükrében	58
<i>Baranyi Ferenc</i> <i>Lengyel András</i>	Gondolatok a Központi Logisztikai Bázis megvalósításának és működésé- nek kérdéseiről KATONAI LOGISZTIKA GYAKORLATA	68
<i>Turcsányi Károly</i> <i>Piros Ottó</i>	Új gépesített technikai eszközök szer- vezetbe állításának üzemeltetési és üzemfenntartási rendszervizsgálata a légierőnél	84
<i>Vasvári Tibor</i> <i>Novoszel Attila</i>	Katonai és polgári közös felhasználású repülőterek szolgáltatással kapcsolatos feladatrendszer	92
<i>Nagy István</i> <i>Mezőfi Zoltán</i>	A minősített időszak normázottság helyzetének elemzése	99
<i>Fenyvesi Károly</i>	Nemzeti Fegyverzeti Igazgató feladatai a NATO tagországokban	115
<i>Németh Ernő</i> <i>Takács István</i>	Mementó – Közúti biztosítás	137

<i>Restás Ágoston</i>	A tűzoltóság tevékenységének logisztikai alapjai	147
	MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS	
<i>Mikula László</i>	A NATO - ezen belül az USA kockázatmentedzselési elve és gyakorlata	159
	SZAKTÖRTÉNET	
<i>Németh Ernő</i>	Az önálló Magyar Katonai Közlekedés kialakulása	179
	TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNY	
<i>Turcsányi Károly</i> <i>Kende György</i> <i>Gönczi Sándor</i>	Gondolatok a NATO kutatási és technológia – fejlesztési szervezetének honlapja kapcsán	200
	KÖNYVSZEMLE	
<i>Csabai György</i>	Henry Kissinger: Korszakváltás az amerikai külpolitikában	206
	TÁJÉKOZATÓ - INFORMÁCIÓ	
<i>Kauffman János</i>	Az MH RMSZF-ég kiadásában megjelenő "TÁJÉKOZATÓ" 2003. 4. és 5. számában megjelenő fordítások annotációja	212
	KÖNYVSZEMLE	
<i>Lits Gábor</i>	A Bundeswehr partneri kapcsolata a Német Szövetségi Postával	236
<i>Lits Gábor</i>	Jól védett a "Dingal"	243
	HELYESBÍTÉS	
<i>Szerkesztőség</i>		247